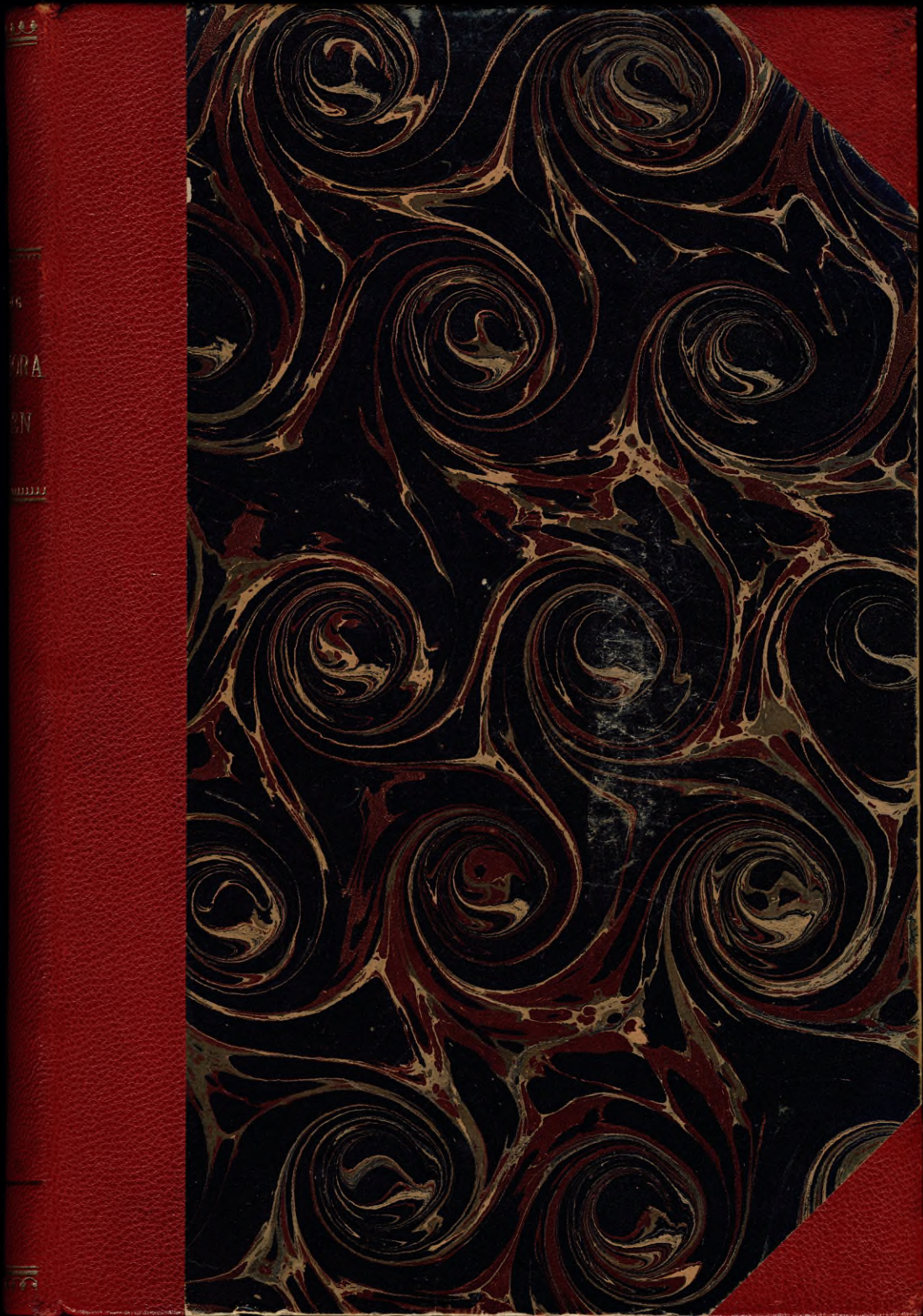

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

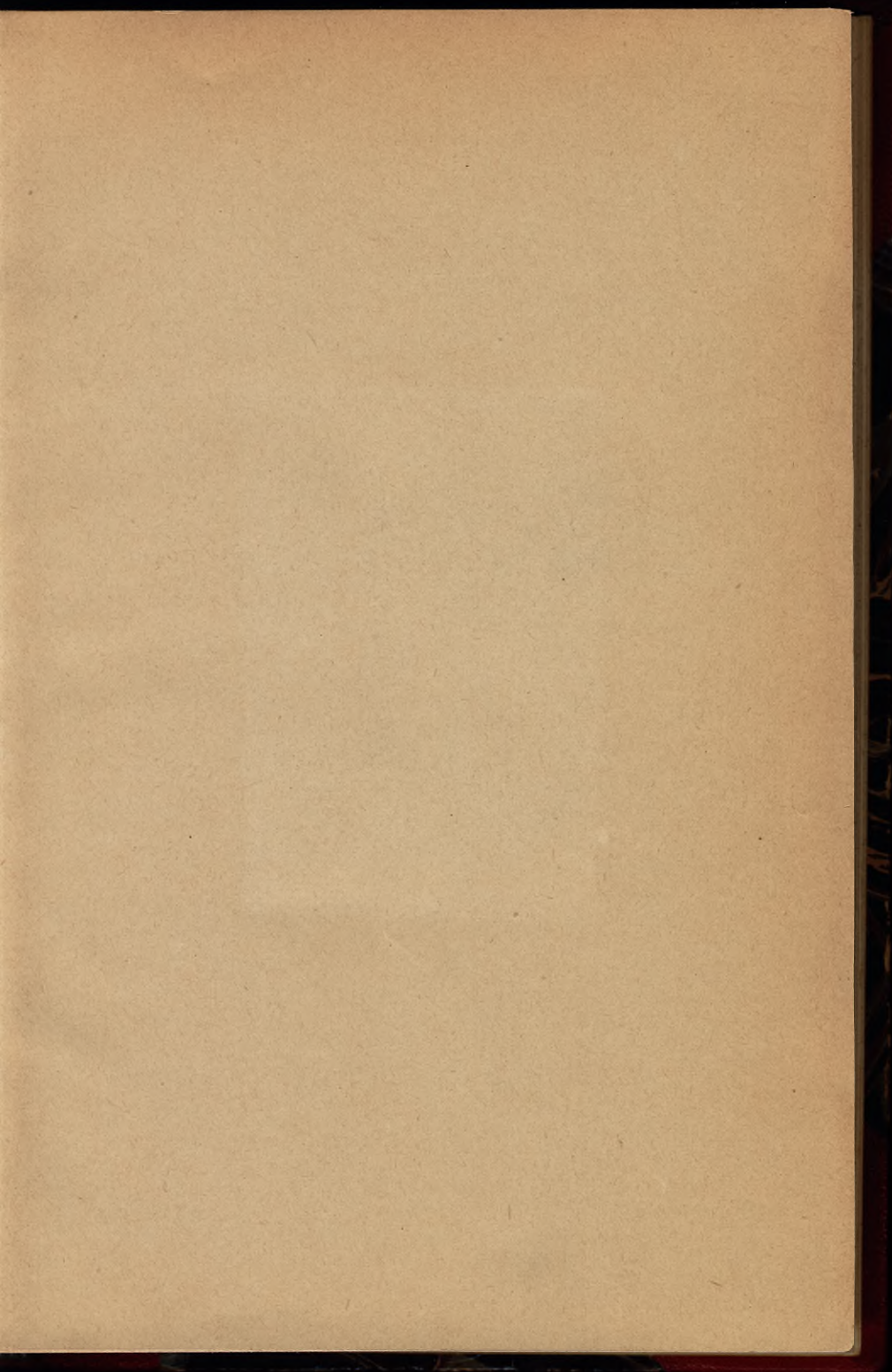

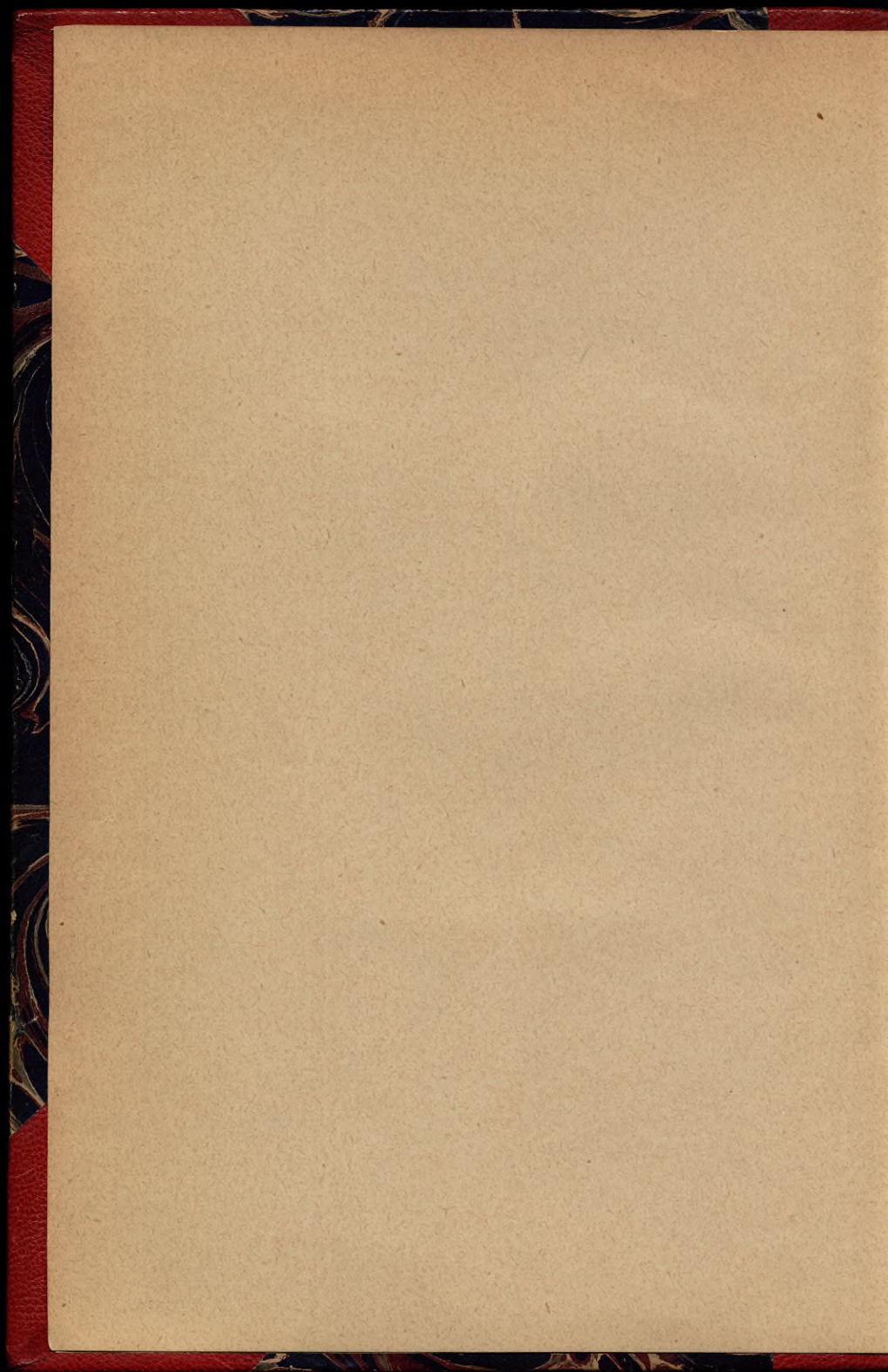

Litt.
Sv.

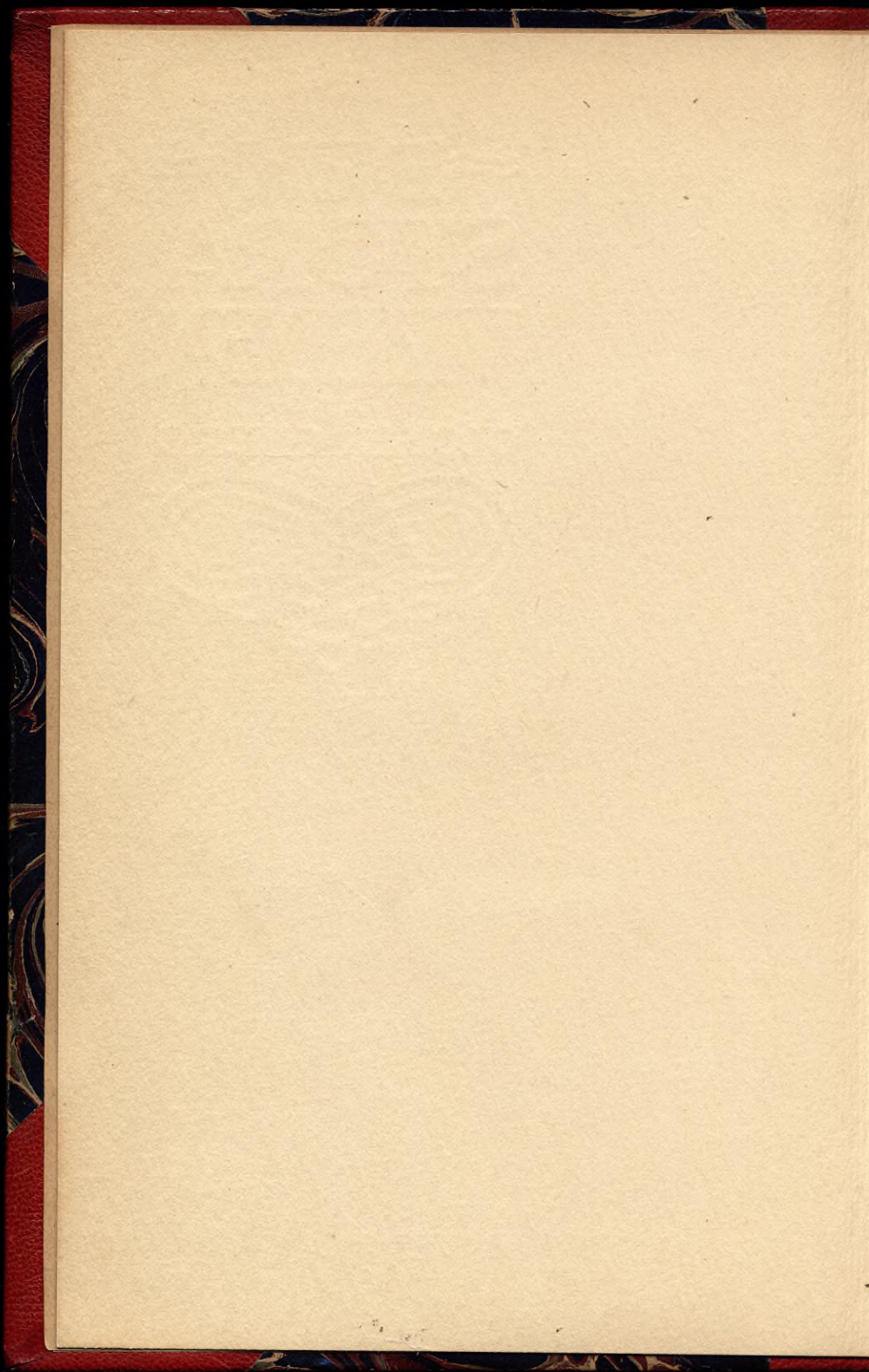
=DEN=
STORA
VREDEN
AF
OLOF HÖGBERG

FÖRSTA DELEN

STOCKHOLM
C. E. FRITZES K. HOFBOKHANDEL

OLOF HÖGBERG

DEN STORA VREDEN

24

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

DEN
STORA VREDEN

NORDSVENSKA ÖDEN

UR

HÄFD OCH SÄGEN

AF

OLOF HÖGBERG

STOCKHOLM
C. E. FRITZES K. HOFBOKHANDEL

CENTRALTRYCKERIET
STOCKHOLM 1906

INNAN LÄSNINGEN BÖRJAR.

Den norrländska släktled, som föddes till världens mörker omkring olycksåret 1675, hade framför sig en järnålder, som med nära anslutning till tidens språk och åskådning må kallas *den stora vredens år*. Denna »det stora gudsrissets tid», som den ock nämndes af tidens egna gäster, inleddes med eld och blod och slöts likaså i eld och blod. Öfver dess början lågar det blodsnitiska återskenet från de eldbål, i hvilka Karl XI:s samtid sökte kväfva djäfvulsdyrkarnes sekt i dess sista, häftigt uppblössande raseri. Ingenstädes var det värre än i Norrland och Dalarne, den naturliga land- och folkenheten Nord-Sverige, frihetsrörelsernas och folkrörelsernas svenska härd.

Men dessa skräckhändelser, redan förut till öfverflöd skildrade och svårligen möjliga att afvinna nya färgtoner, lämnas här i ena bakgrunden. Händelsernas ande däremot, den stora skräcken för människans andliga sidovärld och de åt sidovärlden försvurne »*själaspillingarne*», kvarlåg alltjämt som en gripande mara öfver tidehvarvet, trots »all gudsförgäten otro i södern», med uppslag från Urban Hjärne och liktänkande.

Skildringens kärna ligger just i den minnesvärdaste själaspillingen Svarte-Mickels öden såsom den dråplige förlossaren ur stora vredens förbannelse eller gamle landsdrakens herravälde, den där troddes ligga på en fjällplatå

mot hafvet långt norr i världen, fjättrad med ett ankare och gödd med småmans svett och blod, ett nidingsverk af försvurne »öfversåtar».

Till den store befriarens gärning hörde utom mycket annat godt, att han skaffade sitt folk en alldeles ny lifs- och själsfärg: minskad syn och skräck för det sällsamma i världen, dämpad och aflägsnad domedagsfasa, så att tidens gäster började känna sig hemma i denna värld.

Sedan *han*, den ytterste, blifvit i gärning, verk och namn den främste, blef den på alla sätt högt förtjänte och ärekrönte störtad af oblidkeliga vedersakare. Och så slutar tidehvarvet ytterst i andra bakgrunden med nya lågor, som endast kunde sätta hans landsfaderliga lifsgärning i högre belysning. Han var den, som värnat landet genom den omistliga bragden att »piska upp ryssen med dansken», slå fienden af östan med fienden af västan. Vedersakarnes styre åter lät i sina klart utredda och äfven här belysta syften Norrlandskusten hjälplöst förhärjas af en liten skara barbarer.

Mellan dessa två sorgespel, hörande till de mörkaste vår historia känner, blef »Sveriges rikets skräpvrå», det ensliga landet norr om Dalälven, fullständigt krossadt i samhällsupplösningens spillror, tyngdt som det var af hopade oeffterrättligheter jämte alla bördor och hemsökelse från en långvarig krigstid. Mest lämnadt åt sig själft, sina egna krafter eller egen kraftlöshet fick »norra guvernementet» rida ut sin storm så godt det kunde. Dessa vredens år, fulla af opplösningens andar och deras verk, manade äfven fram stordådiga uppbyggelsens andar, som af förbrukade delar efter hand byggde samhället på nya grundvalar och förde det till den dittills saknade, fullständiga enheten med riket.

Den egendomligaste af dessa gestalter var uråldringen, människovännen och siaren Olof Evertsson, Karl IX:s öfverste fogde, som med galge, bila, spö och bål hade förlösslut Bottenlanden ur birkarlarnes gudlösa ok, men släkte efter släkte fick lefva som en outslitlig vålnad för att skåda det slagna våldets spökande eftervalde, »fädernas onda håg i arf hos efterkommande och allt vett från södern en galenskap eller fiendskap i Norden».

En annan uppbyggelsens ande blef lappen, skollärde Emanuel Bredman, som i denna makalösa trosålder riktade »antikristernas» raseri på den länge försummade norrlandska moderjordens skötsel genom ett slags jordbruksreligion och därigenom förvandlade ett landsfördärf till landets nytta. Stor blef icke hans lön af samtiden, men sagan har tacksamt vårdat och upphöjt minnet af honom, stupstocksmannen, som hvilar i en af denna tids många vildmarksgrafvar.

Och ej minst i raden blef landsmodren Mäster-Sara, som i dessa nödens tider beredde drägliga utvägar att hålla befolkningen vid lif intill mänskligare år. Om henne blef i sanning sagdt: »Må de tider aldrig komma, då hennes namn och gärning äro glömda af svenska kvinnor!»

Men öfver dem alla, de nämnde och icke nämnde, står dock den, som redde upp det hela, skaffade mat och folklämpor, satte den ena vedermödan i lufven på den andra och slog den ena fienden med den andra. Det var Johan Bogislav Mikael Loth — Svarte-Mickel kallad — fältmarskalk, riksråd och general-guvernör, en ovanligt rättrådig, klok och försiktig, djärf och tapper man, »svensk till språk, seder och hjärtelag, en människa bland folk, soldat bland soldater, karlavulen bland kvinnor, bland diploma-

tiska räfvar den utstuderade räfven, men ock en svår fähund emot fähundar».

Skildraren af dessa nordsvenska öden har ingenstädes uppfunnit något af skildringarnas uppslag eller hufvudpersoner. Huru de senare må taga sig ut som rent historiska personer blir en senare fråga, som också kanske kommer att framdeles få sitt svar. Han har följt händelsernas hufvudväg på den rena häfdens grund och haft tillfälle att utfylla den sålunda gifna stommen med kött och blod ur en hel rad måleriska minnesberättelser från skilda håll. En del ha funnits antecknade i skrift, andra aftryckta i äldre tidningsårgångar; men de flesta och bästa ha dock varit muntliga sägner, präglade af egendomligt kynne. Den möjligheten är håller icke utesluten, att Svarte-Mickels, Mäster-Saras och Emanuel Bredmans lifsgärningar och minnen förut varit skildrade i något för folkets stora massa tillgängligt tryck, ty därom ha vissa antydningar gifvits, men sådana källor ha ej åtkommit.

I allmänhet lefde dessa minnen rätt friska intill den stora skogsrörelsens, nyläsarnes, dragspelets och den värmländska inflyttningens tid omkring 1850. På 1830-talet och senare funnos många, många män, som kunde dem lika bra eller bättre än sin katekes. Och intill senaste sekelskifte lefde de ännu hos folk, som kände dem närmare förknippade med sig i egenskap af släktminnen. Detta var i synnerhet fallet med författarens fader och blef det äfven med författaren, hvilken särskildt känt sig invuxen i dessa anor, åt hvilka han också gifvit en sorgfällig vård efter sin förmåga.

*

Hvad beträffar språkfärgen må anmärkas, att den är betingad af särskild grundsats. Författaren hade under sitt sökande i berörda tidevarfs papper funnit, att en hel rad brukliga svenska högspråksord numera återfinnas i landsmålen hos menige män, som bjuda till att uttrycka sig väl på landsmål. Författaren har vändt på detta förhållande och velat finna språkfärgens säkraste ton just genom att införa en del af de uttrycksfullare landsmålsorden, exempelvis öfversåte, framtagsen, stadman (= adjoint, vikarie). Genom att om möjligt bereda smak och burskap för nya ords-katter har han tänkt sig, att bredvid språkfärgen ett och annat skulle vinnas för den språkliga odlingen, på samma gång som författarens språk, det må nu kallas norrländskt eller gammaldags, obestriddigen kommer folkets stora massa närmare än hvad han vill kalla stadsspråket. Detta har visat sig genom ett massförsök med ett större antal tidningsartiklar, utförda i denna språkliga färgton. De samlades i ett urklippshäfte och tillhandahöllos vid ett folkbibliotek, mest besökt af sågverksarbetare från skilda trakter af riket. Häftet blef den mest efterfrågade boken, var alltid upptaget och blef slutligen alldeles »sönderläst». Jag har att hembära folkskolläraren J. E. Öhgren vid Kubikenborg i närheten af Sundsvall ett hjärtligt tack för den sålunda gjorda erfarenheten.

Kortare ordlistor bifogas arbetets delar. Några för språkfärgen oundvikliga främlingsord öfversättas på svenska för den öfvertaliga mängd landsmän, hvilkas språksjäl allt fortfarande är svensk: *expedient* = åtgärd. Och en ännu mer oundviklig svenska återgifves med främmande ord eller omskrifningar för vår alltjämt under-taliga klick halfsvenska halfutländingar: *hvälfving* =

nisch, *tjänstelig* = officiell. Då man utger ordböcker om 30,000 främmande ord, uttryckligen för att de tiotusens språk, sådant det talas af pressen, skall fattas af de öfriga fem millionerna, så lär man väl icke finna något oskäligt i att här bjudes en gengåfva om något hundratal ord ur de många millionernas språksjäl.

Skottsund, Sundsvall den 27 sept. 1906.

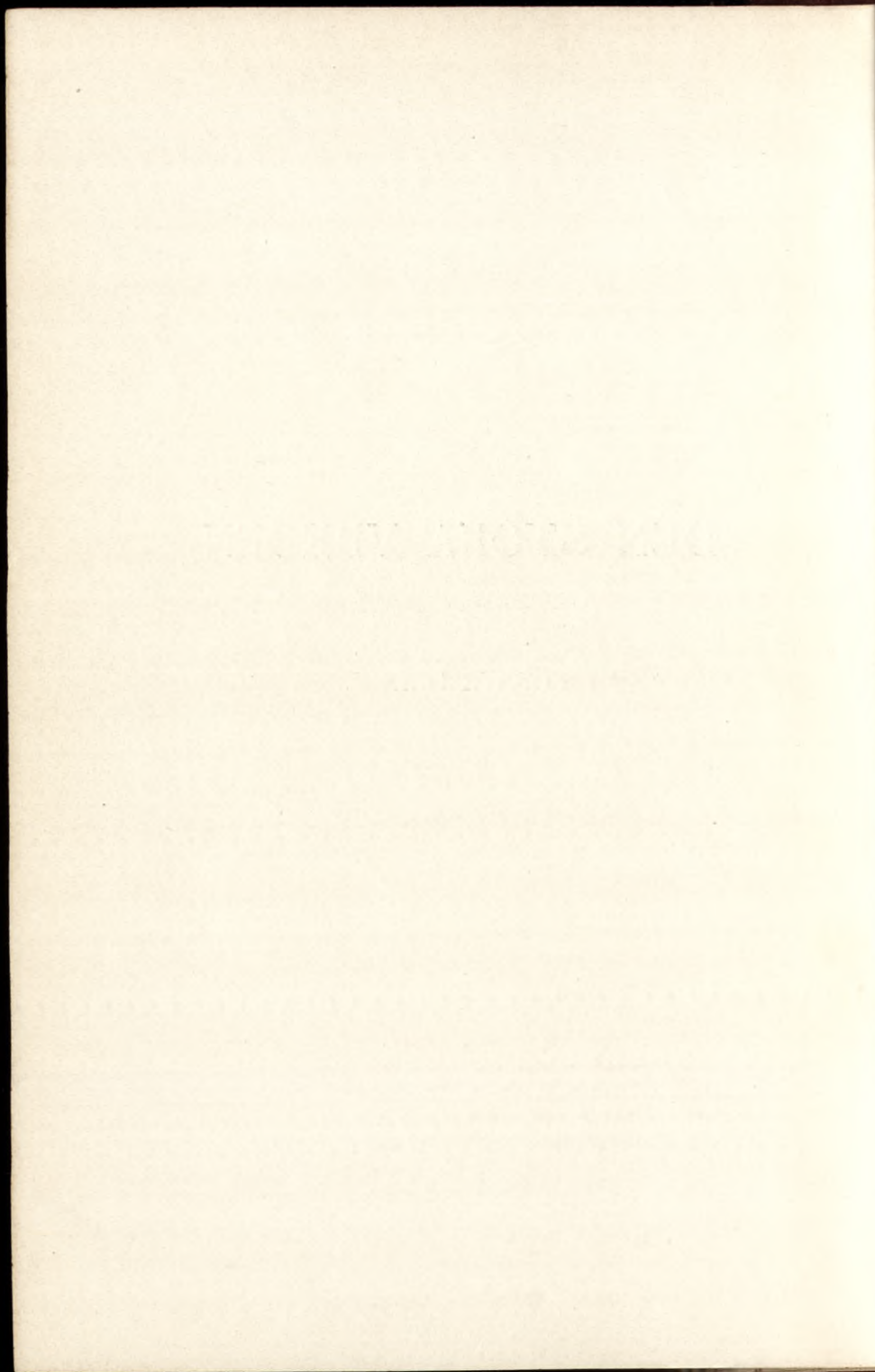
O. H.

DEN STORA VREDEN

FÖRSTA DELEN.

FÖRSTA DELENS INNEHÅLL.

KVARNFÖRLOSSAREN.

	Sid.
I. En objuden mångårgäst hos torparen	1
II. Plågoandens namn och yrke	7
III. Ett besök af själsämbetet	9
IV. Åter en öfverhetsperson i stugan. Per Lyckohinder i väg	14
V. Något i olag	18
VI. Omslag och en son i torpet	19
VII. Mates drifven till själfpröfning	23
VIII. Mates inför Gråe Jägarn	26
IX. Mickel på skall efter faddrar. Kvarnen i gång till sist	28
X. Det blef råd med faddrar	35
XI. En tidig gäst hos torparn	41
XII. »Svarte-Mickel»	51

TILL STRIDS MOT LANDETS DRAKE.

I. En spöksyn på Gäfleborg	57
II. Bortgången under stora bannet	65
III. En hänsöfven stormans hvilostad	68
IV. Familjeråd och stiftspolitik	71
V. Lede frestarn vid prästmötet. En landshöfding, snärjd af sin landsstat	78
VI. Förberedelser till kungabesöket	88
VII. Konungen får genast fatt i härfvan	94
VIII. Öväntade råd i statssaker	101
IX. Landets drake oskadd till sist	109

DOPKAMRATERNA.

	sid.
I. I förbund med lede frestarn	119
II. Under kanoniska lagens fjättrar	126
III. Från kanoniska lagen under kanonernas lag.....	132
IV. En otrogen som stiftsherde.....	142
V. Ut i världen med dopkamratens hjälp.....	151

MÅSTER-ABRAHAM.

I. Fylkeskonung, lagstiftare, envåldsregent och — vice pastor	169
II. Dålig husfar, förträfflig värd.....	174
III. Svarte-Mickel och Svarte-Petter.....	175

ETT MISSFOSTER FRÅN HAFVET.

I. Strandvräkarne	183
II. Den första frikyrkan.....	185
III. »Afbiden ett nytt evangelium!».....	187
IV. Svaga vingar och opröfvade rymder.....	190

ELD UR DRIFVAN.

I. När elden syntes först	195
II. Invid själfva härden.....	196
III. Lappdräng, djäkne, prost- och predikodräng.....	200
IV. Ett samtal om förfärande ting	206
V. Råd mot Åsele-Pålles trolldom. På spaning efter de tre svarte.....	224
VI. Hur Svarte-ulfven såg ut. Från de lefvandes och dödas riken	229
VII. Afgrundslögnen, som förbytte sig till dagens sanning	240
VIII. Huru trolskottet möttes. Svarte-ulfven sedd i köttslig ulfvaskepnad.....	257
IX. Nya spaningar efter Svarte-ulfven.....	271
X. Svarte-ulfven riktigt svart till sist.....	280
XI. Antikristernas här mot Bispehöjden	286
XII. »Det nya evangelium i dagen»	301
XIII. Ett fjät framåt och så — tillbaka	305

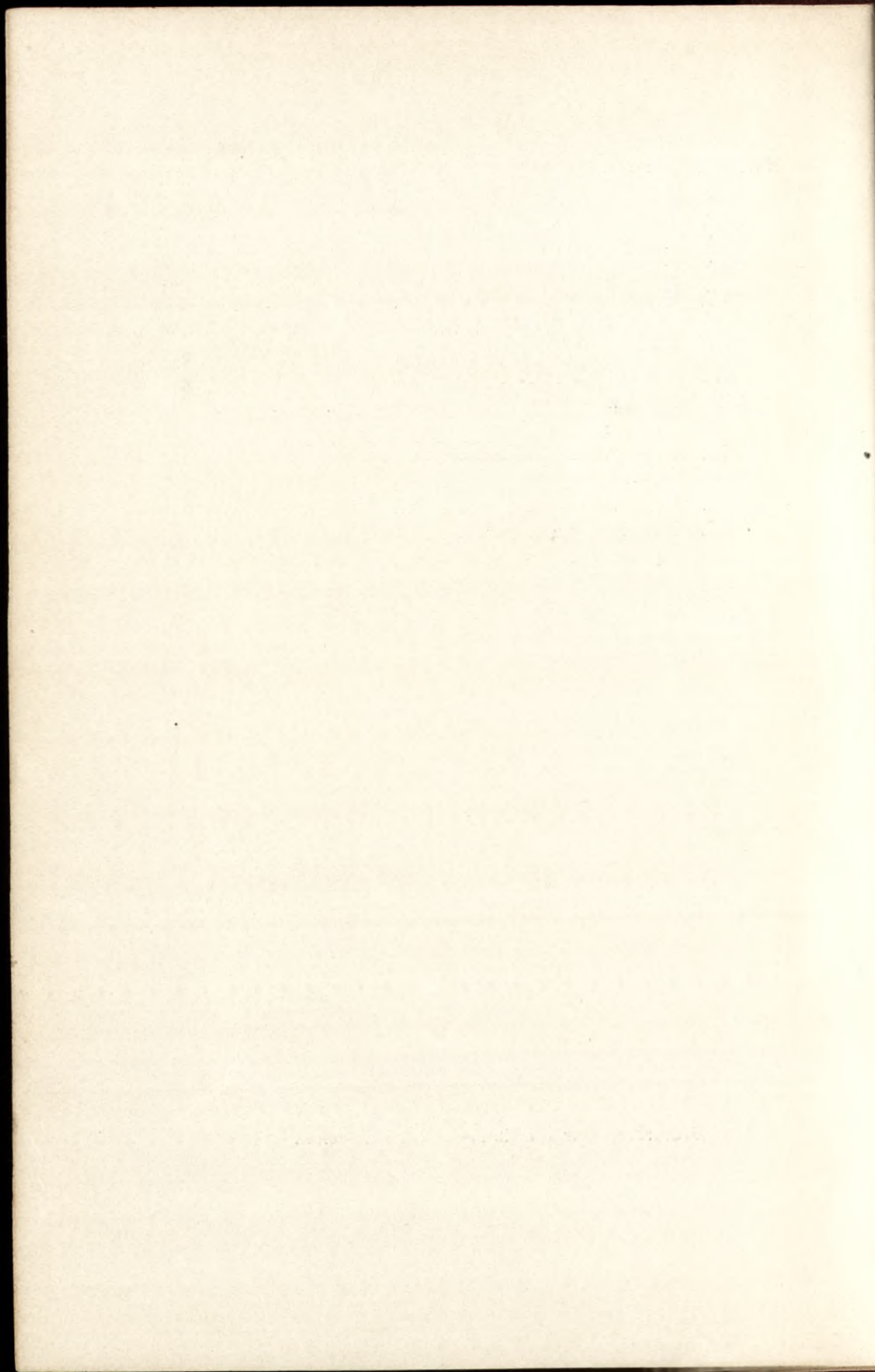
NYA SKAPELSER.

	sid.
I. Tre män om en hustru	311
II. Två hufvuden med samma tankar.....	313
III. En hisklig fasonatt	320
IV. Huru draken blef utvakad	322
V. Kvarnorpets som vallfartsort. Nyttig trosväckelse i en stark trosålder	330
VI. Emanuel profet i egen person	337
VII. Åter till vildmarken.....	342
VIII. Försvunnen—återfunnen. De utskjutne mot västan- fjällen	345
IX. En spöksyn ur fornsagan.....	348
X. I frestelse	351
XI. Mötet med Mäster-Sara	361
XII. Mäktigare än excellensen. Jämförlig med Israels profeter	374

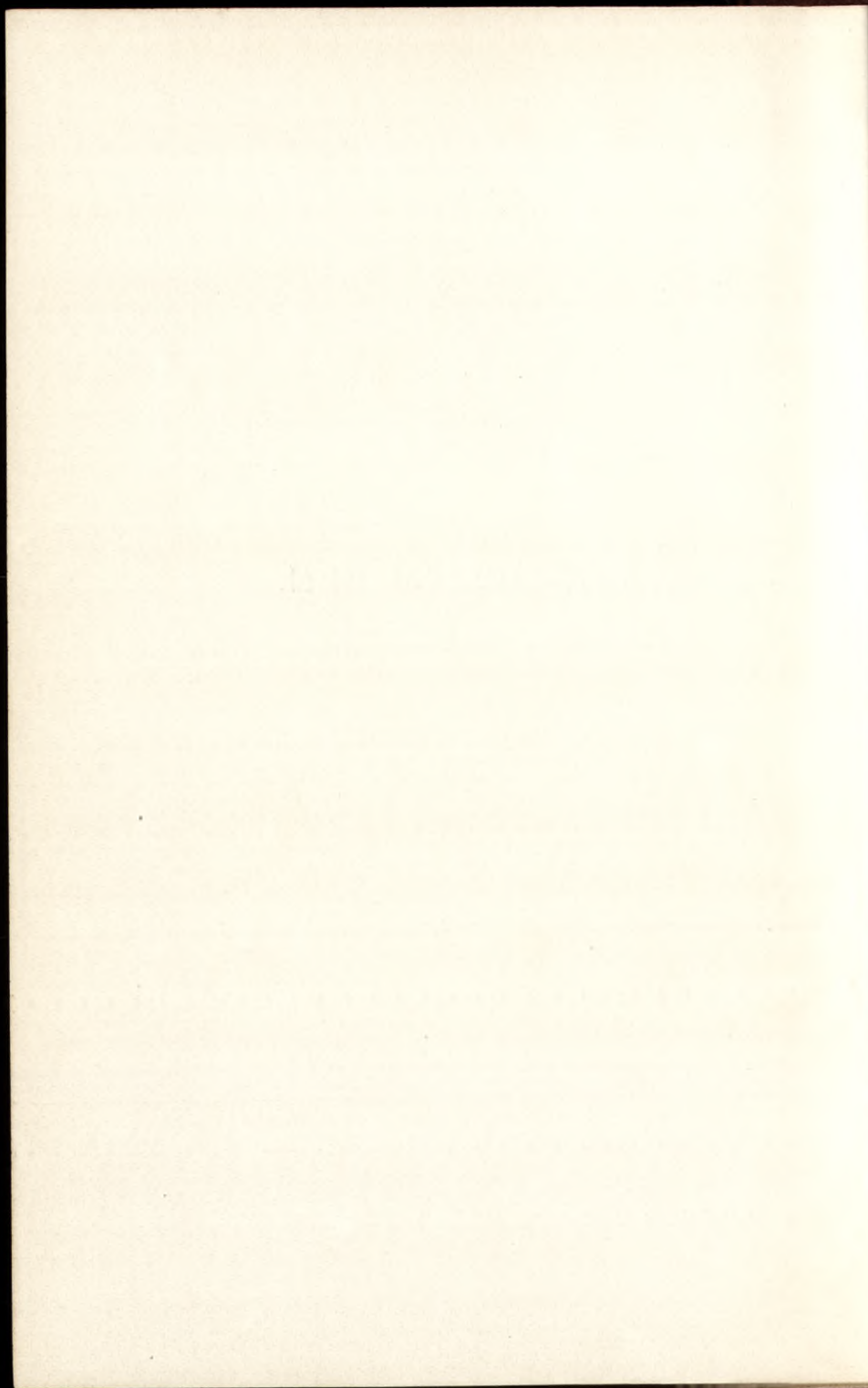
Ordförklaringar återfinnas i slutet af denna del.

KVARNFÖRLOSSAREN.

»Kvarnen går dråpeligen med
annan mäld, men ej med din,
käre far!»

Det var i de aflägsna förtider, då de frostiga Bottenlandens styresherdar nord kring viken ännu räknade som trots och dårskap att så råg den ena sommaren, i hopp om skörd den nästa.

Och orten var Svarta-Norets by på norra stranden till Storfjärden, där Ångermanälven tömmer sitt mesta vatten i hafvet.

Där i byn lefde i dessa tider grannarne två.

Den ene var välvärdig kronofjärdingsmannen, välaktad, välbesuten Mates Hampusson, bonden i byn, kallad Rike-Mates.

Den andre var rättanställd skinnarn, ärlig, konsterefaren Mickel Ingevaldsson, torparen i backen, kallad Skinn-Mickel.

Om dessa två måler säggen, att det städse gick den ene väl, så länge den andre illa for, och detta i en växling, som berättarordet nu skall ge vid handen.

I.

EN OBJUDEN MÅNGÅRSGÄST HOS TORPARN.

Högt uppe i den solsidiga stenbacken, mot kalhuggen skogsglänta tvärs öfver åsen, syntes öfver vida fjärden som en annan fyrbåk Mickels stuga, liten, arm och grå mot blåa himmeln, knäböjande med sitt ansatsskjul mellan granarna, som stodo spetsgård vid rishagen, och anropande Herrens misskund med den smala kornhässjans höga spiror, som ett par uppsträckta, magra armar.

Ännu högre satt kråkslamran på hässjans stång och slog sin olåts torra drill, för att skrämma bort »ofåglar».

Rågscrikan, kråkan, skatan skydde den fattiga backen, men en ofågel, den allra värste, trufdes väl i torpet.

Det var en gäst i stugan, en mångårig, men objuden och rent ohygglig gäst.

Hans genomträngande läte, ett grymt och skärande vilddjursläte, kunde isa den, som nalkades, genom mærg och ben. Tog sig denne mod och trädde in, så fick han fåfångt spana någon skymt af varelsen, men kunde ej betvifla, att något odjursväsen doldes i den arma kropp, som här i stugan ömsom kyldes, ömsom brändes, slets af kramp och ristes, anfäktad, plågad intill döden genom nätter, dagar, månader och år.

En afgrundsande, sade folk, hade kommit att pina själen ur Mickels hustru, där hon låg i burens kätte och slet sitt hår och ropade till Herren, de sinas tillflykt.

Och under tiden röt odjuret lastarord i hennes inre, vrålade ur samma hals och strupe förstenande hädelseord.

Präster, lekmän kommo dagligen tillstädes, en nitisk här af arme tröstare, likt fränderna till Job, den af

satan slagne, när de sutto jämte honom sörjande på marken.

Arma voro tröstarne i Mickels stuga, kunde hälst behöfva tröst för egen del, ty som en åska slog dem odjursstämman strax till tystnad på ett lika fasansfullt som otillbörligt och rent nedgörande vis.

Ofta fingo dessa främligar höra, huru plågoanden själf indrog sitt offer i långa tvister, som tydligt gingo ut på intet annat än att bringa henne till förtviflans afgrund eller själfrättfärdighetens synd. Men kunde hon ibland med kraft upplösa ordens snaror, så tog sig plågoanden en tarflig hämd: han skällde som en bister hund. Då hjälpte ej att täppa munnen, ty skallet hördes lika väl.

Stum och kall som fisken satt Skinn-Mickel under denna främlingsström mot fönstret och sysslade med skinnberedning vid räknagelns skafvande lie.

För denna köld, den genomgångnes kalla slöhet, fick han namn för gudlöst sinne, något mera afgjordt än hustrun för pröfvad fromhet.

Skilda voro tankarna i denna märkessak.

Hon kom till stugan nästan som en sparf ur skogen, icke värst olik en mörk, sköntecknad siska, mörk till skrud och mörk till ursprung.

Kyrkoherren där i orten styrde om, att gifte kom å bane.

För att öfvervinna Mickels tvekan för en hustru, som i allt sitt undergifna väsen röjde skick af högre stånd, fick han skinnarsysslan i häradet oansökt genom prostkungörelse från predikstolen, till brödlös harm för rätt skinnarn, som nu afsades från ämbetet, där han satt vid sin räknagel i laga ordning, med högvälborne excellensens, general-majorens och guvernörens utnämningsprotokoll.

Och Mickel tyckte nog, att människan höll snyggt och rent, var bra och arbetsam på alla vis. Det förteguna ursprunget skötte han icke om, ty detta hörde till betinget, och sedan gjordes honom lika, hvad de sade om hans hustru. Branog sorgsam var hon emellanåt, men allt gick bra, tills den onde anden kom i huset.

Se, den tiden kommo onde andar öfver husen både här och där, fast man länge sedan trott dem vara näpsta och bortdrifna.

Onda hädarord och onda rykten döko upp om plågo-offret i Mickels stuga. Satan hade återfunnit henne, denna människa, som kommit — ingen visste hvadan — och skulle gömmas undan här för Gud och världen — ingen visste hvarför. Dock hördes alla säga, att hon sett sin dag i slott, men hamnat här i Mickels stuga — för hvad visste häller ingen.

Hvad sällsamt ting var här å färdom? Om denna sak förslog ej ens att fråga kyrkoherrens fru, när hon på upptagsresa var som mest meddelsam. Mäster-Jakob hade icke ens för henne yppat hvad han här mottagit under biktens ed, så att särskildt munlås blifvit honom föresatt . . . Men huru öfverheten velat pyssla undan detta, så lät den lede icke draga sig vid näsan, han! Mången ville rent ut tro, att han haft sin gång i huset i mänsklig skepnad långt före detta gästbesök som plågoande. Andra hade likväl talt vid karln och funnit honom som en annan människa, dock med någon brytning i sitt mål. Men svart var äfven han, och som han røjde ett förteget herreskick, så hade folk ett stort bestyr och klena tankar om hans ärende i stugan.

Och hur man vände saken, så var dock summan den, att människan med den stora plågan förvisso led för-

skylladt. Men i stugan drogs den arma oförändradt med sin börda, och hvad vedermödans dagar led, återstod af henne föga mer än mörka skalet kring en själ i mörker.

II.

PLÅGOANDENS NAMN OCH YRKE.

En dag, en sällsynt högtidsdag i stugan, unnades den arma njuta ro, fick lämna burens kätte, satt vid elden likt den ur hafsnöd komne, då han i gladt och tryggadt sinne hvälfver minnet af stormar, nöd och vedermödor.

På kvällen stekte Mickel strömming på glöd och åt sin kost med välbehag. Hans hustru satt bredvid och sade slutligen:

»Det skulle styrka mig att få en strömming eller två!»

»Ackordera först med hinhåle, att en får ro i natt,» svarade mannen kallt.

Då hördes odjurets stämman, sväfvande, dof och dämpad:

»Du får ro, om hon får strömming!»

»Såå!» utbrast Mickel förvånad och misstrogen. »Äst du densamme, som manar godt för människan? Huru skall en fatta det?»

»Strängaste kuse är rädd om sin stuga,» lät rösten åter ganska fogligt.

Sådant var man icke van vid i gården.

»Han har visst grasserat ut sig,» sade karln i huset lågt och fortfor, spörjande i vädret:

»Hvarför har du tagit dig för att vistas här?»

»Upptagen stuga rymmer ej nykommen!»

Hustrun syntes spritta upp ur sin tankefrånvaro och

lyssna. Huru skulle dessa gåtlika ord förstås? Mickel fick sin uppfattning och sade:

»Någon nykommen af samma slag som du är? Då kan du liks vara där du är. Men huru skulle en tecken en, som du är, heta; för något namn tör du väl ha?»

Svaret dröjde, men kom i sin hemska egenhet så:

»Per Lyckohinder vid namn,
Stängde jag från lifvets hamn
Själär, som kommo till lyckogagn.»

Hustrun röjde tecken till återkommen vända och bad karlen med stirrande blick om skoning. Nu tyckte denne, att beskeden gäfvos ärliga, och ville tränga besten närmare in på lifvet så:

»Om en ville drifva dig hädan, huru skulle en då begå sig till vägs?»

Svaret kom till sist, i bortsväfvande ton, undvikande, hemlighetsfullt:

»Öfvermakten drifver bort mig!»

»Nånå, han ville förstås inte gå in på det kapitlet!» sade karln i huset, vänd mot spiseln.

Ordet fick hvila, och den sjuka njöt sin del af kosten i orubbad ro.

Mickel kunde nu med fog förvänta husfred under natten. Men då afgrundsgästen svek sitt gifna löfte och genom kvinnans näfvar ville vråka honom ur hans bästa sömn öfver lavens balk, blef han vred och sade:

»Håll dig du i styr, Per Lyckohinder! Annars skall jag bära dig och stugan din ut på bara backen! För du skall veta, att jag är herren i huset, sådant det är!»

III.

ETT BESÖK AF SJÄLSÄMBETET.

Samtalsorden mellan Mickel och hans hustrus plågogäst kommo ut.

Allmänt spred sig då den tron, att fulingen stod i vägen för någon märklig andans man, som komma skulle. Ty att en dråplig sven af annat slag kunde uppkomma af detta land, låg nästan utom gissningarnas stråt.

Bönder, som körde söderut till Distings marknad i Uppsala, eller kortare sagdt sörkörarne, torgförde där ett ganska ärevärdigt sörkörarskryt. De kunde slå sig på skinnbeslagen länd och ropa, så att det skrällde från kapitlets mur:

»Här finns alltid en ärkebiskop åt er, prackor!»

Väldige, högt uppburne andens och lärdomens kämpar hade visst utgått från Bottenlanden: Botniensis, Angermannus, Kenicius, Stigzelius och många fler på -us, minst att glömma den öfverborne patriarken Ericus Benzelius.

Ja, de hade verkligen nödgats utgå för att i främmande stift söka den mänskliga tillvaro, som stundom icke ens i blygsammaste mån unnades dem i hemstiftet. Falske profeter och kvacksalfvare, som sutto i gammalt högsäte där, hade intet rum ledigt för sanne profeter, men skröto ständigt öfver deras lifsgärningars ära som egen tillhörighet, så snart den vunnits af de förskjutne på främmande arbetsfält.

Nu gissades rent ut, att Per Lyckohinder stod i vägen för någon ärkebiskop. Än mer kom tanken inom kort till rent fullmogen visshet.

En kristinna, utropad och ansedd som få, stod fram, beredd att vittna inför hela mänskligheten, att den nakna, ännu icke människoblifna själen kommit kvidande en natt i barnaskepnad och bedt om kristenhetens hjälp att nå sin jordiska bestämmelse, kräklan och kåpan för Uppsala högaltar vid Sankte-Järkers kedjeskrin . . .

Hvad den kristinnan sade, det sades likt af många tusen. Så höjdes öfver vida nordanstiftet ett skri, att själsämbetet skulle akta på sin sak och gå där an att stäfja detta tyranni af satan.

Nu hade käringarna i landet alltid varit ena Herrans gudsrís, ehvad det bar, i ondo eller godo. När så öfverherden på Säbrå-bolet i Hernö-sundets omnejd aldrig återfick sin ro för detta käringlarm, begaf han sig omsider till ort och ställe med ett väldigt lag af präster.

Flere bland dessa hade ett kraftigt rykte som trollkarlar. Andra skulle hafva lärt i Luther-staden Wittenberg, en högt ansedd merit. Ännu andra voro utropade som starkt förfarne om mörksens väldigheter. Och bland de främste var väl denne Mäster Jakob Eurenus, som själf intygat i skrift för eftervärlden, att han en gång, naken och bakbunden vid en klädstång, förts fram och åter i Blåkulla-färd af en gudlös käring.

Men då nu öfverherden, ej den minste själf, trädde in i stugan med detta lag, så blef den arma varelsen i sin kätte strax inom dörren, i vrån bakom den oformaliga bakugnsspiseln af gråsten, genast orolig och sliten af en krampanfäktelse, som kullkastade henne på händerna i halmen, stirrande förfärad på de komne.

Och så tjöt ur hennes inre odjursstämman genom märg och ben:

»Välkommen gäst,
 Du öfverpräst,
 Med dina öfverpräster,
 Hjärtans mine gäster,
 Mine vingårdsmän!»

Därpå hördes ett sakta gnagande och klafs såsom af stora glupkäftar i ett aflägset fjärran.

Det lärda laget hade låtit höra ett skräcksohl och stirrade på den besatta, redo att taga till fötters när som hälst.

Doktor Mathias Steuchius, öfverherden, en finbildad man, stod där ännu med sin tvifvelblandade tro, men orubbadt lugn och mörkt fundersam, en högvördig herre i svart kalott öfver svart nedfallande hår och svart hakskägg öfver kvartersbred prästkrage.

Ogärna hade han kommit hit för en sak, som kanske hälst erfordrat en *medicus*. Någon latterlig despekt skulle här dragas öfver själsämbetet, det insåg han. För egen del grep han tillfället i akt att skyla sitt snara återtag genom litet raljeri med ämbetsbröder, som städse gjort hans kall så bitterligen tungt:

»Hörden I, kolleger, hvad vi fingo?» sporde han på godt latin.

Ett förläget mummel kom till svar från dessa männskor, som alltjämt stirrade in åt kätten på den olyckliga, med öra blott för detta gnagande ljud, dessa tunga glupkäftars klafs.

»Hvad kan sliker hälsning innebära?» fortfor stiftsherden. »Är det fullervisst en afgrundshädelse, eller skola vi rannsaka andens mening?»

Nu hördes de osynliga käftarne hotfullt skarpt och gnisslande.

Magister Haquinius Bohlin, kallad Mäster-Håkan, främste mannen i laget, stod där skälvande blek, men fick lof att taga mål i munnen och svarade undvikande:

»Näppeligen tör öfverläggning här, i andens närvaro, komma fuller på sin plats. Annars har ämbetet sagt sin tanka.»

»Som är, att anden skall rannsakas och näpsas? Eller hur? Hvad sägen I, kolleger? Kan detta ha fallit er så snarligen ur minnet?»

»Mig tillkommer ej att determinera åt vår præsul någon viss procedure,» tyckte Mäster Håkan.

»Icke håller oss!» läto de andra i halfhviskande kör.

»Det är visst första gången, som jag spörjer de tänkesätten,» sade doktorn leende. »Annars hafven I, gode kolleger, determinerat mycket, som eder præsul fått bära argt hundhufvud för. Och huru det hafver sig med eder nu, är visserligen ej svårt att säga. I rädens, nu som alltid, att komma djäfvulen till misshag.»

Stiftsherden öfverfor laget med ett utmanande ögonkast och tillade:

»Nå, vi skulle nu rannsaka anden med den makt vi hafve!»

Han lyssnade en stund efter det gnagande ljudet och såg sig om i stugan, där just ej mycket var att se. Bortom den oformliga stenspiseln syntes dörren till vedlidret, som var tillbyggt i sned ansats utom väggen, och längre bort den väggfasta soflafven.

Och så satt karlen arbetande vid sin räknagel framför fönstret, en armods varelse, knotig och skarp i den infallande dagern, med ryggen vänd mot sina öfversåtar, likgiltig, slö, förhärdad. Skinn-Mickel hade icke ens sett

upp eller röjt en min, då höga själsämbetet inträdde i hans låga koja.

Hvar ljudet hade sitt ursprung, kunde doktor Mathias ej afgöra, och tvifflaren inom honom hviskade:

»Visserligen kunde hon ock vara en ventriloqua, som talar uti sin buk genom den särskilda inälfvan eller buk-talestrupen hos de varelserna. Och anfäktelsen är kanske den, att människan jäktar efter uppseende i sin öfvergifvenhet, men känner ej sin rätta natur, utan förblandar sitt uppsåt med en främmande andes.»

Han gick närmare buren och riktade sin kraftiga blick oafvändt på den besatta. Hon fick efter hand märkbar lisa, och gnagandet lät allt svagare, utan att likväl tystna. Så tog han äntligen till orda i kraftfull ton:

»Per Lyckohinder, hvem stänger du från lifvets hamn?»

»Den, som får mitt vingårdsfolk på skam!» lät stämman doft, men klart som i vida fjärran.

Doktor Mathias såg frågande på sitt folk. Där skakades betänkligen på snedlagda hufvuden. Stiftsherden höjde sina händer mot buren, samlade all sin viljekraft i blicken och all sin myndighet i rösten:

»I Jesu namn bjuder jag dig, orene ande . . .»

Han stannade, isad af ett sataniskt skri som på väldigt afstånd; det kom framstörtande i våldsam fart, och doktorn ryggade för plågooffrets ursinniga grepp i burstängerna. Nu var det vederstyggliga tjutet nära; följeslagarne trängde sig i skräckens villervalla mot stuguvrån. Och så lät hastigt dessa glupkäftars klafs och gnissel tätt framför deras fötter. De störtade hals öfver hufvud ut genom dörren och allt var åter tyst. Styggare rå fanns aldrig för gård.

Nu steg Mickel upp från räcknageln, slog skinnskafvet

hastigt från sig och gick med gråhvass blick mot doktor Mathias, som stod där helt ensam och förlägen.

»Gå mans ut härifrån, du ock!» lät skinnarn förbittrad.

»Vet du ej, att du talar till dinom öfversåte?» sporde doktorn med uppjuden värdighet.

»Ja, stor sak i det! Jag är herren här i huset, jag, sådant det är. Skall en inte få njuta arbetsron för slike latryggar?»

Så sagdt och karln sköt sin stiftsherde ut genom dörren, hvarpå denne trädde frivilligt ut. Mickel följde efter genom farstun, synade dörrstängslet och utfor mot de dröjande på gården:

»Den, som inte var karl att läsa bort'en, trängdes inte hit och arga upp'en. I har gått för tidigt från mästartn, lärde go'herrar! Res till Wittenberg än ett tag, eller sitt hemma nästa gång!»

Och under de hädades mummel smälldes han igen dörren och satte stängslet för.

Den arme Mickel! Om dagarne fick han sällan arbeta i fred, ej häller om nätterna sofva i ro.

Och så gick det ena året mest likt det andra.

Kråkslamran slog i ur och skur sin gamla trall på stängen, men värste ofågeln satt år efter år i orubbadt bo.

IV.

ÅTER EN ÖFVERHETSPERSON I STUGAN.

PER LYCKOHINDER I VÅG.

En dag kom Rike-Mates uppför backen in till torparn, såg likgiltigt in åt buren, där den arma oförändradt slet sin vända, mönstrade stugans innanrede hastigt och gick rakt fram till karln vid fönstret.

Skinnarn såg upp, förvånad öfver ett besök af storgran-
nen, som aldrig varit sedd på backen förr, men äfven isad
af dennes hårda min och objudna »gudsfrid».

»Här sitter du på torpet som evärdeligt och själfägande», började Mates liksom förebrående. »Huru vardt en
token som du rätteligen trädandes dit?»

Stenen var lyft från torparns bröst.

»Köpte stenbacken här af fader din, Hampus Mates-
son i lifvet, för sex gilla bockskinn, vet jag!»

»Kan du det styrkja och confirmera med tingsrättens
laga faste, signete och bomärkjen?»

»Visserligen kan jag det. Här får du strax si!»

Torparn tog papperet ur fönsterlådan och räckte åt den
brefsynte fjärdingsmannen. Denne stafvade så igenom in-
nehållet med hög röst för att själf höra hvad där stod.
Till slut gjorde han ett betänksamt uppehåll och utbrast:

»Jaha, jag sir! Du köpte torpet af en, som hette Ham-
pus Matesson, ja! Men sir du, så hette inte rätteligen
fader min.»

»Håhå, hvad sitter jag nu hörande?» undrade karln i
gården. »Heter du inte själf Mates Hampusson häller?»

»Ja, hvad är det mer?»

»Då hette väl fader din Hampus?»

»Så hade folket tagit sig för att kalla'n, men rätteli-
gen var han döpt till Isrel bara . . . Så att det här var-
der inte beständandes. För si jag har gärna gått mine
laglige vägar fram.»

Rike-Mates stannade tveksam för Skinn-Mickels häpna
uppsyn.

»Är du tänkande frångå mig torpet?» lät stackarn som
fallen från skyn.

»Hånej, du skall få stanna kvar; men förstås, en vill

ha sina trettio åliggande dagsverken om året, själfkostande* dagsverken. Kan inte för hustruns skull begå mig med sliker ställning . . . Sex stackars bockskinn för torpet på frostfritt hemman nu, då allting fryser! I dessa tider, då jag kan ta som mest för kornet och en kunde räfsa liken efter vägarna.»

Skinnarn hade rest upp sin magra nacke, där han satt med näfvarna hopknutna öfver barmskinnnet.

»Jaså, d'är på det viset!» lät han som en bitvarg. »Skall ha ifrån mig backen, som jag ärligen köpte och bröt upp i min svett? Nenej du! Det bär till tings först! Skall si, om laga faste gäller!»

»Du stackare till tings!» utbrast Mates hänskrattande och utför våldsamt:

»Kom aldrig dit, karl, om du inte far efter olyckan! Hvad medhåll har du för rätta? Hafver ju hädat öfversåtare, slagit dinom bisp! Hafver ock den orene anden i ditt hus. Gjorde jag rätt, så skulle du sättas i klofven genast. Hvad väljer du, genstörting? Trettio själfkostande dagsverk eller ned med dig i timmerkulan som själa-spilling?»

Den genomisade människan föll genast till föga.

»Käre hjärtanes för Guds skull, var mig icke obarmhärtig upp i all min belägenhet!» kved han rossligt.

»Nå, så varder du vetandes att tiga vyrdsamligen still inför dinom öfversäte hädanefter,» härmade Mates, från säck i påse hämtadt. »Du kommer ner till dagsverket, då jag skickar efter dig!»

»Ja, för Herrans skull, jag varder kommande!»

»Och så har en inte annat göra, kanske, än stå här hela

* Själfkostande = med eget kosthåll.

dagen för ditt snack!» lät Mates illt ofvanpå allt och gick mot dörren med fastebrefvet i näfven.

»Jag får väl igen documantet kanske, om du är mig så beskedlig?» bad skinnarn undergifvet.

»Hvad skall det tjäna till?» snäste Mates i dörren. »Du skall få dagsverkskontrakt i stället.»

Skinnarn såg efter den bortgångne med en lång, gråhvass blick, och hans mun rörde sig för en framhviskad förbannelse öfver bonden och allt hans hus.

*

Åren gingo mest som förr.

Olikheten var, att skinnarn efter egen hand på papperet fick gifva bonden en full arbetsmånad af året med egen kost.

En höstdag, då han som vanligt satt vid räknageln, såg han genom fönstret, att Mates lade upp kornsäckar i vinkkärran för kvarnresa.

Äfven den resan förbannade Mickel som allting annat.

Mot kvällningen vardt onde anden i huset alldeles öfver sig gifven, tjutande, hädande, ett rof för namnlös skräck, så att skinnarn aldrig hört honom värre.

Slutligen, då det led frampå natten, röt odjuret, så att stugan skakade:

»Den Mates' kvarn fastbinder
Förskräcker Per Lyckohinder.
Till hundra mil må jag fly
Kvarnbindarn, som kom i by.»

»Så ge dig då i väg och njut gudsfred på resan!» tyckte karln i gården.

Ett afgrundstjut for bort i höstnatten öfver grantopparne nord genom världen.

Därefter var den slagna löst från plågan. Men bredvid sin lugnt sofvande hustru vakade Mickel den natten i undran, huru det for med bondens kvarnlass. Kanske den trägna förbannelsen hade gjort gagn till sist?

V.

NÅGOT I OLAG.

Mannaminnets värsta missväxt hade gått Mates förbi. Som dittills hade bonden åter bärgat en dräplig skörd, så att säden låg guldgul, strid och härlig i fädernas lårar.

Mates skulle så föra mäld till kvarn. Då blef han stående med glimt i ögat framför sitt späda dotterbarn, som låg i tullan, några veckor gammalt. Och han tänkte:

»För din skull ligger allt gudslånet där i lårarne!»

Så gick han ut, men kommen på gården i beråd att fatta tömmarne, gjorde han sig åter ett ärende in i stugan, såg än en gång på barnet och sade till sin hustru vid spinnrocken:

»Jag sir i saken, att folket drager oss af knutstenarna med sådana här glupskedar, som vi ha.»

»Ja, hvad i friden skall en göra?» undrade hon trumpet.

»Låt pojken hålka ur en tolfte andra, men hälften smalare. Det blir hans dagsverke, och virke finns i lidret.»

»Så ställom vi oss på det viset då.»

»Ja, annars går allting ned i grötvåmben deras, och ingenting blir kvar för den, som efter oss tar emot.»

Spinnrockshjulet sattes åter i gång och efter ännu ett ögonkast åt tullan bar det i väg med mälden.

Nästa dag kom Järker, mäldarn.

Han ställde sig rådlös vid dörren och tummade läder-

kasketten utan att säga ett ord. Fader Mates och hans husfolk vid bordet märkte, att någonting var fatt.

»Huru går det med malden?» sporde husbonden.

»Går nog som sämst är!» svarade Järker.

»Är inte kvarn i lag då?»

»Inget fel är det med kvarn, inte!»

»Har du inte vatten då?»

»Nog är det vatten, alltid!»

»Nå, hvad är då för olag å färdom?»

Järker gjorde våld på sig och svarade:

»Rent ut sagdt, så vållar något illt åt själfva säden.

Kvarnen går dråpligen med annan mald, men icke med din, kärefar!»

Nu blef Rike-Mates sinnt och utfor i vredesmod:

»Äst du icke karl att mala, så finnas maldare Gudi nog. Jag skall genast köra dit efter säckarna.»

»Gör det, kärefar! Jag vet ej händers råd med detta!»

Så sade med lättadt sinne Järker, bjöd gudsfrid och gick.

VI.

OMSLAG OCH EN SON I TORPET.

Mates hade kört sitt lass till annan kvarn och med egna ögon sett henne stanna vid första grynet. Han försökte dädanefter mången maldare, både nära och långväga, men sporde samma klagan jämt. Till sist vinkade maldarne nionde nej åt honom med långa spakar, så snart han syntes med sitt lass. De gjorde kors för sig, sopade med stora kvastar där han farit, bådo Herren styrka och bevara kvarnen för det onda.

Beställsamt, skadelystet rykte berättade till mången oväns fröjd, att Rike-Mates fick ej mala, han, som annat folk.

Gamla handkvarnen, i långliga tider icke brukad där i gården, skulle så tillgripas. Då hade stenarne genom väta och lång beröring sammangjutits till en enda klump. Och hvem var dristig nog att låna honom sin handkvarn? Det skulle rubba Herrens rådslut eller, hvad kanske värre var, stöta någon annan, som stämde kvarnarna, osagdt hvilken.

Här fanns ej annan råd än lita sig till grannen efter mjölet. Den harmen måste sväljas första gången nu, men sista gången blef det icke.

Tre goda år kommo och gingo. I Rike-Mates' bodar blef säden ymnig, men rent obrukbar för hushållet. Och gifva kreaturen sådant foder hade varit höjden af all gudlöshet.

Då rann det honom i sinnet att byta till sig mjöl mot sin ogörliga säd, i hopp att malning kunde ske i andras ägo. Efter mycket trug blef ock ett byte gjordt, men den, som mottagit säden, kom hastigt åter och utfor vredgad:

»Dig vände fanen gifva mjöl för korn, som genast stannar kvarnen. Gif mig på fläcken hit gudslånet mitt, annars går jag till tings med dig!»

Fader Mates behöfde icke längre låsa något af sina fyllda härbärgen. Nog hade sig en obefaren tjuf där in och stal sin påse full och greps. Men tingsrätten dömde ej till galge denna gång, utan frisade tjufven. Han hade endast stulit det värdelösa Mates-kornet och kunde ej fällas af någon saköreslag.

Talet om denna kvarnstämman kom med åren ut öfver vida norden, och Mates blef, intill den dag som är, namnkunnig som »Kvarnlösa-Matte, hvilken ej fick mala».

Nu var en sak, att denna kvarnstämman, med allting ondt i följe, gick Rike-Mates och hans hus till sinnes. I första hand försökte han så mången vis-karls råd om

hvarjehanda högst förvetna knep. Men då de alla visat sig kraftlösa, gick han till sin själaherde. Denne var af gammalt vred på Mates och sade:

»Hård var du mot själsämbetet och dem fattige jämt. Alltid ville du täppa munnen till på den stuten, som tröskande går. Ho vet, om ej den Högstes besynnerliga hand drabbar dig nu!»

Mates gaf sju fullgiltige daler tveskiftes mellan själsämbetet och de fattige, men kvarnarna stodo lika väl. Han gaf ytterligare tolf, men det förslog ej.

*

Nu om tider gick det bonden så illa, att torparn kunde väl fara.

Så snart det hördes illt med kvarnarna, hade Mickel ej mer gått ned på dagsverksbud. Och det gick för sig. Mates fick väl lida större afbräck nu än så.

Räddningen från den lede förde också med sig annan välgång. Den, som njuter nåd af höjden, kan lätteligen komma i mänsklig ynnest. Främlingar från skilda håll hade som förr sin gång i huset för att se och tala med den pröfvade. Och som den tryckande gudshanden nu var återtagen, tordes de ändtligen lämna bevis på sin goda vilja.

Af gudslån, som rikligt flödde, kunde Mickel, länge svulten, lefva härligt hela veckan ut. Svältremmen slängde han upp åt vinden tvärs öfver en ås. Emellanåt gick skinnarn uppför stegen för att syna och skamskratta henne, det leda otyget.

Lönen för hans vedermöda hade en gång kommit, och det såg ej olikt ut, att själf den lede kunde åstadkomma något godt. Genom stark vällefnad blef han dock i läng-

den väl otidig till åthäfvor och äredryg till sinnes. Arne Mickel, stark i motgång, var dock icke den som tålde medgång. Det var väl därför, som hans mathelg skulle få ett snöpligt slut.

Folket hade en gång ändrat sig, och högt i ära hållen blef Mickels hustru som en kristinna, gången genom luten mer än de flesta. Med frikostig råd kunde hon kläda sig som människa, och med återvunnen välmakt stod hon åter i stugan väl så mörkskön som hon nånsin varit.

Och nu, då fråga blef att skatta henne rätt, sågo alla, huru mäktigt hon var rustad med hjärtats och förståndets gåfvor. Härtill kom i dessa bättre dagar som dragningskraft hvad förr bortstötte alla: förtegenhetens dunkel öfver hennes rot och ursprung, som nu fick föresväfva känslösjälen i försonliga tankeväfnader. Summan var, att folk i nordanlandens skilda delar inom mången förbehållsam dörr täflade om att finna Mickels hustru hos sig som gäst och vän.

Karlen hemma vid räknageln ihågkoms också med mången gåfvosändning, som togs emot. Omsider hördes hon på länge ej af, och ingen kunde rätt uppge hennes viste. Skickningarna blefvo mer och mer sällsynta, Mickel lät för hvarje dag allt mindre patronaktig.

Folk oroades en tid för hustrun och spådde hvarje-handa olycksöden. Men hvad år och dagar ledο, kom hon dock till rätta, kom nedgjord i väntans skick till torpet, och då tiden var fullbordad, födde hon en son i stugan.

Mickel hade redan fått taga ned den begabbade svältremmen och på köpet spänna upp henne flere tampar. Men det gick ej torparen så illa, att ej bonden rättnu kunde fara väl.

VII.

MATES DRIFVEN TILL SJÄLFPRÖFNING.

Då slutligen all råd var ute, begynte Mates fundera själf på egen hand.

En dag for han upp ur sina tankar likt den, som fångat en lyckosam ingivelse.

»Där ha vi det!» utbrast han högt och segervisst vid skrifklaffen till väggsåpet.

Hustrun lade hejdande hand på spinnrockshjulet och vecken i hennes panna slätades.

»Ja, där ha vi det!» upprepade han. »Den där gången jag skulle till kvarn...»

»Var det inte hvad jag tänkte!» afbröt hon gällt.

»Så gaf mig näcken in den slemma dårskapen där om skedarna.»

»Liksom inte hjonen skulle glupa i sig lika mycket för det!»

»Tag genast fram gammelskedarna, du! Men kom så ihåg en del till: vi skolom ej räkna maten i folket hädanefter. Tag till dess sämre slag, men låt dem äta välunnadt!»

»Så ställom vi oss på det viset — till ett prof!» tyckte hustrun.

Och när så den nya ställningen varit rådande en tid, ville Mates pröfva, hvad mån det kunde göra.

Med vinkkärran full af samma ogörliga kvarnlass som förr i tiden syntes han en höstmorgon tidigt ännu en gång hos Järker, mældarn.

Denne, penningskyldig som han var hos Rike-Mates, trädde mulen ut från kvarnkammarn, där han bodde med sin hustru.

Vatten hade han välsignadt, kvarnen gick med fart och skulle blifva ledig just på stunden, så fort han hunne af-sopa förra kundens mjöl. Och så skulle kvarnen i all sin välmakt stämmas af det fördömda Mates-kornet och fattige mäldarn själf, till förödelse af sin näring under bästa vattnet, få ett ändlöst grej att åter lossa stenarne!

I vredesmod stängde han mataren, ty de sista grynen hade just gått i kvarnögat, och med sopen i hand ropade han till Mates, som nyss satt in sin häst i lidret:

»Kvicka dig, kärefar, med förstpåsen hit i kvarnstuten, så slipper jag den här välsignade excisen att slå igen!»

Rike-Mates höll gäldenärens snäfva befallning till godo och utförde den skyndsamt.

Kvarnstuten var fylld med hans eget gudslån, men kvarnen malde ännu på de sista grynen i förra mällden.

»Här skall du få se på en ynkelse igen!» sade Järker trumpet och satte mataren i gång.

De första grynen föllo ned i kvarnögat, andra följde efter och kvarnen gick ju, men huru länge gällde nu att se.

»Än har det inte gripit, men nog blir du varse, när det griper, kärefar!» sade mäldarn olycksbådande.

I ögonblicket började stenen sakta sig, skred ett hvarf omkring och stod orörlig.

Så hade vattenporlet under golfvet sjudit upp till piskande smatter, slagstänk och tisseltjut såsom ett ögonblickligt spel af onda andar.

Den besvikne drog en kvald suck.

»Du ser själf, kärefar!» bekräftade mäldarn.

Och mäldarhustrun, som stått vid kvarnkammarns glugg, utfor illt:

»Var det inte slikt jag kunde spå! Hvad skulle den djäfvulsbranden hit för att draga satanom till kvarns!»

Därpå smällde hon igen luckan och fortfor med sina skrällå hädelser ensam i kammarn.

Mates grep sig nu beslutsamt an och sade:

»Jag skall fresta se, om något illt kan dväljas nerkring kallen. Mig lyster se, hvad som stannar honom.»

»Var inte för tidigt, det!» menade Järker, mörk och förveten.

»Har du någon spaning däråt kanske?» lät Mates girigt.

»Icke så förutan, det!»

»Har du sett något, då?»

»Jo, en särskild en! Vet fördenskull inte, om jag yppar mig mer.»

»Men alltid kan du kasta åt mig en gissningstråd!»

»Vet inte, hvad det tränger mig om, så nidsk som du är efter all styggelse och besvärlighet öfver mig, fattige man. Nu skall en återigen vinda upp stenen för att sopa bort ohyran, innan kvarnen går.»

»Ja, du slipper väl mildringen åt landsfiskalen i år!»

»Kan väl vara något, änskönt jag inte vet, hvad han skall mildras för, då jag ingen orätt bedrifver.»

»Och så får du bränna tjäran själf på torpskogen din.»

»Väl och godt, änskönt jag heller inte vet, hvad prosterskapet och stadsborna ha där att göra. Ändå någon vån, att en slipper skinnas af dem.»

»Ja, det skall jag trovärdeligen ställa om. Är du inte nöjd då?»

»Får väl fresta vara det!»

»Nå, men hvad såg du för en?»

Mäldarn sänkte tonen till halfhviskning:

»*Gråe Jägarn*, käre far! Och hvilken annan kan det vara! Fick ej hinhåle en brådska från Mickels i backen, så snart det här kom på?»

Mates stirrade andlöst på mäldarn en god stund.

»Gråe Jägarn!» hviskade han darrande. »Hvad i Herrens namn gjorde jag då för orätt?»

»Bäst att kärefar går ned och talar med honom själf!» rådde mäldarn.

Mates gick bort till den öppna golfluckan och såg grufsammt ned i det mörka kallrummet, där stegen förlorade sig nere i halfdunklet.

Den sönderspillrade vattenådran sorlade, tjöt och piskade med sina rännilar kring väggar och tak. I allt detta hördes då och då återkommande milda klagoljud liksom fjärran från.

Mates hade sig beslutsamt nedför stegen, men då mäldarn såg hans mörka lugg jäms med golfvet, tycktes motet vara viket.

»Om han nu bara kunde en bön!» tänkte mäldarn. »Det där folket har visst allt sitt gudsort under stallkrubban. Se, nu bar det af med honom!»

Mates drog ned luckan med handtaget öfver sig.

Järker smög sig sakta dit och lade sig att ly.

Hans hustru slog upp kammarluckan, fick se sin karl i denna ställning och utbrast:

»Se så där ja! Måste ned och hyllra med styggen själf till sist! Var det inte slikt jag kunde spå!»

VIII.

MATES INFÖR GRÅE JÄGARN.

När Mates med bultande hjärta hade hukat sig ned under golfvet och stirrade kring sig i kallrummet, kände han väl dropstänk ur det porlande skumrasket, men kunde i förstone ej urskilja mycket.

En liten glinderljusning silade ned genom vattenådran, som svällde i stuprännan upp mot vägnåtet, ty det var starkt höstvattnen med öfversvämning detta år.

Och denna ljusning stack snedt ned genom stupvattnet, så att Mates genast märkte, huru den ymniga driften vräkte ned förspilld och klöfs och spillrades i strålar, regn och skum mot kallen, det lodräta vattenhjulet, som darade likt asplöfvet för denna påkänning, utan att röras ur fläcken.

Efter hand, vid lugnare mod och växande syn, kunde kallen skönjas hel och hållen.

Det var en välgjord, stark och dråplig kall, med skoflarne som alltid snedt inskurna på lodrät axelstock. Mates, själf en händig slöjdare, som bonden mest, hade icke sett maken till välslöjddad kall och kunde nog värdera honom, om också ej till fylles. Ty minsta aning hade hvarken han eller samtidigt mest förvetne om dessa drifhjuls höga rum på världstankarnes ättetafla. Det var en fader till den väldiga kraftskrufven*, som längre fram i tiden skulle, i omvänd ordning, gå segrande genom världens vida haf.

Så kunde han omsider följa den lodräta kallstocken genom halfdunklet upp mot taket, där han stödde sig med öfre axelnålen, som i sin ordning steg upp genom liggarstenens centrumhål för att därpå klyfva sig till knäviket ankare med fäste under den rörliga löparstenen. Enkelt var verket och lätt granskadt äfven i detta skumrask, men felet låg bestämdt icke där.

Lugnare till sinnes klef Mates ned från stegen och tog några försiktiga fjät framåt på gångplankan.

* Propellern.

Gripande tag om en sparrslå nära väggen, kunde han nu, inom bättre synhåll, men ännu värre stänkt, beskåda vattnet, där det vräkte upp mot kallens skoflar, ett sällsamt spel af brottande krafter.

En väldig hufvudstråle sköt upp mot taket, andra två mot sidoväggarna. Alla tre slogos sönder i stänk och smärre strålar, som återkastades om hvarandra. Det yrde skum och droppar genom hela rummet, och i all denna förvirring såg den spejande länge ingenting annat märkvärdigt, än att de yttersta strålarna piskade sönder hvarandra i bortersta vrån till en grådimmig skepnad, som syntes danad af skum och vattenpärlor. Sväfvande föreföll han nog, men stod där oföränderligt som vattenkraftens yttersta tillintetgörelse i kroppslig måtto.

Åt detta håll såg Mates oafvändt, och hvad stunden led, kunde han till sist urskilja det grådimmiga spjutet, som den gråresliga varelsen höll inskjutet mellan kallens skoflar.

Här fanns ej längre rum för tvifvel. Det var *Gråe Jägarn* själf, årskamraten med de gråa bergen.

IX.

MICKEL PÅ SKALL EFTER FADDRAR.
KVARNEN I GÅNG TILL SIST.

Huru Mates nere i kallrummet kom till tals med Gråe Jägarn, får nu vara en sak för sig.

Järker, lyssnande vid luckan, hörde emellanåt i vattnets sorl, att Mates sade något med ett mål, som var skrällt af fruktan eller andra rörelser. Och så tycktes vattnets då stegra sig till en klangröst i vida fjärran.

Men hvad den ene eller andre sade, det urskilde icke lyssnaren.

Och mycket, otroligt mycket fanns där att tala om, ty länge drog samtalet ut på tiden.

»Nånå,» tänkte mäldarn slutligen, »visst hafver Mates det han skriftar, när han nu en gång har kommit sig i den omständigheten och fått en sliker skriftefader!»

Bäst visste Järker själf, att mannen nere i kallrummet förr i tiden, då han kunde sälja korn, hade för fattiga stackares räkning en särskild lår, tillblandad med sand och smågrus. Denna oätliga tillsats hade väl nu återkommit i hans eget husbehofskorn — på något outranssakligt vis!

Och hade ej de, som nödgats betala hans hutlösa pris, fått tunnan efter 40 kannor, där en kristen gaf 63, och pundet efter 15 mark, då folk räknade fulla 20! »*Mates-tunnan*» och »*Mates-pundet*» voro ock ett härm, som utbredde sig vida och skulle lefva länge, liksom »*Mates-kornet*».

Sedan hade ju blodsugarn hans i dessa bistra tider tagit fjärdedelen i årsränta på revers, som skrefs dubbelt mot hvad gäldenären fick. Och då halfåret var gånget, skulle han på köpet mutas med calfvar, kor och kvigor, får och lin och hö och ljus, för att vara långmodig till årets slut med 50 procent, tagna i förskott. Här sannades, att den, som köper korf af hunden, får ge honom smör för bara korfstiekan.

Var det icke annars känt, att han äktade sitt skrälle till hustru af idel snikenhet och försköt sin rätta fästekvinna, som då förgjorde sitt barn och hängde sig själf!

Eljes var ju denne kanalje en af dem, som hjälpte ståndsofverheten att äta upp småman i ringaste rot.

Hvem kunde så noga veta, om icke äfven Mates, så bonde han var, hade svurit eden åt den stora draken, som sög ut detta armodsland med sin gränslösa tull, en ed, som annars brukade sväras af präster, fogdar, fiskaler och dylike! Ty ej blott den hiskliga tullen, utan ock en grufvelig underdånighetsed gáfvo ju nord om Dalälven alla öfversåtar, konungen till trots, åt sin verkliga landsherre, den stora draken, där han låg och åt i sin håla någonstädes i Guds vida värld, undångömd för menige mans bitterliga hämndlystnad.

Ja, nog hade omänniskan Mates hvad han skriftade nere i kallrummet. Det kunde väl noga räknadt dra ut till kvälls. Och hade han ändtligen råkat ut för *Gråe Jägarn*, så skulle nog skriften blifva grundlig, innan denna kvarn eller någon annan komme att röra sig vid påfyllning ur Mates' säckar.

Den lyssnande steg upp. En timme hade gått och timmar gingo. Efter något arbete, som han hade i lidret, ropade hustrun, att strömming och rofvor väntade honom till middags.

»Är han karl att få lös kvarn i dag?» frågade hon buttert, då mäldarn satt sig till bords.

»Kanske,» lät svaret, »men då får Mates ett drygt dagsverke.»

Hustrun började åter utfara i gälla hädelser mot detta afgrundstyg, men så hejdade hon sig vid synen af en ny förargelseklippa, som hon varnade genom fönstret:

»Här kommer Mickel, skinnarn, uppför backen, krokig och tom. Är väl ute, den gärsmetarn, efter fadderfolk åt hennes oäkta själaspilling. Här får han nionde nej! Hör du det!»

»Ja, hvad annat kan en? Hvilken tör stå fadder för

en sliker! En, som hällre borde ådras ihjäl, mens tider äro. Kanske en Hviter-byting . . .»

»Eller den ännu värre är!» tillade hon med hemlighetsfull skräck.

»Jaja män!» suckade maldarn.

»Och så ta vi genast af bordet, innan snålhunden här kommer.»

Hon satte stenfaten i väggskåpet och sköt till dörren, som dock förargligt nog glänte upp på nytt, utan råd i brådskan.

Mickel trädde in så arm han var, hälsade gudsfriden, som nödtorftigt besvarades, ställde sig rådlös vid dörren med hjälpsökarens skyldighet och såg snålt inåt skåpet vid rofdoften, som frestande slog emot honom med aning om den föregående brådskan. Han suckade tungt.

»Nå, huru är det nu?» frågade Järker vid bordet, medan hustrun torkade af med trasan.

»Är ute och löper efter fadderfolk,» lät Mickel bekymrad.

»Nå, huru går det då?»

»Går nog som sämst är! Rakt ingen, som vill hör-samma mig.»

»Nenej män, såsom du hafver det ställdt, så . . .»

»Ja, d'är ställdt så, förstås, att alltid rår någon om gossen, i världens tider.»

»Det förstår sig nog.»

»Och det har jag rakt inga händers råd med!»

»Men var det inte branog harmligt?»

»Vet just inte hvad jag skall säga. Fick skinnar-sysslan i häradet för att ta'na just sådan hon var, och därmed jämt. Men nog kan det kännas en branog ledt i hugen att löpa förgäfves efter faddrar på köpet, det

går jag inte ifrån. Kanske I två vore mig så barmhärtinge!»

»Aldrig värdt!» afsnäste hustrun illt.

»Nej, det vedervåga vi inte, du Mickel,» tillade mäldarn fogligt. »Sir du, d'är för en särskild del . . .»

»Herre Gud i himmelen, gossen är ju som ett barn plär vara!» bedyrade Mickel gråtfärdig.

»Ja, det går så underligt tal . . . Annars finge du nog oss två.»

»Hocken vill svara för en sliker på yttersta dagen, tror du?» sporde hustrun förebrående. »Kanske själfvaste Antikristen, som komma skall?»

»Hvad för en?» utbrast Mickel i största häpnad.

»Antikristen, ja! Så säger en del, som ha talat med biskopsherrarne i stan, du!»

»Ja, jag hör, att det går an nedtrycka stackarn på alla vis!» klagade Mickel med afvighanden åt ögonbrynen.

»Jag skall ge dig ett råd!» utbrast mäldarn rörd. »Du skall gå till Matsens!»

»Hvad för slag nu då!» undrade Mickel, hånskrattande. »Han, som stal torpet af mig!»

»Jo, innan kvällen är han nog uppmjukad, vill jag tro!»

»Hvarför tror du det?»

Järker sänkte tonen hemlighetsfullt: »Han är nu nervid kallen, sir du!»

»Nej då!» utbrast Mickel med fägnad och ifver. »Så att han fick dit ändå till slut!»

»Jojo män! Håller på att skrifta sig för en särskild skrifteherre nu, en som inte tar får och getter, halm och hö och stry för syndernas förlåtelse, sir du!»

»Och kvarn var stående för starkaste pådraget, tycktes mig?»

»Stannade just som det grep i första grynet!»

»Likt och slikt som förr! Jojo män! Riset efter ryggen där i gården med. — Och så får jag gå såsom jag hafver det?»

»Ja, här i gården vet jag rakt ingen råd!»

»Liksom i andra gårdar!» suckade Mickel och lomade af utan hälsning.

»Borde inte stackarn få lite mat till bästa?» undrade Järker, då skinnarn gått.

»Nej!» afgjorde hon snävt. »Där hunden hyllas, där vistas han. Högfärdingen där kunde ha fråssat mindre.»

Utan ordbyte härom gick mäldarn, som haft nattens vakt, att sofva på den väggfasta lafven.

Han sof i timmar, drömmande en sällsam väfnad om *Gråe Jägarn*, Mates, Mickel och dennes faselige byting.

När han åter väcktes, skakad af hustrun, mötte honom höstkvällens mörker ur de nakna fönstren och lågande eld på spiseln. Hon ropade öfver honom:

»Kvarn går nu, hör du en gång!»

Järker lyssnade och hörde slamret.

Han for upp som en pil, grep stickblosset ur muren, tände det skyndsamt och ilade ut i kvarnrummet.

Stenen syntes i gång, mataren slamrade, Mates-kornet hällde ned och en mjölimma var redan utbredd öfver lafven. Mäldarn lade sin hand på löparstenen och kände tydligt hans gång. Alltså ingen spökelse ändå!

Så lyste han nyfiket bort mot luckan.

Hon öppnades sakta af en uppskjutande hand med grepp om taget.

En gråhårig nacke stack upp ur golfvet. Järker var nära därän att tappa blosset af skräck.

Den gråhårige dröjde en stund orörlig och såg sig skyggt omkring, stirrande och bländad af det skarpa ljuset.

Mäldarn såg en människa med ödlig uppsyn och igenkände slutligen Mates.

Den gamle, ty gammal hade han blifvit, klef varligt uppför stegen, stapplade blöt, krokig och darrande fram på golfvet och gaf sig att stirra oafvändt på den kringflygande löparstenen.

Järker satte blosset från sig i klykan och bar tjänstvilligt in mälde-kornet ur kärran utanför i kvällsmörkret. Därpå tog han fram en mindre påse och närmade sig tveksam Mates, där denne stod, med blicken borrad genom stenen.

»I är liks ute sent, kärefar!» sade mäldarn varsamt. »Bidar I bara en stund, så blir det mjölfyllan i den här åt käramor, då I kommer hem.»

Mates hörde inte. Han tycktes ännu stå förhäxad af sin andesyn. Kanske hade *Gråe Jägarn* något mer att säga honom än?

Mäldarn gick bort och satte sig på en lår i skumrasket, såg ömsom på den gammal blifne, ömsom på löparens härliga fart och den växande mjölringen.

Så fyllde han påsen, bar ut den i kärran, tog ut hästen, som var vresig af hunger, satte för och kom in. Han gick alldeles inpå den bortkomna människan och ropade Mates i örat:

»Stå inte längre här i grubblationer nu, kärefar! Allt är i ordning och förstpåsen i kärran.»

»Hvad för slag?» lät Mates, som stungen och i skälfvande ton, likt en ålderdoms omage.

»Hästen är ju för och mjölpåsen i kärran!»

»Jaa, jaa!» lallade den andre som en yrvaken.

Han skakade upp sig till tankenärvaro, såg sig omkring med rörliga ögon, fäste blicken än en gång på stenen, rörde läpparna ljudlöst ett tag och stammade i en skälfton, som han fåfängt bjöd till att stadga:

»Som i öfvermorgon . . . får jag hem . . . det här då?»

»Ja, bara kvarn så visst blir gående!»

»Du sir nu att hon går!»

Så sade med kvalfull ifver Mates och skred ut i nat-
ten, ödlig, böjd och grå.

X.

DET BLEF RÅD MED FADDRAR.

Först sent mot midnatt kom kvarnköraren hem genom porten inom den fyrkantiga huslänga, som efter seden utgjorde hemmanets nödiga byggen inom gemensamt ytterlås.

Det var mörkt i brygghuset, drängstugan och natthärbärgen för de främmande hjonen. Endast i stugan hos mor i huset flämtade stickblosset ännu från murklykan.

Mates satte in hästen, sköt kärran i lidret med ovan svårighet, tog påsen och läste med vredet.

Hustrun hade visst hört honom, ty hon kom till mötes ut på bron.

»Hvad i Herrans namn är det, att du blef så länge varandes?» lät hon dämpadt i mörkret.

»Jo, kvarn är oss lös vorden nu!» kom svaret i gubb-

likt huttrande ton efter lång väntan från den frusne. I skrämnelsen för det främmande målföret ropade hon:

»Är det inte du då?»

Han gjorde våld på sig att återfå sin gamla stämman:

»Hå, d'är ju jag!» lät han någorlunda igenkännlig ur mörkret.

Den onda aningen ville sammansnöra hennes bröst med en mara af skräck, där hon stod. Gnistrande ögon döko upp ur mörkret i otalighet och drefvo henne in i stugan.

Han stapplade efter och hon stod färdig att mönstra honom vid blosset, som genast röjde den inträdandes gråa lugg och medfarna skick.

Ett rop undföll hustrun, och så blef hon stående utan målföre.

»Ja, kvarnen är oss gående nu!» huttrade han för att lugna henne och kastade ned påsen vid hörnsåpet.

Så gick han till bords och satte sig tiganed ned till sin väntande måltid, darrande, nedböjd och tryckt såsom aldrig tillförne.

»Hvad i Herrans namn har vållat dig?» fick hon äntligen fram i skärande gäll ton och började storgråta.

Mates höll upp med skeden och funderade hvad han skulle säga.

»I morgon . . .», började han med sin skälfton och stannade midt i talet.

»Ja, huru är det då?»

»I morgon är det söndag . . .»

»Visst är det söndag! Du är väl inte ovislig häller.»

»Ja, vi skolom kläda på oss . . .»

»Skolom vi till kyrkan då?»

»Ja, bägge två!»

»Är det för något särskildt?»

»Ja, si pojken deras . . . skall fram till döpande.»

»Hvilken pojke?»

»Mickels förstås!»

»Här i backen?»

»Ja, ja!»

»Herre Gud, hvad säger du! Skolom vi gå i fadder-
skap åt en slik?»

»Ja och därmed jämt om den delen!»

Den afgörande tonen hejdade henne för en handvänd-
ning.

»Hvar kunde den slarfsparfven få tag i dig som i dag?»
vidtog hon åter.

»Hvad för slarfsparf?»

»Hocken annan än fadern skulle vara!»

»Hocken säger att han fick tag i mig?»

»Hocken annan skulle ha tiggt dig i en slik skam-
ställning! En skulle väl inte värre höra!»

»Jo, värre skall du få höra, om du inte tiger!» utbröt
mannen i skälfvande raseri, och så blef det nytt uppe-
håll.

»Hvilken få vi med oss då?» började hon åter.

»Ja, si det blir du och jag . . .»

»Som ungguffäder då?»

»Förmodeligen!»

»Men storguffäderen då?»

»Ja, det blir bara en.»

»Någon som vi kännom?»

»Jag känner honom visserligen. Men han får inte tid
att vara med själfvan, sir du.»

»Är det någon här i trakten?»

»Hånej, bor åt fjällsidan till — branog långt åt nord-
vart.»

- »Hvad är det för en då?»
»D'är en björnskytt.»
»Var han ute i sitt skytte här på orten då?»
»Förmodligen.»
»Hvad kunde en tocken en heta?»
»Hm, hvad var det nu igen? Jo, björnskytten Sigvald Sigvaldsson.»
»Hvar vistas han då?»
»Hå, inte vistas en tocken en nånting inte. Kan ju fara fram både här och där, vet jag.»
»Men i någon socken är väl karln husförhörsskrifven?»
»Ja, d'är i något fjällhål. Närmaste granne är han till Ulf på Vargnäset, ifall du vet hvar han bor?»
»Nej, det har jag aldrig hört.»
»Inte jag håller, men summan är den, att vi måste säga honom an för prosten på det viset. Sigvald Sigvaldsson och Ulf på Vargnäset! Hör du det nu, som bättre minnes, då prosten frågar, så att du tar igen namnen?»
»Ja, Sigvald Sigvaldsson och Ulf på Vargnäset! Skolom vi säga an dem bägge?»
»Nej, bara den förre som fadder.»
»Och så kan en inte alldeles komma med skammens tomma händer för prästen!» började hon åter larma i gäll ton. »Det skall efter rätten vara en fadderslinning. Hvar i Guds namn skall en nu ta den?»
»Tag jäntans du och aldrig vidare!»
»Åt en tocken själaspilling?»
»Ja, d'är inte nog med det!»
»Hvad är det mer då?» gnällde hon förfärad.
»Ja, som det är med torpet här...»
»Är det kanske frågan om torpet?»
»Du skall taga din själ i sans, mor! Torpet här kom

en inte så rätteliga åt, efter samvetslagen där, jag vill säga.»

»Och så går du tänkande häfva åt dem torpet, som vi hafvom med laga kraft? Visst hafver fanen vållat dig på slik resa!»

I sin gälla klagolåt fortfor hon att ösa heta skålar af hån och hädelse öfver den vid bordet nedböjde karlen, tills denne fann nog af denna traktering.

»Tyst, käring där!» befallde han i sin skälfvande ton. »Tyst, säger jag, annars drar du vreden på nytt öfver huset.»

Och medan hon åter tog till lipen, gick han från bordet, där han ej funnit matron, fällde ned skrifklaffen, tände talgljuset och satte sig, blöt som han var, med gåspennan framför nytt papper.

Det var visst någon viktig sak, som nu skulle affattas, men huru skrifkarlen svängde och hytte med pennan, så ville det icke arta sig till någon öppning.

»Är det bara vi, som gifva torpet?» började hon åter i vacker ordning. »Går inte björnskytten där med som half man?»

»Han?» utbrast Mates lågmäld. »Du skall aldrig tala om honom. Hör du det nu?»

»Men hvad ger han då som storguffader betraktandes? Var det kanske han, som tvang dig i den här bedröfvelsen och skamställningen?»

»Käring, Gud bevare oss, om du säger ett ord mer om honom!»

»Men visst har han lagt sig ut för torparn på något vis?»

»Ja, han är densamme, som tager där det finns och lägger där det fattas, ser du. Kan ej lefvandes råd med

det. Vakta din tunga, du, och grassera måttligt. Vi få nu mala som folket mest.»

»Såg du verkligen, att kvarnen gick då?»

»Du har ju förstlingen där vid skåpet!»

»Af vårt gudslån? Jag trodde, att du kom med skaffadt mjöl.»

»Och i öfvermorgon redan få vi fara efter mälden. Så att nog må du tro, att en var ute på sämre resa än så.»

Hon började lugna sig och fundera. Hade karln ackorderat sig till kvarnarnas förlossning mot torpet, så var ju affären inte klen. Men hvilken var den andre vid upp-görelsen? Huru hade karln blifvit så bitterligen medfa-ren och grå i en hast? Hade han bortsvurit sig åt dra-ken, han med, som andra storkarlar? Nåja, stor sak kunde väl också det vara! Nådatiden var ju kvar, Kristi förtjänst stor och Herrans långmodighet öfvermåttan. Han finge väl ha hem prästen, han som andra, på dödssträet. Eljes var det ej så farligt, att åldern bitit på honom. Skulle det blifva många barn, så blefve det kanske liten del på hvar, men ofödder kunde inte skällas arm.

Så tog sig öfverslaget ut i dess helhet och hon sade halfbelåtet:

»Nånå, inte var jag tänkande förkasta dig alldeles häller, Mates!»

»Sådant ville jag ändtligen höra!» svarade han lättad.

»För du skall veta, att aldrig i min dag var jag värre ute och ändå kunde ta mig så godt igenom!»

»Men hvad folket skall grassera!»

»Stor sak i det! Vi ärom karaktärsfolk vi och aktom ej på dylikt snack.»

Ordet, från säck i påse kommet, skänkte hustrun märk-

bar lisa. Och sedan vände han på saken för bättre verkan:

»Hvad folk af stånd och karaktär veter du, som ej är illa hållet af denna pöbeln? Det hör ju rakt till stånds esprit och rätta distinction, på högsvensko sagdt »*

Hustrun synade mjölet i påsen, tog lite i munnen, sken belåten, satte undan gudslånet bakom nedre skåpdörren och låste. Därpå redde hon sig till sängs och trädde bakom hänget för att sofva lugnt den natten.

Mannen åter satt vid klaffen länge, sliten fram och åter af sina tvifvel, som togo ut hans svett i skur på skur i växling med kylans rysningar. Behöfde detta gåfvobref uppsättas? Skulle icke kvarnen gå dessutan? Var ej hela detta äfventyr en sällsam villa? Mates satt nog länge i slika frestartankar, men kunde icke komma från det klara löfte, han gifvit kvarnförlossarn.

Och så, hvad kvalens stunder ledο om i natten, fick han lydig hand till det hårda verket, full af bäfvan för en slik medfadder, full af tvifvel på den unge örn, som efter urålders märken borde hafva sett sin första dag i torpet. *Gråe Jägarns* gussöner hade genom alla tider varit en sällspord adel, starke, oförvägne och rättrådige andar.

XI.

EN TIDIG GÄST HOS TORPARN.

Stackars Mickel hade fäktat bygden rundt efter fadderfolk, men hörsamma honom hade ingen velat.

* En illa fattad »högsvenska» då likaväl som nu.

Trött, hungrig, modlös, gick han hem och lade sig vid sidan af sitt barns moder, som redan sof, med gossen vid sitt bröst.

»Om ändå pojkbymingen vore min, så kunde väl någon vän vara,» tänkte han förtretad.

I växlande tankar på dagens ting somnade Mickel.

Tidigt följande morgon vaknade han vid dån och sprakande af en svår stockeld i den djupa spiselhålan.

Skenet låg bländande starkt öfver rummet. Och de små nakna fönstren, som den uppvaknande först såg, gapade svart och kusligt ur höstnatten.

Huskarlen gnuggade ögonen, reste sig på armbågen, där han låg vid frambalken, och skådade fram åt lafvens fotända, förbi dess nedervägg inåt spiseln.

Den glupande lågan föll den skumsynte starkt i ansiktet. Och så skymtade som en blixtnågonting gnistrande mångbrokigt och långsmalt, som for bakom dörren till vedlidret, uppslagen som denna var inåt rummet mot lafvens nederända.

Skinnarn funderade i omorgnadt trög tankegång, men ej egentligen oroad. En främling kunde i dessa tider af okonstlad gästning träda in genom ostängd farstudörr, göra sig hemmastadd med vedförrådet och tända sig en värmande natteld på spiseln, utan att sådant behöfde tas illa upp af husfolket.

»Är väl någon vidfärding, som har varit ute på fjärden i sin själjakt. Men ohuldt som en fähund har han farit i vedlidret mitt. Skulle väl in efter mer, men den här säger stopp nu,» tänkte Mickel om sig själf.

Han såg fortfarande fram åt spiseln, vaktande efter främlingen, då denne skulle komma fram med vedbördan på armen.

Hettan var mäktig stark och eldslågan kunde till synes flasa högt öfver den låga skorstenen, som en annan spökelse ute i höstnatten. Främlingen tycktes dröja i lidret.

Så hotade en af de stående bränderna att ramla fram öfver spiseln till spillerkol ner på golfvet.

Nu stack en glittrande blank spjuttyxa fram bakom vedlidersdörren, jämte en hand från grå ärm och rätade till branden ordentligt. Den främmande satt alltså bakom dörren och stekte sig i denna hetta, en otroligt värmegirig varelse. Så drogs spjutyxan tillbaka och stöttes mot golfvet, ned mot spiselkanten, en fin och sirlig spjuttyxa, såsom man kunde kalla den. Det var både spjut och yxa på samma stång, ett högst finurligt vapen, pryddigt för ögat och till synes ganska mordiskt i handgemänget. Var ej detta vapen nytt, så var det säkert lastgammalt öfver mannaminne.

»Hvad är det för utböling, som sitter och bränner så här?» ville gårdskarln veta.

Främlingen bakom dörren lät vårdslöst som en öfversåte och klangfull som renaste malm:

»Ved har du mer i skogen!»

»Skulle det kunna vara den där svarte Sörlandsherren nu åter?» undrade Mickel. »Har kanske något ärende till hustrun, utaf hvad slag det kan vara.»

»Kom fram, så får en si dig!» manade han.

»Hinner väl det också. Du skall ju snart upp till räknageln igen. Bordsilfver hafver du ej att ängslas för.»

»Nej det förstås, men hvad är du för en?»

»Lite af hvarje. Bröder i samma profession, om du vill!»

»Ja, nu är ingen den andres broder i hafvet, skall jag ändtligen säga. Äst du då en skinnare, du med?»

»Javäl, på sätt och vis.»

»Hvilket sätt och hvad för vis? Endera äst du en lagstadd skinnare, eller också äst du det icke.»

»Kan väl vara ett sanningsord.»

»Hafver du kommit ordentligen från din mäster med vederbörligt gesällbref af ämbetskrået.»

»Beklagligen icke så, kärefar!»

»Ser man på! Och då äst du väl håller icke förordnad till detta ämbete af ditt öfverstyre?»

»Hvilken är då mitt öfverstyre?»

»Skulle väl vara den här stackars excellensen på Gäfleborg efter rätten, men jag är utnämnd af prosten och bryr mig inte om den andre.»

»Och jag bryr mig hvarken om den ene eller andre, ser du!»

»Och så far du olofligen fram med ditt skinneri! Hafver du ock farit i mitt härad?»

»Javäl, kan icke frångå mig det!»

»En ljus gosse, du! Hvad har du redit för slags skinn då?»

»Draxskinn på senare tiden mest!»

»Hvad för slag?»

»Draxskinn, sade jag!»

»Hocken värsten håller sådant skinnverk till rednings?»

»Sanningen att säga ingen fler än draken själf. Och han släpper inte till skinnet godvilligt håller.»

»Du spöktalar väl nu? Kan det finnas så pass många, att det lönar sig — här på orten och nu för tiden?»

»Yrket kan väl vara tryckt, det medgifves.»

»Hur många drake har du tagit ned då?»

»Så pass, att jag fick mig ett par draxskinnsstöflar åtminstone. Här kan du se!»

Främlingen sträckte fram sin ena fot. Den brann i lågande eldfärger såsom glittrande metall, omlindad, som den syntes med någon smidig fjällhud af både skönt och hemskt utseende.

»Det var nog!» utbrast skinnarn häpen.

Främlingen drog sin fot tillbaka och fortgick:

»Jo, desse två bänningar tog jag just från den finaste fjällsättningen hos besten.»

»I hans ljumske, förstår jag väl?»

»Nej, från tredje vingbogen, framifrån räknadt.»

»Han har då flere dylike?»

»Var en sak det, kamrat!»

»Och så är du väl dyr på dessa skinn?»

»Åja, beredda så. Hembjuder dem endast åt de förnämste riddare.»

»Huru många riddarklädningar tar du ut af huden på en höft?»

»Minst hundra gode!»

»Det var nog!»

»Förutom några hundra bänningar.»

»Skarfbitar, kan jag förstå? Och så räfsar du penningen?»

»Ingenting för intet. Sitter just inte i hvar mans naglar att gå ut och ta ned en sliket best!»

»Nenej, det förstår sig.»

»Och sedan vet du bäst själf, hvad desse hudar taga ut en ärlig mans svett?»

»Nej, så visst jag redde månget skinn i min dag, så vederfors mig aldrig ett slikt.»

»Då trifvoms vi kanske inom häradet bägge?»

»Ja, inte för thy! Men hör mig på: visst sporde du något om den här stora drakutbölingen?»

»Ingen är just någon pyssling. Hvilken menar du?»

»Den, som äter upp oss med den här faseliga tullen, han, som öfversåtarn svär sin ed åt.»

»Du menar väl stora landsdraken, som alldeles äter upp detta armodsland.»

»Nå, har inte en tocken som du varit däråt någon resa?»

»Vet du kanske var han dväljs, då?»

»Vore inte nöd då!»

»Du är kanske rätta karln att dräpa honom?»

»Hå, jag säger ju inte det. Men skulle inte menige man komma sig för att samla ihop till en kanon?»

»Det vore just att komma sig för!»

»Och ha sig dit och sätta honom ett skott i bringan. Tänk dig en kanonkula i bringan på en tocken!»

»Men tänk du, om han skulle ligga för väl befästad i sin håla?»

»Jaså, du tror det!»

»Och spy en stråle dödsetter öfver menige man?»

»På så långt håll?»

»Ja, huru långt påräknar du? Draken ligger inte stilla, medan du äflas att skottställa kanonen, skall du tro.»

»Men det kunde väl bli något råd!»

»Ja, hvilket då? Öfversåtarn, som har svurit styggen sin huldhetsed, kan stjalpa dig, men inte hjälpa dig. Hade du en kanon och lof att taga honom och finge veta, hvar han vistas, så skulle du taga draken, om icke fast hållre draken toge dig.»

»Nånå, det kan visst vara margfaldigt!»

»Ja, du skall tro, att vi ha legat ute efter besten.»

»Hvilka fler än du?»

»Mina gussöner!»

»Har du många sådana?»

»Två i lifvet och bägge ha snart tjänat från sig. Var just nu i tanke att få mig en tredje snart.»

»Vill du verkligen ha dig en gusson då?»

»Var väl ute i det ärendet!»

»Då kan du så liks ta pojken min, skulle vara!»

»Det har jag ingenting emot!»

»Säger du ja otrugandes? Då är du en märkvärdig en. Var jag inte ute i går förgäfvdes hela dagen som en hund gårdmellan!»

»Hvad förebar folket som mest?»

»Det skulle bli en svår utböling af pojken.»

»Det tror äfven jag!»

»Du äfven. Hvarför så?»

»Det är en naturkänning, ser du! Nå, fick du några medfaddrar åt mig?»

»Hade inte varit nöd då!»

»Så bekymra dig inte för den delen. Alltid får jag någon med mig, då det bär så långt. Hvad säger du om Mates och hans hustru? Bägge två villfara dig — i detta och mer därtill. Torpet får du igen. Och sedan går du till Mates och tar ut ditt behof på min räkning, så snart du sitter trångt.»

Mickel funderade en stund och utbrast:

»Håhå, nu förstår jag, hvar en skall ta igen dig!»

»Få höra, hvaråt du gissar på en höft?»

»Ja, äst du icke densamme, som rår om gossen?»

»Kvinnan föder barnen, kärefar, och någon rår alltid om dem, men det kan ofta vara svårt att gå i god för, hvilken det är.»

»Jojo män! Jaså, du hade dig till gårds likväl, så att en kan få se, huru du ser ut. Kom fram, så får jag syna dig, skamhund!»

»Sitter ju så bra vid spisel, och du skall ju strax upp!»

»Nånå, jag förundrar mig inte, om du äst blyg. Du tör väl ha varit ett troll i dina dagar?»

»Sanningen att säga, är just det hvad jag oftast gick och gällde för.»

»Ser man där! Och så förstår jag nu din naturkänning för gossen, som skall ärfva ditt arga kött. Nånå, sämre kunde du ha betett dig, fast något mer än din skyldighet gör du inte.»

»Det är inte mången, som får ett slikt beröm.»

»Ja, något beröm precis var det inte meningen att ge dig. Men tror du nu också, att gossen kan komma sig fram på det viset?»

»Som drakjägare? Åjo män!»

»Så hör mig på en sak! Hvarför höras slike odjur alltid vara så långt i fjärran, du?»

»Draken låter aldrig märka sig i grannskapet af sin håla.»

»Men här på orten finnes då ingen!»

»Rätt mycket sagdt, kärefar! Huru vet du det så noga?»

»Skulle väl någon gång ha sett eller hört varelsen . . .»

»Då han med ljudlösa fjät och vingslag hafver sig ut i kolnatten?»

»Men nog har jag farit klifvande i bergskrefvorna alltid.»

»Och undersökt hvad som dväljs nere i grunden?»

»Har du själf någon spaning, då?»

»Icke så förutan! Säg du den kulan, där de inspärvas, dessa andebesatta, genstörtingar och andra, som kallas orena?»

»Timmerkulorna i jorden med gallergluggen uppåt? Hvad är det mera. En sådan måste ju hvar socken hafva, annars ginge det på tok.»

»Vare därmed hur som hälst. Under hvarje sådan kula dväljes en drake.»

»Aldrig möjligt?»

»Jomän, du! Och då finnes ju minst en i hvarje socken.»

»Så mången? Men hvarifrån har det sällskapet kommit?»

»Idel yngel af stora landsdraken, vet jag!»

»Han ynglar på det viset? Men då finns där ju både handrake och hona?»

»Var en sak det, kamrat! Vi ha för resten haft nog med att ta undan de nya ynglen för året. Längre komma vi aldrig hittills.»

»Du och dina gussöner? Nå, men du siktar väl ändå åt gammelparet?»

»Om vi så visst komme åt dem, ja!»

»Men då skall jag säga för dig både väl och snart, att du äst en riktig dummeresel!»

»Det är jag merendels, men huruledes nu?»

»Jo, du vill slakta hönsparret, som värper dig guldäggen?»

»Men är det inte synd om de stackare, som få släpa ihop den stora draktullen med sin svett?»

»Ingen är den andres broder i hafvet, du! Hocken skall öda ut sin näring för hundhopen! Det hafver du hvarken tack eller bröd för!»

»Kan så vara sant! Hvad får du på en höft släpa ihop till draktullen, här du sitter i torpbacken?»

»Inte så lite det, må du tro. Först och främst tog Rike-Mates af mig torpet.»

»Hvad du ägde, att börja med!»

»Och så tar han trettio dagsverk om året, för att en stackare får sitta kvar.»

»På din egen grund! Alltså gör du hvar tolfte dag åt draken först!»

»Så tar landsfiskalen en half toltt bästa fårskinn i mildring.»

»För att mildra draken?»

»Ja, huru då? Hvad kan jag fiskaleras för? Sedan tar fogden sex getskinn som uppgäld* på kronotullen. Så tar prosten all tjärved på skogen. Och så tar han tull till jul, midsommar, påsk och pingst, vid Larsmäss, Ersmäss, Olsmäss, och Andersmäss, utom stora nattvardstullen en gång om året och biktetullen, då en syndare sig biktar eller biktad varder. Och så är det ju eljes tullar i framfärd och åtfärd, i väg och vägamöte, hvart en stackare sig vänder.»

»Allt sammanskrapadt åt drakestyggan?»

»Ja, skulle inte de varelserna annars bli fuller rika af slikt skinneri?»

»Nå, men skulle inte du åtminstone vara tacknämlig, om du sluppe?»

»Ja, tag ned landsdraken, du! Öfversåtarn tar tullen lika väl och därmed jämt. Haf ett öga på elden, karl!»

En brand rasade just ned och öfvertäckte golfvet med rykande spillerkol.

Främlingen syntes sträcka ut sin näfve med tumme och pekfinger i grepp, men utan att böja sig fram.

»Hvad nyper du i vädret för! Raska dig, karl!» förmanade huskarln, men ryggade häpen tillbaka.

»Jag tar eld med tången, jag!» lät främlingen.

Hans fingergrepp hade vuxit ut till eldtångsskänklar, och med dessa kastade han kolen flinkt i spiseln. Därpå sammandrog sig den utsträckta fingertången åter till fing-

* Påök under förevändning att betäcka restantier.

rar, och så till sist drogs näfven tillbaka. Då tänkte skinnarn:

»Ettdera är detta en vaken maresyn eller ock troligast en ny djäfvul, som skall hit och innästla sig.»

Mycket vidare behöfde han icke grunda.

Lågan hade nått sin höjd, och ett skorstensdrag slog ned hennes spets mot vrån, där eldtångskarlen kunde dväljas.

När elden åter höjde sig, följde något grått till väders, och två eldblixtar, skimrande i tusen färger, drogo strimmor vid spjällets svarta gap.

XII.

»SVARTE-MICKEL».

Den söndagsmorgonen satt torparn vid fönstret, ihärdig som spindeln i sitt nät, och spanade ned åt storgrannen efter den fångst, som borde nalkas till gårds.

Mycket riktigt kommo Mates och hans hustru helgdagsklädda uppför backen. Den förre, nedböjd, grå och åldrad, till största häpnad för torparn, inträdde med ett papper i handen. Hans hustru, sig alltid lik, bar en linning.

Med skygg uppsyn hälsade Mates gudsfriden, och torparn, ögnande honom förvånad, gaf svar på hälsningen. Han satt nu vid spiseln med sin hustru, som närde sitt veckogamla söndagsbarn från fylligt bröst.

Hon, torparhustrun, den fallna, den förkastade, kände huru bondhustruns gråa blick fäste sig afvog vid hennes snygga linne och fylliga barm. Hon såg ej upp för att möta de dömmande ögonkasten eller för att med egen

blick tolka förvåning öfver besöket. De skulle få komma och gå och dömma, bäst de ville. Tvärs genom gråa spiselaskan skådade hennes frånvarande själ minnessyner, kanske rosiga, hoppgifvande, upprättande. Hvem borgar för en moders tankevärld, om ock världen all förkastar henne?

Mates och hans hustru gingo fram och satte sig på bänken vid fönstret, märkbart bekymrade att finna en öppning. Där följde så en god handvändning af tvehågsen tystnad. Väggsmeden knäppte, kissan spann på murhyllan och den lille sluckade vid sin moders bröst.

»Jaså, kärefar är ute och är tänkandes till kyrkan, sir jag!» började torparen.

»Ja, vi ärom som i den tanken,» krystade Mates, och så följde ny tystnad.

Torparen tyckte bäst vara att gå lös på saken och fortgick:

»Ja, här var i natt en underlig en, som hade ackorderat med kärefar om pojken här och torpet, sa' han.»

Den talande såg styft tillbaka på det burgna folket. De stirrade på honom och så på hvarandra.

Mates skrapade på foten och fick fram i förtretad skälfton, i det han slängde papperet på fönsterhyllan:

»Ja, här har du nu igen ditt skriftliga på torpet, som faddersgåfva åt gossen menandes. Och så ger du henne genast linningen, käring, för vi ha bara dag och väg till kyrkan.»

Då nu modern öfverlämnade den veckogamle lindad åt styffadern, som skulle bära honom till kyrkan, sade hon rörd med blixtnur flammande ögon:

»Signad vare du, min själs önskeson! I brist och armod blef du född, och mörksens väldigheter stodo dig i

vägen. Så slå dem du med Herrans starkhet, ty du har starkt påbrå, och Herrans änglar följ dig på vägen!»

»Kom nu med bytingen en enda gång!» afsnäste mor Mates med djupaste vedervilja.

»Herrans änglar!» upprepade Mickel tvifvelaktigt. »Ja, hvad det blir af gossen, men någon slags änglagosse blir han då rakt inte, det spår jag.»

När nu unge svennen fördes fram till sakramentet, döptes före honom där, i väldig krets af öfversåtar, ett dotterbarn, som nämndes Sara Cornelia Hélena, länge valda och sorgfälligt eftertänkta namn.

För gossen åter, som därpå vattenöstes ur samma funt, hade man ej ens i nödig måtto haft en slik omtanke. Och då Mickel själf, styffadern, syntes rätt villrådlig, valde dopförrättaren, Mäster-Jakob, helt behändigt dennes namn.

När nu anteckning företogs och oäkta Mickel Mickelson skrefs upp jämte faddrar, så fördes till boks en frånvarande storguffader, björnskytten Sigvald, boende i något fjällhål som närmaste granne till torparen Ulf på Vargnäset, äfven han en okänd karl på ort, som prästen aldrig hört. Det var Rike-Mates, som sade honom an och borgade för jägarn som gammal vän betraktad.

Mäster-Jakob fann visst bonden märkvärdigt åldrad efter kvarnförlossningen, men hade nu fått löfte om malbart tiondekorn för flere år i rest och ville ej för stunden göra frågemål.

Mickel sade ingenting, men vid första trångmål gick han ned till Mates och tog ut behofvet sitt, hur än det gafs med tydlig sveda i den dolska hågen.

Sedan kom han ofta, illa sedd hvar enda gång, men aldrig motsagd, alltid hulpen.

Sedermera, då hans hustrus son kom in i fattnings-
aldern, gaf han denne del af hvad han sett och anat.

Mickel själf, styffadern, blef ej mera nämnd, men om
hans styfson, Svarte-Mickel, skulle från skilda folk och
länder spörjas otroligt många märkesting.

TILL STRIDS
MOT LANDETS DRAKE!

I.

EN SPÖKSYN PÅ GÄFLEBORG.

Där var en skara spöken på gästbesök i stora salen till slottet Gäfleborg.

De, som sågo dem vid skenet från djupt nedhängande kopparkronor, voro de nakna fönstren, höga och nattsvarta, — mörka konterfej, riddarklädningar, sköldar och korsade spjutyxor öfver den höga ekpanelens hylla, fädernas visa tänkespråk efter list kring väggarna och sist men icke minst takmålningarnas stora och lugna triangelöga, som stirrade ned på synen så outgrundligen hemskt och dock så godmodigt ur skumrasket i detta hafs öfre rymder.

Dessa stumma vittnen varnade nere på salens botten, kring det dryckjomsredda bordet, ett krökande med ryggar, ett bockande, backande, nigande, — ett fåktande med armar, ett hoppande, sackande, bligande, — ett klappande med klackar, ett struttande, brassande, skriande, — ett hyttande, smilande, tassande, ett jäktande svass, ett stasande jäkt och larm och rackande fläng som ur djupaste helvetet af en hel hjord sällsamt utstyrde skråbockar, mänskliga liknelser med alla slags vanlyten till omänsklighet.

Hår kunde väl ingen ha på hufvudet just, ty deras ansikten, änskönt mestdelen unga eller medelålders, skådade fram som fågel ur bur från yfviga, snöhvita gammalmans- eller käringperuker med styf och uppknorrad nackpiska, kanske hin ondes töm, när han körde med

dessas osaliga vålnader, eller något handtag för den orena ande, som skulle slänga ned dem genom öppnad golflucka vid spöktimmans utgång.

Karlar liknade i aflägsen mån en del af dessa skägglösa varelser, klädda i spännskor, knästrumpor, brokote jackor med petig dartzärja, och hvitvästar så långa, att dessa karldockor bort kunna reda sig utan pantalonger genom att sköta på litet från dessa välsignadt pösande halskrås, hvori de stundeligen syntes som drunknande.

Kvinnorna, eller de varelser, som hade mesta liknelsen däråt, hade visst någon vederstyggligt lång svans att skylla under en hel lång våd släpande tyg, en svans, som de emellanåt måste brassa med ettriga sparkar bakefter sig, tung och maktlös, som han tycktes vara. Tyget, som åtgick att dölja otyget, var så ytterligt tilltaget, att ingenting fanns kvar att skylla bröst och hals och rygg.

Allt sådant tänktes och tycktes om dessa fransyska modespöken af fädernas bilder i afsatta dräkter, riddarne med stålhänder om slagsvärden, spjutxor, sköldar, fönster, tänkespråk. Sist sade takets nedstirrande öga för sig:

»Hvad vilja dessa illfänande apor och bockar här under en liten frist från sina kval? Kanske *de* inbilla sig tämja nordens sträfva men stolta natur under söderns lekande, flätjefulla behag! Här vore något att skratta åt eller kanske gråta.»

*

Excellensen gref Otto Wellingk, norra Sveriges tituläre general-guvernör, noga räknadt dess *general-commissaire*, steg fram till riksvapnet vid väggen, fick sin högtidsposkal om hand och talade till de lyssnande:

»Tre ting hafva föranledit mig att *invitera* eder gunstbenägna närvaro i dag, I herreskaper af stånd och kvalitet:

Det ena är, att hans kungliga majestät konung Carolus, i ordningen den elffte, hafver gifvit sin nådiga lofven om en resa genom vårt vida general-kommissariat eller guvernement från Dala-älf till Kemi-ån.

Det andra är, att vår värdige *adjoint* och medarbetare, underståthållaren välbördig herr Johan Vattrang, *Gråe Jägarns* ädle gusson, skall aftackas nu och lämnar oss i dag att inträda i sin höga ålders hvila.

Det tredje är, att *Gråe Jägarn* skall hafva lyckats få sig fatt en ny gusson, ty så förspörjes ock.

Hvad de tre tingen betyda, skall jag med några ord *tangera* efter hand.

Att mottaga hans kungliga majestät i vårt fattiga land, det kan visst vara en nåd, som väcker många bekymmer. Men vår fattigdom är af flere slag och det är åtminstone ett bekymmer, som nu länder till hälso.

Jag hafver många gånger framhäft, hvad ynkelig ställning råder här inom guvernementet och rådt hafver sedan urminnes tider. En gammal, tung och stor vrede trycker landet hårdt, säger en del. Andra mena, att landet i grund utsuges af en gammal drake, men bägge ha nog rätt på hvar sitt vis.

Nu har hvarken jag eller någon bland mina *antecessorer* försummat inberätta, att dessa länen ej kunna styras med riksens fulla lag och ordning förr än efter grundelig *reformats* och omdaning af krono-, kyrko-, och justitiebetsjäningen. Men riksens omsorg och uppmärksamhet har mest varit dragen bortom Österhafvet. Blott en ringa, otillräcklig anpart kom på vår del intill denna dag. Dock nu skall hans kungliga majestät på ort och ställe vredgas öfver stora vreden och förmodligen icke håller komma gamle draken osnubbad förbi. Kanske skall han då

förinna oss de rätta vapnen mot detta odjur. I sådant hopp drickom vi konungens skål samt i underdånig vördnad och tillgifvenhet.»

Fanfaren ljöd från spelet och skålen bottnades.

Kretsen kring bordet upplöstes och en stund gick om, medan svennen fyllde bägarne på nytt med vin.

Så trädde excellensen åter till sin plats vid riksvapnet, och midt emot honom syntes på andra sidan bordet en åldrig herre, som aktningsfullt fick rum.

Hvit var hjässan, flärdlöst klädd i det egna håret bland dessa perukstockar; böjd var ryggen, men ögonen spelade ännu varmt och lifligt. Det var en ståtlig åldring, där han stod.

Lystringsfanfaren ljöd och gref Otto talade åter:

»Få äro de, som försakat mer, arbetat mer, kämpat mer och med större förtröstan burit så mycken afvoghet som vår bortgående *adjoimt*, herr Johan Vattrang.

Nu har visserligen bonden med egna ögon sett och med handen tagit på, att rågen kan sås den ena sommarn och gifva dråplig skörd den nästa. De fåkunnigaste norrländingar se, att detta är ett tydligt Guds verk till dessa frostlända läns välsignelse, men för de lärde *norrländi* är det allt fortfarande ett trots, en dårskap, en styggelse.

Så har ett flertal väckts till lefvande insikt, att helskiftes jord vore långt bättre än dessa huller om buller kastade odlingslappar, som grannarne hafva om hvarandra till största *moleste* vid jordaskötsel. I sin enfald begriper bonden detta, men för de lärde *norrländi* är ock det en hädelse. Vi skulle på sådant vis fika att efterapa den högste, som skiftade Kanaans land så, att ingen trängdes gå öfver sina bröders ägor för att komma till sin. Söka vi landets förkofran efter det högsta och bästa möns-

ter, som finnes, så räknas oss detta till hädelse. Se där den stora vreden! Se där huru gamle draken styr! Han lider ej, att vi tjäna Gud efter bästa förstånd.

Alla de landsnyttiga insikter, som vår värdige *adjoind* och medarbetare ingifvit menige man i trots af all förkättring, hinner jag visst icke uppräknas i dag. Annorstädes i riket kan man rakt icke fatta, hvad ställning råder här, eftersom de lärde med missbruk af Guds eget ord sätta sig upp emot pröfvad och välbefunnen landsförkofran. Där har skrattats ett rikens åtlöje åt sådant, men här har kämpats. Och änskönt vår medarbetare saknar bänkerum i kyrkan och rum vid nådabordet, så säger jag likväl inför samtid och eftervärld: Hell den gode och trogne kämpen herr Johan Vattrang, *Gråe Jägarns* ädle gusson! Hans namn skall lefva aktadt, äradt och tackadt, såsom ock vi nu å ämbetets och hela guvernementets vägnar, för samtid och eftervärld, aftacke honom med denna skålen!»

Fanfaren tillstötte med trumhvirfvel, skålen bottnades under djup rörelse, bägarne fylldes på nytt och gref Otto fortfor:

»*Gråe Jägarn* hade det ordet om sig att söka hvad rätt och skäligt var genom alla tider. Denne vedersakaren till gamle draken har nu, efter hvad budet mäter, lyckats öfverlista doktorn och kapitlet i den lärda stiftsstadens där nord. Trots all deras vaksamhet har han innästlat sitt misstänkta namn ännu en gång i kristne faddrars bok som fadderskarl för en ny gusson. Hvad *Gråe Jägarn* rätteligen är för en, det vet jag icke, ty de lärde själva äro rätt stridiga, och med den hedersmannen själf fick jag aldrig tala. Somliga mena, att han är ett fabelväsen rätt och slätt i jämbredd med Hercules, Orpheus, Oden, Thor

och dylike. Nå, jag ville just komma dit för att fråga, hvarför ej vi, svenske, och vi, *norrlandi*, kunde odla vårt tungomål och *ingenium* genom klingdikter och nyttige lärospelar med våra gode svenske och norrländske fabler så snart som de grekiske och latinske, spanske, tyske och fransyske, som äro af långt ringare värde. *Gråe Jägarns* gussöner, de som så kallas för vissa märkeliga tecken vid födelsen, hafva emellertid gått dess mera vissa och odysputable bland oss, människors barn, och varit lika sällsynte som dråplige män. Må det alltså båda oss ett godt framtidstecken, att nu, då den ene lämnar oss, står den andre tillreds att växa upp. Därför lefve *Gråe Jägarns* nye gusson! *Vivat, floreat, semperque valeat!*»

Fanfarer och bågare följde så.

Herr Johan Vattring redde sig att svara, men månget ord var ej att vänta af honom. Hans tunga, som förr i tiden utkastat så eldande kraftord bland lyssnande menigheter, var nu på gamla dagar lam för r-ljudet. Gällde det att låta höra sig offentligen, så kringgick han svårigheten med särskildt ordaval, för att undvika smädars och obetänksammes åtlöje. Och därför sade han nu det mesta möjliga i fåaste ord:

»Höge excellens! Den gångna tidens beskydd och denna afskedstalan hafve min tack och blifve min fulla lön! Hälsa min tillgift åt alla fiendsmän, min tack till alla hulde, min välönskan till ämbetet och dessa län. Gud skydde land och kung! Länge lefve hans excellens!»

Med fanfar och bottentömnda bågare voro nu högtidstalen till ända.

Hedersgästen, bjuden att sitta i gullstol, fördes några hvarf kring bordet med spelet främst, och då marschen slutade, fick han hedersrummet vid riksvapnet.

Fruentimren och deras kavaljerer drogo sig till sidorummen; manliga gäster fördelade sig här och där i grupper.

Till herr Johan Vattrang, där denne satt omgifven af några tjänstemän vid landsstaten på Gäfleborg, sällade sig gref Otto med en tärna till höger, en medelålders man till vänster och ledande vid handen en tioårig flicka med guldgult hår och klipska ögon.

»Jag har åtskilligt folk att presentera,» sade excellensen, »men det lyster mig först veta, om I kännen någon af dessa personer?»

Den gamle såg leende på gruppen och svarade:

»Väl känner jag min son åtminstone.»

»Nej knappast hvad han går och gäller för nu om tider. Men låtom oss taga sakerna i ordning. Detta barn är min sysslingsdotter, högäreborna Sara Cornelia, dopkamrat till *Gråe Jägarns* nye gusson.»

Hedersgästen tog unga Sara på sitt knä, strök henne öfver det bandade håret och frågade hvad dopkamraten hette.

»Svarte-Mickel i Svarta Noret!» svarade hon raskt i barnslig enkelhet.

Hela laget brast i skratt och inbegripen i munterheten sade gref Otto:

»Mycket svart var det där, *ma chère!* Men en svart Mickel får han nog varda, om han skall slå gamle landsdraken och afskaffa stora vreden, ty nu lär det bestyret återstå för honom. Tala om nu för farbror, huru han har det, den svarte Mickel?»

»Ja, mamma hans är död och pappa hans svor ifrån sig honom vid tinget, för han var inte Mickels rätte pappa, och folket är styggt mot honom där han är,» lydde svaret sorgsamt, så att ingen hade hjärta att skratta.

Gamle Vattrang drog en djup åminnelsens suck vid tanke på sina egna bittra ungdomsår. Excellensen tröstade den tioåriga så:

»Det tar sig nog hvad tiden lider, men medan vi vänta på det, skall jag presentera den högäreborna och dygdädra jungfru Anna Steuchia, en dotter af hans högärevrydighet vår biskop på Säbråbolet.»

Den unga tärnan neg och log mot sitt eget stånds gamle »Antikrist», som betraktade henne med en förvånad och spörjande blick.

»Och denne herre är landskommissarien till Norrlands öfversta fogdelin, välbördig herr Erik Vattrang,» tillade gref Otto med pomp och ståt.

Fadern tackade med rörelse för sin sons befordran och med en tår, pressad i ena ögat, betraktade han de två, sonen och ungmön, ej utan en tveksam aning, som strax bekräftades.

»Dessa personer», fortfor excellensen skämtsamt, »tänka slå en brygga öfver det vida svalget, som de lärde befast mellan doktorn i de *Hernædiensers* synod och underståthållaren på slottet Gäfleborg. Näpet projekt i sanning, men nu vilja de skalkarne plöja med mig, tro att jag har axlar att resa det värsta spantet i deras brygga. Ingenting tar jag mig för, innan det spörjes, om landfäste finnes å denna sidan åtminstone!»

Fadern såg tvifvelsamt på sin son, betraktade hans rodande tärna med en ljus blick och sade enkelt:

»På denna sida saknas ej landfäste!»

Den gamle tryckte de ungas händer och dessa växlade en varm löftesblick om framtidslycka. Nu lofvade hans excellens de ringa tjänster, som kunde stå i hans makt, ock fick mottaga mycken vördsamhet för löftet.

Detta uppträde hade unga Sara, sittande på knäet, be-
vittnat med allvarlig min och sade nu:

»Då jag får en fästeman, skall jag också be hans nåde!»

Laget brast åter i skratt.

»*Ma chère*, du lär få vänta, tills den svarte Mickel slagit gamle draken,» menade excellensen, och skämtet väx-
lade från ett till annat.

En stund bortåt njöt hedersgästen i denna krets det
lyckans solljus man beredt honom, men hvad kvällen led
reste han sig och uppsökte sin bostad i slottet.

Landsfadern med de enkla, måttfulla sederna ville ej
invänta den stund, då gästerna skulle hamna under bor-
det, såsom godt kalas erfordrade, till bittert åtlöje för
visdomen och allvaret i de högre rymderna ofvan dessa
löjligen människoliknelser, dessa oting, som hvarken voro
nordens barn eller söderns barn, men en styggelse för
båda.

II.

BORTGÅNGEN UNDER STORA BANNET.

Redan nästa dag förestod afsked mellan gamle Vätträng
och sonen, som nu gick sin framtid till mötes i höga
norden.

Om hans sak som tilltänkt måg åt norra stiftets herde
återstår ännu åtskilligt.

Till en början sände hans excellens ett slipadt bref till
doktor Mathias Steuchius; men hvad verkan detta kom
att hafva, fick den gamle fadern aldrig se.

Omkring en månad efter afskedsfesten kände han dö-

den nalkas och bad om ett besök af stadsprosten, öfverhofpredikanten doktor Göran Vallin.*

Här skall man nu få se, att äfven dessa tider, som prisats så högt för vackert uppsving bland gemene folkets dugande söner, kunde belamra en bondsons väg till biskopsvärdigheten med frestelser, för hvilka mannen stod och den svage föll. På det dödsläger, dit nu doktor Vallin trädde, låg en högt förtjänt man, bannlyst af ett annat stifts prästmöte under förebärande, att hans rättsinniga arbete till landets fromma, hvilket kallades »trots, hädelse och en dåraktighet», vållat »storan anstöt, själavåda, bul-ler och förargelse i Guds församling».

Väl hade nu prosten i Gäfle tillräcklig upplysning att sätta sig öfver den småmanneliga kältringsandan i hemstiftet. Men att göra så hade väl ock varit detsamma som att uppgifva all norrländsk hemlängtan eller åtminstone hoppet att komma hem till en draglig stiftsherdestol. Utom dess kunde räddhågan ej utan allt skäl tillhviska den svage, att om han mera vördade Gud än människor vid detta dödsläger, skulle han kanske gå därifrån som en förspild man med den enda timliga trösten, att hans namn först efter seklers forskningsarbete skulle kunna gräfvast fram ur all den myckna historiska smutsen. Om nu betänkligheter af detta slag blefvo afgörande för doktor Val-

* Denne man, född länsman i Valla by af Vibyggerå socken i Ångermanland, hade förut varit predikant i två högadliga hus och till sist äfven vid Karl den elftes hof. Af denne konung och hans gemål var han omfattad med så stort förtroende, att han i tidens lopp kallades att bistå bägge vid dödsbädden. Under Karl den tolfte landstigning på Själland kom han att tjänstgöra som kunglig fältpräst, förordnades därpå till superintendent i Göteborg, men blef efter egen önskan »transporterad» till födelsestiftet, dit hans längtan alltid hade varit stor.

lin, så var det visst icke enda gången, som svag undfallenhet af detta slag vidlådde honom, utan blef till och med ett af den lärde, nitiske och arbetsamme mannens utmärkande drag som öfverherde i detta hemstift, hvars förord han nu knep åt sig genom att afkasta den lejonhud, som klädt honom så dråpligt vid söderns hof, och påtaga den åsnehud, som kunde fägna nordens halfbarbarer. Ty slutet blef, att själasörjarn lämnade den döende utan aflösning, och då stunden nalkades, gick denne till sina fäder, ännu »fjättrad under det stora bann, som de Hernœdiensers synod öfver honom utlyst hade».

Nu blef gifvet satt i fråga att bereda general-guvernemētets högst förtjänte man en hedrande jordafärd. Men det började låta krångligt nog att ens få ett rum för hans stoft på själaspillingarnes afsidesmark nord om kyrkan. Det gick rent ut ett tal, att bödeln, sin skyldighet likmäktigt, skulle infinna sig i sorgehuset och på rackarkärnan afhämta liket till galgbacken.

Mycket riktigt fick hans högvälborne excellens möta och ge den nitiske, sportelsökande tjänsteanden återbud i själfva slottstrappan.

Utom sig af förbittring kallade så den höge landsherren till sig stadsprosten och läste lagen för den bugande herden, så att det gnällde efter. Denne föreställde ödmjukt och bestämdt sina tjänstelige hinder, som visst icke håller voro för ro skull i denna skräcktid, då hela Luther-dömet stod under papperspåfvens och träbockens olyckstecken:

»Eders grefliga högvälborn lærer gunstbenäget inse och nådeligen *considerera*, att hvad de *Hernœdienser* bundit på sin synod, det fördristar sig icke ens deras egen *episcopus* att upplossa. Huru skulle då jag, en ringa präst utom deras stift, vedervåga sådant?»

Nu reste sig gref Otto ur länstolen.

Han slog sin dragna pamp i ekbordet, så att det skrällde, och utbrast med ljungande blick:

»Midt för näsone på er, I präster och alle edra synoder, skall min broder hafva sin värdiga hvilostad. Där hafver han mitt riddersord och gå!»

III.

EN HÄNSOFVEN STORMANS HVILOSTAD.

På Gäfleborg stod åter »kollation med stor diner», men som vanligt visste häller ingen nu, hvad öfverraskning excellensen hade att bjuda.

Mången tyckte denna gång, att det gick för snävt till väga i dryckjom. Det var väl af hänsyn för den döde, som ej fått flytta ut från sin bostadsflygel till det vägrade rummet i grafven.

Mot aftonsidan tillsades gästerna att bilda procession. Spelet trädde så i spetsen. Det skulle troligast bära ut i staden efter det höga landsherrskapets nådiga sed att se och låta se sig vid dylika tillfällen. Mången Bacchi broder tyckte dock, att stämningen ej var till fullo hög för att glädja stadsborna med en glad festprägel. Andra funno upptåget rätt betänkligt efter dödens färska påhälsning i slottet.

Men nu blefvo gästerna häpet storögde. Det bar ned för trappor och bort genom den djupa källarvåningen hvalf efter hvalf, spöklikt lysta af flämtande tjärfacklor. Slutligen stannade tåget längst borta i ett höghvälfdt rum, där en underlig syn mötte vid fackelskenet.

Midt i rummet stod en likkista, hopnitad af snidade

ekbjälkar, på en svartklädd pall, som ock uppbar en låda med jord och spade.

Längre bort i bakgrunden syntes på glänt en med svåra slagbommar belamrad järndörr till ett litet hvalf, upplyst med vaxljus och inredt som kapell. Och där inne syntes, fastankrade i själfva grunden en hop grufliga järnkrampor och kättingar, hvilkas ändamål man kunde hafva svårt att ana.

På ena sidan om denna järndörr voro kvaderstenar och murtegel uppstaplade i hög. Där stodo med behöriga grejor fem man uppställda bakom stadens murmästare i ämbetskrud.

På andra sidan stod bakom släggor och städ smeds-ämbetets högtidsklädde ålderman med fem gesäller.

Sådan var ställningen, och vid dess första skymt hade stadsprosten visligen smugit sig i väg, obemärkt under den spöklika andakt, som gripit hela laget.

Konungens högstbetrodde man besteg pallen med slamrande sporrstöflar, grep spaden, kastade jord och sade med rörelse:

»Du gjorde rätt åt alla, väl åt många, ondt åt ingen!»

Den andra skofveln följde så med dessa ord:

»Såsom du förlät, så skall ock dig förlåtas.»

Det tredje jordkastet kom med slutorden:

»Såsom rågens lif uppväckes af vinterdvalan och gifver härlig skörd det nästa året, så skall Herren uppväcka dig på den yttersta dagen.»

Då det var sagdt, framträdde smedsämbetet, förde den tunga kistan, gripen vid handtagen, in i kapellet och fäste henne där med svåra muttrar och lås i krampor och kättingar på mångfaldigt vis, så att häpna ögon tyckte, att ekbjälkarne rentaf borde krossas under dessa massor af järn.

Så trädde smederna ut, slogo igen järndörren och tillspärrade henne med bommar och riglar. Dessa låstes med kinkiga konstlås. Öfver de senare fästes sedan till gemensamt skydd och gömsle en vinkelnitad järnbalk. Denna i sin ordning fastspärrades med ett särskildt kättingspel, hvilket blef osynligt och oåtkomligt, så snart dragändan till kättingen var instucken och nedfallen genom ett klys i balkens öfre kant. Till sist igenpluggades äfven klyset och nu var det låst, så det kunde förslå.

Medan nu smedsämbetet äfven krossade nycklarna under släggan, tog murmästarämbetet vid. Inom en liten stund var dörrgången igenmurad och stället öfverstruket till förvillande likhet med den öfriga väggen.

Då allting sålunda var undanstökadt, kom den höge landsherren med det minnesvärda slutordet:

»Jag menar, att vår broder får hvila i frid med denna jordfästning. Rackarämbetet lærer svårligen taga honom dädan och ingen synod upplossar nu hvad jag har bundit.»

Och så trädde laget under sorgmarsch uppför trappan.

På detta vis har man, om ock med några växlingar i ordalagen, berättat den gode landsfadern Johan Vattrangs jordafärd. Men härtill kommer också, att han just i rättan tid blef undangömd. Boets skulder och tillgångar gingo ihop på dalern, öret och runstycket. Ännu en lifsdag till och han skulle ej ha kunnat göra rätt åt alla i ordets strängaste mening. Och hade dagarnas tal ökats med ännu en vecka, så skulle han till sista stundens bitterhet hafva sport, att dråpslag höllo på att riktas mot hans lifsverk från ett håll, dit berättarordet närmast öfvergår.

IV.

FAMILJERÅD OCH STIFTSPOLITIK.

Hos doktor Mathias Steuchius på Säbrå-bolet hölls familjeråd. Och svåra bekymmer rädde i den lilla kretsen.

Änkebiskopinnan Elisabeth Bruggman, gemenligen kallad tant Steuchia, hela stiftets fruktade tant och i grunden dess verkliga förstyre, en käring* med knipsluga ögon och kraftiga, nästan hårda drag, satt där som ett helt lass i länstolen med hopknäppta händer i skötet och läste lagen, så att det gnällde efter, för sin styfson, den trumpne doktor Mathias, och hans maka, biskopinnan fru Anna Tersera, som lyssnade till allt med snedlagdt hufvud och gillaste min.

»Gick det inte just som jag sade?» larmade stiftstanken gällt. »Var det någon ställning det att släppa barnet i villande öken så där!»

Doktor Mathias och fru Anna Tersera sutto närmast bordet med ryggen vänd åt den förhängda bokhyllan. De sågo ned öfver landskapet efter någon ingifvelse, öfver vinterlandskapet, som låg framför dem likt ett i tvärknä urholkad tråg med den knävikna sjön som botten, spridda odlingstäppor som sidor och kantadt allt omkring med svarta granskogsbälten med gula ärtmjölsfläckar här och där från dalande sol. Den krassförnumstiga tids- och klassanda, som i dessa två ögonpar sågo ut öfver landskapet, mätte det endast med matnyttans mått till människans och djurens näring, ty hvad därutöfver kom i naturuppskattning var en hednisk styggelse, som nämndes »*renaissance*».

* Betecknar här, utan bibetydelse, en kvinna, som trädt i gifte.

Någon ingifvelse uppfiskades ej ur tråget, och tanten fortfor på sitt uppläxande vis:

»Och de där excellenserna på Gäfleborg sedan! Det är just ett folk att komma med äktenskapsförord till oss! Sitta där en liten tid på sitt gamla näste till slott, hinna aldrig blifva varma i kläderna, men kommendera och rekommendera härs och tvärs en liten tid, tills de märka, att vi just inte *estimera* dem stort. Men då packa de höge herrarna in och ge sig af till en annan marknad. Och så ha de fått sig ett litet trappsteg till Pommern, Liffland eller något annat hål, förstås. Och då skall en kanske sitta här, mätro, och rifva sig i hufvudet för hvad som står i en tockens bref och hvad som inte står där på köpet!»

»Ja det är en storviktig sak att veta, om kungen var der kommande,» menade doktor Mathias betänksamt och strök sitt svarta helskägg. »Såsom vi nu hafve det beställt här i superintendentian, må jag uppriktigt säga, att blotta ryktet väcker storan skräck; men där stod hvarken ord eller afsked om den saken.»

»Jaja, han tör väl veta, hvar sårtån sitter, den där gref Otto, och vill väl klämma dig litet, Mathias, för att drifva dig till denna skamlöshet,» genmälde tant Steuchia försmädligt.

»Nånå, skamlöshet är det väl ändå intet,» menade fru Anna Tersera fogligt.

»Jaså, är det inte skamlöshet nog att blanda sig i föräldratuktan och draga barnen på afvägar håller? Anna var nog inklinerad för Isak Plantin. Och ingen kunde väl i Guds namn annat tro, än att hennes föräldrar gillade partiet. Jaså, det var inte skamlöshet detta? Fadern anti-krist, farfarn högkare och farfars far — ja Gud vet hvad han var för slag! Och sonen sedan...»

»Ja, sonen är ju fogde med prospekter till landshöfdings rang och befordran,» menade fru Anna Tersera liksom vägande.

»Han får vara hvad han vill, så är han inte förgäfvad sin förhärdade fars son häller. Och nu, då det skall bära till att ta bort alle okristlige funder, som den gamle hedningen var karl att komma med, då skall det kanske blifva fråga om att trolofva en Steuchia, en Tersera med den unge? Det var visst en lycka för salig Petrus, att han kom undan och slapp höra ett slikt elände.»

»Hvad Isak Plantin beträffar, så har jag rätteligen aldrig tyckt om honom, smickersötingen där!» tyckte biskopinnan.

»Isak Plantin, en så snäll och ljuvver herre? Och tänk hvad han kunde blifva allt — bara med litet hjälp af bishopen som svärfar betraktandes! *Præses* nu vid prästmötet, unga karln, och sedan allting annat efter hand...»

»Allting utom en lärder och grundelig man,» lät doktor Mathias buttert. »Min salig fader hade annars nog af den försmädelsen, att han tacklade upp stift och consistorium med sina mågar. Vill inte gärna komma i densamma fördömmelsen. Och så äro ju barnen kusiner, vet jag.»

»Jaså, du fann rätt på detta nu, Mathias! Men huru är det? Brukar inte edert kapitel ställa det än si, än så, än annorlunda med den delen? Än är det stört omöjligt, än går det för sig på fläcken, än skall det varnas först och bötas sedan till kyrkan.»

»Efter rätte lagen äro kusiner *in gradu prohibito*, det är, *in consanguinitate* eller i förbjuden led.»

»Och den lagen skall nu efterleivas för en gång? Nåja, du Mathias, det vore ju en dräplig *plaisir* för dig att få

dig en måg efter den där, som du och din far ständigt bar hornet i sidan till? Den där hädaren och ofridshjälten, som nu sitter slagen i sin tunga af Herrans förskräckliga hand? Säg bara uppriktigt och utan omsvep hvad du tycker!»

»Ja, nog kan jag göra det. Hvarken min fader eller jag har vetat af något horn i sidan till guvernementsadjointen Vattrang...»

»Seså, låter det så nu för tiden?»

»... Och att annorlunda kunde synas dem enfaldigom vid några tillfällen, det berodde ju därpå, att vi drefvos, som motvilliga hunden tills skogs, i äfventyrligheter, där vi aldrig voro med som själ och hjärta. Det finnes ej en enda af ämbetets många dårskaper, som ej vi reserverat oss mot.»

»Ja nog hörde en talas om dina *reservations*, Mathias! De kallas inte förgäfves *reversationer* håller. Inte för det jag är latinlärd, gu'bevars, men det lär ju vara så, att du skrifver din *reservation* först och din *reversation* strax inunder och så är *reversen* kvitterad. Hvad du gifver med ena handen tager du igen med den andra, och kappan vill du draga på bägge axlarna och vända henne efter vinden med. Just en tocken är du, Mathias. Ja, säger jag inte sant?»

»Nå hvad vore det mer! Hade jag ej förstätt att skicka mig, så vore jag för länge sedan en arm man i denna belägenhet. För världslige öfverhetens ögon får man inte stå ertappad som en okristen barbar utan ljus i förståndet, när en granskning kommer å bane. Men hvart tänker jag mig å andra sidan komma mot den samfällda hopen af dessa okunnige, försoffade och hårdnackade träbockar, som blott ett ringa fjät stå framför bonden i förståndets ljus,

så snart de komma utom sina *futile* djäkneglosor? Reformationen blef här i dessa aflägsna nejder allenast ett utvärtes skynke öfver all gammal påfvisk och hednisk orenlighet. Någon omdaning till grunden trängde aldrig hit från Mäster-Olofs höglofliga verk. Hvart vill jag då komma? Människan får äfven lof att tänka på sin fortkomst. Den, som skälles ut på ett magert gäll, klifver ej lätteligen upp till ett fetare, skall jag säga. Vore jag världsligen obetryckter eller finge mitt hus endast någon *refusion* för det tunga gästningsbesväret, som evangelium ålägger oss biskopar, så skulle jag icke en dag längre sitta här och hutla med meniga *clerus*. Som det nu är, får jag hasa mig fram och laga att jag kommer hädan med skinnet i behåll, ju förr dess hällre.»

»Jaja, men skinn på näsan har du ändå aldrig haft, Mathias. Och nu sitter du här och darrar, kan jag tro, för någon ömtålig sträng, som excellensen där råkat hitta på, nu då de tala så förskräckligt om kungen, gubevars? Och de okunniga träbockarne sedan! Det var just ett vackert ord, som vördiga *clerus* borde få höra!»

»Nå efter jag liks har börjat, så skall jag ändtligen sjunga ut en gång.»

»Jaså, du skall sjunga ut, Mathias? Få vi höra då, huru du bär dig åt och hvad visa det blir!»

»Jo visan är den, att det är I, som löper kring stiftet och gifver de träbockarne in, hvad jag som öfverherde får bära skammens hundhufvud för. Och därför händer nu, att mer än en kunde hitta strängar och ömma tår.»

»Ja jag hör, att jag har lefvat för länge!» larmade tant Steuchia gällt. »Nåja, tag Vattrans pojke till måg,

du, Mathias! Jag lofvar dig, att du skall få löpa hund för dina träbockar än ett tag!»

Så lät den elaka tanten med sitt olycksbådande skratt och reste sig för att gå.

Den kloke doktor Mathias fann för godt att gripa sig an med bönboken nu. Han föreställde öppet, att här stode hela familjens ära och välfärd på spel. Man måste till hvad pris som hälst skyla stiftets kyrkliga elände för konungens ögon. Ville man komma därhän, måste gifvet excellensens välvilja sökas först och främst. Huru kunde man då ge sig att förkasta hans äktenskapsförord nu i första hand?

»Ja, ingen farlighet är väl det där!» tröstade tanten. »Skrif du, Mathias, liksom du villfore honom i hans begäran, men alltid kan du sno till din mening så inmarigt, att du kan tyda't till raka motsatsen, men bara så att det synes efteråt, om brevet skulle tas fram och nagelfaras. Och det förstås, att nog vill jag hjälpa dig igenom det här, Mathias, för du är väl inte förgäfves min salig mans son efter rätten. Men si saken är och förblifver den, att vi måste vara ense om Isak först!»

Doktor Mathias tummade helt lugn sitt skägg, liksom det bara gällt att lämna gårdsdrängen ett klokt besked. Fru Anna Tersera satt också eftersinnande med snedlagdt hufvud, alldeles som då husjungfrun kom med förslag om någon större gästmottagning.

Här hade doktor Mathias ej för lätt att spjärna emot udden, d. v. s. den härskarspira, som fördes af tant Steuchia.

Gäfvor till kyrkor och redbarhet mot menige hade ursprungligen gjort stiftstanten till ett slags helgon, isynnerhet för kvinnorna, som villigt insöpo hennes ingifvelser,

både de sunda och dumma. Stödd på detta käringvälde, hvarigenom Gud ville hvad käringarna ville, hade tanten alltför länge varit det högvisa och allrådande orakel, som afgjorde hvarje sak af minsta vikt och värde äfven bland folk af stånd och kvalitet. Hvarken gifte eller befordran kom på tal, utan oraklet skulle vara med på ett hörn, och det hörde till hennes öfverhöghetsrättigheter att dekretera hvad namn de nyfödde skulle ha i dopet. En ärans stiftsmor hade tant Steuchia nog varit, så länge hon njöt sin fulla välmakt och förstod något af sin tid. Och hon hade väl kunnat vara det ännu på gamla dagar, om hon fått fylla sin kraftiga bestämmelse som kvinna genom en väldig rad söner och döttrar, som kunnat förlika henne med den nya tiden. Fördomen mot de unga, som ej nöjdes med fullkomligheten från hennes välmakts dagar, och afunden öfver mänsklighetens eviga sommar, som ej hugnat hennes egen blom med någon fruktsättning, hade troligast förtorkat tant Steuchia till hvad hon nu var: en krasst knipslug, men erbarmligen fåvitsk, hämnd- och härsklysten käring i spetsen för ett olidligt käringvälde, det blinda verktyget för detta spökes härjning mot lifvet. Och som tant Steuchia grasserade inom stiftet med sina råd och afrådanden, sina bud och skickningar om hvad den ene eller andre gick och gällde för, så fick en hvar, som kände sig det minsta beroende af andra, bäfva för hvarje skvallerpost, som kunde ställa honom illa till boks hos denna harpa. För de skarpsynta var också landets offerkräfvande drake, när detta fabelkräk kom på tal bland dem, ingen mer eller mindre än denna vedervärdigt härjande stiftstant. —

Hos bispn på Säbråbolet vardt så belevadt, att man utan mycket bryderi enades med tanten på grundvalen

af hennes förslag. När man kommit så långt som dit och ville förstå den fyndiga Steuchia rätt, så var hon visst icke utan beslutsamma rådslag mot den väntade förlägenheten.

Slutet blef, att hon for bort på gästresor för vidt omfattande åtgärder. Det gällde nu att mellan allt hvad stånd och kvalitet nämndes upprätta ett fast, ömsesidigt förbund i ändamål att undanskyla alla skröpligheter för landsfaderns ögon.

Dock, fastän man på sådant vis beredde sig på den kommande vreden, blef det långt ifrån klart, om konungen verkligen behöfde väntas. Excellensen på Gäfleborg, den bäst underrättade, lät ytterst sväfvande i sina besked en tid bortåt. Många bland de orolige trodde, att han ville hålla folk i skräck till vedergällning för lidna förödmjukelser. Mycket riktigt anlände till sist trommannens klara besked, att den påtänkta resan inställts. Det kom just som prästmötet sammanträdde och verkade mycket lugnande på oroliga själar, men var i själfva verket en snara, hvori excellensens motståndare grundeligen lupu, och såsom det vill synas af närmaste fortgången, lupu de ock i en annan, vida förskräckligare snara, så att aldrig i tiden, förut eller efteråt, ett värre spektakel såg dagen vid en synod.

V.

LEDE FRESTARN VID PRÄSTMÖTET. EN LANDSHÖFDING,
SNÄRJD AF SIN LANDSSTAT.

För tredje gången inom sex veckors tid stodo gäster samlade kring ekbordet i stora salen på Gäfleborg, bidande i största spänning hvad besked excellensen

kunde ge om ett mer än förskräckligt fasorykte ifrån norr.

Konungens sedvanliga skål höjdes utan ett ord om den fruktade resan.

Fanfaren ljöd på nytt och gref Otto tog åter vid för girigt lyssnande öron:

»Stor veklagan, mycken sorg och svår bedröfvelse spörjes nordanfrån.

»Så här berättar man från den gångna synoden där nord i stiftsstad. Mörkrens furste hade där ingifvit skriftelige *projekter* och fått dem lätteligen antagne. I en vederstygglig skepnad kommer han så till synodens frågestund, där allmoge af land och stad var talrikt samlad för att höra svar på sina önskemål, och fördristar sig att med grufveligt målföre vråla efter besked på sina *propositioner*, icke aktandes ämbetet i dess värdighet efter *præses* när han talade, utan måste af honom flere resor näpsas. Och när så frestarn efter mycket buller och bång fått höra, att synoden lupit i hans snara, förintar han sig i massan till allmän skräck och stort kravall, så att hela hopen lemlästades i tramp och trängsel. Många vräkte sig genom fönstren på en vånings höjd i marken och lågo där i högar, illa medfarne på olika vis till allmän ynck och bedröfvelse. Fördenskull har jag kallat eder hit att med en skärf bidra till hjälp.

»Doktorn, ansenligt krank af den svåra anstöten, och hans *capitulares*, medfarne och kranke äfven de, hafva väl kungjort, att den vedervärdigt fule mannen Anders Sjulsson, fruktande ett efterkast för sin fåvitska och grofva mun, smugit sig oförmärkter undan i hopen, men därpå tror just ingen och *capitulares* själfve äro ganska tvifvelaktige.

»Nu må de lärde *norrlandi*, bäst dem gitter, *disputera* och *decidera*, hvem denne Anders Sjulsson var. Aldrig har en bomb slagit ned i en krigsmanshop och vållat sådan förödelse som han. Och dessa *projekter*, som till sägandes den lede själf fick antagne af själsämbetet, gingo håller icke ut på annat än att fördärfva det hugneliga lifsverket efter vår hänfarne vän och broder, hvars själ Gud nådeligen hugne, såsom han själf hugnat våra själar. Skräcken och oron, förnimmer jag, är stor och allmän öfver vårt vida guvernement. Den fasa, som är stor i sig själf, har ock ryktet efter sin sed mångfaldigt förstorat. Det minsta som tros och säges, är att ämbetet försvurit sig åt mörksens väldigheter. Mången tror dock, att Anders Sjulsson ingen annan var än *Gråe Jägarn*, som kommit att pröfva, öfverlista och bestraffa de lärde och den fåkunniga hopen, som jublade tack och lof till alla dårsaker vid frågestunden. Alla, tror jag, ha nu fått en minnesbeta att gnaga på.

»Stående oss Gud nådeligen bi uti detta lands betryck och förläne oss att snart upplefva gamla vredens sista herraväldes dagar öfver oss! *Pereat ira illa vetusta.*»

Fanfaren följde och gref Ottos gäster drucko med honom den höjda *pereat*-bägarn.

De drucko alla hans bågare i stor underdånighet, dessa tropliktiga människor. Sådan var också den enda obetingade lydnad denne troman och hans föregångare kunnat påräkna.

Kretsen kring bordet fördelade sig.

Kring excellensen slöt sig en del folk, bland dem gamle general-majoren Douglas, landshöfding i guvernementets öfre län, Väster- och Österbottens landskap.

»Jag har den *plaisiren* gratulera eders excellens till detta öfvertaget!» sade landshöfdingen.

»Gratulera intet,» lydde svaret. »Erfarenheten har lärt mig, att *clerus* har sin största vinning i den svåraste *déconfituren*.»

»Det vore väl skarpt . . .»

»Jag skall *relatera* ett exempel. Allmogen i de mellersta landskapen klagade, att *clerus* brukade taga fasta på hvarje godvillighet såsom en gammal och van rättighet, när lönen tages upp. Då utverkade jag hos hans kungliga majestät, att taxa skulle upprättas på dessa sportler. Därmed syntes väl mitt öfvertag gifvet eller hur?»

»Man kunde väl intet annat förmoda?»

»Men nu blir dock taxesättningen omöjlig genom kapitelombudets ständiga frånvaro vid förrättningen.»

»Och laga kallelsen då?»

»Hvad hjälper sådan? Första kallelsebrevet afgick i god tid, men de högvördige herrarne fingo det till protokolls märkligen sent. Och sedan hafva ombuden endera varit jäfvige eller fått laga förfall.»

»Men hans majestät kunde äntligen förordna ett ombud?»

»Omöjligt! Vid ett sådant ingrepp i *privilegierna* skulle de betrycktes jämmerrop stiga upp till himmelens sky från rikets alla predikstolar och vålla hans majestät flere bekymmer än hvad dess suveräna makt kunde förmå.»

»Nå jag har ju själf min outslitliga historia med *magistris scolarius* däruppe i Pite.»

»Huru långt har I kommit med dem?»

»Ingenvalt. De lata träbockarne ligga där allt fortfarande och tära sin lönestat på närmare 300 tunnor

spannmål med tre eller fyra lärjungar till mans. Allmogen själf ser skolans ringa frukt och vill ej skicka dit barnen längre utan ackord om någon godvilja. De måste formligen *vigilera* efter *alumner* så pass, att *pædagogian* ej blir alldeles tom. Härom året fick sig ändtligen rektor en slät förmaning för sitt fylleris skamliga olefverne, men det blef hela affären. Att få skolan flyttad till Ume, såsom jag tänkte, är ingen vån, ehuru den orten är långt bättre *situerad* för en skola. Nej, jag förmår icke ens skaffa de försumlige en tjänstelig skrapa för deras *nachlässighet* och utesväfningar.»

»Men i stället står I där själf med en grav anklagelse på halsen inför hans kungliga majestät.»

»Hvad för slag nu då?»

Den gamle krigsbussen, färdig att mata sin näsa ur dosan, släppte snusskeden i golfvet.

»Som jag sade. Akten är redan hitremitterad för eder *declarations* intagande.»

Landshöfdingen stirrade orörlig fram ur sin yfviga peruk, som en gammal uf. Gref Otto måste le.

»Jo, där skrives, att I ligger däruppe och *usurperar* ränntorne af en hel del kronojordar utan hans majestäts lofven.»

»Kronojordar?» utbrast landshöfdingen eftersinnande.

»Har jag *usurperat* kronojordar? . . . Stopp för fanen! Kanske det satanas' byket har mig fast ändå!»

»Må vi hoppas att så icke är!»

»Ja, mine *antecessorer* ha verkligt åtnjutit röntan af en del kronojordar. Och vid mitt tillträde försäkrade landsstaten, att jag skulle åtnjuta samma *bénéfice*, men rättighetsbrevet . . .»

»Har I granskat det?»

»Jag har sannerligen aldrig frågat efter det. Skulle jag inte få tro min egen landsstat håller?»

»Det kan just därpå komma an, min general,» svarade gref Otto kyligt. »Här gick det vanligen så till, att landsstaten indrog sin okunnige chef i något slikt försåt i beräkning på hans *indulgence* och *nachläsighet* med dess eget lagalösa själfsväld.»

»Sin okunnige chef!» utbrast den gamle krigaren topprasande. »Jag får väl hålla passet till godo — för dessa eländiga skrifvarsluskusar! Då man i mandomens kraft och äro tjänat konung och land till det yttersta, har kronan bara den betan öfrig att sätta en som *dependent* åt slike ärelösa varelser.»

Tonen skälfde harmfullt, och med afvighanden strök sig den gamle karolinen öfver ögonbrynen.

»Hvem har kommit med denna klagomåls-supplik?» lät han i ändrad ton.

»Landsfiskalen Schönfeldt. Men ser jag rätt? Han står ju därborta som vår observatör, om det icke är hans skuggvälnad.»

Schönfeldt, en mörklagd transbaltning med vinnande yttre och angenämt sätt, bugade i hel vinkel, där han stod, och närmade sig under oupphörlig *reverence*.

»Jaså det är han, som tänker draga skammen öfver en ärlig mans gråa hår på gamla dagar!» utbröt landshöfdingen häftigt.

Schönfeldt, oberörd i sitt smidiga och intelligent väsen, svarade raskt:

»Eders högvälborn täckes öfverse de ting, som min tjänst anbelangar, hälst nu då hans majestät med egna ögon granskande varder och lärar fästa ett rättvist afseende vid *deklarationen*.»

»Och då skall den lede annamma honom, så *neeromanticus* och guldmakare han är!» lydde slutordet från krigsbussen, som föraktligt vände ryggen och gick, glömande snusskeden på golfvet.

Schönfeldt, utan öra för detta utfall, vände sig nu till excellensen:

»Jag har haft den äran att hos eders högvälborn *insinuera* mina vördsamma *suppliker!*» sade han bugande.

»Åt dem kan jag visserligen ingenting göra,» lydde svaret kallt. »Den där lärospegeln om *Den kyske Josef* kan visst ha sitt värde, och öfversättningen är förvånande skickligt utförd af landsfiskalen, som ej är uppfödd vid svenska språket. Men nu hafva *capitulares* däruppe likväl afstyrkt dess tryckning, och nog varder rikets *ensor librorum* tveksam i hågen, när ett kapitel fattat sin mening så. För öfrigt är ju landsfiskalen själf ingen kysk Josef?»

»Ja hvad det ärendet anbelangar . . .»

»Så råkar jag känna det alltför väl. Han har slagit sig i biläger med borgaren Östen Lehmans hustru, Maria Vilstadia, däruppe i Ume. Och så vill äktenskapsbryterskan med tvifvelaktiga attester i hand få skillnad med sin alltför beskedlige stackare till man, naturligen för att roffa af honom halfva boet jämte äran. Hvarifrån kom detta anslag? Rannsakingen inför kapitlet har jag läsit och ett skändligare äktenskapsmål har ännu aldrig varit för mina ögon. Jag missunnar honom ej den ärelösa konan, men intresserar mig icke häller för herrens giftermålssak.»

»Men jag försäkrar . . .»

»Om något behöfver försäkras vidare, så är det, att jag icke hafver *dikterat* landsfiskalens namn till invitations-

listan, så mycket mindre som hans närvaro här, utom ämbetsorten, var mig obekant.»

Landsfiskalen Schönfeldt bugade och lämnade salen skenbart oberörd med en mörk återblick från dörren.

»Dessa äktsvenska adelspampar hugga bra i andras händer. Själftva hugga de alltid i sten!» tänkte transbaltningen, då han gick.

Med hjälplistan i hand gjorde nu gref Otto sin rond bland gästernas skilda grupper och bredvidliggande rum; fann därvid rätt på jungfru Anna Steuchia i ett kvinno-lag. Hon reste sig genast med en orolig fråga tecknad i de finbildade dragen.

»Doktor Mathias är utom all fara!» upplyste gref Otto förekommande, »men eljes blef en och annan svårt *mal-placerad* i deras skräck och kravall. *Præses*, magister Isak Plantin, lär knappast vederfås. Från landskommis-sarien Vattrang kan jag hälsa. Hans sak har stått på märkligt haltande fötter hittilldags, men rättnu tör väl slag i saken te sig.»

Den unga stod där brydd af stridiga känslor vid ny-heten om sin påtrugade fästmans olycksöde.

Excellensen fick syn på unga Sara, sittande som en liten beundrad afgud i en rad sinsemellan svartsjuke gossar, hörande äfven de till grefvens aflägsna fränder på släktbesök.

»Jag har också fått höra något om din svarte Mickel, *gråmansbarnet*,» upplyste hans nåd. »*Gråe Jägarns* gus-son väcker redan deras fasa, och nu skall han tagas i herrans hand under lagens välde, som det kallas. Vet du, om det blir något af, så får han det icke för häft, din stackars dopkamrat. Nu tror jag dock, att detta får vara, sedan de märkt hvem rådgifvarn var.»

»Var det fulingen, som ville så?» frågade Sara häpen.

»Ja, det lär ha varit han.»

Och medan nu hans nåd gick att uppsöka penningstarkare grupper, lutade sig till Saras öra den närmaste gossen med svartkrusigt hår och drömmande svarta ögon.

»Är den där Mickel din hjärtekär?» hviskade han ängsligt.

»Inte än, men kan väl bli,» svarade hon eggande.

»Är han släkt med adel som jag då?»

»Han är väl mer, gosse!»

»Är han baron då?»

»Han är mer än så».

»Är han grefve då?»

»Mycket mer!»

»Är han någon skogsprins då?»

»Än mer! Han är *Gråe Jägarns* gusson, du!»

»*Gråe Jägarn*? Någon som Hobergs-gubben kanske?»

»Jaa, men mycket mera rik, beskedlig och förveten. Det står inte kungar och kejsare, grefvar och prinsar till buds att få en sådan till storfadder.»

»Men Svarte-Mickel fick honom?»

»Jo, du kan lita på det. Och jag döptes på samma gång af samma präst i samma funt. Bara den skillnaden, att jag togs först och han kom efteråt. Så att nog må du tro, det tog lite grand åt mig också.»

Gossen hade sänkt de svarta ögonen med dödlig sveda i sin unga barm, men så for han upp och sade häftigt:

»Jag kan också hitta rätt på stora skatter, mer än någon Hobergs-gubbe!»

»Skall du fara till Västindien då?»

»Det skall jag!»

»Där din pappa var kapare . . .»

»Ja, där var han!»

»Och ta upp guldskatan där, som han tog från spanjoren?»

»Det skall jag också. Då jag blir stor, skall du få någonting vackert af mig, Sara.»

Och han betraktade henne med en så talande varm blick.

»Hvad tänker du ge mig då?» undrade hon.

»Du skall få guld och ädla stenar och rökelse och allting grant, liksom i sagorna.»

»Men hvad vill du ha igen?»

»Ingenting!»

»Men om Svarte-Mickel blir min hjärtekär då?»

Den mörke gossen fick kämpa en strid med sitt hälften sydländska, hälften nordiska blod.

»Får jag ingenting då?» hviskade hon smekande mildt.

Han svarade kufvad och i dödlig smärta:

»Du skall få nånting äfven då, men inte lika mycket!»

Och så flydde han rummet och blef ej mera sedd den kvällen.

*

Nya dagar kommo och med dem nya bud om den fasa och förbittring, som allmänt sjudit upp inom guvernementet mot öfversåtarna vid stiftssynoden, de som råkat stadfästa mörksens furstes uppenbara projekter...

Det enda, som nu stod i vägen för gammal oviljas handgripliga utbrott, var det tålmodsgifvande hoppet om konungens ankomst.

Att landets herre skulle företaga sin resa, det var den snart bekräftade aning, som menige man omfattade i afgjord misstro till öfversåtarnes motsatta försäkringar, hvilka i blind tillit upprepades efter trommannens utsago.

Hvilken uträkning denne hade att insöfva sitt folk i sådan säkerhet, är kanske lätt nog att förstå. Gref Otto, blefven älskad genom sin medarbetares jordfästning, ville genom förblindelsen slå sina motståndare det sista, afgörande slaget. De skulle få vakna upp till domsens förskräckelse först vid pålysningen om skjutsanstalterna. Dock skulle den manhaftiga gärning, som funnit nåd för underordnades ögon, i sin ordning framkalla öfverhetens fromlerande misshag, såsom närmast är att se till rot och ursprung.

VI.

FÖRBEREDELSE TILL KUNGABESÖKET.

Tant Steuchia i sitt änkerum med fönstret öppnadt för vårens fläktar skildes efter ett längre samtal med den sirligt bugande landsfiskalen Schönfeldt och sammanfattade mellanhafvandet så:

»Som sagdt var, herr Schönfeldt! Han far till Stockholm för att påskynda sitt äktenskapsmål, och då kan denna flugan slås i samma smäll. Ja, det kan väl låta ite' märkvärdigt att kalla själfvaste excellensen på Gäfleborg en fluga, men hvad vill man göra! Och som sagdt, följ bara sina rekommendationer undan för undan och stå på sig som en karl, så blir det nog bra med den delen.»

Schönfeldt gick och en stund senare infann sig till företräde landskommisarien Knut Ingelsson Björnclou.

Denne mans artiga väsen mot folk af stånd och kvalitet var denna gång förträngdt af stundens brådska och bekymmer.

Bjuden att sitta redogjorde han märkbart orolig för

sina viktiga och omfattande planer med anledning af kungabesöket, hvarom kungörelsen kommit såsom en åska ur molnfria skyar.

Tant Steuchia lyssnade orörlig till slutet och utbrast med skallande skratt:

»Ja, det är som jag alltid har sagt! I, kronobefallningsmän, han då rakt ingen lefvande aning om sättet att handskas med bönder.»

»Men hur i Guds namn skall en bära sig åt? Något måste göras, men ett hastigt *expedient* får det lof att vara. Bondhopen står tillreds med alla möjliga *reklamationer*, och blind ofärd hotar allt hvad stånd och kvalitet må kallas, så att här finns ingenting att skratta åt, skall jag uppriktigt säga tante. Huru skolom vi nu bete oss?»

»Hå, det går bara så till, att ståndsfolk och *clerus* inom hvar sin ort ställa till ett bra kalas, lofva förlikning i kinkiga fall, beklaga om något dumt har passerat. Sedan kan ju talas om någon liten *refusion* på skatterna och lönetäkter och annat. Men framför allt: var bara lite slät med dem, ty det kostar ju ingenting. Ställ på det viset, så tror jag, att inget spektakel blir af.»

»Men blef inte någonting slikt frestadt äfven härom åren, då riksrådskommisionen var här?»

»Då liksom många gånger förut, men bonden är sig lik. Nog känner jag till det där, skall befallningsmannen tro. Bara menige mannen ser lite släthet af öfversåtarn eller får lite traktering nerom krogen, så står han som kalfven i kätten, kryper som en mes och drifves just dit man vill, men med hård hand kommer man rakt ingen väg.»

»Men alltid finnes någon *obstinat* varelse, som inte ger sig med sådant. Kunde inte en eller annan bli sturskare,

när han ser sådan beskedlighet af öfversåtar, hälst när det påkommer nu.»

»Ja sådana, om de ens finnas, lära nog vara så tunn-sådda, att man godt kan lämna dem ur räkningen.»

»Men hvarför kunde inte en sådan ha sig fram ur hopen, prata dumheter, lämna en skrifven *passage* eller så?»

»Kan väl hända. Hvad sägs om denne halsstarrige bonden Daniel Israelsson? Nå, jag skulle väl ha sagt landstingets talman och . . . och . . .»

»Och min frände. Tante höres tro, att den frändskapen skulle genera mig, och den gör så i visser måtto. Det är honom jag fruktar framför alla andra!»

»Nå, ställ då bara om, att han och slike patroner få sin förlikning, så går det bra!»

»Ja, det kan bli nödigt att ställa så,» menade Knut Ingelsson fundersamt. »Men de skulle ock kunna ha sig fram med någon *passage* för hopens del, något som inte rör den ene mer än den andre.»

»Därmed är ingen fara, blott I lofven dem biläggning nu förut. Skulle så kungen ge sig tid att hålla någon räfst, så är ju då hela udden bortbruten af spektaklet, vet jag. Och hopen står där i alla fall som målade bockar, kan hällre jäfva sina bråkmakare än ge dem något medhåll. Ja, befallningsman kan inte tro, hvad folket här i desse landskaper är fogligt, då man håller tygeln med len hand.»

Fogden undrade, huru allt detta skulle medhinnas på den korta tiden. Tant Steuchia fortfor skrattande:

»En klok människa är beredd på mycket, och redan i vintras vid första ryktet for jag ut i norr och söder med det där rådet till några förståndiga och aktade människor här och där. Nu böra allihop få veta, att man är

sams i den delen, så att ingen går och tappar hufvudet i villervallan. Allt hvad som behöfs är att befallningsmannen skrifver till sitt ämbetsstånd, så skall jag ombestyras, att det blir skrifvet till de öfriga.»

Åja, det kunde man alltid gå ut med, tyckte Knut Ingelsson och efter något vidare samtal reste han sig, glad att se ljus i sitt mörka bryderi.

»Nej, än så länge bär det inte af!» menade tanten. »Den ena tjänsten för den andra! Kom detta väl ihåg, herr befallningsman!»

Och långt ifrån, att förhandlingen kunde sluta nu, hade tanten ännu icke rört vid sitt eget rätta kapitel.

Ingen fick tänka på gifte inom detta stift, utan att hon skulle ha sin hand med, gunås, som den tillstyrkande eller afrådande, en själfskrifven mor för alla. Och den, som med hennes råd och samtycke gift sig, var håller icke tant Steuchia kvitt, utan hade bara fått henne till själfskrifven svärmor. Då förstår man godt, huru mycket hon hade att öfverlägga med befallningsmannen i detta stycke; men omsider utbrast hon suckande med knäppta händer:

»Ack ja! Man lägger sig ut och intresserar sig för andras välgång och har det så bedröfligt ställt inom egen familj! Och sedan den käre Isak gick bort, har jag *proponerat* och *presenterat* än den ene, än den andre för dem här i huset och för jungfru Anna, som ändtligen har kommit hem, gunås, från villande öken. Nej, det ser ut, som om Vattrangs pojke skulle ha fått *prestigen*, Gud bättre!»

Tant Steuchia höll upp och fortforilågmäld, beslutsam ton:

»Hör på, skulle man inte kunna brygga för den där fulingen lite' smått?»

»Nog är det bryggt för honom,» svarade Knut Ingelsson förlägen. »Landsfogde vid så unga år och därtill *prospekter* till landshöfdingsbefordran. Nenej män, ärevyrdig tante! Den där hafver allting så härligen tackladt och riggad.»

»Kan väl vara, men det är *en*, som rättnu faller i onåd, och då är det stödet borta. Sedan skall jag säga både väl och snart, att en tocken där kan varda er en arger fuling. Han är väl inte sin faders afkomma häller. Bonden ser upp till en tocken där en som en annan afgud och bäst en inte vet ordet af — ja, jag säger bara det. Kom ihåg alla gudlösheter, som fadern ställde till i lefvande lifvet! Och gudlöshet skulle det förstås vara, innan han kom ned i jorden, på köpet.»

»Det där har nog kanske mer än en betänkt, men hvad vill man göra?» sporde landskommisarien veckig.

»Åh, han är ju helt unga pojken och kan väl inte vara så stort befaren i det ämbete han blef skuffad till. Och tar en sig för att granska, så blir det alltid något. Sen så har det gått underligt till däruppe. Aldrig är där så väl beställt, att inte den unge kan stupa i rasket efter de gamle. Ja, låt inte genera, att jag talar så. Det varder endast herranom välbehagligt, att ett sådant landsfördärfvarfrö snarligen kommer bort. Gör bara ett försök! Höga justitieverket skall ju granska, i världens tider!»

Nåja, detta fann Knut Ingelsson åtminstone ganska tänkvärdt, och hvad stunden led om, lofvade han sin medverkan till vissa åtgärder.

»Hör, tante, jag träffade Schönfeldt på hitvägen. Han skulle nu till Stockholm för sin Dulcineja, men hade väl också något annat på hand, gissar jag?»

»Han hade så pass, att den där excellensen slipper uppvakta kungen på resan. Och det är i alla fall första trumfen i spelet.»

»Se så där! Nå litar tante på Schönfeldt?»

»Nå, hvarför ej?»

»Den där karln tyckes ju knappast hafva rätter *stånds-esprit* och *tendens*. En landsfiskal som *fiskalerar* mest mot öfversåtar och ej tar upp den *mildring*, som hans företrädare efter öflig vana tagit, utan kallar sådant tjuveri och mutor! Tänk så rart för ämbetsbröder och efterträdare att stupa i sådant! Den karln bortskämmer bonden *kapitalt*.»

»Jag blir håller aldrig rätt klok på Schönfeldt. En herre, så ljuf och *habil* i sina *manér* som han, går och såsar ner sig på detta vis med sin grofva skutteheja däruppe. Ofvanpå detta skrifer han så denna bok om *Den kyske Josef!* Värst är, att jag inte tror honom riktigt fast i vår rena lära, utan *inclinerad* för *necromantica*, kalvinism, *chymie* och andra kätterier. Men han håller likväl efter krutgubben där uppe i öfre länet, så att en tocken herre får tänka på sig själf och lämna *magistros pitenses* i fred. Schönfeldt går alltid till ytterligheter i de affekter, som regera honom. Och därför stannar han inte på halfva vägen med hälsningen till kungs, utan får nog fram den.» — Tanten skrattade själfbelåtet.

När slutligen allt var väl kringsspråkadt, skildes de två i den ömsesidiga uppskattning, hvarmed två likstämda själar förstå att uppbära hvarandra.

Och härmed är nu en ände på det enkla kapitlet om förberedelserna till kungabesöket. Ty huru man nu gick åstad att stöka och feja på alla vis i hvarje vrå, det kan du tänka dig, du gode läsare!

VII.

KONUNGEN FÅR GENAST FATT I HÄRFVAN.

Dagar gingo och rykten om landsfaderns annalkande spordes från söder.

Utom någon betjäning bestod hans enkla följe af en sekreterare, fogden i fögderiet och landshöfdingen i länet. Till dessa herrar skulle man ha väntat generalståthållaren i guvernementet, men gref Otto Wellingk var icke med.

Häri sågo de orolige genast ett lyckligt tecken, och allt gick äfven bra, till dess landsfadern fick kvartering i Njurunda prästgård strax norr om Hälsingland. Där hände något, som galet var.

Då kungen gått i säng, hade pastors gamla husmor något ärende in i sofrummet och fick höra ett misstänkt knaprande i storfrämmandets aflagda kläder. I tro att gårdens talrika möss bedrefvo skamligt ofog där, grep hon genast något tillhygge och ett knastrande ljud hördes under det kraftiga slaget, men tyst blef låten.

»Hvad har du för dig, mor! Slår du sönder mitt ur?» utbrast konungen och reste sig på armbågen.

Klockan befanns verkligen söndertrasad, och husmodern, som trodde att hon genast skulle afrättas, jämrade sig högt i sin djupa förtviflan:

»Herrans ve och fanens tyv åt de antikrister för allan ofärd öfver landet! Du Helge — Staffan — Vår och Sankte — Olof hjälp!»

Landsfadern lugnade henne fullkomligt, men ville så veta, hvilka de antikrister voro, som droge allan ofärd öfver landet. Och människan svarade beredvilligt:

»Det onskans partiet vill ju växla bort herrans gamla vrede, som har varit och är öfver landet i frost och hagel och annan hårdhand af den som råder.»

»Nå hvad ha de för slags vrede själfva då?»

»Att alle rackare få äta upp alle stackare. Inte så osant klagadt, men rätta stor-vreden? — Nej, den som har tocken religion är inte på godan väg. Borde inte den kung är ta styr på slike hedenhundar?»

På detta vis lär det ha gått till, då riksens stränge ordningsman i utbyte mot sitt förspillda ur fick höra de skilda tankarna om gamla vreden och förmodligen äfven några bland dess yttringar för skilda synhåll.

Vid följande dags gryning reste han vidare, och vid middagstid åkte kungsskjutsen genom hälsande menighet, löfklädd äreport och bugande uppvaktning in på gården hos doktor Mathias Steuchius.

Då nu landshushållaren i all sin enkelhet, åldrig, torr, nersnudad, hopskriden och liten under sin stora peruk, visade sig vid sidan af landshöfdingen, den ståtliga Karl Gustaf Frölich, och fogden, den sirlige Knut Ingelsson Björnclou, då tyckte mer än en, att han som kung betraktad kunnat vara mer storaktig för allt det äfventyr, som där å färdom varit.

Emellertid trädde den utvalda skaran oförtöfvadt in på den fyrkantigt kringbyggda gården och var snart bord-suten hos doktor Mathias.

Samtalet kom att mest uteslutande röra sig om en ovanligt lastgammal man, som trots sin höga ålder hade sin regelbundna vandring fram och åter där i landet, i full besittning af tankens och sinnenas skärpa.

Växlande meningar hördes om hans rätta art och väsen, ty af ingen tycktes han vara fullt begripen. Dok-

torn ansåg honom för en profetisk ande och stödde sin mening på mycket, som närmade sig det underbara.

En sådan karl fick kungen lust att se och tala vid.

»Låt mig se!» sade värden. »Månfylla tillstundar ju snart, och då bör ju Olof Evertsson vara på hitgående.»

»Går han efter månen då?» sporde kungen.

»Han har månen som ur, kan man säga, och det ser ej olikt ut, att månader äro för honom som timmar för andra människor,» lydde värdens svar.

»Rätt så! Det uret slås icke sönder af husmori Njurunda!»

Därmed fick landsfadern anledning berätta sitt missöde, hvaråt han bjöd till att skratta själf till underdånigt och pliktskyldigt föredöme vid bordet. Men den höge gästen återkom strax till Olof Evertsson:

»Det var sagdt, att han var på hitvägen?»

»Om han icke redan gått förbi?» undrade doktorn med en frågande blick på sin dotter.

»Nej, inte ännu!» svarade jungfru Anna blygt.

»I hafven alltså noga reda på hans framfärd?» anmärkte landsfadern till husets dotter, och hon genmälde enkelt:

»Jag har alltid litet väggkost till hands åt honom, då han går förbi. Och just vid det här laget bör han vara här.»

»Så mycket bättre! Då lära vi nog möta honom på vägen,» menade kungen och befallde lämna förridaren tillsägelse att hålla inne vid den lätt igenkände vandrarens möte.

Då middagen slutat och äregästen med sitt följe kommit utom gården, såg han sig om i menigheten efter någon förständig man att tala med. Där fick han se en klipsker bonde och gjorde en vink åt honom. Den kallade trädde fram.

Efter befallningsmannens tillsägelse tog han af älghudskasketten och bockade sig, visst ej som en hofman.

»Ären I belåtne med ställningen här i orterna?» började konungen.

»Jo, vi ärom väl så!» lydde svaret fundersamt.

»Han I något att klaga på fogden, länsman eller fjärdingsman?»

»Nej, inte vet *jag* det!»

»På kaplanen, pastorn, prosten, bispén?»

»Nej, *jag* vet inte *det!*»

»På lagmannen, lagläsarn, landsfiskalen, borgmästarn?»

»Nej, det vet *jag inte!*»

»Hafven I aldrig haft någon känning af gamla vreden här i orterna?» Nu fick mannen sitt målföre löst:

»Som det är med den delen, så kan det väl vara både ett och annat. Men inte är jag den, som vill stå här och klaga för kungen, då de bättre ha börjat hyllra med oss och lofvat fara fram som folket hädanefter.»

»När gjorde de bättre så?»

»Hart efter pålysningen om kungsskjutsen.»

»Huru bars det då till att hyllra med er?»

»Vi skulle få bränna tjäran vår själfva och få igen våra tjäreskogar till ett som annat.»

»Hvilka brände tjäran förr? Hvilka hade tagit tjäreskogen?»

»Jo, det var stadsborna en del och prostén en del — här som i andra församlingar.»

»Detta är nu öfverallt bilagdt!» anmärkte fogden lent och bugande i vinkel.

»Är detta verkliga bilagdt?» fortfor konungen. »Hafven I fått nöjaktig förlikning för intrånget?»

»Ja, det blir väl hvad det hinner,» tyckte karlen. »Hvad som är lofvadt skall väl hållas.»

Nu ropade en stark röst i hopen under menighetens hyssjning och ogillande sorl:

»Inte har jag fått en vittnen för den tjäreskog, som brändes upp för mig och fader min!»

»Kom fram, du som talade!» manade konungen.

Nu fick han fatt i en man som förde rent språk.

Det var den man, som landsfogden Knut Ingelsson fruktat mest: hans egen frände bland de menige i landet.

Visserligen kunde närvarande öfversåtar försäkra, att denne och andra lofvats förlikning. Daniel Israelsson åter riste sitt gråa hufvud och försäkrade gång på gång, att då konungen väl farit, skulle allmogen stå där värnlös i samma elände. Men det gjorde också intryck på bondekonungen, att bondehopen syntes stämd mot klaganden, och till sist sporde han i onådig ton:

»Hvarför har du icke stämt dina vederdelomän för rätta?»

»Jag gjorde så, men domhufvanden handlägger inte målen, utan visar mig än till rådhusrätten, än till kapitlet, än till kyrkorådet och prästmötet. Och då jag kommer dit, visas jag tillbaka.»

Detta bestreds på det allra högsta af lagmansdomhufvanden.

»Nå, sökte du aldrig vår troman guvernören?»

»Sökte honom nog och fick min rätt på papperet, men då fogden fick *resolutionen* om hand, behöll han den och gaf mig ingen efterrättelse.»

Detta bestreds under många tropliktiga betygelser af välbetrodde landskommisarien Björnclou.

»Men hvarför har du då icke vänt dig till oss?» lydde frågan mäktiga sträng.

»Jo, det har jag ju också gjort.»

»Vill du då äfven anklaga oss för mannamån?»

»Herren beware mig för det! Undersökningen remitterades till hans excellens; han måste lita sig till dem, som jag klagat på. Och nog förstår man då, huru de svarade.»

»Kom du aldrig på den tanken att vända dig till prästerskapet, som har att styrka och stödja den menige mannen i hans svårigheter?»

»Jo, jag vände mig dit en gång, till själfvaste synoden, med ansökan å landstingets vägnar om åtlydnad för eders kungliga majestäts senaste skjutsstadga här i länet.»

Ett oemotståndligt sorl af bifall genomträngde massan. Doktor Mathias bleknade, uppvaktningen skälfdde.

»Ansökan om åtlydnad för vår skjutsstadga? Hvad svar fick du då?»

»Ditt besvär är nu afslaget, lydte ordet, och föga skäl hafver du att snarligen komma åter. Detta sades i hundratala personers hörande närvaro. Må vi nu se, om äfven det bestrides!»

»Doktor Mathias, hvad svarar du härtill?»

»Mångbeklagligen erkänt har *clerus* begångit denna ovisligheten . . .»

»Det var inte för strängt sagdt!» Nu ryckte det olycksbådande i den åldrige monarkens tunna öfverläpp.

»Emot min reservation och förmaning,» afslöt doktorn.

»Det var det minsta en bisp kunde göra!» Konungens gråbleka ansikte veckades förfärligt.

»Clerus ansåg sig dock kunna stånda på gamla privilegiers grund . . .»

»Emot den oförtydbara meningen i Vårt nådiga bref, det Vi så väl minnas? Detta kallas högförräderi och kval af konungens dom.»

»Nåd, eders majestät! Nåd för prästerskapet!» ropade

doktor Mathias med sammanknäppta händer och färdig att kasta sig i stoftet.

Nu drogs konungens mun på sned, så att hans skröpliga tandgård blottades, en löjlig syn, om den icke varit så förfärlig. Oblidkeligt förtörnad, med ryckningar i hela ansiktet, borrhade han sin hvassa blick i doktor Mathias, och tungan rördes utan talförmåga.

»Nåd på bekostnad af andras rätt? Nåd utan rannsaking? Aldrig ett ord därom!» förmådde han omsider hväsa fram.

Till allas förvåning och lättnad syntes den svårt upprörde landsfadern i ett enda slag åter lugn igen och sade i vanlig tonart till sekreteraren:

»Visst hafver förvaltningsapparaten ständigt gnisslat illa i alla fogar bland dessa landsändar, men hvem skall kläda första skottet särskildt för detta, om icke vår *general-commissaire* på Gäfleborg?»

»Jag vågar underdånigst hysa annan tanke,» lydde svaret. »Lika litet, som eders kungliga majestät kan rannsaka personligen i hvarje vrå af riket, lika litet kan *general-commissairen* rannsaka i hvarje vrå af guvernementet. Han måste förlita sig på landsbetjäningen, eller rättare han litar icke alls därpå, utan har mångfaldiga gånger reserverat sig i denna måtto med begäran om reformats.»

»Du kan hafva rätt, men hvilken reformats återstår här annat än bestraffa dem lagligen förvunne?»

»Säkerligen något vida mer, efter mitt underdåniga tänkesätt. Där gammal olag är väl inriktad, såsom här synes, hjälper det knappast, att en syndabock nedslaktas här eller där.»

Konungen syntes öfverlägga med sig själf och tillade:

»När vi rätt betänka saken, hade det kanske varit godt att hafva vår *general-commissaire* med oss på resan för att erfara de *expedienter* han kunde hafva i sinnet.»

»Det hafver jag från första början i underdånighet hållit före!» svarade sekreteraren. Och sålunda fick äfven den frånvarande rätt för en gång.

Konungen vände sig till den skälvande uppvaktningen, pekade på Daniel Israelsson och sade:

»Denne man har å hela landskapets vägnar ostrideligen vänt sig till superintendentians samlade prästmöte med ansökan om respekt för Vår nådiga skjutsstadga och fått ett snöpligt afslag. Då förvånar Oss icke, att han föga litar på edra ouppfyllda förlikningslöften. Nu är det väl och vackert, att I hafven velat förebygga lagens fulla stränghet genom förlikningsanbud. Men det hade varit Oss kärare, om de kommit före kungörelsen om Vår landsresa. Och i hvarje fall lär rannsaking få afgöra hvad som får passera genom förlikning.»

Under menighetens utbrytande jubelsorl gjorde konungen en snäf afskedsvink åt sin uppvaktning och steg med sitt följe i åkdonen. Det bar ned genom dällden, uppför motsatta sluttningen, och så försvann sista skynten i glännan till skogsbrynet.

VIII.

OVÄNTADE RÅD I STATSSAKER.

Där nu kungsskjutsen störtade fram under de smäckra granarnas djupa hvalf och svala, doftande skugga, fick förridarn syn på sin man, höll in sin springare och gaf en vink åt kuskarne.

Konungen steg ur sin vagn, följeslagarne likaså. Och vid synen, som mötte resenärerna, sågo dessa med kuslig undran på hvarandra.

»Detta är ju själfva döden i stöflar och älghudskräkt, med påk och näfverväska och kaskett. Men se, så spänstig i knäna likafullt!»

Så sagdt och konungen gick den annalkande uråldringen till mötes, räckte handen och hälsade:

»God dag, fader Olof Evertsson!»

Den gamle stannade tveksam, såg den hälsande noga an med skarpa och sällsamma glinderögon, sade därpå förbehållsamt med sin djupa, ålderbräckta röst:

»Hvem är så känd med mig, utan att jag känner honom?»

»Det är ju hans majestät, kungen i landet!» upplystes från alla sidor.

»Jaså, är det kungen!» utbrast uråldringen med ett nyfiket tonfall och räckte äntligen fram sin knotiga hand. »Är det själfva kungen? Hvad heter han nu för tiden?»

»Karl, i ordningen den elfte! Vet du icke detta?» utbrast landsfadern besvärad.

»Jaså, det har slungit fram till den elfte redan! Ja, tänk hvad tiden löper fort!»

»Nå det var ju eget, att du, som säges veta mer än andra, icke har reda på din konung?»

»Jag har just ingen reda på nutidens kungar, och min kung han är för länge sedan undangömd,» lät Olof Evertsson med en suck.

»Hvilken är det, som du kallar din kung?»

»Karl, som var den nionde i ordningen, ifall någon har reda på honom nu för tiden.»

»Mätte väl så! Han var Vår högtsalig faders morfader och Vi äro då hans dotters sonson.»

»Är det verkligen så? Gick inte stammen ut med Kerstin där, som vardt en skojska?»

»Nej,» svarade konungen med ett hjärtligt skratt, »här står stammen ännu lifslevande, gubbe. Men huru kommer sig, att du nämner Karl den nionde som din kung?»

Uråldringen svarade betänksamt:

»För en kung af hans stam kan jag göra en åtskillnad, men annars talar jag inte om gamla tiders höga ting för nutidsfolket, minst för grinande narrar i peruk. Jag står icke här som en åtlöjes åsna, men skall jag vara något af det slaget, så må det vara som Bileams åsna med ett ord i sinom tid. Låt hästkräken pusta, medan vi sätta oss på tufvorna där i ensamheten.»

Konungen nickade bifall, och då de kommit till utpekadt ställe, satte sig landsfadern med flit mot söder för att se, huru den gamle skulle bete sig, när det blefve fråga om att sätta sig midt emot. Sådant kunde icke ske, utan att han gjorde en vändning med näfverväskan på ryggen, något som Olof Evertsson aldrig gjorde annat än vid färdens slutpunkter.

Nu märkte den gamle nog, huru det var fatt, och sade med handling på orden:

»Jag följer konungens exempel och sätter mig som han, men som ringare man sitter jag bakom.»

Konungen vände sig skrattande om; utan att vidröra den gamles egenhet ville han nu hafva besked på sin fråga.

Uråldringen svarade i trohjärtad ton sin konungs ättelegg i tredje led:

»Karl den nionde styrde i min välmaktstid och då ut-
rättade vi bägge ett mäktigt verk här i landen.»

»Men hvad gällde du på den tiden, som gick i jäm-
bredd med konungen i verk och gärning?»

»Jag var hans öfverste fogde här i landen.»

»Verkeligen? Nå, hvad var det som då uträttades?»

»Vi togo bort det värsta stycket af gamla vreden öfver
dessa land.»

»Så att äfven du tar detta besynnerliga ord i munnen.
Hvad var då värsta stycket?»

Åldringen drog en minnesrik suck och svarade med
bortsväfvande blick:

»Att nämna stycket i ord kostar ej mycken möda,
men lika hastigt var det icke gjordt. Jaså, rikets konung
vet icke längre, att vi nederslogo birkarlarnes nidings-
välde, löste lappstackarn och allmogen ur deras djäfvul-
sklor och införlifvade dessa landskap till enhet med riket.»

»Men var icke detta utfördt redan af Gustaf Vasa?»

»Hånej, hånej! Den hårdhanden kunde icke allt med-
hinna och nådde rätteligen aldrig hit. Nog dundrade han
och befallde och skref och hotade och bad, men hans
ordningar blefvo aldrig gällande här. Nog minnes jag
honom . . .»

»Undermänniska, minnes du Gustaf Vasa?»

»Som en skugga blott från Delsbo vall, där han stod
och predikade för bönderna, huru de skulle dynga sin
åker.»

»Hurudan förekom han dig?»

»Som en gammal riddersman rätt och slätt, hopskriden,
grå och skröplig. Han förde ett mildt och faderligt tal,
sade sig mycket grämd öfver den hårdhandske, som måst
föras öfver riket, men den gamle mannen var sluddrig

och hans meningar kommo ibland så galet fram, att folket tyckte det var en ynkelse.»

»Men du, som minnes honom, får ännu fram dina meningar rätt? Nu till din konung igen! Mycket har undrats hvad uträkning han hade här i Norden och mycket har skrattats åt hans äflan att titulera sig som de lappars och kajans konung.»

»Skrattar bäst som skrattar sist,» lät uråldringen allvarligt. »Den dag kommer, då svensken skrattar skäligare åt dem, som äflades blifva herrar i Estland, Pommern och andra transbaltiska länder, men brydde sig föga om att beställa sitt hus här hemma, såsom min konung började, särdeles här i Norden.»

»Har du då väntat varaktigare ära och välstånd genom fortsättandet af hans verk såsom de lappars och kajans konung?»

»Jag har väntat det!»

»Huru vill du begripligen utlägga detta för nutidens konung?»

»Nåväl, nutidens konung lär ej finna bättre råd än min. Han ville vidga riket intill hafvens gräns, så att Sveriges konung till sist skulle sitta som en aktad bonde på helskiftad jord i frihet från äfventyrligt ägokif i all evighet. Nu gjorde han början med den öfversta Nordens välsignade och skatterika kustländer, medan de ännu voro föga kända och ringaktade i den okunniga södern. Jag var hans rådgifvare i denna sak, och med stridbara män i följe slog jag den danske junkern på Vardöhus och tillskansade vår konung ett förmånligt rum vid Nordhafvet. Men redan hans son, densamme som blef herre i Pommern, släppte bort vår gryende vinning.»

»Men hör du, gubbe, hvad råder du Sveriges konung

att göra med de transbaltiska länder, dem du så missaktar?»

»Att schackra bort dem, medan tider äro, till dansken och moskoviten mot förmånliga ägobyten intill hafven i nordöster, norr och väster, så långt görligt vore, och sedan taga återstoden med kraftiga svärdsslag.»

»Var detta ditt ord i sinom tid?»

»Ja! Kom väl ihåg, att den, som förmådde öppna en åsnas mun i gamla tider, har samma makt ännu i dag.»

»Underligt att få ett råd så väldigt i denna skog.»

»Underligare är att rådet höres i skogens suck, då den drages som hårdast.»

»Förklara det dunkla ordet!»

»Detta land får sucka för gamla vreden, så länge Sveriges konung har sin största omsorg bortom Österhafvet.»

»Menar du då, att Vi ej skulle vara nog mäktige att bevara fädrens arfländer och tillika hålla nogsam hand öfver dessa nordlanden? Vet du ej, att Vi äro en envålds-, allom bjudande och rådande konung?»

»Välän, så bjud den bistre ulfven och den smygande räfven att ändra sig till lamm!»

»Bättre än så: Vi kunna göra de räfvar och ulfvar du menar ett hufvud kortare i värsta fall.»

»Det tjänar till intet, så länge nya räfvar och ulfvar skickas hit i stället.»

»Hvad vill det säga?»

»Ingen aktas så klen i södern, att han ej räknas god åt oss här i norden. Här tarfvas de bästa ämbetsmän och består de sämsta.»

»Det ordet skall jag vara dig tacksam för, du heder-

lige gubbe! Det räcker kanske för att komma till rätta med gamla vreden.»

»Ånej, mera tarfvas.»

»Då skall du säga äfven det!»

»Nå, jag är liks i farten. Jag minns en tid, då våra präster ej stodo efter dem i andra stift, men väl något framför dem i lärdom och gudsfruktan. Men olyckan var tvåfaldig: först sagnades här en motvikt i adeln. Stora ord skrytas öfver att vi gingo frie adelns lifegenskap, men jag prisar icke prästernas husbondevælde förmer. Och väl har konungen farit blind genom landet, om han ej märkt, att dessa hålla kraftigaste handen öfver gamla vreden?»

»Du har kanske icke så orätt, gubbe. Nå den andra olyckan?»

»Ja, våra hederliga präster förfördes icke blott af sitt ensamvalde utan äfven af ämbetsmännens afskrap, som jämt hitsändes. Skulle då konungen hitsända goda ämbetsmän, så fördärfvas de i sin ordning af prästerskapet, och gamla vreden sitter ändå i orubbadt bo.»

»Äfven däri har du nog sanningen på din sida. Hvad är ditt råd mot detta?»

»Mitt grundliga råd har jag redan gifvit konungen och vet ej af något annat,» sade Olof Evertsson allvarligt.

»Och likväl var du den, som visste nederslå det onda birkarlaväldet?»

Olof Evertsson röjde en skälfnung genom hela kroppen, dröjde en handvändning och svarade i upprörd ton:

»Ja med spö och galge och stegel och kåk och strömmar af blod, med list och skarpa rådslag, med allting utom den kärlek, som kan öfvervinna världen. Hvarför

vandrar jag så? Därför att jag ej finner frid på jorden. Jag får lefva släkte in och släkte ut för att se min dårskap. Med svärd öfvervinnes icke vrede; gadden i birkarlaväldet nåddes ej af oss, utan sitter kvar ännu.»

»Huru ser den gadden ut?»

»De högas afvoghet mot riksstyrelsen och allt dess väsen såsom en vrång inkräktare i deras själfsväldsrätt; de lågas oblidkeliga misstro mot allt förnuft af söder.»

»Och mot allt detta vet du intet råd?»

»En stor afvoghet öfvervinnes endast af en stor kärlek, när den rätte kommer. Jag går i väntan på honom, men ingen mer än konungen vet längre hvem jag fordom var.»

De sista orden framhviskades knappast hörbart likt en tasselfläkt af vinden.

Landets herre, så föga känslsam han var, satt en stund så djupt bergtagen inför den väldiga sagan af den tyste, i bön fallne undermannen.

Till sist reste han sig och sade så mildt han förmodde:

»Har du någon önskan, som Vi genom kunglig makt och nåd kunde villfara?»

»Min rätta önskan har jag en gång sagt!» lät den gamle nästan snävt och reste sig äfven han.

»Men har du icke någon annan?»

»Väl möjligt. Bispedottern jungfru Anna är ett huldtt och förståndigt barn, men får icke den hon rätteligen skall hafva. En hederlig mans son är han och säkerligen själf en ärans karl, eftersom han är nidingarne en nagel i ögat. Nu har ett anslag utgått därifrån gården att draga honom på fall inför konungens ögon. Den hjälp jungfru Anna bad mig om i sistens lär nog lite

förlå, men vill konungen handhafva den saken, så blir bättre ställdt.»

Konungen utfrågade detta ämne noggrant i alla delar och gaf sitt villkorliga löfte. Därpå tog han ett aktningfullt afsked af uråldringen. Så störtade kungskjutsen bort genom skogshvalfvets glädda och var snart försvunnen.

»Åker som hinonde på en syndasjäls förfalldag. Skall nu äfven synden åka i väg med den mäktige herren på hans kuskbock? Hällre, tror jag, stannar hon kvar i gammalt, vördigt högsäte, främst i kyrkan, bakerst i båten.»

Så huttrade Olof Evertsson, där han fortsatte sin väg, lyssnande till bullret utan att se sig om.

Hvad stunden led om, nådde den åldrige vandraren fram till grinden, där jungfru Anna med vanlig huldhet räckte honom ett knyte väggkost och fick i gengäld det glada bud, som kom henne att stråla i ungdomshoppets rika färger.

Den gamle gick vidare, och då han mot aftonsidan skymtade hafsviken, gled också månen upp öfver skogskammen i sitt rätta fülle. Sedan han på refveln tvått sin lekamen, bedit sin bön och njutit sin kost, vände han så den eljes ovändbara väskan, och medan ännu dagsleden återstod, började han stäfva till fjälls på nytt i sin jämna gång.

IX.

LANDETS DRAKE OSKADD TILL SIST.

Dagar gingo och rykten från nordén mælde, att konungen, med en vacker trådända på hand, börjat nysta åt sig gamla vredens trassliga härfva, allt under det hans

egen vrede växte upp i samma mån. För öfrigt hade han i Torne kommit underfund om ett märkligt nordiskt under. Det var midnattssolen, en länge utskrattad saga, som nu blef sanning.

Nu redde man sig att mottaga konungen på återresan med vidlyftiga böneskrifter, och med bäfvan motsågo många den 27 juni, då landets herre, efter tjugu dagars resa upp mot Torne och tillbaka, skulle inträffa på nytt som middagsgäst hos doktor Mathias på Säbrå-bolet.

Dagen kom och hvad den samlade menighetens väntan led, störtade vagnraden ned ur skogsbrynet, öfver dälden, uppför backen och in på gården, där uppvakningen stod redo med sina papper.

Konungen steg knapphändigt hälsande ned jämte sitt följe, som nu ökats med en för de flesta okänd man. Vid hans åsyn rodnade jungfru Anna djupt, där hon stod i kvinnolaget, och tant Steuchia strax bredvid växlade ett ögonkast af bestörtning med den nu anlande Knut Ingelsson.

Konungen steg fram och märkande papperen utbrast han onådigt:

»Äro nu suppliker å färde? Rättvisa först och nåd sedan! Och middag nu allra först!»

Efter en vink åt sin nye följeslage, som nu trädde fram, räckte konungen doktor Mathias sin hand och sade föreställande:

»Denne är den ypperste fogden i hela vårt rike. Men kan du gissa, huru vi kommit underfund om detta?»

»Nej!» försäkrade doktor Mathias brydd.

»Det skedde genom ett anslag, som lärer hafva sin rot och upprinnelse från ditt hus.»

Detta kunde doktor Mathias, sannfärdeligen taladt, icke förstå, men förklaringen kom ej i fråga nu, ty man steg in för att gå till bords.

Och nu blef den annars icke så kruserlige landsherren märkbart angelägen att föreställa sin ypperste fogde för biskopinnan, som visade sin lugna värdighet, och för tanten, som grinade dess värre illa. Med en pröfvande blick på dottern fortfor majestätet:

»Ja, I kännen ju hvarandra redan!»

Denna förmodan bekräftades af växlad hälsning. Och då landsfadern bad värdinnan anvisa hans bäste fogde en värdig bordsplats, tyckte fru Anna Tersera, att en sådan kunde intagas mellan henne själf och dottern.

Måltiden började. Efter en stund höll konungen upp och sade till värden:

»En bedräglig ställning råder här i landet, doktor Mathias. Själfter lede fanen lär få skrifteliga projekter igenom vid edra synoder. Och det värsta af allt lär vara, att du själf bedrifver aflatskrämeri!»

»Då har visst någon osannfärdig berättelse framburits för eders kungliga majestät!» försäkrade värden lugnt.

»Men hvad betyda då dessa frisägelseplakat, som du utfärdar mot sportler?»

»Endast frejdebrief, en blott försäkran på tro och heder om vissa belackades oskuld, *per juramentum credulitatis*, en gammal och lagligen bestående edsform.»

»Men vet du icke tilläfventyrs, att verkelige skälmar inneha dina frisägelser?»

»Det hörde jag aldrig hittills, men mot slike irringar hafver jag tydeligen reserverat mig i frisägelseformuläret.»

»Vet du icke håller, att desse plakater företes för rätta

af slemme lurifaxar och figuranter, som då frias ifrån svaromål?»

»Det vet jag sannerligen icke!»

»Men du har delat sportlerna med de domhafvande?»

»På deras enständiga försäkran, att sådant endast var en gammal och öflig sedvanerätt.»

Konungen skakade på hufvudet, så att den stora perukens lockar fladdrade, fortsatte måltiden och vidtog åter:

»Jag ser ingen vån att här svedja allt hvad ludet är. Där synden öfverflödar alla gränser, där måste äfven nåden öfverflöda. Tre stora meriter har du, doktor Mathias. Ditt lärdomspund är mäktigt stort; du har knotlöst dragit dig fram på ett gäll, som är för magert mot dina lärda *kvalifikation*er; du har åtminstone reserverat dig mot dina prästers grofva dårskaper — och dina egna på köpet. Men nu vill jag hafva hit en herde, som vet något mer än reservera sig. Du skall få det feta Lunda-stiftet, ty de lugna skåningarne tarfva en lugn och beskedlig herde för att växa in med riket. Märk dock, att jag förelägger dig tre villkor!»

Doktor Mathias hade rest sig från bordet och krökt sig i vinkel. Det märktes tydligt, att han i underdånighet afbidade villkoren för att i underdånighet annamma dem.

»Det första är, att du hädanefter icke bedrifver aflatskrämeri!»

Doktor Mathias bugade nästan till golvet.

»Det andra är, att du icke tager din styfemor med dig!»

Doktorn hade höjt sig så pass, att han på nytt kunde böja sig utan att brista, men tant Steuchia reste sig nu skyndsamt från sin bordsplats och lämnade rummet med

smäll i dörren. Det låtsade nu ingen om, och landets herre fortfor:

»Det tredje villkoret är, att du här inför Våra ögon trolofvar din dotter med vår ypperste fogde!»

Efter förnyad, underdånig *révérence* af både värden och värdinnan fortsattes måltiden till slutet. Omedelbart därpå blef det tredje villkoret, efter kunglig majestäts nådiga vilja och befallning, fullbordadt med ringfästning och fyra vittnen, som sig borde.

Så bar det ut på gården och kungsskjutsen störtade i väg genom en jublande menighet, som skänkt bort sin lagliga rätt, men likväl trodde, att gamla vredens tidsålder nu var ute.

*

Räfster och rannsakingar följde.

Därpå uttömdes den kungliga vredens skålar i omilda skrapor, men så kom också nåd för dem, som nåd begärt.

Dock fanns jämväl en och annan, som ingen räddning kunde hoppas på underkastelsens väg. De gingo med trotsig panna till doms, och så underligt var det icke, att landets egen rättsskipning, soet som skulle rannsaka galtens bett, ej kom särdeles långt med dem. Två synnerligen ohjälpliga syndabockar blefvo emellertid lagfällde.

Den ene af dem var landskommissarien Knut Ingelsson Björnclou, som afsattes och därmed blef en rätt och slätt landtjunkare på Hemsön mellan Ångermanälvens utloppsgrenar. Han har nämnts som stamfader för den där omtalade »Hemsö-adeln», en sägen, som ej håller stånd. Redan hans frände, den samtidigt lefvande Daniel Israelson, hvilken hade mod att föra menighetens talan under dess eget ogillande knot, tillhörde samma knapadel. Min-

net af disse män och flere andra minnesdrag, anknutna vid deras ätt, har som ett sentida släktarf nått författaren, en ättling af båda, skälmen lika väl som hedersmannen.

Den mera olycklige än skyldige landshöfdingen öfver Bottnen, general-majoren Douglas, begärde afsked, af egen bevekelse uppger en källa, efter nådig befallning påstår en annan.

Hans anklagare, den motsägelsefulle Schönfeldt, redan vid denna tid misstänkt för svåra kätterier, skulle längre fram falla offer för samtidens blodsnitiska vargalynne. Som detta skedde inom området för den svenska historia, hvilken likt »kräftor och adelsmän ej går längre norrut än till Dalälften», så finnes hans tragiska öde annorstädes nedtecknad, åtminstone i grofva, förståelselösa drag, närmast lånade af den dåtida politiskt-ortodoxa maktens råa uppfattning af en ande, som i dessa tider röjde minsta kraf på andlig frihet.*

Excellensen på Gäfleborg togs åter till nåda, sedan han genom onåden varit satt ur stånd att biträda sin konung i dennes landsfaderliga afsikter. Men icke håller dädan-efter blef hans goda vilja nådigt upptagen, och såsom flertalet af dessa tituläre general-guvernörer, med rang öfver landshöfdingarne och en sväfvande befogenhet att inspektera förvaltningen, blef han icke länge på Gäfleborg. Han var bland dessa högt uppsatte och till intet dugande funktionärer den förste, som sökte fatta sitt kall såsom något annat än hvad det kanske i grunden var:

* *Fryxell: Karl XI:s historia.* Schönfeldt omtalas där under ändradt namn: Schönheit. Han blef för sina »svärmerier» dömd till döden af rådsregeringen och afrättad med en grymhet, som närmast kan förliknas vid Patkulls afrättning.

ett öfvergående trappsteg till högre ärebeställningar. Därvid framstår han i allo som en ridderlig stridsman, i själfva verket alltför ridderlig att bekämpa de snöda motståndare han hade.

Är då tromannen värd dessa erkänslans ord, så är väl också hans konung igenkänd såsom den i alla vrår bråds-kande, stökande och bråkande nitälskaren, hvars högra hand till sist på gamla dar börjat stöka den vänstra i olag.

Riksfogdens ypperste fogde skulle med tiden fara väl af sin faders efter hand växande namn, men *Gråe Jägarns* fadderskap hade han icke ärft.

Svärfadern, doktor Mathias Steuchius, tillträdde sitt Lunda-stift och blef tjugu år därefter ärkebiskop i Uppsala. Han kom just lagom till sin höga riksvärdighet för att i den afgörande stunden räcka en hjälpsam hand vid nedslaktandet af gamle draken, som ännu tills vidare satt kvar i orubbad välmakt.

Den goda tant Steuchia satt ju också kvar på sitt änkesäte i Tinnsvik ej långt från stiftsstad och styrde som en annan öfverbiskop i spetsen för sitt öfverconsistorium af käringar. Hon hade bärgat missfostret genom det mjuka och smidiga pansar, som det så väl behöfde utanpå sina hårda taggar för att icke ens skamfilas af denna storm.

Men nya stormar af dess värre slag skulle snart uppstå, ty dädanefter gick det icke an, såsom många gånger förr i tiden, att trygga den uppenbara skändligheten genom lättrogenhetens enfald. Detta folklyte skulle ändtligen ge rum åt sin motsatta ytterlighet, misstrogenhetens enfald, en besvärlig hämnare af gamla svek och brott.

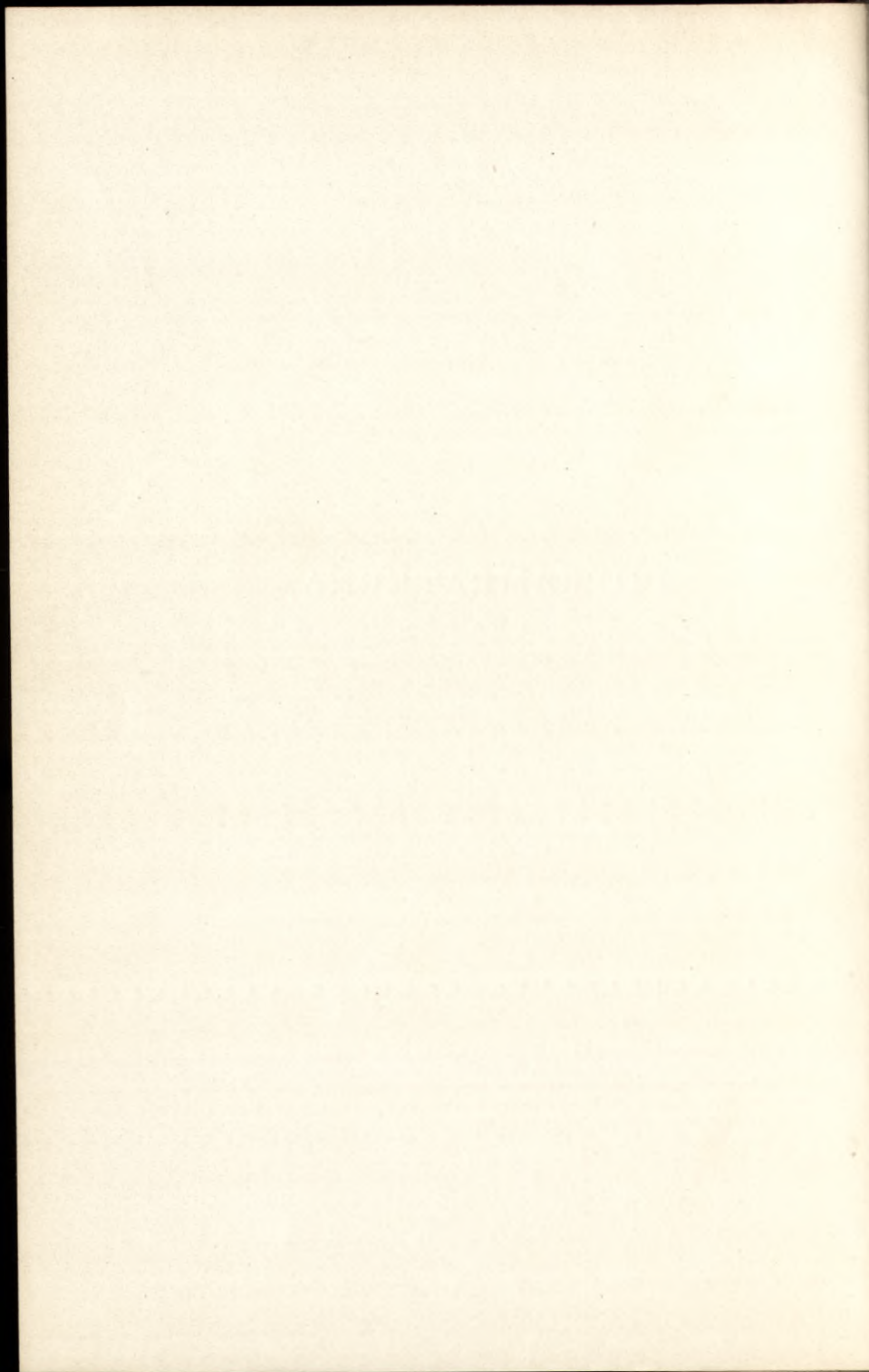
Det är ju med små, stundom rent tvifvelaktiga fjät, som vår stackars värld går fram.

Nya stormar . . .

Rätte stormfågeln var redan född, men låg nu slagen under kanoniska lagens fjättrar, som, många gånger lappade, ännu skräpade kvar i denna Sveriges rikes skräpkammare.

DOPKAMRATERNA.

I.

I FÖRBUND MED LEDE FRESTARN.

Rike-Mates i Svarta-Noret stod inkallad för sin prost, väl-lärde Mäster-Jakob, och dannemännen i hans kyrkoråd.

De sutto, desse domare, i stel, allvarsam krets kring den dystra, trånga sakristians järnbeslagna kistbord.

Dyster, skälvande, med svett om pannan, stod den kallade i det lilla gallerfönstrets blygråa dager, som röjde hvarje ryckning i hans bleka hy. Han var anklagad som förbunden med lede djäfvuln.

Med blicken stadigt borrad i denna själaspilling sade Mäster-Jakob:

»Det kunde ej vara dig en okänd sak, att denne jäk-taranden, som du beredde rum i kristne faddrars bok, var räknad såsom en bland afgrundsförstar. Och som du tredskat att i enrum kännas vid din skuld, så manar jag dig nu bekänna inför denna samling af medkristne!»

»Ja, hvad folket pratar på sitt vis, det har jag inga händers råd med,» sade i skälvande ton fader Mates.

»Nej, du Mates, ingalunda är det folkprat, utan dagens rena sanning, att alla kvarnar blefvo stilla härom åren, när kornet ditt slogs på dem. Huru kom sig den margfaldigheten? Och hvad onskans utväg grep du till att ändtligen få dem löste?»

»Ja, hustrun skulle vara nidsk, förstås, och blanda grus i salukornet, men hände sig så illa, att något kom i husbehovet med.»

»Se så där ja! Alltså är det sant hvad hela socknen tasslar. Men detta gruset, vest du, var ej nog att stämma alla kvarnar, som du försökte få i gång. Innan någon rördes, fick du krypa genom luckan ned till kallen, som ej vatten rådde på. Hvad dref dig dit? Hvad skulle du beställa där?»

»Tog bort en spak, som satt emellan skoflarna på kallen.»

»Nej, ditt ärende var visst ett annat. Du skulle dit och böja dig för denne anden, som stämde kvarnarna!»

»Hånej, det var då inte sant!»

»Jo, Gudi klagadt, alltför sant! Och du fick lofva honom tjänster. Det var *en* att smyga honom in i denna bok och narra mig att skrifva dit hans arga namn.»

»Hånej, d'är ju ingen verklighet.»

»Jo, det är verkligt nog, att du som fadderskarl vid dopet af oäkte Mickel Mickelsson angaf som storguffader en okänd man, som ej var med. Han skulle heta Sigvald Sigvaldsson, till yrket björnskytt och närmaste granne till torparn Ulf på Vargnäset. Jag vet ej, hvilken blindhet slog mig, när jag satte mig att skrifva detta. Alla märka ju strax, att detta är en misstänkt fasans sak.»

Dannemännen läto höra bifallsmummel. Slagen syntes äfven fader Mates.

»Kan du säga mig, hvar Ulf på Vargnäset bor?»

»Det skulle vara åt fjällsidan,» lät Mates, »men hvad socken det var tog jag ingen reda på. Och mycket riktigt sade jag som sak och sanning var vid skrifningen.»

»Men hvad skall det betyda, att karln är närmaste granne till den ene eller andre? Hvilken är i sådan ställning, att ej hans boningsort kan sägas utan omsvep?»

»Ja, som det är med den delen, så kan det vara rätt olika. Jägarn kunde ha sitt viste i ett håll, som inte har

ett namn ens, och då tog karlen till den ort, som närmast var, för sådant bruka fjällbor ofta. Och sen så har jag sett och talt med karln skinbarligen.»

»Ja, din bekantskap med denne jägarn vill dess värre ingen dra i tvifvelsmål.»

»Men tror kyrkherren då, att inte Hålen vore karl att hitta på ett namn, som duger, när det tränger honom om?»

»Öfverheten tarfvar ej din fingervisning, Mates. Hålen, som du säger, är bunden af sin kedja och sträcker inte skräfveln utom bindslet. Vore det ej fallet, så skulle vi på jorden ingen undflykt hafva. Det skall du veta och väl besinna, på hvad rum du ständar inför dinom öfverståte samt dymedels ock för din herre Gud!»

»Ja, jag visste inte i min enfald, huru ordet rätteligen skulle tas i munnen.»

»Åja, värst enfaldig är du inte, när det gäller arga undanflykter. Nu härmar folket i sju kyrksocknar, att du och hustrun hållre tagit tio paren spö än ståndat faddrar för denne Mickel. Visst var det då ett fasoting, som dref er båda till sådant verk och, hvad mera var, att skänka detta torp som faddergåfva!»

»Jag var nog hård i mina dagar, det kan jag inte gå ifrån, men gudshanden fick en också känna hårdt i kvarnarna.»

»Eller också djäfvulshanden?»

»Hånej, vi skolom inte säga så! För torpet var nog inte just så ärliga åtkommet af begynnelsen.»

»Ja, det lär öfverheten veta. Först har du skinnat torpet från fadern, som han skulle vara, och skänker det sedan åt barnet. Alla äro ense, att det onda dref dig till den gåfvan — efter sine funder.»

»Hånej, det är ingen verklighet. Det var nog så, förstås, att torpet trängde mig på samvetskänslan.»

»Men skinnatorpet åter, sedan det var skänkt, sådant har ej trängt dig?»

»Ja, det var alltid någon, som skulle framföda gossen. Och då förmyndarn bjöd mig torpet som motgäld, så tog jag gossen till mig.»

»Och så säger du, att detta var en ärlig handel? Hvarför fick du ensam detta anbud bakom hela världens rygg, du, som kallas pastoratets hårdaste omänniska?»

»Det var min skyldighet som fadderskarl. Modern var ju död och karlen hennes svor ifrån sig gossen inför rätta.»

»Till slut gör du kanske bara väl, som nöjer dig med ett stort och bördigt torp för den usla draff du unnar denne Mickel?»

»Ja någon skulle torpet hafva till uppgäld för framfödingen,» tyckte Mates.

I sådan anda fortgick frågemålet med nya ord, men enahanda tankar, hvarf på hvarf. Dannemännen tyckte ock till sist, att Mates stod på sig ganska bra. Omsider tog kyrkherren list i munnen och sade:

»Du slingrar dig alltjämt som ormen i en myrstack. Kanske du tror, att någon ofärd drabbar dig, om du säger sanning? Nu händer dock, att du, som folket mest, vill hålla *Gråe Jägarn* som en ren, rättskaffens ande? Det är ju sagdt, att han stökar i denna världen som rättfärdighetens sökare och det ondas hämnare genom alla tider. I sådan tro kan väl din skuld ej vara större, än att du bekänner och afbeder henne!»

»Nej,» försäkrade Mates, »något sådant vet jag inte med mig. Men att jag nu kom ut så här, förstår jag nog. En har varit hård med folk och prästerskap, det känns jag klageligen vid, men har också tänkt att bättra mig. Och nu så ha vi funderat, hustrun min och jag,

att kyrkherren skulle ha den likare oxepinnen, och han är redan ledd till gårds, liksom.»

Kyrkherren, fullkomligt oberörd af denna bättringsfrukt, fortgick med frågemålet ännu skarpare, men då ingen öppning kunde brytas i detta nekande, sade han slutligen:

»Jag tvingas uppskjuta detta mål till ny rannsaking efter särskild kallelse. Dock har jag ett ord att säga dig i enrum, då de andra gått.»

Dannemännen gingo.

Mates stod där ensam för sin herde. Denne mätte honom med en pröfvoblick och sade dämpadt:

»Visst finner jag tacknämligt, att äfven du en gång likväl infann dig med en öppen hand hos den, som hårdt betungas i Herrens vingård. Dock må du veta, att din ox mera stärker än förtager denna saks misstänkta sken. Nej, på slike vägar halkar du ej sanningen förbi. Värre nekare än du antvardades åt världslige armens våld och föll så ynkligen till föga, då mästermannen kom med verktyget sitt. Trullekonan där, som förde mig bakbunden vid min klädstång till de ogudliges samkväm i Blåkulla, — du minns väl, Mates, att vi funno råd med henne? Men vill du nu förtjäna världens misskund, liksom du bör söka Guds för Kristi skull, så har du blott att gå den väg som jag anvisar. Du hörde nyss hvad *Gråe Jägarns* faddersöner skaffa i denna världen, dessa olycksfödde och fördömlige ofridshjältar, icke värde luft och sol, ej bäckens vatten. Likväl kan det vara väl fördristadt att i förväg rent förkasta någon själ, som har del i Kristi dyra blod. Här måste späkelsen frestas i växande grad, ty öfverheten känner alltför nogsammt hvad frukt som kan förväntas af detta fröet Svarte-Mickel.»

Mäster-Jakob dröjde. Han såg med bäfsam skygghet kring sig öfver rummets starka aftonskymning och kände visst behof att trygga sig till medmänniskan.

»Minns du hvad som hände, innan gossen föddes?» sporde han osäkert.

»Ja, ja!» lät Mates, gripen af samma bäfvan.

Kyrkherren, trygg vid ljudet af en mänsklig stämma, fortgick såsom förr.

»Redan den onda anderösten ur hans moders lif vittnade nog om denna frukten. Utomdess var jag i kallet särskildt förelagd att hafva handen öfver denna synderskan. Hon kom från ett ganska märkligt håll, som eden binder mig att strängt förtiga. Hon skulle här i tysthet gömmas undan; mera får jag knappast säga. Giftes här med denne handtverksskarlen, han som svor sig fri från gossen. Men hvad jag kan och vågar säga är, att detta barn på både mors- och faderssidan brås på oförvägna, hårda släkten, gärningsstarka och i drift okufflige, med andegåfvor som till idel ogagn kommo i trots, olydnad, världsligt buller, utan blygd och fruktan inför Gud och världen, döden, djäfvulen, helvetet. Därför skall du väl besinna, hvilken högst ansvarlig själavåda bidar honom, som skall fostra upp ett sådant *gråmansbarn*, hälst som slike fasomärken varslat vid dess födsel. Får ynglet krafteligen gro och frodas, så blifver ock vilddjuret, när det vuxit ut, dess mera hiskligt i sin styrkas och vredes grymhet. Men spåker du det ynglet varsamt, så händer dock, att bestiens klor och ramar ej varda hälften gruflige. Och hvad ljuflighet, det kunde ske att anden späkes bort från all *tentamen* öfver denna själ. Du skall därför noga märka hvad din öfverhet i moget rådslut drivves att förordna om denne gossens tagande i Herrans hand under lagens

välde. Du skall hålla honom i all upptänklig vedermöda natt och dag, i all den trug och hårdhet, som upptänkcas kan genom dagar, veckor, månader och år, och trycka honom på alla vis så hårdt som görligt intill döden, dock icke så, att han förgås. Hällre lide en bland lemmanne än hela kroppen lide. Hällre lide kroppen, än att kropp och själ fördärfvas, ty *gråmansbarnet* har dock själ. Och som den döden värde efter kyrkans gamla lag kan frias, om han går åstad som andras mästerman, så säges du af öfverheten fri, om du vill gå till sådant handverk. Dock må du välja fritt och säga ut din tanka. Vill du nu frisägas eller skall jag remittera detta mål till tinget?»

»Ja, hocken vill till tinget, om det finns en vån att slippa dit!» tyckte Mates.

»Vill du alltså blifva sagder fri?»

»Ja det vill jag, har så velat hela tiden!»

»Då vet du ock hvad dig åligger! Gack åstad och vet, att du är ständigt öfvervakad i din gärning.»

Hemiska läto orden i detta mörker, det som låg öfver rummet och det som hvilade öfver tiden.

Mates såg genomisad bort till svarta vrån vid skåpet, där visst en fuling grinade, ofattbar, hemsk och vederstygglig.

Hastigt for han upp som stungen af begär att mätta sitt kväfda raseri mot denna öfverhet. Men åter kufvad i räddhågans fjättrar gick han med den undertrycktes hat ur rummet, nedböjd, utan hälsning. Ensam suckade med knäppta händer Mäster-Jakob:

»Du lade i min svaga hand att spåka denna själen, Herre. Gif mig ock den rätta styrkan att icke se till hans dagars plåga, som intet är mot evig plåga. Dädan honom och oss alla fräls för Kristi skull!»

II.

UNDER KANONISKA LAGENS FJÄTTRAR.

Hos Rike-Mates i Svarta-Noret hade *Gråe Jägarns* gusson, framfödingen oäkta Mickel Mickelsson räknat hårda dagar, svåra tider. Alla händer voro lyfta mot honom, huld och vård gaf ingen hand.

En skräck för landets ljusa folk, men ock ett smädes-ting var redan den blåsvarta silkesglansen i hans hår och de vemodsfulla ögonens sällsamt mörka djup, en varelse, så svåra trolsk som inget väsen af rättskaffens art. Svarte-Mickel, sade alla, skulle artas till en grufflig antikrist, en varg i veum, korad af mörksens väldigheter för deras syften. Ett sådant skadedjur var icke mera värdt än trampas under allas hälar. Och trampad med besked var Svarte-Mickel redan.

Så kom den dag, då Mates hade stått inkallad till förhör inför Mäster-Jakob, kyrkoherren, och dannemännen i kyrkorådet. Husets folk sökte tyda hans dolska min, där han satt och stirrade oafvänt i elden. Då såg han upp omsider och fäste på framfödingen, som satt vid dörren, en blick, som hårdt beklämde dennes unga bröst.

Dädanefter bjöds han söka nattens hvila i en ledig fähuskätte, och den föda, som var ärnad honom, slogs i ho vid dörren. I öfrigt gingo dagarne som förr, bittra, andefattiga, den ena lik den andra.

Åter efter någon tid kom bud till Rike-Mates från kyrkoherren. Hela huset kom i skräck vid denna nyhet, och gossen höljdes, som bekymrets rot, med slag och smädeord. Men maktens budskap måste följas, och husbonden gick. Han återkom på kvällen, fäste på dörrsvennen åter en lång och grufsam blick.

Dädanefter fick ej denne njuta salt, ej saltad mat. Af vanmakt slogos lederna, hans själ försjönk i sällsam dvala, slö för världens ting, men skärpt för tingens väsen. Och när husbonden återkom därefter med is i blicken, förbjöds dörrsvennen att som annat husfolk njuta eldens hulda sken om vinterkvällen. Genast efter dagsarbetet drefs han till sin kätte i kreaturens däfna, mörka boning. Ännu många gånger återkom husbonden, jämt med hot i blicken, alltid med en vedermöda.

Sällsamt tal, som öfverlevvat tiderna, blef gängse vidt kring landet om detta bödelsverk och maktens bud, som sades vara roten. Men i samma mån som vedermödor hopades, växte äfven fasan för den olycksfödde, som ännu ej begått en straffvärd sak, men likväl kunde drabbas af missgärningsmannens lott. Icke håller glömde dessa fasande att lägga en förnumstig enfalds sten på bördan.

I dessa skickelser kom Svarte-Mickel redan tidigt till en djupt inrotad skräck för människornas värld och väsen. Och då han i förståndets bråda gryning alltför väl urskilde, men aldrig kunde fatta sina plågors rot, så blef i synnerhet hans fruktan stor för själsämbetet och allt dess väsen. Rädsla bar han för dödsgården, kyrkan, själfva ämbetskruden, om den sågs på spik, för vigsel, dop och alla sakrament, för lönekärfvarne, då de skulle »skriftas» i »skrifteladan» d. v. s. slås mot väggarna för att minskas till sin dräktighet. Han gjorde hälst en krok förbi de stäl- len, där de förekommo, dessa ting. Och blotta tanken på dem kunde väcka upp hans ångest, hård, onämbar ångest. Då varkunnade sig folket och sade:

»Se, att han har samma lag som trollen!»

Men i samma mån som människornas värld blef gos-

sen kall och sluten, så öppnades för honom som äkta gråmansbarn en annan, högre värld i tingens väsen.

Mången sade, att han hade om sig ett mäktigt rå, en rent ofattbar skydds- och hämndekraft förutan själ. Flydde sömnen för den bittra håg, som sent vid dagens ände var dess gifna frukt, då kunde hända, att en sömnlåt spelades i själfva grunden, så ljuf och kraftig, att den kunnat fresta dagen själf till nattens hvila. Var kättens halm för kall och fuktig och vättes den än mer af bittra tårar, då hörde han en stämma, mäktig nog att mana fram ett paradiset i detta rum. Från väldigt afstånd föreföll hon komma, men så mild och klar — hans moders stämma!

Mycket hade hon att säga sonen, mångt tröstarord och ädelt modersråd. Hon lärde hålla själen ren mot hatets lömska gift och kroppen ren mot spetälskans dolska sot i bygden. Ofta hördes stämman icke, blott i särskildt hårda, mycket tryckta stunder.

Gossens öra, öppnad för de högre tingen, skärptes mer och mer. Och därför kunde han erfara mångt underting, som var doldt för andra, eller mångt vida skarpare än andra.

I dessa tider och landsändar gol tingsgårdstuppen en vedervärdig lät:

Ingen konst frångå sig tjyfveri:
Gif bispens kon, så sägs du fri
och går från tings utan snubberi.

Hvad tingsgårdstuppen gol förblef odödligt genom tiderna, såsom hvarje sanning, men fick ej tagas alltför snäfft efter orden. Bispens skriftliga frisägelser mot sportlösen kunde äfven skälmar lisma åt sig, om än de vanligen gåfvos frejdadt folk, mente väl tuppen. Dock, hvad

han gol, det hörde alla, men Svarte-Mickel hörde äfven annan låt: så mången klagosuck från plundrad tjäreskog och kala berg, från ängar, sugna under al och ene, hvita lafvar, kattefötter, hästehof samt bittra »tvåbladsklöfvern» först och sist.

En morgonstund, då jordens blomster stodo signade med dagg från hög och härlig himmel, stal sig gossen bort från sitt hygge, mäktigt lockad upp åt Löviks värdekall på berget, ofvan hela långa raden hållar, som rundats med repiga tag af fornvärldens hyffel*.

Han nådde stället, där halfmurkna bränder ännu lågo kvar efter sista kallens brand om natten, såsom gammeltalet var, och kom så fram till högsta klinten, där kallvakten fordom, i värdeskrefvan mellan två lodräta hällsplintar, fann en liten tillflykt för nordanblåst och snöstorm under reden af granris, som uppfyllde stället, barrlösa och kringströdda.

Här fick gossen skåda världen vid och underbar. Blåa vatten genom gröna dälдер, skogen svart i många, långa kammar, och bergsryggar, gråa eller töckenblåa, en bortom den andre genom vida inlandsvärlden, en sällsam sago-hjord af häst och hund och älg och ren. Skönast, vidast, af allting mest oväntadt var dock hafvet. Det bröt i efterdyning in mot fjärdar, holmar, skär och vida strandmarlar; det vräkte sig med dån i gömda brottningar mot landets tvära vall strax nedom berget, bortom granskogskammen.

Vid denna syn blef gossen mäktigt gripen, rent bestormad af nya tankar, underbara känslor. Var denna värld blott till för honom, söndagsbarnet, gråmansgossen, efter

* Sten- och isskreden under istiden.

ingen fört ett loford med sig ned från berget? Eller lefde dessa varelsor med all sin nidska karghet och grymhetslusta i ett verkligt paradis, som dem till straff var helt osynligt? En tolfst af gråa kyrkor, oansenliga som några flugor på denna högtidsduk, var allt hvad deras ögon skådat. Och bispens understad — hvar syntes den? Hans tempeltorn — hvar kunde detta resa sig som Babelstornet fordom den halfva höjden upp till Herren, deras Gud? Hvad såg han där mot söder under morgontöcknet? Ett större fiskeläge endast, undankrupet i en vrå mot mörka vattenbasen under nästa vårdekall. Där bland gråa bodars tummel kunde han med skuggadt öga varsna den arma spiran som en liten tagg ur jorden. Hvilken var då deras herre, då han icke skänkt dem större under? Säkert icke den, som rådde öfver denna världen, söndagsbarnens vida, sköna värld!

Och gossen ville bort från denna plågonejd till sina likar, söndagsbarnen, de som sågo likt med honom. Säkert funnos de i dessa ljufva trakter, mot den yttre randen. Och bortanför — hvad fanns väl där? Kanske ännu flere vidder, utan återvändo mer och mer af blomsterjord och ljufva dalar, himmelsblåa vatten? Han häfde bröstet i sällsam lust att äga mycket af denna världens myckna härlighet, den faddersgåfva som hörde honom till och andra gråmansbarn, så ymnig som de kunde lägga henne för sig.

Men andra känslor rördes ock i samma själ, så vilda och stormande som bränningen vid bergets fot, tillika djupa och vemodsfulla som dess eftersus från strandens rullstensmarl och mäktiga som dess breda dån. Ja, endast bränningen, som röt i takt mot skären, var mäktig nog att för det skärpta örat hviska dem i tankar så:

Hafvets skördar alle mäter endast Herren.
 Se, hvad än du skådar, allt kom upp af hafvet:
     Stranden rik af stormens häfvor,
     Fångstens stim, som stormas in mot grunden,
     Landens blida önskesyn i blomster,
     Sol, all världens lust, som signar landen,
 Så de gråa berg, som häfva sig och föda
 Hästen god och plogen gäf åt gråmansbarnen,
     Kölen, därmed armod plöjer,
     Hän från hån och svält i bondeoken,
     Genom silfver i det rika hafvet.
 Mer än allt hvad öga ser står upp af hafvet:
 Onde röfvarfiskarn från de fjärran stränder,
     Röst, som bådär nya tider,
     Antikristen själf ehvad det lider,
     Röde hanen från barbarens länder.
 Mer än hvad du anar skänkte rika hafvet:
 Vreda gäster, som den tappre högg från stranden,
     Storm och blidga, lust och fasa,
     Väl och ve, som ändock ingen ratat.
     Arme gråmansbarn, du söndagsfödde.
 Fly din sorg till världens ända, kom dock åter,
 Grip en lott ur hafvets rika herradöme —
     Hafvets herre är all världens herre!

Så mäktigt hade ännu icke tingens väsen talat till det skärpta örat.

Nu flydde han en natt, i fast uppsåt att genom vida länder söka den, hvars faddersven han var, rättskaffaren, som sades genomlevva alla tider. Men långt hann gossen ej på färden. Gripfen, slogs han dädanefters fast med bjäsning i sitt bås för natten, fick om dagen gå med slammerkedjan om sin häls.

Eljes var det icke hvar mans sak att finna den, som syntes blott i hvarje mannaålders värsta skifte. Såg du honom nyss på skidofärden öfver svedjan, så var han borta, redan då du ropat grannen. Men långt ifrån att

synas någon lefvande på sista tider, hade han på många, långa år ej sports i framfärd nära eller fjärran.

Märk, rättfärdighetens skaffare genom alla tider hade öfver sig en obarmhärtig ödeslag. I hårdaste pröfvotider var han som fågeln fri, men dessemellan satt hans själ inspärrad i ett stenbeläte på en klippa under molnen långt mot hafvet. Så mycket visste alla säga, men hvarest själfva stället var, det visste ingen i hela, vida världen.

Till sist må ej förgätas, att slammerkedjan, som gråmansgossen oskyldig drog, skulle spöka längst bland allt missljud, som genom tiderna varslat släkte in och släkte ut i Svarta-Norets gamla skrömtenejd. Hennes slammer blef aldrig tystadt. På den äng, som kallas Väet*, efter branten till det berg, som nämnes efter förste byamannen Bengt, uppför backen till den höjd, där Mates-gården en gång stod, där och annorstädes far och slamrar denna kedjeskrömt ännu den dag som är.

III.

FRÅN KANONISKA LAGEN UNDER KANONERNAS LAG.

Åren gingo, och då tiden var fullbordad, fyllde Svarte-Mickel sina femton år.

Den höstdagen skred på vanligt vis till kvälls, och Rike-Mates' karlar gingo in att äta gröten.

De andra satte sig till bords, där salt i svarfvad skål stod framme.

Mickel åter hade sig med slammerkedjan, han, till saltlös spis i hon vid dörren.

* Troligen *vadet*. Stället har en gång i tiden legat under det hafsvatten som bildade »noret» mellan Storfjärden och Nora-fjärden.

Där satt i sina fjättrar en kvick och listig tjuf, gripen i bygden nyss af fjärdingsmannen vid skrivarklaffen.

Tjufven makade åt sig för Mickel och talte som en skalk:

»Var hälsad, var hälsad, unge broder i yrket! Men det säger jag förvisst, att lite var du ute i världen, om slamertjudret där kring stöfvelhasen binder dig i natt.»

Här inträdde med väska på ryggen en rapper främling, såg sig sökande om i stugan och hälsade gudsfriden med de norskes brytning.

»Kommer du västan öfver fjället?» undrade Mates.

»Bergsmand nær Major Ole Randulf paa Junkersdals Gaard ved Saltenfjord.»

Talet lät styft, men Rike-Mates visste af den stenrike mannen och sade inställsamt:

»En riktig storkarl, han, och människa, så jute han är!»

»Hvad vill du då?» inpassade mor i huset med sin karga ton.

»Her skal vistnok være en bra Spaamand?» lät norsken undrande och såg sig åter omkring.

»Nog gick du miste då!» försäkrade Mates.

»Hans Navn er Olav Evertsson?»

»Kunde just forstå det. Nej, han bor inte här och ingenstädes till det meriga. Är på jämn vandring, han, mellan östan och västan. En orimligt gammal människa med näfverväskan sin på ryggen.»

»Javel, och her skulde jeg træffe ham ikvæld!»

»Herre trigemine, hvad säger du?» utbröt hustrun.

»Er han da et ondt Menneske?»

»Ömsom! Drager vreden öfver rikmans hus!»

»Er det et rikt Hus da?»

»Ja, vi ha väl kraflat ihop lite, om en varder sitt behållande,» snäste hon trumpet.

»Han sagde visst, de var meget fattig?»

»Hå, d'är ju Mates på skäret du far efter!» lät husbonden, med stenen lyft från hjärtat. »Han tager in där, då han går till hafs och gör sin bön.»

»Er det langt herifra?»

»Ja, du kommer inte dit i kväll. Kan du inte hållre passa gubben i morgon, då han vänder till fjälls? Kvarter finns här — om du betalar för dig!»

»Hergjus Valöen er Bergsmand, ikke Skræppekarl.»

Norsken slängde af sig väskan stramt vid dörren och gick fram att sätta sig på den klädbonade innerbänken vid fönstret.

»Då är det väl majoren själf, som skickar ut dig?»
fortfor Mates ur sina tankar.

»Javel er det saa!»

»Sådan storkarl och så långväga! Hvad vill majoren Olof Evertsson då?»

»Det haver jeg nok sagt ham selv!»

»Är väl om kriget här, som hörs förestå, gudbättre!»
fortfor Mates i sina tankar. »Troligast en jutespejare!
Dumt att hon skulle prata...»

»Hör du bagge,» började nu Kyrk-Jan, där han satt,
»hvad är det väl för ett fanens krigsrumor I gormar med
där väster?»

Hergjus Valöen såg upp, och efter någon tvekan svarade han tjuften:

»Ja, I Tyvesvensker faar snart en Ulykke av os, de Norske, og Dansken og Russen og Polakken og Sakseren og Brandenburgeren, — ja, visst nog Hollænderen og Engelskmanden med!»

»När skall det storverket ske?»

»Naar jeres Prinsekalv bliver Konge!»

»Ja, vi ha väl alltid någon tolft gammelkäringar och kvastlommar att köra hem norsken med,» tyckte Kyrk-Jan.

»Som sagdt var!» biföll hela huset, men det var Hergjus för stram att ens låtsa om.

Och så under tystnad gräfdes detta ofridsskrävel bekymrets gropar i grubblande sinnen en stund, men karlarne vid bordet höllo skedogången jämn, Mickel vid dörren tärde ock sin kost.

Dock, så snart han nu tagit sista skeden, skulle han, framförningslarfven, vara framfödd.

Detta visste äfven husets dotter, jungfru Lisa, redan nittonårig och uppuren som tjugufaldig hemmanspiga. Och så snart hon vaktat ut hans sista sked, gnällde hon förtrytsamt:

»Nu har du häft i dig hvad dig ärnas här i gården, själaspilling! Nu får prästen ta dig, göra af dig hvad han vill och kan. Och rätteligen skulle du från gårds i kväll, men får väl gå till kätten nu som vanligt, efter det är sista kvällen.»

Dörren öppnades, och ur månljus natt trädde in en mänsklig skepnad, undransväckande på många vis.

Främlingen var klädd i sämsk från topp till tå, högreslig visst, men krökt af åren dock, de mer än hundra år, som åldrat honom till en like med den jämt undfallne döden.

Svarte Mickel, häpen, dröjde osnäst kvar vid dörren.

Tjänstefolket hade stannat midt i skedogången.

Fader Mates satt blek som något skinn bland sina tjugufastebref och jungfru Lisa skrek, men mor i huset ropade på gammalt påfviskt vis:

»Du Helge-Staffan-vår och Sankte-Olof-konung!»

Hergjus satt på bänken i sin tysta undran öfver all respekt, som den profeten hade i eget land.

Alla igenkände landets underbarn, gamle siarn Olof Evertsson, nämnd i tusen underfulla sägner.

Kom han in till fattigman, då möttes han af höga glädjerop, ty utan glädje kom han aldrig då. Men trädde han inom rikmans dörr, som här, då voro svåra bud och tidender å bane.

Uråldringen hade utan hälsning trädt fram på golfvet med skinnkasketten öfver sin snöda skalle, såg sig spanande om i stugan, liksom sökande ett offer, fick omsider syn på Svarte-Mickel, där han stod i paltor, tård, lillgammal, kedjad, men reslig dock för sina år, likt en i armod vuxen stängel. Visst väckte kedjan hans förvåning, ty han krökte sig halfvägs till golfvet för att ögna henne och sade därpå med tviflets udd i oförmodadt kraftig stämma:

»Kan du vara *Gråe Jägarns* gusson?»

»Om allt är sant, som sägs!» gaf Mickel rappt till svar, med tvifvel äfven han.

Den gamle betraktade gossen åter med undersamt plirande ögon, gick så till väggen som bekymrad och satte sig på bänken.

Hergjus gick nu fram till honom och ropade som till en döf:

»Haver Gamlefar skuet i vor Fremtid?»

»Jaså, är du här, bagge? Jo, jag satt i går under granen min, och där lät tasslet ganska illt i hundratalets kvällning.»

Det var tyst i stugan, ängsligt tyst, så när som på några fläktar i de snart utbrunna kolen.

Den gamle syntes samla sina tankar. Hans ögon, som

ännu gåfvo honom världens ljus, men återstrålade ett sällsamt sken från högre värld, de skärptes, när han nu fortsatte under allas rysning:

»Den ena grenen sade till den andra: Hvad årsväxt ser du, syster, på de östanfälten där, som ständigt gödas rödt och trampas? Den andra sade: Idel nya massor af röda lansar, strida som en brodd och röda som kvällsmolnet före Herrans väder. Den, som föds när stormen sticker upp i östan, är mogen man, ifall han lefver, då sista skrällen mullrar bort i väster.»

Hergjus bröt omsider den kvalda tystnaden:

»Den Grueligheden forventer de svenske, men hvilken Hilsen faar jeg bringe hjem for Norge?»

»Hälsa gamle major Ole Randulf på Junkersdal, att tiden är ej kommen än för Norges rike.»

»Dansken bliver da ikke knust?»

»Nog får dansken det han löper efter, tror jag, men felet är, att eder sjömakta blifver stulen och eder landmakta därmed slagen.»

»Vor Armée gjennem vor Flaade?»

»Ja, ja! Och samma tjyf stjäl också bort er slagna landhär.»

»Men kan Armée og Flaade stjæles vek?»

»Det sker, då rätte tjyfven kommer.»

Nu kunde Kyrk-Jan inte längre tiga:

»Med mästare har jag talat i min dag och är väl ingen lärling själf, men det var värre!»

»Så skall du få höra något mer,» fortsatte Olof Evertsson till sin kund. »Med eder stulna härsmakta af västan slår den svenske tjyfven ryssens här af östan. Försök att slippa det!»

»Ja, hvis vi det ved, saa slipper vi nok!»

»Res hem till Norge då och gör så!»

»Men faar jeg ikke en eneste god Hilsen hjem?»

»Nåväl, jag tror majoren din får gå med frid till sina fäder, men sonen han har svåra tider för sig.»

»Ei, Gamlefar driver kun Spög?»

»Billigt mynt att löna spåman!»

»Nej, Majoren vil nok betale dem. Tusin svenske Riksdaler lagde han i den store Skræppen, men jeg troer lidt mindre strækker til for deres slette Prospekter.»

»Hvad finner du min slåta spådom værd?»

»Min lille Skræppe med hundrede Riksdaler er nok!»

Ur barmfickan tog Hergjus fram en stinn läderpung och räckte siarn, men denne sade afböjande med darrhänd pekning bort till dörrbänken:

»Lämna skräppan din åt mästertjyfven där, du bagge!»

»Til Tyverne?» undrade Hergjus, troende att uråldringen dref rent spektakel.

»Ja, den värre är af dem. Kan du skönja hvilken?»

»Tack och heder, dödmansfar! Hitmed skräppan, bagge!»
lät Kyrk-Jan så yster och sträckte fram sina krokiga fingrar som en roffågel.

Den gamle reste sig, gick bort till dörrbänken, glindrade i halfskummet och sade:

»Jaså, *du* Kyrk-Jan! Nej, du viker dig för kamraten närmast dörren. Lämna honom spåmanslönen, bagge!»

»Skal jeg overlade Lönnen till denne Tyv?»

»Den tjyfven, ja. Tjyf har han varit för in- och utgående, men maken lär världen icke håller få se!»

Kyrk-Jan, uppstigen i sina fjättrar, bugade djupt för Mickel och talte som en skalk:

»Tänk på mig, o herre, när du kommer i ditt rike!»

»Kom till mig, du Jan, då detta sker!» sade Mickel, äfven han med skalk vid örat.

»Er han maaskee en Graamandsgut?» undrade Hergjus, mönstrande femtonåringen.

»Han tviflar själf, och tjudret, som han lider, tycks väl icke röja arten,» skälfde Olof Evertsson bekymrad till svar och fortfor till Mickel:

»Kände du aldrig en maning att komma ut af detta näste till ditt lifsverk?»

»Jag, som aldrig njöt en nypa salt på flere år och dras med kedjan jämt?»

»Kedjan?» upprepade siarn föraktfullt. »Är du ej karl att skaka af dig ohyran, så har jag ett ord, som spränger henne på sista bytet. Och alltid blir det någon råd med saltet. Jag är här med bud och hälsning från din gudfader.»

Femtonåringen stod ett ögonblick med bröstet häfdt, såg med blixtrande ögon kring sig i laget, märkte en dragning till tvifvel i skrämde miner och stod åter kufvad i den ångermanska ångern.

»Min gudfader? När varder han till seendes?» lät han tviflande.

»När Antikrist är kommen eller ock en lika god, när hafvet, luften, jorden talat några ord med väldig stämman, de som annars visste tand för tunga, då, men icke förr än då, lär världen spörja nästa bragd af din gudfader.»

»Det hörs nog dröja om till dess!»

»Icke allramest ändå. Antikristen eller hans jämlike förestår oss snart. Och innan röstens stund är inne, hinner största uret några hvarf, men jag, urgamling, fick lof att höra världens stämman och yttermera se den dag, då du afskaffar gamla vreden öfver detta armodsländ. Skynda dig! Jag är trött!»

»Gamla vreden? Jag!»

»Du och ingen annan! Därför skall du ut till dina krigsmansstycken och vinna namn i världen.»

»Krigsman — jag? Hällre blir jag då den störste staccarn hemma!»

»Välän, så fresta! Just det valet står dig öppet. Tack-samt skall du sedan gå till krigsmansyrket, det bästa din tid kan bjuda. Och bästa växelmynt, du bjuder tiden åter, är åskande klang af svärd som bita.»

»Världen är vid, kärefar! Där finnes nog en fridsam fläck.»

»Icke för dig, min son! Ty strida skall du visst med alla vapen på lif och död med halfva världen mest. Dock skall du icke alltid strida ensam. Din gudfader hälsar, att äfven han blir lös en gång i världen. Och rik är han som bergatrollet, har så mången skatt fördold och spard i bergen. Den närmaste skall du nu mottaga som fadders-skänk.»

En suck af spänning hördes i laget, öron skärptes, ögon glänste. Uråldringen återtog, med handen sträckt till pekning:

»Såg du inne vid fjärden en kretsgård af sammanvräkt rös på utstenshällan?»

Där hördes rosslingar vid klaffen. Mickel såg bekymrad dit och sade:

»Stengården, där folket fikar efter skatter?»

»Som ingen gjorde rätt för, hittills! Så hör nu på! Ringen stökas undan åt nordsidan, och hällan sopas ren. Då finner du ett hakekors i berget, hugget som värn mot Hvitrans tjufnadslusta. Midt i korset tar du rätt på kopparringen, lyfter honom och får upp en bit af hällan som lock till källargården under. Där finner du din gåfva, om du kommer med rätter hand att lyfta henne.»

Mickel syntes svårt förbryllad och sade i ton, som skälfdede för tusen känslor:

»Nog hinner jag med slammerkedjan till den grannlåten, nu då alla veta råd!»

Den gamles hy fick någon dragning till ett löje, och så lät han med särskild udd i tonen:

»Gånge gärna dit en hvar, som lyster! Huru är det, bagge? Har du lämnat skrappan än?»

Hergjus Valöen ryckte sig ur grubblet, räckte den tvekannde Mickel läderbörsen och tänkte inom sig:

»Du arme Gut i Veien for Norges Rike! Det volder mig ondt, men vek maa du nok!»

Gamle siarn hade börjat gå mot dörren. Vid denna syn kände husets folk osäglich lättnad. Mates, med stenen lyft från hjärtat, ville plåga genom bjudning och sade med slätaste mun:

»Stanna öfver natten, fader Ola, och håll till godo med det lilla, huset förmår!»

Den gamle tycktes icke höra, men vid tröskeln vände han sig inåt stugan.

»All välmening vare ärad, där hon finnes,» lät han. »Mycket lærer ej ditt hus förmå, Mates Hampusson. Haf kvar din smula, du, och lägg dig vinn om dess förkofran. Hon räcker kanske ut dig själf, men dottern, tjuguhemmanspigan, hon kommer i backstugan, hon.»

Rop och skrån af hjärtslitande klagan fyllde stugan genast. Husfar, mo och dotter, utom sig alla tre, omhvärfde och bestormade den gamle att för allt i världen icke gå med detta ord.

Uråldrungen glindrade på den ene och den andre, där de foro ut på hvar sitt vis i klagorop och böner. Och då rådrum syntes, sade han, med handen sträckt åt Mickel:

»Jag vill ej gå i god för något, men försök likväl, om rika pojken här kan städjas som måg i gården!»

Sagdt, och siarn skred helt varligt ut i månskensnatten. Men innan dörren stängdes, var kedjan löst från Mickels fot.

IV.

EN OTROGEN SOM STIFTSHERDE.

Doktor Julius Micranders på Säbro-bolet satt en vinterdags förmiddag vid sitt arbetsbord emot två präster, kallade till förhör. Det var Mäster Jakob Eurenus och dennes måg, Andreas Asp, kaplanen.

Längre bort, på soffan, dväljdes i det klaraste solljus doctorns älskling, unga Sara, högäreborna Sara Cornelia, skön som en nordisk sommarkväll, då dalande sol ler sitt guld öfver nejden, bortskämd och käck, omtyckt af många, tadlad af de fleste. Knyppling hade hon för händer, men för att lyssna var hon kommen, ty viktiga och upprörande ting voro nu å bane.

»Jag har kallat er hit,» sade öfverherden, »för att höra hvad som förefaller i er socken. Här komma ju förargeliga passager jämt. Tant Steuchia var här och ett som annat. Det artas till en stor anstöt i stiftet, kan jag tycka. Huru är det nu med orösfågeln där?»

»Oäkte Mickel Mickelsson?» påminde Mäster-Jakob.

»Min dopkamrat, den stackarn,» tänkte unga Sara.

»Ja han förstås!» lät doktorn otåligt. »Huru hafver det sig nu med honom?»

»Det hafver sig så, att denne Mates vill städja honom som måg. Pojken firas och pareras nu på alla vis.»

»Och detta blott af blinder tro på denne strykern?»

»Hm, ja han är icke känd för att tala i fåfänglig måtto, ärevyrdig broder.»

»Nå hvem är han då, utbölingsgubben där, som går här i landet och profeterar?»

»Mer än en gång betänkte sig ämbetet att utrannsaka, hvars andas barn han är, men måste låta vara. Han som rör vid gubben är fågelfri för allting ondt.»

Öfverherden ref sig bakom örat och sade helt otåligt:

»Jag förstår mig icke på den andan, som grasserar i dessa nordanlanden. Här känner jag mig bortom allt hvad redlighet och ära heter. En främling blir jag här i all min tid, bland mitt eget prästerskap, och för att icke få mig hela stiftet på min arma hals nödgas jag gå med och bära åsnehufvudet för ting, som annanstädes skulle räknas en till skam och ringa vett. Hvad voro mina *antecessorer* för folk, måtro, som kunde härda ut med slikt och lämna efter sig ett stift med desse äfventyrligheter? Jag förstår ej eder hednafabel om denne jäktarande och hans gussöner och desso like ting.»

»Vi förstå dem icke själfva, men måste dock i enfald tro, ty den, som därpå tviflar, han är visserligen ej på rätter väg. En gammal vrede trycker landet; vi våga tro, att det är lämnadt djäfvulen till spillo. Men när sådant å färde är, kan det endast tum för tum lösryckas ur hans arga klor, men blott i kristligt tålmod, i vaksamhet och bön, min ärevyrdig broder!»

Öfverherden satt en stund i tankar med händerna knäppta öfver sin kaftan och tog åter till orda:

»Gamla vreden, säger broder! Om henne spörjes mycket tal. Två käringar kunna icke mötas utan *disputats*

om gamla vreden. Nu uppröres och förargas hela stiftet, när denne pojke säges vara sänd att taga bort dess rot!»

»Det är så världens väsen, ärevyrdig broder! Förargas skulle de, om ock en rätter vore sänd till detta verket. Men att våre trogne förargas, när som mörksens makt bereder sig att fuska i det kallet, det skall ärevyrdig broder ej förtänka.»

»Men uppriktigt frågadt, hvad skall jag tro och tänka om denna skatt, som den lede säges hafva visat an för verket? Huru hafver det sig med hela detta skattesökarbuller?»

Unga Sara spetsade öronen girigt för Mäster-Jakobs besked.

»Jag skall säga hvad jag vet och känner. Om natten skulle Rike-Mates dit med bloss och drängar för att få rätt på gossens gåfva, innan den oärlige komme dit, så förebar han. Nå hvad hände? Han fick vända om för allting illt, som var i väg.»

»Hvad var detta för slags illhet?»

»Hvarjehanda. Blossen ville inte brinna, båten inte bära. Och spetten sprungo af som sköraste glas. Mates kom ej fram ens.»

»Men andra ha ju varit där?»

»De kommo ut för enahanda äfventyrligheter, men detta hindrar icke att hela hopen rusar dit.»

»Jovisst. Det berättas ju ock, att kapellanen själf var med?»

Herr Andreas Asp tog nu sakteligen till orda:

»Mig syntes vara skäl att utrannsaka detta bullret...»

»Jaha, och så tillställer *dominus* ett sjufaldt värre. Här har icke varit lite käringslammer, skall *dominus* tro, öfver att en präst gått därän för att bestjåla lede djäfvulen på hans gods och guld!»

»Men jag ville intet taga!»

»Jag hör att *dominus* säger det, men därpå tror ej någon,» lät doktorn uddigt och vände sig till Mäster-Jakob.

»Nå, men pojken var ju också där ett tag?»

»Han skulle dit, han med,» svarade Mäster-Jakob. »Mycken lycka hade häller inte han, men något bättre vän än den öfriga hopen.»

»Sålunda fick han fatt i något ändå?»

»Han fick i fred undankrafla stenarne i röset; där i hällan syntes locket med ringen. Han grep tag om honom; den vardt i hans näfve en frätande etterorm. Mickel släppte och sprang; all väg bortöfver hörde han, huru ormen rasade och hväste.»

»Hvem svarar nu för detta?»

»Vi, som väl rannsakat desse tingen.»

Öfverherden log ett tvifvellöje.

»Men om nu den lede anvisat denna skatt, så är det ju rätt märkvärdigt, att hans *deposition* ej är dess mer tillgänglig?» invände han.

»Lätt begripligt är det. Sändebudet har upplyst, att skatten endast kunde brukas till det föresatta verket.»

»Hvad är detta mer?»

»Jo händelsen är, att denne Mickel ej fann sig fullt bekvämlig att gå dessa mörksens ärenden.»

»Såå! Men det har dessa käringar glömt förtälja.»

»Nej, han lär ha undsagt sig rätt bestämdt att gå den väg, som sändebudet förelade honom.»

»Men på sådant vis borde väl då hela bekymret vara undanröjdt?»

»Ingalunda så! Sändebudet visste säga, att han skulle fram den vägen lika fullt.»

»Alltså stå vi där i samma stöpe. Denne strykern sä-

ger ju ingenting fåfängligt,» mente doctorn med udd i tonen.

»Mätte anden få upplysa ärevyrdig broder att se de tingen rätt med öppna ögon,» sade Mäster-Jakob fromt bestraffande.

Doktorn sjönk i kall besinning, for otåligt upp och sade:

»Hvad har man nu att göra för att stilla detta bullret och återfå sin ro en gång? Låten mig höra edert råd, för I tören väl känna den belägenheten bäst!»

Mäster-Jakob tog nu betänkeligen till orda:

»Här blifver icke stort att välja på! Endast att hädanefter handhafva saken något strängare med denne Mickel.»

»Strängare? Det är ju rent otänkligt, otillrådigt! Denna saks rumor har lupit vida och kan hvad stund som hälst nå fram till världsliga öfverheten. Hvem får skulden då, om denna icke vill och kan förstå och gilla hvad I, *norrlandi*, förebären som lag och grund och skäl? Jag har förut, då denna sak afhandlades vid synoden, varnat eder och reserverat mig, men allting fåfängt.»

»Glöm dock icke bort en viktig sak, min ärevyrdig broder! *Clerus* har sin makt att tygla, spåka och bemästra dem orene, de som gå med pestens smitta eller upprorsandar. Jag har endast gjort min plikt och är redo att försvara mig för hvem det vara må.»

»Men denne pojke... är han då pestsmittad, är han galen?»

»Ingendera delen, efter världslig mening taladt.»

»Men då finnes ju ej minsta rum för den lag I åberopen!»

»Märk här en viktig sak: Vi hafvom makten öfver dem

orene,, men om världen håller dem för galne eller kloke, rene eller orene, det gör till saken intet.»

»Nå hvad blifver slutet, om vi skulle komma fram till det?»

»Som jag sade: Vi måste hafva hand om saken något strängare med denne Mickel. Vi ha timrat in genstörtarandar, besatte och spetälske. Hvad mera då, om äfven denne skulle timras in?»

Knypplingen föll ned i unga Saras knän, och hon satt i häpnad öfver de grymma orden, andlöst bidande hvad doktorn skulle svara.

Denne reste sig från bordet, gick af och an i rummet, stannade och sade:

»Gån åstad och timra bäst I gitten!»

Han kom att fästa ögonen på unga Sara, kände sig slagen af fasan i hennes uppsyn och tillade kallt:

»Ja det vill säga, att ännu på en månad under värsta hårdvintern blir ej någon intimring af.»

»Men, vår ärevyrdig broder,» invände Mäster-Jakob, »vi hafvom ej plägat välja årstid för dylike, och lagen innefattar ej något undseende af detta slag. En gallerglugg af ofvan jäms med jorden för dagern, ved och vatten och saltadt bröd, ett hårtäcke på halmkärften och eldstad, det är allt hvad gammal häfd medgaf själaspillingen i kulan.»

»Och hvad kyrkstöken oftast försummade att ge honom. Nej, det blifver nu som jag har sagt. Finnes någon timmerkula i er socken?»

»Vi hafvom tre gamla och de spetälskes är nu ledig.»

»Full af deras besmittelse? Det ruttnande liket till äfventyrs kvarliggande? Nej. I upptagen en ny för den friske, en dräglig människoboning, hören I!»

»Den friske? Ve oss, att vår öfverherde kallar det orena friskt! Svårt blir redan det att drifva församlingen till en ny timring blott för denne, hälst *en* oren ej är förmer än någon annan. Och en dräglig människoboning? Huru kan en slik upptänkas, där som all orenlighet samlad varder?»

»Hvad vederfares mig nu att höra? Tänker han vräka människovarelsen i den spetälska besmittelsens käftar? Tala rent ut!»

»Ja rent ut taladt, så beklaga vi otröstligen vår *episcopus*, som aldrig tager i ärevyrdigt betraktande, att detta stiftet, liksom de andra, har och kan hafva sina separate *konstitutioner* . . .»

»Upphäfda öfverallt genom riksens allmänneliga kyrkolag!»

»Det vill säga genom världslighetens ovisliga godtfinnande, som ogiltigt är. Här brukar församlingen ännu sin rätta frihet på gammal, bestående grund och häfd, som orubblig är. Timmerkulan skall och måste vara en fasans boning. Är hon sådan, då visar oss erfarenheten, att hennes blotta åtanke är nog att späka hårda sinnen, ja de mest förhärdade, som ännu stå att återföra på rätta vägen. Men där någon icke genom denna skräck återföres, så öfverlättes en sådan själaspilling under lagens välde i Herrans hand till sådan boning att erinras om det rummet, som honom bidar värre. Vänder då själaspillingen åter, hvad dock sällan sker, så är det ju väl med honom, men vänder han icke åter, så ligge han där liks förspild till den stunden, som honom ej god blifver, att han ej må besmitta androm med sin orenlighet. Ja, huru mån-de vi öfvergifva bruket af desse kulor, utan att djäfvulens välde skulle öfverhanden taga? Det kunne vi ej upp-

tänka. Och däraf slute vi trösteligen i Herrans namn, att medlet är oss rätteligen tillgifvet i dessa vredens tider.»

»Jag hör, jag börjar nu begripa! Visst rycktes jag fulla tvåhundra åren tillbaka från mitt eget *seculo*, när jag lände hit. Och kanske, ja det är ju en möjlighet, att en sådan äldre tids människor med otämd natur omkring sig stodo under verkelige, naturale andars influenser?» talade doktor Julius nästan till sig själf.

»Ett ljus är nu uppgånget för ärevyrdig broder!»

»Ett ljus om de onda hednamakternas fortsatta öfvervalde här! Hvad var han för en denne vedervärdigt fule Anders Sjulsson, som först kom pockande på denne staccarens intimring, — ni vet den där, som skulle ha förintat sig bland menigheten till skräck och kravall vid själfva synodens frågestund? Det blifver nu därvid att eder *episcopus* ej löper efter order från afgrunden. Gån åstad och gören som jag har sagt. Hvarom icke vänder jag mig till de världslige och tager handen fatt om eder kyrkonyckel.»

Nu hade öfverherden, säkert i en lofflig stund, uttalat detta trolldomsord, som ovillkorligen böjde menige man under hans kräkla, ett ord, som eljes i dessa tider vida oftare gaf rum för laglöst själfsvåld än för hälsosamt förmynderskap. Bonden hade knappast något vad mot detta kraftord, åtminstone intet, som han själf hade vett och mod att bruka. Ty då kyrkans dörr var slutet, då kände han också helvetets portar riktigt öppna. Meniga *clerus* åter hade härvid, såsom i andra stycken, vida bättre ställdt. Det visste Mäster-Jakob, som nu reste sig, och sade nedböjd:

»Som eders ärevyrdighet befaller är jag skyldig lyda . . . till nästa synod, då mitt vädjomål ingifves.»

Så sagdt och Mäster-Jakob med kaplanen, *dominus* Andreas, togo bugande sitt afträde på en kylig vink af öfverherden.

Denne mätte golfvet med några häftiga steg och sade halfhögt:

»Han vädjar till synoden, som träder samman inom en månads tid. Hvad händer då? Den hinner kullkasta min befallning just lagom till den stund, då den skulle träda i verket. Och sedan skall jag inför riksens höga majestät bära ansvaret för hvad som följer.»

Han stannade som slagen för hufvudet af en ingifvelse.

»Denne pojke», utbrast han, »skulle ju kunna rymma, så vore jag honom kvitt? Men huru skall jag kunna hjälpa honom till den stråten? Finns det en människa, som jag kunde förtro mig till i en sådan sak?»

»Har farbror alldeles glömt bort mig?» utbrast unga Sara dämpadt och skalkaktigt klagande där hon satt.

»Hvad säger *du*, mitt barn?» sade doktorn, skamsen öfver sin tankspriddhet.

»Jag kan hjälpa farbror i det där!»

»Huru skulle det gå till?»

»Farbror är bara så innerligen snäll och skaffar mig skjuts, så kläder jag mig och åker dit.»

»Men redan detta skulle ju väcka mycken rumor. Det kunde icke döljas, komme strax i dagen?»

»Ja, kunde inte folk få tro och veta, att farbror bara ville gifva Rike-Mates en anmodan att slå sin måg ur hågen för att få ett slut på käringlarmet här en gång!»

»Men huru vill man då förklara, att just du blir skickad?»

»Jag, som är farbrors öga och en tyst, pålitlig flicka! Jag, som ville se den där pojken, min dopkamrat för

resten, och tar mig fram med mindre buller än präst och länsmän!»

»Du har rätt! Två dukater har du för egen del, två skall du taga med dig till hjälp åt pojken. Gå nu och begär dina föräldrars lof, men håll tungan rätt i munnen! Du bör sätta dig i släden så fort som möjligt för att hinna fram i dag. Jag skall visa dem, att man icke gäcker mig denna gång.»

Innan detta sagts till slutet, hade Sara, glad och yster, sprungit ut, och hvad stunden led åkte hon bort i den framkörda släden.

V.

UT I VÄRLDEN MED DOPKAMRATENS HJÄLP.

Hos Rike-Mates satt Svarte-Mickel nu som gäst i huset, och allt hvad hinnas kunde tog han skadan åter för de många årens draf och hårdhet.

Efter kraftig, salt välfägnad många gånger om på dagen bjöds han njuta brasans sken från salens spisel, bjöds för natten husets bästa säng.

Hvad som låg under all denna huldhet kunde ej förtydas, men kom aldrig fram i ordom där i gården.

Bland grannar åter lades intet band på tungan, och då ofridsämnet kom att störa själfve öfverherdens ro, så fattar man dess djup och vidd.

Tusen saker hade Mates och kvinnorna i gården glömt betänka, då de ville städja Svarte-Mickel som måg och på sådan väg undgå uppfyllelsen af siarordet. Länge dröjde det häller icke, innan detta blef dem uppenbart.

En vinterafton med blidaste solsken i stugan sutto

kvinnorna vid sin spånad, och far i huset synade med betänksam min sina många gäldenärers skuldebref.

Svarte-Mickel, hel och snygg som folk, hade plats vid svärfars skrivvarklaff, måtro, och sökte öfva sin hand vid gåspennan. Skrifhänd höfdes den att vara, som skulle taga mot så mycket. Ty att stanna kvar i Svarta-Noret, det föredrog han framför bråket med gamla vreden och all den fasoväg, som ledde dit.

Då inträdde, blomstrande, käck och hurtig, en ungmö, klädd i lappskor, hufva, mudd och vantar, men dröjde ej på gäldenärers blyga vis vid dörren, utan steg fram med ståndsfolks fria väsen midt i stugan och hälsade goddag.

Husets rika folk blef stött och kom ej fram med något svar.

Den främmande böjde nacken med en oförliknelig knyck och sade:

»Jag kom ej hit för att tigga eller låna dalern eller be om lisa med någon ränta. Jag är en högäreboren *domicella* och van att hälsas, när jag hälsar.»

»Gu'signe!» sade fader Mates halftvunget.

»Och I mor,» sporde *domicellan* käckt, »vet I hvad som svaras på goddag?»

»Gu'signe!» svarade mor i huset trumpet och sade halfhögt under fortsatt spinning:

»Tro hvad den här kan vara för skatehök!»

»Än du, min vän, då?» fortfor högäreborna Sara Cornelia till husets dotter.

Jungfru Lisa hade hunnit eftertänka, huru mycket finare hon hade råd att vara, om sådant kunde komma i fråga för grannars styggelse. Hon såg på den katiga *domicellan* både förläget och argt, kämpade en svår strid

med sig själf, men lät dock höra ett svagt gu'signe, som mest förkvädfdes i spinnrockshjulets ökade fnurr.

»Än du, din svartkrusing då, som sitter där vid klaffen?»
fortfor Sara.

»Gu'signe, gu'signe!» svarade Mickel, försjunken i betraktelse af detta gudsunder.

»Se så ja! Nu är det öfverståndet,» tyckte Sara. »Jo, du kan ha skäl att svara på hälsning du, när man kom enkom hit för din skull.»

»Såå?» undrade Mickel häpen.

Spinnrockshjulen stannade och Mates såg upp oroad, men utan att fästa sig vid den bekymrade stämningen fortfor Sara till Mickel:

»När man gjorde sig slikt besvär, så kunde du stiga upp och skrapa på foten lite, du! — Ser man där, att du kan det ändå! Du kan gärna ta folk i hand också! Fram med handen, din tosing! — Ser du, så bra det gick! En är väl inte förgäfvdes dopkamrater håller. Hade inte det varit, så skulle jag knappast ha kommit ut på den här resan, må jag säga.»

»Hvarifrån är I?» sporde Mates undersamt.

»Kommer närmast från granngården, där hästen sattes in, för här lär inte stallrum finnas.»

»Men hvad är det frågan om?»

»Fråga om?» upprepade Sara viktigt. »Det är bara fråga, om I får behålla mågämnet. Hvad säger I om det, kärefar?»

Detta var öppet tal om rep i hängd mans hus. Kvinorna sågo ned som färdiga att sjunka genom golfvet; Mickel satt som på nålar; Mates skrufvade på sig och sade i tvungen, bekymrad ton:

»Hvad en skall säga om det? Jo, det gitter hvar man

förstå, att en vill ställa så, att barnet far väl af det lilla en har armats ihop. Och då är en tvungen gå dit piskan drifver, huru stor försmädelsen än må vara.»

En bekräftande suck hördes i kvinnolaget. Sara såg dit, mönstrade Mickel och fortfor till Mates:

»Håja, så hårdt drifver väl inte piskan håller. Rika pojken, vet jag!»

»Det var just en rikedom att tala om! Bara fnassel och styggelser af rået!»

»Nå, är rået starkt, så kan I väl begripa, att där vaktas något!»

»Ja där vaktas så, att det står inte i människohand att få fram det minsta. Och nu är stengårdsringen igenkastad till det meriga.»

»Hånej far! Den där behöfver bara ändra sig och lyda råd, så har han hela skatten,» lät Sara högst tvärsäkert.

»Ja, det är tocka delar, som en inte har sett ännu. Nog har en lust att se, hvad storverk den där uträttar med stora gammelvreden!»

»Säg inte det, kärefar! Den där ser klipsk och märkvärdig ut, en riktigt hvasser spolhök. Och ståtlig blir han som få, bara han får hämta krafter; det svarar jag för!»

Kvinnorna utbytte ett menande ögonkast; Mickel stirrade förbryllad ned i klaffen; Mates drog munnen till ett flin och sade:

»Ståten tör väl bli både si och så!»

»Tacka för att han synes arm nu efter allt elände!»

»Som det kan vara med det, så fick en gå dit piskan dref och är inte skyldig skrifta sig för det. I hade ju ett ärende hit? Hvad är det frågan om?»

»Att Mickel skall timras in i de spetälskes kula. Jag kom hit för att varna er för detta.»

Stor blef bestörtningen i stugan. Far och mor utbröto i högljudd klagan; jungfru Lisa satt handfallen och Mickel sjönk i grubbel på lillgammalt vis

»Hur i friden skall en bära sig åt för att få lefva som en människa på jorden?» lät den gamle förtviflad.

»Ingen fara!» tyckte högäreborna Sara Cornelia öfverlägset. »Ännu har han en månads tid på sig och en kan fundera i ro, — om det går an att tala med er. Men det får jag säga, att I är ett rent besynnerligt folk. Inte svaren I på hälsning, ingen ber folk att sitta, än mindre ta af ett plagg och värma sig, när man har åkt i kylan. Han I då rakt ingen aning om folkseder här i gården?»

Kvinnorna kommo nu i rörelse för några gästbestyr. Eld uppgjordes på gästrummets spisel och i tvungen ton bads Sara komma in och värma sig.

»Kom med mig du, Mickel,» tillsade hon, »och sköt om elden, medan jag talar några ord med dig mellan fyra ögon.»

Husets folk utbytte ögonkast, som sade:

»Man får väl dras en stund med detta syndastraff!»

Sara satte sig för elden och dref Mickel att sätta sig bredvid. Ogärna gjorde han det icke, men ej utan bryderi för den högäreborna, som svarat för hans ståtliga framtidsskick.

De betraktade hvarandra med ett forskande, ljust och förtroligt ögonkast, hvori den ene liksom ville genomläsa den andres öden från det gemensamma dopet.

»Hör du,» utbrast hon vårdslöst, »hvad har du kommit i för tokeri? Aldrig tänkte du väl stanna här och ta emot efter Mates häller?»

Mickel stötte gaffeln förläget i elden och menade, att detta var något, som ingen bjudit honom.

»Ja, sitt inte här och gör dig till! Hörde du inte fullkväden visa i dag, så vet jag inte hvad!»

»Nå, huru därmed är, så blir det ingenting af i alla fall,» sade han i kall likgiltighet.

»Så mycket bättre! Bara Guds finger, gosse!»

Sara, blomstrande af hälsans och fågringens rosor, uppdrifna af både kyla och värme, betraktade medlidsamt denne gosse, hvars skuldlösa lidanden så mycket omtalats vid stiftsherdens husliga härd.

»Bara Guds finger,» upprepade hon. »Du har väl aldrig gått och bundit din hug vid jäntskåpet där håller?»

»Nej!» svarade han raskt.

»Nå, då är det bra! Du ger dig helt enkelt ut i världen, som du är tvungen till, och gör ditt föresatta. Blif du general och tag bort gammelvreden, som Ol-Evert har sagt, så blir det alltid någon råd med ett och annat.»

Unga Sara nickade så gladt, så förhoppningsfullt, att Mickel kände sig helt meddelsam till mods.

»Jag är så tvifvelaktig . . .,» började han och stannade midt i meningen.

»Hvarom då?» ville hon veta.

»Ja, det talas så underligt om honom!»

»Om hvilken då?»

»Min gudfader *Gråe Jägarn*, förstås! Tänk om han skulle vara . . . den jag inte törs nämna till slut?»

»Det är bara dumheter, vet du!»

»Men så bruka prästerna lära!»

»Ja, det är bara dumheter af prästerna. Det har ju själfva doktorn sagt, som är lärdare än allihop. Och till

det meriga har jag själf sett *gråkarlen*, talt vid honom som liten, vet du!»

»Verkligen?» utbrast Mickel, oskrymtadt glad.

»Jo, jag mötte honom i skogen, och brådt hade han, men gaf sig ändå tid att tala vid en, talade så beskedligt och strök mig öfver hårluggen, såsom då du stryker en katt i spiseln. Nog lär jag känna *Björn-Sigge* och vet hvad han går för.»

»Men tänk ändå, om han skulle komma en vacker dag och kräfva sitt igen med drygaste ränta?» sade Mickel i dämpad ton.

»Ja, det är mången, som har narrat styggen, ifall det bara vore fråga om sådant. Det var en, som hade fått mycket pengar af'en, men då den gamle kom, hade den andre hela hopen präster hos sig, och de ställde sig i ring om karln, och vet du, det bar till att sjunga och mässa så vackert för dem, att fulingen fick vända om och hade ingenting för allt sitt besvär.»

»Men jag kan just undra, hvilka präster skulle göra mig den lisan?» lät Mickel tvifvelaktigt, och Sara fortfor i hurtig ton:

»Ja, tag du bort gammelvreden och blif general och excellens och allting annat stort, så skall du se, att prästerna börja vänskas med dig.»

Mickel visste nu ej hvad han skulle säga. Sara fortfor i undervisande ton:

»Och som det är med kriget, så skall väl du inte vara sämre än en båtsman håller. Jag har talt med dylike, jag, och kan underrätta dig hur det går till.»

Mickel skakade på hufvudet och lyssnade rätt miss-troget åt Saras tvärsäkra undervisning i krigskonsten.

»Hvad sitter du och flinar åt, din Jöns!» afbröt hon sig själf, förargad.

»Ja, det där kan allting vara bra att veta,» sade han öfverskylande, »men innan jag går ut i något krig med gåendes fot, så är det två delar, som först ska' därifrån.»

»Bössor och kanoner, förstår jag. Ja, det går ju ett tal, att du är rädd för dem!»

»Just det, ja! Är det en ställning, att den ena människan skall handtera den andra med slikt djäfvulstyg!»

»Ja så, det är då sant, hvad folk pratar om dig. Tänk, att du är ett sådant myggskrangel till karl!»

»Ja, men de där två delarne ska' bort, innan jag går i krig — af mig själf!» försäkrade han allvarligt.

Hon satt en stund och eftersinnade något sätt att lugna dopkamraten för dessa fador, och den rika inbillningen skänkte strax hennes öfvertygelse en ny, öfverraskande sanning, uppfångad som ur en sagodröm:

»Gevär och kanoner, säger du? Sådana äro ju redan förbjudna, vet jag!»

»Det tror jag knappast!»

»Jo, det har utgått som ett påbud öfver hela världen.»

»Från hvilken då?»

»Från själfvaste kejsaren i Söderland, kan du höra.»

»Det får vara väl och godt, men vår kung lyder inte under honom.»

»Nå, än sedan då?»

»Sedan förstår en, att han lite och ingenting bryr sig om det påbudet, och då står en ju i samma elände.»

Sara blef förargad öfver den skarpa gensägelsen och utbrast i förtretad ton:

»Hör en på häller! Skulle man tro, att en sådan mes som du har fått *Gråe Jägarn* till gudfader, det som inte

hände kungar och kejsare! Eller skulle man tro, att Ol-Evert, som alltid spår rätt, har sagt för dig till punkt och pricka, huru bra det går, bara du vill tro dig! Och sedan skäms du inte att sätta dig upp mot en högäreboren *domicella*, när man kommer hit och bara vill dig väl!»

Mickel höll denna skrapa tigande till godo; värre saker hade han i sina armodsdagar lärt sig smälta. Sara å sin sida lade genast band på sitt lynne och sade vänligt:

»Tag inte illa upp, utan hör nu på, så skolom vi fundera. Du måste ut i världen. Det blir ingen *pardon*, ingen undflykt. Du förstår väl, att stannar du här, så blir du rent uppäten.»

»Det förstår jag nog!»

»Men innan det bär af, så skall du ha en riktig utrustning. Och ingen konst är det, bara du ställer dig förståndigt, som jag har tänkt ut'et. Här i gården vill folk för död och pina, att du skall komma åter, förstås, och bara du inte sätter dig upp mot det, så får du väl skodon, kläder och annat smått. Bör du inte ha' så pass som det för torpet och hvad du har slitit hittilldags?»

»Jo, det bör jag visst!» tyckte Mickel.

»Då vet du, hur du skall göra. Och sedan har du hundra hela riksdaler af baggen där, som vi hörde. Fyra gulddukater därtill skall du få af mig.»

Sara tog upp sina guldmünt ur sämskpåsen, räknade dem och såg upp, i väntan att se Mickel glad, men fann honom i stället djupt förlägen. Detta var något mer än Sara kunde fatta med sina femton års erfarenhet. Var han för stursk, måntro, att mottaga en välment gåfva, denna armods pojke? Hon öfvervägde saken, tänkte på hans rika skatt och sade:

»Du förstår väl, att detta är till låns. Ingen skänker bröd åt rika bagarpojkar. Du får betala mig, då du blir krigsherre!»

»Men om jag aldrig blir det?»

»Du blir, ehvad du vill eller inte, hör du nu en gång!»

Mickel, förhåfvad af *domicellans* höga tanke om honom, tackade i glad förhoppning för lånet och ville inknyta guldet i den tarfliga och slitna rågarfspåsen från Norge.

»Mina guldslantar i den där? Och i lag med silfverspecier? Vet du, det blir för lappigt!» tyckte Sara med uddig min.

Hon tog gulds-katten om hand, nedlade den på nytt i sin tomma sämskpåse, räckte denna hopspänd och sade:

»Se, nu är allt i ordning! Men så fordrar jag, att du skall göra mig till viljes i en sak.»

Mickel tackade för den nya hjälpen, och man kunde läsa i hans uppsyn, att han gärna önskade vara till viljes.

Sara fortsatte något tveksamt:

»Jo, ser du . . . jag vill se huru du är, då du ger dig ut och har kommit dig i ordning. För den här månaden får du laga, att du tar dig duktigt.»

»Ja, det skall jag göra!» lofvade Mickel.

»Och så ärom vi dopkamrater, förstås. Och sedan så . . . ja, du hittar alltid på något ärende till gårds, så får jag någon stund att tala med dig?»

»Ja, det skall jag göra!» försäkrade den andre villigt.

»Tag mig i hand på det!» manade Sara.

Ett kamratligt handslag växlades.

Sara stod upp och bad gårdsfolket komma in.

Mates, hans hustru och dotter fingo nu för tiden smälta värre saker än bjudas in i egen gästsäl. De inträdde dolska och mulna.

»Jag har funderat med Mickel här,» började Sara gammalförståndigt. »Vill I nu höra det råd, som jag har tänkt ge er?»

Ja, det var en sak, om en bara finge vara till på jorden,» tyckte Mates.

Denne insåg för väl, att pojken måste fly, men befärade, att samma elände skulle möta honom vid återkomsten.

»Hånej, far!» utbrast den unga rådgifverskan öfverlägset. »Det kunde allt bli skillnad på person till dess.»

»Ja, tror I, att det kan bli någonting af pojken?»

»Jag tror, att han blir densamme, som ingen vill kasta i timmerkulan, då han kommer åter. Och nu är frågan den, om han inte i förstone kan få sig en ordentlig rustning på vägen?»

»Jo, det förstås! Inte skall han gå från gårds utan häller. Kläder, två omgångar, skjortor, skor och hvad han orkar ta' på ryggen som matsäck, då han går.»

»Det låter höra sig!» fortfor Sara viktigt. »Och så är I så beskedlig, att han får godt med mat under den tid, som återstår?»

»Han får väl äta det han orkar, och då går inte mer i honom. Men huru vet I då så noga, att han törs dröja kvar så länge?»

»Doktorn har förbjudit dem att röra honom före den tiden, ser I. Och blir det bara frågan om annat, så tar han af er kyrkonyckeln.»

»På det viset. Men huru kom sig nu *domicella* ut att vara så här beskedlig och tjänstaktig åt oss?»

»Jo, jag är utskickad af doktorn och fick fara med hans häst...»

»Må det! Så hög herre och så nedlåten mot oss i vår belägenhet!»

»Hånej, det var inte så väl! Doktorn var alldeles utledsen vid käringlarmet om Mickel här och ville be er slå honom ur hågen för död och pina, annars får han ingen ro mer. Kom bara ihåg detta, då någon frågar. Säg ingenting annat, för då går det strax på tok. Nu har jag vändt lite på hans ärende för att hjälpa er fram, men det håller I tyst med.»

»Var en sak det!»

»Och kvinnfolken förstå inte detta, kan jag märka, och bäst för dem är att inte säga något, så blir det ju ingen misstalning.»

»Det kan nog vara ett stycke af sanningen,» medgaf fader Mates. »Som det är med hustrun och dottern, så äro de branog långtänkta af sig.»

Ordet fortgick vidare och unga Sara, med växande beundran skådad af Mickel, gaf Mates besked på all världenes ting, medan kvinnorna gingo åstad att bestyra någon välfägnad.

Sedan hon ensam vid gästbordet intagit denna mot kvällningen, tog hon på sig öfverplaggen, erinrade Mickel om aftalet, sade farväl åt alla och ilade bort till granngården, ännu följd med oförminskad undran af allas ögon genom de små, blyinfattade rutorna.

Hustrun och dottern, som icke fattat hvad besöket gällde, mer än som ett bekymmersting, kände lättnad öfver att detta syndastraff var i väg.

Mates, som dess bättre fattat allt, stod häpen öfver all sådan tjänstaktighet af den högäreborna *domicellan*.

Och Mickel, där han med sällsamt djupa mörkögon följde den försvinnande, kände nu under hjärtat en värk så hård och dock så ljuf.

En stund senare syntes hennes åkdon glida bort öfver vida älfjärden. Då rördes i hans bröst någonting så våldsamt slitande, liksom det velat brista.

Och åter gingo dagarna där i gården sin gamla gång. Enda skillnaden var, att Mickel såg sig allt mindre föraktad. En högäreboren *domicella* hade gått i borgen för honom, och detta utsäde grodde långsamt i grubblande sinnen.

I blandad maklighet och tärande oro för mötet med den högäreborna, under flitiga skriföfningar vid klaffen, motsåg han sin föresatta dag, alltmer omhuldad af gårdens folk.

En vintermorgon tidigt stod han rustad, bads af far att återkomma, bads af mor, af gamle åldersdrängen, men af jungfru Lisa mest ändå.

Mickel rördes nu till tårar, när han fullt upprättad, glad och ståtlig för allas ögon, tog ett godt afsked af alla.

Utom dörren hade jungfru Lisa ännu något mer att säga.

»Kom igen till våren, du!» sade hon osäkert. »Det blir nog bra till dess, för vi skolom ställa väl med prästen.»

»Prästen?» undrade Mickel. »Det finns många präster och ställa väl med alla blir för drygt till våren.»

»Flere präster!» tänkte jungfru Lisa häpen och handfallen.

Hon hade aldrig annat hört än prästen och i sin trånge tankevärld mest föreställt sig denne som den ende i mänskligheten, om hon ens föreställt sig någonting alls.

»Ja, men kom igen ändå! För du förstår väl?» fortfor hon tvunget.

»Kan jag, skall jag komma!» sade Mickel raskt, men tillade långsamt och lillgammalt:

»Det kan nog dröja länge. Människan har sitt föresatta öfver sig, den ene lika väl som den andre.»

»Jo, men bry dig inte om nån'ting tocke där som gammelvreden, du! För ingenting verkligt kan det vara, inte. Gammelgubben kom sig i tokpratet och ovisligheten, han,» tyckte jungfru Lisa.

»Men att I tror honom så bergfast i ena delen och inte i den andra?» invände Mickel.

»Ja, si hotas han, då är all råden ute, ifall en inte är karl att narra'n fram med genkastet. Så förstår du, huru bra det blir för dig, som får stiga till så mycket. Och så skolom vi håller inte ställa oss med mycket af barnen...»

Mickel ryggade baklänges som slagen i ansiktet af en fasans minnessyn, länge förgäten, nu så oförtänt upprunnen. Två jämnåringar i bygden hade en höstkväll förmått honom att följa med dem upp på vinden, nyfikne att skåda ned genom öppen taklucka till bryggstugan, där jungfrun hettes ligga sjuk, något hvarom mycket tassel var i svangen. Hela stugan knakade för höstvinden, så att de spejandes steg ej urskildes. Nere i stugan flammade en våldsamt eld i bakugnen. Och där lade nu mor i huset en kvidande, späd varelse på brödspaden och räckte den åt dottern med de orden, att hon skulle vara morskt och göra't fort. Dottern, kvidande med bortvändt ansikte, grufvade sig för brottet, men grep spaden och kastade varelsen in i lågorna, hvarpå den gamla skyndsamt stängde till träluckan, så att det blef mörkt i stu-

gan. Och därpå hade vittnena halfdöda af skräck funnit sig ute på marken, huru visste de ej. Mickel hade tänkt sitt för sig, men de andra två trodde, att det var någon djäfulssyn till straff för en ogudaktig spejarlusta och för den skull tegat.

Mickel, kväljd af fasans vedervilja, skrämmd öfver sin slöa glömska, lyssnade dolskt till ännu mången maningsvink, men flög sedan åstad glad som burfångne sparven, då han släppes lös, följd af jungfru Lisas ögon genom mörkret nedför vägen, efter diket, öfver uppstadisen hän mot fjärden, där den mörka skuggan förgrumlades och försvann i vinternatten.

»En token en han bjuds nog inte alla dagar stiga till så mycket. Nog kommer han, om någon vän är till.»

Så tänkte jungfru Lisa, där hon stod på bron och stirrade ut i natten.

*

Vintern gick och våren kom, men gossen kom ej.

Sommarn, hösten, vintern, hela året gick. Och väl blef mången sedd i Rike-Mates' hus från när och fjärran, men Svarte-Mickel syntes icke.

Åren gingo. Hårda tider kommo, ty ofreden kom.

Utskrifning, värfning, allehanda sorgebud och bud om nya offer i lif och gods, de kommo.

Pest och hungersnöd förspordes, Antikristen själf förspordes och sist berättades från södra nejder om Mickel, att han, återkommen som sjökrigsman från fjärran länder, men jagad som ett odjur genom bygder och ödeland, omsider gripits nästan i domicellans nattesäng, vräcks i timmerkula och stannat där som spetälskelik.

När allt kom vida, gjorde sig det burgna folket i Svart-Noret lika om hans öde.

Rike fader Mates förkofrade sitt lilla, såsom siarn rådt. För hundra tunnor korn blott vardt han vida länderiers herre, vardt mångfaldigt burgen genom landsfördärfvet, blef för hvarje vedermödans år alltmera rik och böjd och grå.

MÄSTER-ABRAHAM.

I.

FYLKESKONUNG, LAGSTIFTARE, ENVÅLDSREGENT
OCH — VICE PASTOR.

Stiftsherden Göran Vallin innehade på sin tid, vid början af 1700-talet, det vida Säbrå-gället med dess tre kapellsocknar som prebende.

Någon närmare befattning med själavården där kunde han af vissa »slående» skäl ej taga.

Den enda gång han gjort det på fullt allvar, och då för att stäfja »antikristernas» framfart, hade han fått stryk af sin vice pastor, Mäster-Abraham, som efter denna traktering lät flytta sin svage förman med familj, gods och bohag till hans stora residensgård på Bispehöjden invid Hernösand, den närbelägna stiftsstaden, där han ock förblef.

Efter den betan härskade Mäster-Abraham vida enväldigare öfver sitt gäll än någon konung öfver Sveriges rike, lämnande ett ypperligt bevis på hvad som gick för sig i dessa tider och landsändar, utan att måttet blef rågad.

Ty när de onda tiderna börja råda med krig, missväxt, pestilentia, hungersnöd och annat, som medförde en upplösande villervalla i den erbarmligt svaga samhällsordningen, — då tog Mäster-Abraham tillfället i akt och afsöndrade sitt pastorat från all riksens gemenskap och hvad som hörde dit i form af kronotionde, båtsmans-

tjänst, utskrifning, gärder, inkvartering och andra besvär, af hvad namn och beskaffenhet de vara månde.

Sedan Mäster-Abraham sålunda skapat en särskild stat af sitt gäll, byggde han tullstugor vid dess många genomvägar och beskattade utsocknes män med särskild genomfartsafgift utom väg-, bro- och bompengar.

De inkomster, som bereddes genom så makalösa tilltag, använde Mäster-Abraham delvis till mutor åt ämbetsmännen, som genom slika sportler sökte ersättning för kronans afkortade eller indragna löner, — delvis ock för att nedtysta sockenbornas knot öfver hans våldsamma framfart eljes.

Ehuru hans bönder voro ett styfsint släkte, lärde de sig att fördraga honom skapligt nog för hans omsorg om allas välfärd.

Mäster-Abraham röjde ock vid sidan af sitt enväldsbegär en rad vackra drag af rättrådighet, dock endast så länge det rörde andras inbördes förhållanden.

I grunden var han en människa af det slaget, som ingen vill hafva till vän, långt mindre till fiende.

Vänskapen yttrade sig så, att han både gaf och återfordrade de mest öfverdrifna ynnestbevis, såsom att låna sin nästas hustru eller bortlåna sin egen. Fiendskapen förledde honom vanligen till låga våldsåtgärder.

Emellertid var Mäster-Abraham en man med hvarjehanda nya förslag, som han fick goda tillfällen att pröfva som lagstiftare och regent.

Ehuru två gånger gift och fader till många barn kunde han som ekonom ej rätt förlika sig med obundet äktenkap, emedan det förledde folk att utarma sig med alltför talrik afkomma.

Därför införde han i församlingen en lag, som förbjöd

personer under viss förmögenhet att gifta sig och hvarje hjonelag att föröka sig öfver 5 personer, vid bot af 50 daler silfvermynt för den sjätte, 100 för den sjunde, o. s. v. i stigande belopp.

Något underlig förefaller den uppgiften, att socknemännen, »blott med någras knot», funno lagen välbehöflig.

Huru det gick med dess tillämpning, är ej godt att veta, men visst är, att lagstiftaren själf ingalunda föregick med efterlefnad.

Ett annat ekonomiskt förslag, som bestämdt blef utan påföljd, var att utfodra kreaturen med sågspån och blålera, ämnen som borde åstadkomma ett slags murbruk i djurens våmb.

En tid försökte han att genom följdriktig aga förvandla kattdjur till hundar för pälsverkets skull. Det var ett tidsödande arbete, som, oafsedt dess inneboende svårigheter, syntes öfverflödigt, enär man kunde nå målet genom direkt hundafvel. Rättvisligen bör dock erinras, att Mäster-Abraham äfven kom fram med tankvärda förslag, som blifvit mindre omtalade. Hugskotten utom möjlighetens värld hade väl snarast tändts i ett hufvud, som emellanåt var starkt omtöcknad af kyrkvinet.

Att Mäster-Abraham var egen som predikant, det faller af sig själf, såsom händelsen är med gamla gärdesgårdar. Om sådana predikade han en söndag i hela två timmars tid af den obetydliga anledningen, att grannens fänad brutit sig in i åkern och där gjort en lindrig ohägn. Slutorden i denna märkliga predikan sägas ha varit:

»Därför veter hut och packer er att laga era hagar, så fram I viljen salige varda. Amen!»

Huru en man med sådant skaplygne skulle fara fram, där han var så godt som enväldig, det låter tänka sig.

Men i två saker kunde han icke drifva församlingen dit han ville.

Ena gången föreslog han att inköpa en tredje kyrkoklocka och ville dela kostnaden med församlingen, på villkor att få sitt namn förevigadt med upphöjda bokstäfver på klockan.

Församlingen vägrade enstämmigt att underkasta sig den onödiga kostnaden, hälst under denna tids rådande betryck.

Mäster-Abraham ämnade då genomföra sin önskan trots motståndet, men måste afstå därifrån, enär det sista klockgjuteriet inomlands blifvit på kungliga senatens befallning förvandladt till kanongjuteri.

Ett lika enhälligt motstånd mötte honom i en annan sak, där hans anspråk voro långt mindre tilltagna.

Det gällde endast att få bort ett par gamla, hvitmenade och skåpformiga »träapostlar», som stodo på hvar sin sida om altaret i kyrkan och vanprydde helgedomen, hårdt medfarna som de voro af tiden och därtill af begynnelsen illa utförda i konstnärligt afseende.

Sådant ville sockenborna ej höra talas om.

I deras ögon voro apostlarna både vackra och vördnadsvärda.

Såsom ett bevis härfpå anförde ett kvickhufvud, att en stor del folk inom socknen liknade den ene såsom en talrik barnskara bräs på en gemensam fader.

Då tog Mäster-Abraham bladet från munnen och sade rent ut, att det var för den orsaken han ville hafva bort apostlarna. Kvinnorna hade alldeles förgapat sig i dessa

träbeläten och framfödde en afkomma, som icke längre liknade människor utan — klockskåp.

På detta svarades förtrytsamt, att vår Herre skapar människan just som han tycker, den ene si, den andre så, den tredje annorlunda. Mäster-Abraham fann äfven denna gång den samfällda meningen mot sig och gaf vika. Men i sinom tid fick han dock sin vilja fram i dessa båda stycken genom händelsernas egendomliga skickelser. Huru det gick till, förtjänar kanske att nämnas just för det säregna i händelserna själfva.

En söndag, då Mäster-Abraham som bäst var i farten att predika öfver allting annat än dagens text, förekom där i trakten ett fruktansvärdt jordskalf.

Såsom ett bevis på dess våldsamhet anföres bland annat följande. Klockorna i stapeln kommo af sig själfva i klämtning och inne i kyrkan störtade de två apostlabilderna till golfvvet, ganska svårt medfarna genom blotta fallet.

Apostelen Petrus, till höger om altaret, låg där med afslagen näsa, apostelen Paulus, till vänster, var remnad från hjässan till fotabjället.

Nu säges, att så snart församlingen och prästen hämtat sig från skrämself, skall den hårde mannen hafva pekat på de fallna belätena och förklarad händelsen som en yttring af Herrens vrede öfver slik styggelse i helgedomen. Då fick Mäster-Abraham sin vilja fram i detta stycke.

På ett vida mer dyrköpt vis kom hans andra önskan till sin uppfyllelse.

När fienden i tidens lopp hade härjat landet och brännt kyrkan, lät församlingen gjuta om de två klockorna till en enda.

För att nu hedra den ödesrike mannen, som då för

länge sedan gått ur tiden, fästes i upphöjda bokstäfver hans namn på klockan, där det läses än i dag på vördnadsfullt afstånd inunder den bortflyttade stiftsherden doktor Görans namn.

II.

DÅLIG HUSFAR, FÖRTRÄFFLIG VÅRD.

Innan Mäster-Abraham själf bortflyttades till kyrkogården långt före sin skröplige stiftsherde, hade han hunnit framlefva ett lif fullt af egendomliga drag för öfrigt och därtill i säregen måtto olyckligt i hvad det rörde husliga förhållanden.

Redan i första giftet med en i allo förträfflig fru, som skänkte honom söner och döttrar, öfverlämnade han sig själf och husets angelägenheter i händerna på en illa beröktad pulverhäxa, som för andra människors ögon i ovanlig grad saknade godt utseende och intagande väsen. För andra gången gift med en fattig, men ung och fager adelsdam, Armida Vulf af Berglo, kunde han häller icke undvara häxan, utan gaf henne i grannskapet en tillflykt, där hon höll krognäste och redde drycker, som skulle väcka eller afvända kärlek, betaga däjliga kvinnor deras fågring eller leda endräktiga grannar i split och sådant mer.

I detta kyffe höll sig Mäster-Abraham nätter och dagar.

Dit stulo sig också rätt ofta hans söner och döttrar.

Nu kom härtill äfven, att Mäster-Abraham hemma i sitt hus samlade omkring sig människor af allehanda slag, men oftast af det sämre.

Fick han höra talas om en slagskämpe eller annars

någon, som öfverskridit sedvanligt mått i något afseende, så skickade han honom genast bjudning att gästa huset, som fördenskull vimlade af alla slags utbölingar.

Värden själf såg aldrig med oblida ögon, om någon af dessa gäster visade håg för hans döttrar. Dessa hade alltså tillräckligt många drifbockar för sitt okynne, men kunde ock taga emot den manliga hyllning, som bjöds, och ville än mer hafva af samma slag.

Två af dessa mågämnerna skulle ådraga Mäster-Abraham och hans hus en öfver höfvan stor andel af den ofrid och förargelse, som allmänt rådde i landet.

III.

SVARTE-MICKEL OCH SVARTE-PETTER.

I dessa vargatider af oeffterättlighet gick en norrländsk öfversåte knappast i säng utan bäfvan för en morgondag, då hans slemma lifsgärning kunde vara framburen för konungen i lifsfarligt klagomål eller hans själ nederfaren till afgrunden från hvitnadt benrangel i gårdens aska.

Där talades om många folkuppviglare, men allrämest om två, som voro kända under skräcknamnen Svarte-Mickel och Svarte-Petter.

Om dessa sade öfversåtar allmänt, att de från början varit antikrister och de värsta bland genstörtingar norr om Dalaälf, så att de omsider icke sett sig någon undanflykt på landbacken, utan nödgats gifva sig till sjöss. Ute i världen hade bägge två varit med som sjökrigsmän under engelsmannen och tjänat sig upp till ganska goda meriter, såsom de svenske merendels. Men i stället för att stanna och hålla sig där de sålunda kommit till sitt

välstånd trängdes de af »sin olydnads slemma hug till det fattiga hemlandet att äfvenså förföra menige man till sin ofrids tomma buller och fåfänglighet».

Sådant tal förde öfversåtarna gemenligen på läpparna, men hvad som låg dem på hjärtat var, att dessa skalkar ej skulle få fram landsmenighetens samfällda besvär till kungs, såsom menadt var, ty det var skräcken. Förden-skull utfästes lönligen en skottpenning åt den, som kunde förete deras hufvuden till kvitto, ty därhän var det nu kommet, att man ej fick rygga för nya brott, när det gällde att undanskyla den långa raden af gamla skändligheter.

Efter mångfaldiga äfventyr lyckades dessa två att undgå sina mordiska spårhundar genom tillflykt i Mäster-Abrahams hus, där de under främmande namn innästlade sig och hastigt gjorde sitt hurtiga väsen gällande hos hans kvinnostat. Svarte-Petter trolofvades med en fränka i huset, och Svarte-Mickel skulle få Mäster-Abrahams ögonsten, högäreborna Sara Cornelia, kallad Mäster-Sara, ett föremål för alla ynglingars åtrå och bekymmer, med fog tadlad för själfsväld, men ock rättvisligen berömd för lärdomsvett och vinnande hjärtelag.

Till tack för sådan hyllest hade nu dessa gäster under Mäster-Abrahams tak den ledande handen vid ett arbete, som snarast hade skolat föra värden själf till stupstocken jämte hans många likar i laglöst själfsväld. Ty huru föga brefsynte ledarne själfva voro, så fingo de likväl ihop en med skriftliga bevis späckad och mycket utförlig klagomålslibell, ämnad till konungen i hopp att bringa en allmän landsråfst till stånd, såsom önskemålet ihärdigt fortlefde, ehuru flere gånger gäckadt förr i tiden. Äfven denna gång skulle det komma till korta.

Akten blef bortstulen från Mäster-Abrahams hus. Svarte-Mickel och Svarte-Petter flydde. Deras gästvärd, som närt dessa ormar vid sin barm, kom nu med sitt husfolk rätt illa ut för detta och något mer därtill.

Uppenbarligen tycktes man där i gården hafva här- bärgerat och hyllat äfven »den svarte ulfven», som af- fattat den välskrifna inlagan, ty en obestriddig sak var, att den okände hade midt i själfva slutklämman afbrutit sin prydliga renskrifning efter ett koncept, som tjuften funnit liggande bredvid det uppslagna häftet på vinds- kammarbordet. Hvad gjordes mera vittne behof?

Dock, när man som längst utskällt Mäster-Abraham som delaktig och rannsakat hans hus såsom samman- gaddningens härd, så blef det omsider klart, att han själf var fullkomligt oskyldig och huset utan rimligt spår af den farlige skalken.

Hvilken öfersåte, som då lånat sin förfarna hand till detta verket, — om det var en öfersåte och ej den lede själf — det var och förblef en stående fasogåta. Att »svarte ulfven» till sist skulle blifva långt svartare, än hans värsta belackare utmålade honom, äfven detta må här antecknas såsom ett uppdykande efterkast utom gränsen för denna berättelse, men oåtkomlig förblef han, liksom Svarte-Petter, efter alla spaningar.

Bättre tur hade man till sist med Svarte-Mickel.

Vid ett bröllop, som unga Sara bevistade hos Högsjö kapellan, Andreas Sellin, blef den efterspejade gripen under förargelseväckande omständigheter i hennes natt- kammare. Det skedde genom hämnd af två efterhängsna djäknar, som hon på aftonen gjort sig fri genom att innelykta dem i ett gethus.

Nu var Svarte-Mickel förut lyst som »själaspilling»,

hvilket skulle innebära, att han såsom oförbätterlig stod utom borgerliga lagen under den kanoniska myndighet, som det samlade predikoämbetet vid en synod tillskref sig och faktiskt utöfvade, med eller utan återopade lagstäf af aldrig häfd, men utan stöd i gällande kyrkolag. Öfver själaspillingar förfogades efter godtfinnande: de voro trälar under en prästerlig myndighet, som afsåg att vara afskräckande hård, till andra obotfärdigas varnagel.

Att Mickel under sitt sjölif hade, liksom Petter, vunnit förmans utmärkelser kunde icke lossa dessa kanoniska fjättrar. Och till den påbördade egenskapen som själaspilling skulle han genom skriftliga bevis vara förvunnen till riksförräderi med den norska sidan. Dock, huru därmed var, så hade han nu råkat i oförsonliga fienders våld.

Först blef den gripne hårdt spösliten i sida med en tattare, som fick dela samma slag öfver rygg vid pålen. Därpå blef den ene, som skulle vara Mickel, kastad för dödens käftar i en spetälsk »timmerkula», medan den andre, som skulle vara tattaren, togs ut som kanonbuse till flottan.

Efteråt blef något tal om förväxling af dessa olycksfåglar. Men något ljus i saken kunde ej längre vinnas, ty den, som kommit i timmerkulan, var redan döder, uppsvälld och oigenkännlig af spetälskan, och den andre utom håll för hvarje spaning.

Länge blef så den spörjande bedröfvelsen tolkad i detta svärmodiga rimstäf af någon vanvördig:

Hvar går Svarte-ulfven?

Och Svarte-Petter . . . hvar?

Blef den tredje skulfven

Svarte-Mickel kvar?

Vardt han död af Herrens kánon?

Blef han dräng åt en kanón?

Huru därmed var, så kom dess säkrare unga Sara ohjälpligt illa ut.

Hennes äfventyr vid bröllopet hade väckt öfvermåttan uppseende, och trots all försiktighet af anhöriga, blef det omsider kunnigt för Mäster-Abraham.

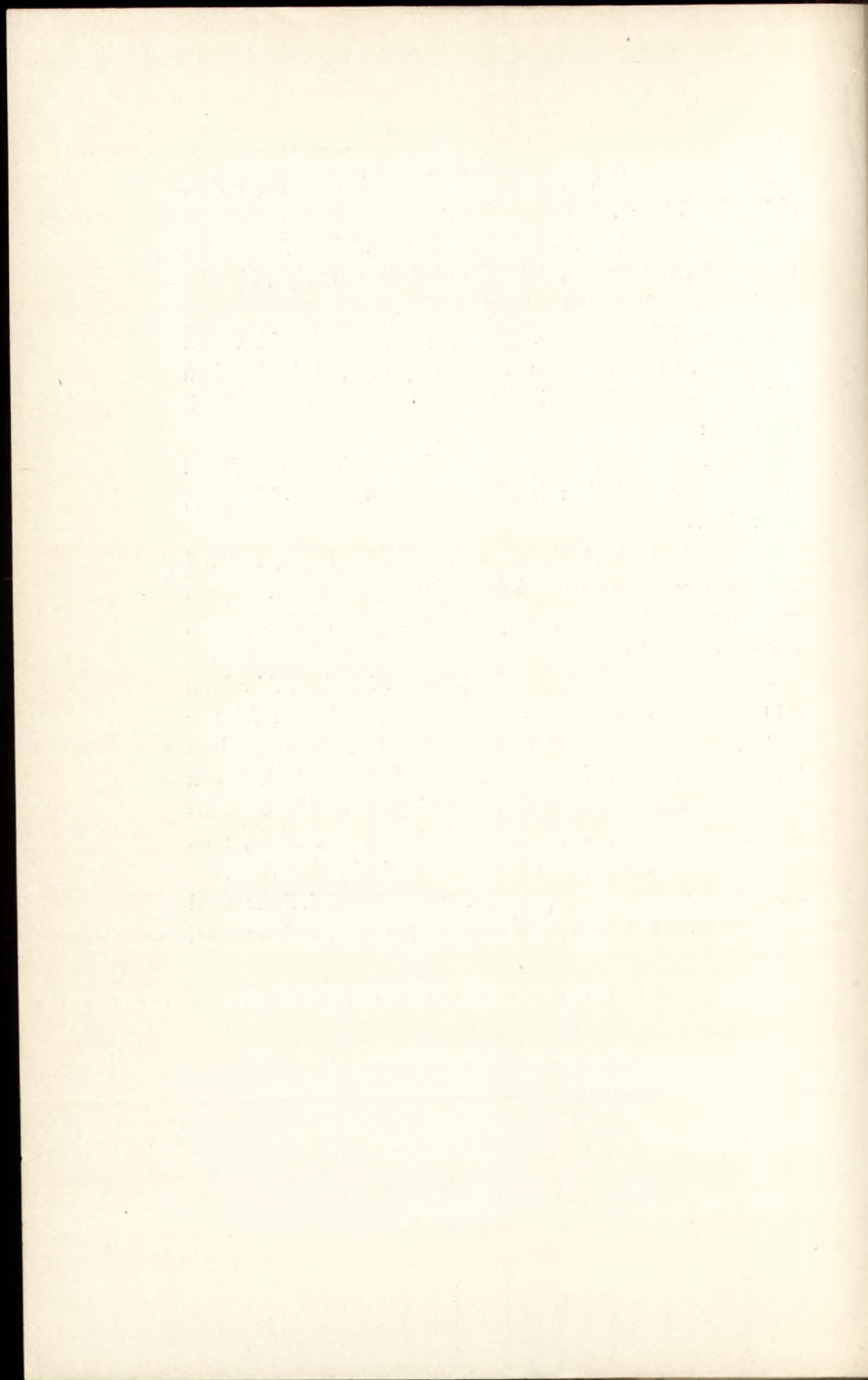
Först gaf han dottern fjorton dagars arrest vid vatten och bröd. Sedan detta straff aftjänats, kallades hon skälfvande för sin oblidkelige domare att erfara sitt vidare öde:

»Här i huset får du ej längre vistas, och därmed jämt! Drängen för dig tolf mil bort, och du kommer icke åter, säger jag!»

Så en vink åt tjänaren, och den förskjutna, fallen i gråt, fördes till åkdonet i husfolkets tysta krets. Ingen vågade visa den omtyckta Sara en min af deltagande, när denna färd anträdde.

Detta fullbordar den mörka bilden af Mäster-Abraham som husfader. Han förkastade obarmhärtigt en felande dotter, som haft hans eget lastbara lefverne uppenbart för ögonen. Men icke blef nu det kommande helt och hållet afgjort genom denna inledning. Nog blef dotterns lif en underlig växling mellan ljus och skugga, men hvarken före henne, ej håller efteråt intill den dag som är, känner den nordsvenska häfden någon kvinna med så ojämförligt hög och äreboren ära som Mäster-Sara, högäreborna Sara Cornelia.

ETT MISSFOSTER FRÅN
HAFVET.

I.

STRANDVRÅKARNE.

Kommer din farkost att styras ut genom Ångermanälvens norra utlopp, mellan den jätteskalliga Hemsön i söder och Nora sockens bergiga landvall i norr, så märker du rätt förut den egendomligt skapade Storön längst ut mot hafvet.

Det är en jätteödlå, ett oerhördt hafsvidunder, simmande mot norr med vildt uppspärade halstaggår och en kantig stjärtfena, hvars trappformiga afsatser på långt håll förråda den vågrätt lagrade bergmassan.

Detta hafsdjur skulle i tidens fullbordan värpa ett ägg, hvarur ingen mindre än Antikrist själf hade att framkomma och uppstå.

Händelsen tilldrog sig, enligt samtidens lifliga vittnesbörd, i något af de svåra åren omkring 1700 efter vår Herres och Frälsares börd.

*

I öns omgifningar, där sötvattensströmmen brytes mot hafvet till spaka hvirflar kring holmar och skår, har laxen sedan gammalt hållit sig med förkårelek. Äfven annan redbar fisk fanns ymnigt där vid angifna sekelskifte.

Detta välsignade vatten lockade till sig från när och fjärran en hop uthungrade fångstmån, som ej mycket frågade efter strandlof och fångstrått.

Fisket efter Bottenhafvets kust, i dess ålfvar och fjår-

dar hade nästan varit en allmänning. De närboendes häfdvunna rätt var dem till föga gagn, äfven då de kunde uppvisa laga bekräftelse. När sådant varit fallet i goda tider, så blef det ej mindre händelsen under handelns, näringarnas och den svaga samfundsordningens pågående förfall genom flere års missväxt och krigets pröfningar till den gamla vanstyrelsen öfver de nordsvenska landen.

De främlingar, som samlades till trakten, voro fiskare, ej blott till yrket utan ock tillfälligtvis af brist på annan dräglig utkomst.

När jorden ej längre bar odrägliga skatter eller gaf sin odlare skapligt bröd, slogo sig de hungrande munnarne åt hafvet.

Det var en brokig skara af hemlösa bönder, utsvultna fjällappar, skogsfinnar, själjägare från österhafvets flesta kustland, fridlöse och landsstrykare till födsel och yrke.

Och fisken, som drogs upp, hade hvarken kronans blysigill på skallen, bondens bomärke på ryggen eller borgarens saxmärke i bukfenan.

Han syntes fördenskull vara Guds tillhörighet och fångarens rättmätiga fång efter tack och lof.

Den, som tyckte annorlunda, fick äfven hafva sin mening för sig, blott fiskaren fick njuta fångsten i frid.

De, som af ålder kallade fiskerätten sin, kunde skatta sig glada, om de fingo tiga i fred.

Själfvä nöden, som annars ej känner någon lag, hade skapat en vacker samhörighet mellan inkräktarne, när det gällde att tillbakavisa lagliga anspråk.

Men ingen är häller den andres broder i hafvet.

Sinsemellan höjde hvar och en sin hand mot den andre, och en häfde sig upp mot alla.

Detta tillstånd framkallade ofta blodiga sammandrabbningar, tills en egen händelse alldeles omskapade ställningen bland de arme »strandvräkarne», det gemensamma namnet på de objudna gästerna vid fjärden.

II.

DEN FÖRSTA FRIKYRKAN.

Ett matlag strandvräkare, som fördrifvits från Kläfsö hamn på Hemsön, landstego på Storön, byggde sig ett förskansadt läger och gáfvo sig ut att söka efter någon sötvattenskälla.

Därvid blefvo de genom sina hundars envisa skall varse den smala öppningen till en bergshåla, där säkerligen någon lefvande varelse hade sitt tillhåll.

Så mycket de spejande kunde skönja utifrån, var det en äggformigt aflång bergkammare med hvalf i trappformiga afsatser af öns skifsten.

Ur denna håla framträdde till sist den af hundarne vädrade invånaren och gnuggade ögonen, sömnig och yrvaken, gammal och långgråskäggig såsom efter tusenårig sömn i berget.

Den gamle förråde en utländsk mans skick och talade svenskt mål med främmande tonfall. Han kallade sig Hil och skulle hafva kommit skeppsbruten till ön, hvilket dock af ingenting syntes bekräftadt och sedermera föranledde många gissningar.

Allt från första stunden fängslade Hil alla mötande själar såsom en ödmjuk, blid och vördnadsvärd patriark med anad visdom af omätligt djup. En sådan främling och hoppet att finna en strand, välsignad med ett skepps-

vrak, lockade inom kort en hop af omnejdens tjuvfafiskare till ön. De samlade sig utanför hans håla, gånghojtande tillkänna sin närvaro och ropade, att han skulle komma ut och predika Herrens ord.

Hil kom fram och talade till de andäktigt lyssnande på ett sätt, hvars motstycke ingen hört. Han skiftade icke text, han for ej ut mot påfven, Calvin, Cartesius eller ens den lede fienden. Han jämrade sig ej öfver ringa lön, plundrade ärtland eller kullslagna gethus, genomgick ej veckans skvaller, beskref ej någon känd affidens pina i helvetet och namngaf lika litet någon lefvande som särskild skuld till Herrens misshag och hemsökelse öfver alla. Han talade icke ens efter stora och lilla timglasens gifna tidsmått, utan så, att tiden syntes bortviken vid evighetens väldiga åtanke, som han maktade framkalla. Han talade så, att själarne kände sig ryckta ur sina tillhöriga kroppar och på förhand inställda inför den yttersta räkenskapen.

När Hil hade slutat, bidade menigheten i förfäran, att hans höjda hand skulle sänkas och komma ön att sjunka med skogar, klippor och folk.

Åtbörden afsåg endast att utpeka ett vackert skifstenslager.

Mer än detta behöfdes icke.

Ett litet kapell af detta byggnadsämne stod i all sin enkelhet färdigt inom tre dagar och invigdes till helgedom åt Nazarenen.

Det blef i bokstaflig mening ett »gudshus», en mänsklig gärd åt gudomen; det rymde präst och altare någorlunda; alla öfriga, som ej sluppo in, hade intet att beställa i denna helgedom. Sådan var denna frikyrka, utan tvifvel den första inom Sveriges rike.

Tempelbyggarne, förvånade öfver sin samdräkt och förändrade håg i öfrigt, lämnade ön och mälde, att en man, som kunde vara jämförlig med Elias eller Johannes Döparen, hade kommit till ön. De möttes väl af starka tvifvel, ty mannen hade kommit utan kallelse i dessa yttersta tider och borde fördenskull vara en falsk profet.

Tvifvarne kommo nyfikne till stället med väl omgjordade själar, men återvände som troende.

Genom sitt gynnsamma läge för älfdalens och kustens folk blef ön till slut en verklig vallfartsort.

Ingen har dock egentligen sagt, att Hil, hvem denne ock var, missbrukade sitt stigande välde öfver massorna.

Tvärtom medgafvo alla, att han i rättan tid tyglat och omskapat en tygellös hop, som med hvarje dag ingifvit grannskapet en växande skräck.

Länge blef han emellertid ej synlig för sin hjord.

När han en gång hörde sig kallas profet, bestraffade han detta tal som afgudiskt och sade sig nödgad att bortgå.

Så gjorde han äfven, utan att akta de sörjandes böner och tårar.

Han tillbragte sista natten, som vanligt, i sin bergkammar, men morgonen därpå var han icke längre till finnandes, blef ej heller mera sedd i dessa nejder.

III.

»AFBIDEN ETT NYTT EVANGELIUM!»

En man, som uppenbarat sig så hemlighetsfull och väldig som Hil, kunde ej undgå att blifva förgudad på något vis.

Försvinnandet var spårlöst och talet om detta skeppsbrott för enkelt att kunna tros; det var väl snarast en omklädnad för något outrannsakligt.

Bland många meningar om Hils rätta art och väsen blef en omsider allmänt segrande. Som »själföding» hade han uppkommit genom denna världens inneboende alstringsmakt och på förborgadt vis öfvergått till naturens moderssköte efter väl förrättadt värf.

När denna mening i sinom tid blef en trossats, så fattades icke häller folk, som ville styrka den med allehanda vittnesbörd.

Sålunda blef Hil i de trognas åtanke slutligen ett naturväsen, fästadt vid berget och grunden, såsom skogens ljusklädda Hvittra vid dess betesmarker eller ett sjörä vid gifvet vattendrag.

Minnets af honom, som till sist återstod upphöjdt och förgudadt, började omfatta växande hopar med allt innerligare band.

Betänkligt kunde väl allt detta synas tidens präster med deras kraf på kyrkligt och världsligt själavälde, deras oerfarenhet vid slika företeelser och oförmåga att verkamt sörja för andliga behof.

Betänkligare än allting annat var, att Hil i afskedets stund yttrat de märkliga orden:

»Ett nytt evangelium skall förkunnas eder. Gån åstad och afbiden det!»

Men då nu Hil var borta, kunde hopen af spörjande själar icke förmå sig att afbida, såsom mästaren förordnat, utan vände sig omisstänksamt till landets mest skriftlärde präster, den ene efter den andre, för att höra det nya evangeliet. Detta borde finnas i någon af »de hemliga Mose-böckerna», som prästerna af gammalt troddes

hafva i sitt enskilda förvar — till uppbyggelse i de egypters trolldom och mera sådant.

De tillsporde sökte förgäfvades afvisa de spörjande med det beskedet, att detta tal om ett nytt evangelium och hemliga Mose-böcker vore ett påfund af mörksens furste.

Från prästerna gingo de misslynte till sin öfverste-präst.

En dag samlades en stor folkmassa på den kringbyggda prebendegården, som innehades af stiftets superintendent, doktor Göran Vallin, oftast kallad biskop, som han ock var, bortsedt från någon intetsägande åtskillnad i prästrang.

När nu stiftsherden, ålderstigen och skröplig, trädde ut på sin bro, skriade massan hetsigt:

»Du njuter icke förgäfvades dryg tiondelön! Du skall genast ge oss fram nya evangelium, som oss utlofvadt är, du gamle träbock, annars skolom vi ta och få dig!»

Detta tal var då nytt för doktor Göran, och i onda aningar sporde han med sin huttrande röst:

»Ho hafver eder detta föregifvit, att något nytt evangelium utlofvadt är?»

»Hocken annan än profeten på ön!» lydde svaret mångstämmigt.

Doktor Göran hade länge bekymrats för denne Hils skull, men tidens skick hade varit så bedröfligt, att han ingenting kunnat åtgöra, hälst som han själf var blifven ålderdomssvag och bruten genom husliga profningar; en biskopinna, som ej tordes stiga på ovigd jord, en bispe-son, som också artades irrlärlig, fast på annat sätt än dessa »antikrister».

Nu hade han någon tid gladt sig vid talet om Hils försvinnande och flertalet präster med honom. Men då

han nu hörde folkets tal, greps han af stor förfäran och började verka på sitt vis.

Till en början sammankallades en synod.

Bland dess medlemmar var den rådande skräcken för tidens margfald så stor, att Hil icke syntes vara värst olik den verkliga Antikrist, såsom sådan igenkänd mest i alla stycken.

Icke dess mindre eller kanske just därför började nu doktor Göran, efter föredömet af den gamle Angermannus i tiden, fara fram med förhör och räfster, skamstock, ris och offentlig bikt mot den villoande, som insmugit sig i hans hjord.

Huru illa han därvid for i sin egen församling, där den svåre Mäster-Abraham regerade som underhafvande sockenpräst, har berättats såsom ett för tid och ort synnerligen betecknande drag.

IV.

SVAGA VINGAR OCH OPRÖFVADE RYMDER.

Var det nu troligt, att Antikrist var kommen i världen och funnit sitt första insteg inom norra superintendentian, så är det visst, att han då haft god blick för detta gynnsamma fält af mångartadt förfall, timligt och andligt. Den tidens Lutherdöme i sin helhet var, som känt, ett vissnande träd med få gröna blad. Och de rötter, som skjutit upp till de botniensers, voro länge sedan förtynade genom påfviskt och hedniskt ogräs. Men att de förr i tiden sugit en riklig näringssaf, detta beröm hade på en mansålder slagit de lärde norrlandi med ett högmod så blindt, att de vid detta lag voro i gemen efterblifna till halfbarbarer med ringa ljus i förståndet.

Snart yppades andra tecken, som mera afgjordt styrkte tron på denna världshändelse.

Alla intygade, att Hil manat till saktmod, rättfärdighet, renhet och fridsamhet, hvilket i alla fall blott kunde vara en ljusens omklädnad öfver hans antikristliga väsen.

Och väl voro andarna i förstone starkt gripna af denna maning, men tvungos de genast att pröfva rymder, för hvilka deras svaga vingar icke voro vuxna.

Endast spö och stock funnos i beredskap för dem, som i godan tro ville veta, hvad deras frid tillhörde. Och så togo de bekymrade själfva sin sak om hand, så godt de kunde.

Profeter uppstodo bland dem som svampar ur murken jord, men de voro helt obildade varelser, som nog tillägnade sig mästartens möjliga fel, men just ingenting af hans vissa förtjänster.

Hvad de mest framhölo för hopen var söndringens nya evangelium, men renheten, som därvid förespeglades, låg dem knappast om hjärtat i lära och lefverne.

En af dessa profeter lär mycket ifrigt hafva betonat de renes företrädesrätt att vara rene i själfva synden.

En annan yrkade i ett rått och våldsamt språk, att de också skulle bruka detta företräde vid sina samkväm för att lära känna syndaeländets djup och den efterföljande nådens sötma.

Att slika yrkanden vunnit omedelbar efterföljd, är snarlikast en falsk beskyllning af oärliga motståndare.

Likväl synas desse falske profeter hafva beredt vägen för andra, som i de förvärrade årens lopp skulle komma och finna efterföljd i det, som långt värre var. De lösta själarne hade endast utbytt det prästerliga enväldet mot

ett osundt känslorus, hvori de blindvis störtade fram mot vanvettets afgrunder.

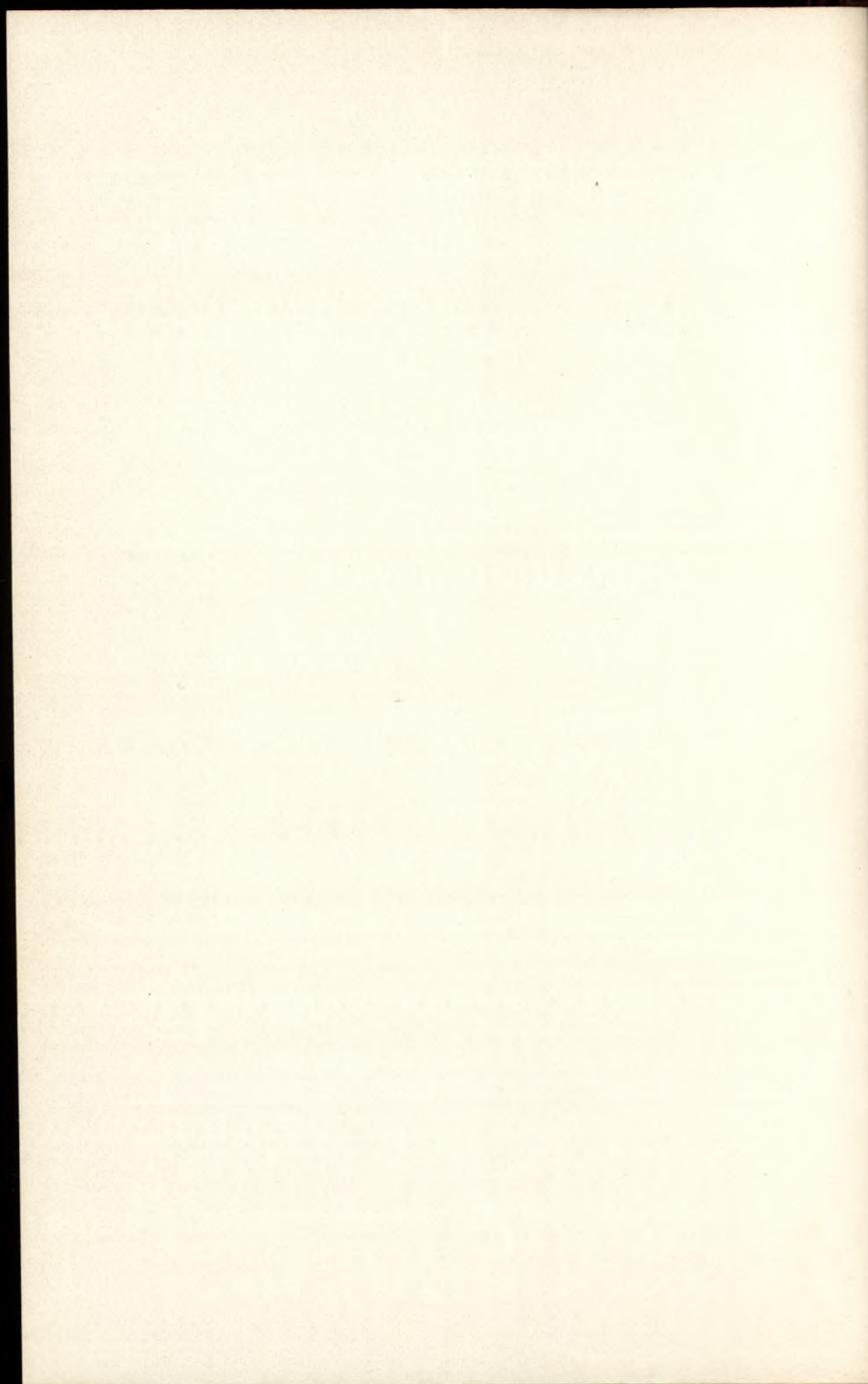
En sådan tidsandas utvecklingsväg till sundhet bildar det allmänna grundlaget för en rad nordsvenska öden, hvilkas uppräningar ur häfd och sägen utmärkas af tecknande drag och digra skickelser.

Dessa minnen sluta sig alla kring den man, som till sist förmådde rikta åtrån efter det nya evangeliet till stor och varaktig fromma för de vida Bottenlandens allt för länge försummade och kvädda odling.

Att vägbrytaren för detta odlingens nya evangelium kom från ett allom oväntadt håll, har icke häller förminskat värdet af hans lefnads stora bragd.

ELD UR DRIFVAN.

I.

NÄR ELDEN SYNTES FÖRST.

Där rörde sig en svart prick öfver blåhvita snöhafvet till en lappländsk flo, en islagd myrsjö under en snöflata så vid och ljusblå, som endast all världens snö kunde vara under all den djupblåa himmeln ända bort till dess jordfäste strax utom en ytterst svag skogrand, den ändlösa vinterfloens flacka landkänning allt omkring.

Den svarta pricken var en ulf på spaning efter sin mat, en mordisk, stor och strid vinterulf med vidöppet gap, yfvig om tassar och svans. Han mindes icke den dag, när han senast åt, och huru maten kändes honom då, hade han också glömt. Buken låg nu hopstramad till en tarm under ryggbenet, och däri fanns bara ett slemmigt dregel. Stundom drefs det af hungerskälfnings upp åt halsen på ulfven, som då slog igen gapet vid kväljningen, och tömde sig vid giporna till två sega, klarhvita strängar, som genast fröso till sköra, spillrade ispilar ner öfver skaren.

Ulfven stannade för att speja och lyssna efter maten. Såsom taggiga moln utom världen hägrade västanfjällen så hvitt som gnagda och utvittrade ben. Och bakom riset mot världens utkanter nedkröp nu det stora gnisterögat, enögde världsulfvens eldöga, orimligt stort mot myrgranarna, men onyttigt till mat äfven det, med ett kallt och blodrött illgrin öfver blåa ödelandet. Ingenting hördes utom stickans knäpp på drifvan. Inga kamrater, inga berg svarade på ulfvens sorgmodiga klagoyl. Dock se,

långt bort i nord skymtade någonting så sällsamt gulrött mot svarta skogs-kölen. Det var kanske maten, och ulfven lunkade i väg däråt.

Efter timmar i sträckande traf nådde han vid kolblåa kvällens lyssnesken öfver himmeln fram till stranden mot en solsidig svedjebacke upp åt skogskölen, som vuxit allt större på närmare håll. Och där i backen syntes nu det rödgula, äfven det förstoradt, slå upp så spöklikt ur själfva drifvan, med en kvast af sot och gnistor i himmels höjd. Det var eld ur själfva drifvan, kanske helvetets eld. Ulfven lade svansen benmellan, och om honom vet jag nu ej mer, än att han tog till fötters ut-öfver floen.

II.

INVID SJÄLFVA HÄRDEN.

Jäms med drifvan stack upp en gråstensmur från ett stybbadt, snöbäddadt takröste öfver en jordkula, nedgräfd i bottenmon. Och där nere i jorden, under en taggäll för mat och husgeråd, satt fjällmannen Natan och brände, fattige, förskjutne renvaktaren Natan, som börjat bränna och hacka i sollidan, när all råd var ute. I baklidret, som äfven låg under snön, hade han några sinande getter, utfodrade med laf och granris. På hans ena sida framför stockelden stekte sig hans hoptorkade och betryckta, men seniga hustru med den ettårige, ännu odöpte Lill-Manel på knäet. På hans andra sida satt och rufvade i sin renmudd fattige Natans våldgäst sedan mången god dag, en stor och bister karl. Det var lappprästen, Herrens fattige tjänare, som i dessa tider och ödenejder

fick fara kåta in och kåta ut på en »gästning», hvilken oftast liknade tiggeri och stundom kunde urarta till röfveri.

»Gästningen är inte för häf här i gården!» utbrast den hungrige gästen bittert. »I morgon far jag hädan, då renskjutsen sträcker utför floen. Kommer inte nu fadderfolket där, så får pilten vara odöpt som han är.»

»Jämmerligen, herre go'fader!» utbrast lappmor bedjande. »Sku' tu inte ge gossen Herrans styrkelse mot Hvitra och trolltyget nu ändå efter så lång en gästning?»

»Hör mig på ett ord, herre go'fader!» tillade också lappen tunt och hvasst. »Sir tu, om inte gossen är karl att få sig en Herrans styrkelse af det slaget, som tu har, så får han väl Björnkarln till faddersgubbe, och han är likare än allihop, tu!»

»Hvad pratar du för fanens hedenskap, dumme lappkältring!» tillrättavisdade prästen. »Gå så snart ut, du, och se efter, om inte någon af faddrarne är på väg!»

Lappfar lydde flinkt hvad go'fadern hade befallt. Han steg upp efter de rimmiga trappstenarne mot gafveldörren, öppnade denna och försvann i en vit sky, som ångade in så kall, att den i snöbad härdade gossen hostade till.

Om en stund kom lappfar tillbaka ur en kall frostska på nytt. Hans knän skälfdde, han syntes helt förfärad.

»Såg du till någon?» sporde prästen barskt.

»Ingen som skulle komma,» skälfdde stackarn, »men . . .»

»Nå, hocken då?»

»Jo, här uppi backen vid själfva grankölen står en långgrå och underlig en och sir hit öfver . . .»

Den talande själf var så långgrå i ansiktet och hans hustru blef likadan.

»Björnkarln förstås!» skämtade prästen misstroget.
 »Gå genast ut och ropa hit'en till dops, du. Ja, stå inte
 och mesa, din renoxel! Ut på eviga rappet, annars . . .»

Lappfar hade redan ilat mot dörren, flink som en ung-
 ren, ty go'fadern var ej att leka med. Hjärtat bultade
 så våldsamt hos lappmor, men hon tordes ej öppna mun-
 nen. Därute på drifvan stod visst gubben hennes under-
 sam och rädd, ty det drog om, innan han hördes ropa
 med tunn och skälfvande stämma uppåt backen:

»Hör tu, käre granne, har tu tiden att komma ned till
 gårds en stund?»

Och efter en handvändning hördes genom muren tyd-
 ligt ett aflägsset svar från backen:

»Hvarför vill du hafva mig till gårds?»

»Jo, sir tu, jag skulle ha styrkelsen åt gossen min,
 men vet ingen lefvandes råd för fadderfolket.»

»Vill du hafva mig till fadderskarl då?»

»Ja, i fall tu är mig en sliket kristmänniska, förstås?»

»Ja, säg du det! Nu är jag på skytte stadd och har,
 förstås, inga skriftkläder med mig. Go'fadern kan ju
 skrifva upp mig, och jag står här i backen, medan styr-
 kelsen står på. Kanske det gäller lika bra?»

»Hvad är tu för en tå?»

»Björnskytten Sigvald Sigvaldsson.»

»Hvar är tu bokskrifven tå?»

»Ja säg du det, kärefar!»

»Men tu har väl något husförhörshem?»

»Ingen tid med husförhör; är på skytte jämt.»

»Hvaråt vistas tu då?»

»Hå, inte vistas jag något, inte. Far ju fram än
 här, än där, förstås. Och alltid råkas vi på väg och
 framfärd.»

»Tå får jag väl höra hvad han, go'fadern, säger själf,»
tyckte lappen till sist, med något lugnare målföre och
klef genom frostmolnet ned i sin kula.

Prästen hade med sin blystilus redan skrivit den främ-
mande fadderkarlen till boks. Han vinkade åt lappen
att tiga med sina anskrämmeliga utgjutelser och till-
sade kärft:

»Fram med vatten nu då, så dra' vi ändtligen till!
Här i stugan ärom vi tre faddrar och karln i backen blir
den fjärde som bokfadder. Fyra skall det, förstås, vara.»

Lappfar och lappmor stodo med knäppta händer och
lyssnade häpet till den efterlängttade styrkelsen, som i
deras ögon var en besvärjelse mot allt ondt. Akten var
i dessa tider mycket omständlig; innan den slöt, hade
stockelden alldeles brunnit ned, så att det var moltyst i
härden. Prästen hade sagt till sina medfaddrar att i allo
svara och buga som han.

Så fingo faddrarne slutligen den viktiga frågan, om de
ville svara för den döptes kristliga uppfostran och beskärm
mot allt ondt.

»Ja,» svarade nu i första hand prästen själf som fadder.

»Ja, gu'styrke gossen för Hvittra och det ondt är!» bi-
föll lappmor efter sitt förstånd.

»Och så någon styrkelse åt mig ock, som fadern be-
traktandes!» yrkade lappfar, som trodde att begängelsen
var för alla.

Helt oväntadt hördes nu så klart den fjärde fadderns
aflägsna stämma som en röst genom vida världen:

»Styrke mig, som går all världen ut!»

De tre faddrarne i kulan sågo en stund så skrämtdt
frågande på hvarandra, men prästen lät sig ej förtryta.
Han läste ut som han hade det, och alla tre satte sig i

stum spökrädsla framför påfyrad härd, utan att yttra ett enda ord. Där, i den ensliga stugan invid floen, var man alltför klok att vid ett så kinkigt tillfälle orda om denna världens myckna öfvermäktiga, med fara att förgå sig genom något dumt ord. Den, som ingenting sade, kunde icke prata bredvid munnen.

I grubbeltankar framför härden led kvällen om. Till sist rörde prästen på sig och tog mål i munnen:

»Hvem jag var, som döpte gossen till denne fadder, skola de efterkommande icke veta. Och med mig kan det vara detsamma. Jag kom på sidan, jag, blir gömd och glömd i min graf vid floen. Men pojken här, han kommer längre han; minns hvad jag sade. Ingenting har jag att ge honom i gods och guld som fadder, men det lilla jag har i hufvudet skall han få med sig och det är ändå inte så litet. Somt ser i förstone omöjligt och sällsamt ut, ty mörker all vår själ betäcker. Den, som nalkas gården här, ser eld ur själfva drifvan. Kan-ske det kan komma något underligt äfven här från floen . . .»

III.

LAPPDRÄNG, DJÄKNE-, PROST- OCH PREDIKODRÄNG.

Emanuel växte upp och blef med åren en ovanligt skön lappgosse. I renvaktartjänst hos den mäktige Stor-Pål, vanligen kallad Stor-Pälle-Åsele, råkade han vinna tycke hos dennes rika och ej oäfna dotter, Cecilia. Men fadern, som var dryg öfver sina silfverskatter, sin trolldomskonst och härstamning från solsönernas höga ätt*,

* Lapparnes adel, härstammande från solguden.

hade helt andra tankar, såsom rike män bland alla folk och klasser. Och den fattige renvaktarn kunde ju som friare ej ens utlösa en medelmåttigt burgen flicka från fadern, såsom den allsmåttiga seden ännu föreskref hos detta folk.* Så mycket mindre var det värdt att tänka på friarköp af ett sådant rikstycke som Cecilia. Pålle sades hafva låtit undfalla sig det vidriga skrytet, att ingen af de lappar, som lydde under Sveriges eller Danmarks konung, skulle kunna fullbyta honom för Cecilia. Endast från fjärran land, bland de stormrika rysslapparne vid det allra östligaste östanvattnet**, kunde han vänta sig ett anständigt mågämne.

Men då nu Cecilia förtvinade i en hjärtesorg, som den djupt bedröfvade fadern ej mäktade trolla från henne, sade han en dag hväsande illt och hotfullt till drängen Emanuel:

»Kanske är det du, som går här och modstjäl Cecele mitt?»

Och Emanuel svarade ödmjukt:

»Kanske du städjer mig som måg och sätter mig i herreskolan, så blir det en herre af mig?»

Pålle for tillbaka, där han satt på renhudsbädden i kätans högsäte, blef tyst och grå, lade hufvudet på sned och sade icke ett ord på tre dygn.

När allt kom vida, var Pålle icke så likgiltig för lockelsen att få till måg en »herre», det vill här säga en präst. Icke ens de rikaste rysslappar i världen kunde öfvergå en sådan i makt och anseende. I själfva verket hade Pålle flere gånger förgäfves utbjudit Cecilia åt mer än en bland de akademiska dobbelgökar och vildbasar,

* Friarier var ett verkligt köp af dottern ifrån fadern.

** Hvita hafvet.

hvilkas sista utväg i dessa tider var att ge sig till båtsmän eller präster i Lappmarken, ty endast det sämsta var godt nog för de stackars halfhedningarne där. De hade i alla fall hållit sig för gode åt Cecilia Pålsson, men nu svor Pålle i sitt sinne, att han själf skulle laga sig i ordning en »herre» till måg. Alltså beramades saken ganska väl. Emanuel skulle få något underhåll vid »herreskolan» och senast om fem år återkomma som »herre» för att äkta dottern. Hvarom icke, hotade Pålle att nå honom med ett trollskott. Och för att ge eftertryck åt hotelsen, kastade han sig till jorden, föll i dvala och tuggade fradga, allt efter seden hos sin stams vise män och trollnärer.

Emanuel, timligen rustad med matsäck på ryggen, andligen med sin nu hänsofne go'faders märkliga visdom: »Mörker all vår själ betäcker», kom in vid Hernö trivialskola och gjorde där på kort tid otroligt snabba framsteg. Gåfvorna voro såsom fallna öfver denne lappgosse i ett ovanligt rikt mått. Men Åsele-Pålle delade sitt släktes allmänna opålitlighet och drog snart in det knappa underhållet. För att då reda sig fram i de onda tider, som rådde, var Emanuel tacksam nog att få tjänst som dräng och ämbetsbiträde hos prostens högvördig Andreas Asp i Nora, stiftets främste man i fråga om prästerligt inflytande.

Hos honom njöt Emanuel kost med andra drängar under veckans fem åliggande arbetsdagar. Den sjätte hade han fri för sin läsning jämte kost vid prostens eget bord, liksom på söndag, då han predikade mot en lega af sex styfver för gången. Emanuel började nu genast utmärka sig som predikant.

Det dröjde heller icke särdeles länge, innan den fattige

och alltid något missaktade predikodrängen Lapp-Manel blef sin mäktige förmans högra hand genom hvarjehanda knipsluga förslag att kryssa sig fram genom bränningarna i tidens stormar.

En sådan dräng behöfde herr Andreas alltför väl i dessa vedermödans år, de svåra år, som följde närmast efter 1700.

Såsom en ung Josef satt Lapp-Manel hos en ny Faraos och tolkade dennes mörka gåtor.

Men den nye Faraos hade ingen lycklig framtidsdröm om de sju magra nöten, som skulle uppsluka de sju feta. Snarare drömde han tvärtom.

Purpurmantel gaf han häller icke sin rådgifvare, nej, icke ens en dräglig rock.

Många bland de kloka råden följde han icke. Det var kanske därför, som stiftsherden sades hafva tankar på en annan stödjepelare än denne, som med större skäl kallades hans »spögubbe».

Men den fattige Lapp-Manel hade ock det han tänkte på för egen del, ett hårdt och tärande bekymmer, såsom nu i ordningen följer att se.

*

De föresatta åren ilade mot sitt slut, och långt ifrån att Emanuel kände obetingad lust att återvända till fjälls för att äkta Cecilia Pålsdotter, hade han fäst sig vid prostedottern, äreborna och dygderika Anna Beata i gården, ganska väl upptagen af henne.

Nu kunde man väl tycka, att Åsele-Pälle icke bort hysa något hämndeanspråk på sitt besvikna mågämne. Men den fattige Lapp-Manel med sin ringa utkomst hade häller icke kommit sig för att återbetala lappen de arma

femton koppardaler, han bekommit i understöd. Och i hvad fall som hälst kunde det falla Pålle in att skicka trollskottet. Ängslan härför tryckte Emanuel jämt, och ingen hade han häller att förtro sig åt.

Men Anna, som var en huld och förständig flicka, tolkade hans synbara betryck på sitt vis och gaf ett råd, det bästa hon kunde:

»Du skall laga så, att du får ta upp din djäknegång, du som andra. Bed pappa om en sedel till biskopen och far till sta'n och bocka dig för doktor Göran!»

Det rådet kunde ju följas.

Emanuel borstade sin luggslitna rock. Då han kom till grinden, stod Anna där. Hon log och räckte honom så huldt en liten matsäck och glömde icke att önska framgång på resan.

Emanuel tackade, förstås, och med hurtigt mod gick han ned till båtlänningen, där stadsresande sockenbor bidde hans ankomst. Dessa människor hörde till församlingens få trogne, och på deras begäran förkunnade Emanuel gudsordet mest hela vägen ut genom den af holmar, skär och uddar sönderskurna fjärden, förbi näset, där Gråe Jägarns och Svarte-Mickels stora skatt hettes ligga fördold i berget, oåtkomlig för alla lystne efterfikare, — ut genom Ångermanälfvens södra utloppsfjärd och in mot Hernösundet.

Där låg nu i sitt armod den nordsvenska stiftsstaden, beröfvad sina förnämsta lifsvillkor genom indragen stapelrätt, tryckt af tidens trångmål och mest återgången till den ursprungliga ringheten med lagligt eller inkräktadt fiske som den säkraste näringskroken.

Ofvanför den först framträdande rad af sjöbodas, som vittnade om denna handtering, lågo några orediga skrå-

kvarter närmast kring rådstugan. Från dessa hördes då och då matta hammarslag, likt döende septemberflugans surr. Så märktes det loftbyggda och tornkrönta lärdomsverket, kyrka med stapel och längre bort på Bispehöjden doktor Görans väldiga mangård, fem loftvåningar hög och lik en välmående herde på vakt öfver en mager, gråullig fårahjord med några resliga baggar här och där.

I detta häpnadsväckande residens framlefde nu doktorn hvad han själf kallade sin babyloniska fångenskap. Mycket betydde den svage och skröplige mannen ej i sin superintendentia, och i otid hade han blifvit flyttad till Bispehöjden från sitt eget närbelägna gäll Säbrå af sin underhafvande präst på stället, den själfständige Mäster Abraham, samt yttermera förbjuden att sätta näsan inom sin församling, ett förmaningsråd, som doktorn för fridens skull alltjämt lydde.

Till detta babyloniska fängelse trädde Emanuel med sin matsäck på ryggen och sina papper i handen. Husjungfrun, som mottog hans ödmjuka bön om företräde, mönstrade honom grundligt och visade sökanden till doktors mottagningsrum med snäf tillsägelse att vänta där. Han satte sig på en stol bakom den uppslagna dörren till ett rum, där han skymtade doktors arbetsbord och grofva folianter mot väggen.

Längre bort i våningen hördes måltidsslammer. Detta föranledde Emanuel att lösa jungfru Annas goda matsäck och fördrifva sin tid med den.

Oförmodadt inträdde från matsalen två personer i doktors arbetsrum. Det var doktor Göran själf med sin nyss hemkomne son och förväntade stödjepelare, unge magister Georg.

Den förre såg ut i mottagningsrummet, men märkte

ingen där. Emanuel, strax bakom dörren, hade ett gruffligt pyssel att stöka ihop sin matsäck, men då det var gjordt, hade samtal kommit i gång därinne, och då trodde lappgossen i sin klena världserfarenhet klokast vara att icke störa.

IV.

ETT SAMTAL OM FÖRFÅRANDE TING.

»Ja, det var en välsignad sak, att du kom hem, käre Georg!» började gamle doktor Göran med huttrande stämma, där han satt mot sin son vid bordet. »Här må du tro jag sliter en hund om dagarne för alle själftagne förmyndare. Och han, som sitter därute vid Nora-fjärden, är allra värst. Han ligger öfver mig som en igel, ja, som en igel. Ingen vecka utan att jag har ofågeln där på halsen!» suckade fadern, och den unge högg in förtrytsamt:

»Nå, hvad gör en sådan för sitt prosteri, då han hinner tänka så mycket på stiftet, måtro?»

»Hvad han gör? Ingenting! Församlingsvården och det ministeriella vräker han utan lön på kaplanerna; gudstjänsten får en fattig djäkne sköta för närmast ingenting. Nåja, han är väl inte så olik de andra. Här står klent till på alla vis med själavården, mångbeklagligen klent.»

»Jaha, jag skall tala om, att där i södern spörjes rent förskräckliga ting härifrån!» upplyste magister Georg allvarligt.

»Nåja, men nu höres väl också jämmer och klagan från mer än ett håll under denna krigstids hemsökelser,» genmälde fadern till sin tröst.

»Det medgifves visserligen . . .»

»Och härifrån har aldrig annat hörts än besvär och jämmer och klagovisor. Den världsliga öfverheten är rent utpinad af allt detta. Jag tror den har slagit döförat till och hvad kan den göra?»

»Det är viktigare att veta hvad den gör! Huru behandlas de besvär, som inkomma härifrån till konungen?»

»De remitteras till excellensen på Gäfleborg. Nå, han kan ju inte vara allestädes närvarande, utan måste remittera dem till landshöfdingar och fogdar. Men hans drängar hafva ock sina drängar och så bär det ned till landsfiskaler, länsmän och fjärdingsmän.»

»Då beror det ju på, huru pass ärlige och beskedlige desse lägre kronobetjante äro?»

»Ja, för Gudi beklaglig! Det blir oftast som att låta suggan rannsaka galtens bett, efter ordstäfvet. Undersökningen, som till sist återkommer i excellensens namn, blir ofta nog fullkomligt vrång. Dessutom händer, att målen ej kunna utredas utan domstols handläggning, och vanligast följer en naken hänvisning dit, från askan upp i elden . . .»

»Såå! Huru går det då till?»

»Det kan gå som sämst är. I bästa fallet upptages klagomålen till behandling och då kan det blifva en falskt protokollerad rättegång med en uppenbart vrång dom. När då den ringe klagar mot den mäktige, så händer väl sällan, att han lyckas kämpa sig igenom de stämplingar, som komma honom i vägen genom oredliga biträden och annat. Men tar han sig igenom och får rätten på papperet, så händer icke så sällan, att kronobetjeningen lämnar honom utan handräckning. Ja, detta hör nog till vanligheten.»

»En rent bedröflig ställning! Men upptagas icke målen alltid till domstols behandling häller?»

»Nej, det kan falla lagläsaren in att helt naket vägra eller hänvisa till oriktigt *forum*, som i sin ordning måste visa parterna tillbaka. På sådant vis har mången fått vandra som en stackars gäck mellan Herodes och Pilatus.»

»Och sådan skändlighet får passera opåtalad?»

»Åhjo, det händer väl, att världslige armen får fatt i någon svår syndabock och slaktar honom. Men det är som att nypa ut en fluga på en flugurik sommardag.»

»Hvad gör predikoämbetet, som får bevittna all denna skändlighet?» frågade magister Georg med flammande blick.

Doktor Göran suckade, där han satt med knäppta händer, och svarade i jammerton:

»Predikoämbetet? Jag kan, för Gudi klagadt, icke fritaga mitt eget stånd för mycken skuld i denna gudlöshet. De mål, som remitteras hit till kapitlet i klagomål öfver präster, få ingalunda här den behandling, som vederbör. Men hvad kan jag göra? Här sitter jag som gammal man i min babyloniska fångenskap. Nya äro dessa förhållanden för mig på gamla dagar. Jag måste låta gå och bero. Förutom spögubben här vid Nora-fjärden har jag minst en i hvarje prosteri.»

»Det måste blifva ett slut på detta!»

»Men huru, min son?»

»Det bästa är att påkalla världsliga maktens utomordentliga åtgärder, innan de snart nog komma utan kallelse!»

»Allting annat, men icke detta!»

»Men hvad utväg skulle sedan återstå?»

»Nej, det är sådana åtgärder, som vi med all makt

måste undvika, för de bléfve säkerligen till långt större skada än gagn.»

»Förklara mig detta!»

»Här i dessa afsideslandskaper ha kyrkan och ämbetet kunnat bevara mycket af sin ursprungliga och rätta själfständighet oförkränkt af världslighetens ovisliga godtfinnande. Riksens uppmärksamhet har varit mest riktad bortom Österhafvet och minst hitåt. Detta kan väl ha varit oss till mycken skada, men dock till vida mer gagn. Norrlänningen älskar framför allt sin frihet, och måhända ligger just här det rätta fröet till kyrkans befrielse från världsligt slafveri, ser du!»

»Detta vill ju säga, att man här i stiftet icke vill underkasta sig gällande kyrkolag?»

»Det kan så vara, men Guds ordning går framför världens. Här ha vi ock ganska invecklade ting för handen. Man måste först pröfva dem, innan man dömer.»

»Välän, vi skolom gå i ordning! Här talas först och främst om en gruflig hop antikrister?»

»Det kan så vara, att hopen är stor. Större bedröfvelse är, att de äro af skilda slag och föra sinsemellan ett gudlöst kif, men dock äro så endräktige i sitt hat till oss . . .»

»Det talas om nya antikrister, gamla antikrister och . . . hvad var det mer?»

»Det finnes ock flere slags antikrister af mellansorten.»

»Huru är det fatt med de nya?»

»Det är sådana, som fara efter 'det nya evangelium'. De tro, att detta skall hjälpa allt och inbilla sig, att ämbetet döljer det.»

»En besynnerlig inbillning! Detta är väl blott groft okunnige?»

»Ånej, min närmaste spögubbe härute, Mäster-Abraham, hade en dotter, som inte kunde räknas bland fåkunnige . . .»

»Jaså, Mäster-Sara, förmodar jag? Den där, som folket har prisat så mycket för skönhet och själsgåfvor?»

»Ack ja, min son! Men äpplet faller sällan långt från trädet. Den svåre syndaren dref henne själf från fadershemmet till sist. Nåja, den där Mäster-Sara saknade hvarken godt *ingenium* eller lärdom. Men hvad hände? En natt blir hon öfverraskad på bar gärning med stulna nycklar i konsistorii-rummet.»

»Hvad skulle hon där?»

»Ta rätt på de hemliga Moseböckerna, kan du höra, och där få fram deras nya evangelium, som vi skulle dölja. För hennes uppriktiga bekännelse fick det stanna därvid, att hon näpstes och släpptes. Dock, det hindrade ju inte, att hon gick till vanartens slutliga ofärd för det.»

»Hvart tog denna Sara vägen, sedan fadern hade förskjutit henne?» lät magister Georg i deltagande ton. Och den gamle svarade med en suck:

»Detta vet troligen ingen mer än lefvande Gud!»

Ett uppehåll inträdde. Magister Georg stödde hufvudet i handen och riktade en bortsväfvande blick öfver inlandets skogar, berg och dalar, där hans tanke efterspanade den försvunna.

»Jaha, det där var nu de nya antikristerna!» utbrast han omsider. »Hvad äro de gamla för slags folk?»

»Det är sådana, som anse tillräckligt att bortskaffa hvad de kalla gamla vreden, och påstå att ämbetet bevarar och rotfäster denna.»

»Såå? Men hvad är gamla vreden för slag?»

»Därmed har förr i världen menats en särskild förbannelse och straffdom, som skulle trycka desse nordanlanden genom frost, missväxt och annat af Herrans hand för någon särdeles orsaks skull. Men nu hafva arga ofridshjältar rubbat den gamla, ödmjuka och enfaldiga tron. Och hvad dessa gamle antikrister beträffar, så ropa de öppet och trotsigt, att gamla vreden är en hop gamla skändligheter af kronobetjäning, lagläsare och . . .»

»Och prästerskap, förmodar jag väl! Nåja, är det kanske alltför orätt att säga så? Smädar man dessa människor som antikrister för detta blott?»

»Min son, ingalunda har jag kommit upp med namnet, ty det är visst mycket gammalt här i landet. Annars är det nog en betänkelig sak, att den underlydande tillvällar sig Guds och öfverhetens dom. Än betänkligare är, att den litet vetande frångår sin enfaldiga tro och vill bortväxla Guds vredes tuktan. Hvert tror du det bär vid hejdlös fortgång på sådan väg?»

»Så var det mellansortens antikrister?»

»Jo bland dem märkes en ringare flock, som förenar de gamles jäktande med de nyes villfarelse. De äro häftigare än andra och kallas de argare antikristerna.»

»Här sparas åtminstone ej på smädenamn. Nå, detta var nu en grupp?»

»De återstående äro raka motsatsen till dessa, ty de hata de gamles jäktande och de nyes villfarelse . . .»

»Men de äro kanske villfarande i något annat stycke?»

»Nej, inte det håller. De äro egentligen hvarken *heretici* eller *schismatici*: de drifva ingen nämnvärd söndring vare sig i läran eller församlingen.»

»Men äro antikrister likafullt?»

»De kallas egentligen de mildare antikristerna, men äro, för Gudi klagadt, just icke milda ändå, utan oförsonligt hätske mot ämbetet.»

»Hvarför så?»

»En del får aldrig se nog mycken stränghet med de genstörtige, andra häda oss för obarmhärthet och lust till grymhet. Äfven dessa grupper föra sinsemellan ett ogudeligt trätolif. De kallas till åtskillnad öfvernitets och onitets antikrister.»

Här brast magister Georg i skratt, så att hans hvita tandrader blottades, och fortfor:

»Och herdeämbetet, som står midt emellan dessa ytterligheter, hafver förmodligen det rätta nitet, kan jag tro?»

»Ja, du får döma själf, min son! Eller rättare: Dömer icke, så varden I ej håller dömde!» genmälde doktor Göran med en bekymrad suck. Den unge fortgick:

»Nåja, ämbetet har nu fördelat och inräknat sina skabbiga får i alla dessa kättarbåsar. Huru många kunna sedan drifvas till den rättrogna sidan?»

»Det är, Gudi klagadt, icke många!»

»Hvilken bland dessa grupper vållar de värsta bekymren?»

»Utan all gensägelse de gamle antikristerna genom sin talrikhet och starka världsliga grundval. Deras diktan och traktan har ständigt gått ut på att indraga världslige armen till utomordentliga räfstes öfver den orenlighet, som har hopats här, d. v. s. öfver gamla vreden efter deras förstånd och mening.»

»Då var det ju dessa, som förehade en svår klagomålsanläggning härom året?»

»En vidt utgrenad sammangaddning, som gick ut på ingenting mindre än bringa alle öfversåtar i landet om

en hals. Och säkerligen hade de lyckats, därest icke sammangaddningen blifvit röjd och kväfd i tid.»

»Har hört något däråt. Hvilka voro ledarne?»

»Först och främst två bönder, riksdagsmannen Per Olsson och häradsdomarn Daniel Israelsson. Det var just två gökar, som nötte ut många par becksömsskor med att löpa hos alla myndigheter med sina besvär.»

»Men det var ju också tre andra, som det talas mycket om?»

»Hå, du menar förstås de där tre ofåglarne — Svarte-Mickel, Svarte-Petter och den där okände 'Svarte-ulfven', som skref åt dem.»

»Just dessa var det, ja! Och särskildt den där Svarte-Mickel var ju en märkvärdig fågel?»

»Det var en yngling, som från flere håll fått den spådomen, att han skulle undanrödja gamla vreden med själfva roten, kan du höra.»

»Ja, det var ändtligen något!»

»Och så var det tal om, att han på något gudsundligt vis skulle vara äreboren arfvinge till skatten där, som hetes ligga inne vid fjärden, och annat slikt. Min *antecessor* i ämbetet, doktor Julius Micrander, fick många bekymmer för den pojkens skull. Hans präster trodde på dessa fabler, liksom storhopen af mina, och anade ett orosfrö i denne gossen, hvarför de togo honom efter enhälligt beslut i Herrans hand under lagens välde som själaspilling, efter ordasättet deras.»

»Hvad det ordasättet skulle betyda förstår icke jag, så magister jag är?»

»Det vill bara säga, att de togo honom efter gammal kanonisk sedvänja till späkelse och bemästring som oren.»

»Kanoniska sedvänjor? Spökar kanoniska lagen ännu här från påfvetiden?»

»Du skall icke döma förhastadt, min son! Allt, som härstammar från påfvetiden, är dock icke förkastligt.»

»Nej, visserligen icke, men kanoniska lagen?»

»Kanoniska lagen ha vi ännu kvar i dess rätta delar och vilja ej räknas som påfviske för det. Hvarje stift har ju sin egendomliga ställning, och jag nämnde ju någont om den själfständighet, som detta kunnat bevara.»

»Nå, Svarte-Mickel togs emellertid som själaspilling till späkelse och bemästring?»

»Han gjorde så, men flydde ur deras hand, gaf sig till sjöss och var med i utländskt sjökrig några år, men kom så hem med goda *distinktioner* och blef de gamle antikristernas hopp, deras *centrum*, deras Messias kunde jag säga. Och hufvudsakligen genom honom kom deras stora sammangaddning till stånd.»

»Nå, Svarte-Petter då?»

»Han var son till en halfhednisk skogsfinne, och hans förnämsta merit var att ta rätt på Svarte-Mickel. Det var han, som gaf honom härbärke och gömsle under deras efterspaningar och insatte honom uti hans äro i de gamle antikristers rådslag.»

»Deras efterspaningar, säger kärefar? Mickel hade alltså begått någon straffvärd handling?»

»Ingalunda det! Men såsom oren förklarad och betraktad stod han ju som själaspilling under lagen till späkelse och bemästring med den makt, som ämbetet rätteligen hafver öfver den orene.»

»Det är väl den påfviska lagen, jag vill säga kanoniska, som nu igen åsyftas?»

»Ja, hvad lag det vara må, så är ämbetet i besittning

af denna makt, om den ock på vissa håll förkränkes af världsligheten.»

»Sedan var det en tredje svarting?»

»Jo, den Svarte-ulfven, som skref åt dem. Det var den okände person, som i glömska af lärdomens värdighet och sitt stånds *reputation* satte sig ned att fatta deras klagomål i pennan.»

»Klagomålen voro då i någon del obefogade?»

»Jag vill ej egentligen säga det, men det verkar ju nedrifvande på menige mans skyldiga tukt och vördnad för öfverheten, att en person med stånd och lärdom lånar sin förfarna hand till ett anslag, som gick ut på att bringa öfverheten själf till galge, stupstock, fästningsarbete, afsättning och allan slags ofärd.»

»Stånd och lärdom? Huru vet man detta?»

»Deras vidlyftiga klagomålslibell var späckad med en väldig massa bilagor, stulna från vårt arkiv, från landsstaten på Gäfleborg och häradskistorna. — Ja, en hop privites bref voro också med. Denna väldiga libell var affattad med den grundligaste kännedom om våra förhållanden och en skicklighet, som söker sin make. Just en sliker var Svarte-ulfven, som skref, och då förstå vi, att han lefvat midt ibland oss och troligast dväljes i vår krets ännu.»

»Men denna planläggning blef röjd?»

»Af bonden Sjul Andersson, som utlämnade deras bortstulna akt. Som ulfvar kastade sig nu kronobetjante och andra öfversåtar öfver upphofsmännen. Per Olsson och Israel Danielsson vräktes i ett ynkeligt sockenhäkte. Den ene kom visst ut genom mutor, den andre genom stock och offentligt skriftemål. Så till vida stärfjades desse, men värre blef det med svartingarne där. Svarte-Mickel

blef nog gripen och dömdes först, såsom själaspilling under lagens välde, att förblifva i lifstids tvångstjänst vid ett kaplansbol härute.»

»Efter kanoniska lagen?»

»Men så blef det ändradt därhän, att han skulle dväljas all sin tid i en spetälsk timmerkula . . .»

»En människa? Och en karl med utmärkelser från utlänningen?»

»Bida mig lite! Jag glömde visst nu en särskildt märkelig omständighet. Si en kort tid efter det Mickel greps och gick där på åkern som en annan träl med slammerkedjan om foten, kommo de öfver ett riksförädiskt kontrakt mellan honom och två stornorskar, de där rike Junkersdalingarna. Och där, må du tro, var tal om förunderligt vidtutsväfvande saker. Hvad jag framför allt ej begriper, är att fienden kunnat tilltro den stackars backstugupojken ens tiondedelen af alla utfästelser.»

»Kärefar misstänker alltså en falsk hand?»

»Jag har papperet i min ägo och nog ser det äkta ut från norskt håll, men besynnerligt var, att Mickel aldrig tilltalades för en slik förbrytelse, men just för det där kontraktet sattes han i spetälskekulan . . .»

»Och där förgicks han, stackars varelse?»

»Ja, där fanns till slut i kulan ett uppsvälldt och vanställdt spetälskelik. Men när allt kommer vida, så äro de inte säkra på, att det var Mickel. Här talas om förväxling med en tattare, som var bortdömd till tvångstjänst vid flottans kanonservis. Förfrågningar gjordes hos amiralitetet och det svaret kom, att den lille segelrod-daren troligast förgåtts i en höststorm. På sådant vis skulle de nu kunna tro sig fri detta orosfröet, men göra det knappast.»

»Onda samvetens oro?»

»Ja, hvad skall man annat säga! Nyheten om skeppsbrottet förde sorg i månget båtsmanstorp, och min spögubbe därute i Nora miste i samma beta sin måg, som var båtsmanskompaniets kapten och treroddarens skeppare. Han tänker nu gifta bort sin änkedotter, så pass säker är han om kapten Vulfs död, men Svarte-Mickel spökar den dystre mannen jämt i hågen.»

»Nå, de andra två, Svarte-Petter och den där 'ulfven', som skref då?»

»Svarte-Petter undkom spårlöst och har ej kunnat gripas efter flere års spaningar, men som oftast uppdyka skräckkrykten om hans verksamhet i det fördolda. Och hvad beträffar Svarte-ulfven, som skref, så är det honom, som landets öfversåtar nu för tiden gå och efterspeja under hvarandras rockar i mycken mistrogenhet, men finna honom intet.»

»Det har ju varit någon skräck förut af liknande slag?»

»Du menar den där hitresande riksrådskommisionen 1675 och salig kungens landsresa. Därtill kom så den här svåra sammangaddningen.»

»Hvad var det då för grofva saker, som dessa människor kunde åberopa?»

»Hå, det var ju hela hopen förbrytelser efter världsliga lagen. Här ha de t. ex. följt den seden att röja och angifva grofva syndare, som bekänt sina missgärningar under biktens insegel. Och det kunde väl vara svårt nog, men att fatta beslut därom på en synod, det var ganska oförsiktigt.»

»Ja, minst sagdt! Detta beslut skulle ha kostat alla deltagare hufvudet, alla, som icke reserverade sig.»

»Den ende, som gjorde detta, var min företrädare,

doktor Micander, sedan han förgäfves föreställt *clerus* vådan af dess djärfhet.»

»Och så var det andra förgripelser?»

»Ja, konungen hade gifvit bönderna ett bref på någon lindring i skjutshållet, hvad det kunde vara. Men ämbetet och borgerskapet sade sig ha rätt att fara fram på gamla privilegiers grund, där den nya ordningen ej fanns nämnd. Äfven härom fattades ett synodsbeslut af den kraft och verkan, att hans majestäts nådiga bud och befallning vardt om intet, såsom ock sedermera förblifvit.»

»Ingenting mindre än ett högförräderi! Men huru kunde nu människorna vara till den grad dumdristiga?»

»De trodde aldrig, att antikristernas djärfhet och insikter skulle gå därefter att formligen anklaga dem för deras synodsbeslut. Och utan Svarte-ulfven, som skref åt de genstörtige, hade saken aldrig kommit å bane. Det var Svarte-ulfven, ser du! Hvart tror du bönderna och de olärde skulle komma utan de svarte ulfvar, som skriva?»

»Men hvad han fattade i pennan var ju idel befogade ting!»

»Jag nekar ju icke, att han hade fullt sken af rätt efter världsligheten, men frångår icke håller, att denna person har skändat ståndskaraktären grufveligen.»

»Hur som helst! Ståndskaraktären höll på att krypa till stupstocken den gången och det var kanske för flere meriter än dessa?»

»Det var hela raden slike, min son! Dessutom hade de dragit fram enskilda anklagelser. Ingen af prostarne hade mindre än tolf på halsen och själfve doktorn...»

»Jaså, han var också med?»

»Doktorn, vill jag minnas, hade fem, utom de allmänna, som graverade hela *clerus*.»

»Hvad hade han på sitt register då?»

»Det lindrigaste var, att han efter gammal och ej oförlig sed brukat gifva frisägelseplakater åt vissa personer, som ville styrka sin frejd mot förtal.»

»Också en nyhet för mig!»

»Den, som uppvisade ett sådant frejdebetyg för lagläsarn, kunde slippa träda i svaromål, ser du. Detta är visst en urgammal sed, som jag visst ej lastar, bara den brukats rätt. Men nu kom härtill, att sportler uppburos och delades med lagläsarne, så att saken fick ett ganska fult sken.»

»Ej för mycket sagdt, kärefar! Det är således icke alldeles utan grund hvad som sägs i södern, att här bedrifves något slags aflatskrämeri. Och så var det väl icke alltid hederliga och oskyldiga människor, som undfingo dessa frisägelser?»

»Nej, tyvärr icke! Det hade under tiderna blifvit en formsak och en sportelkälla att utlämna frisägelse, — med begränsning till ståndskaraktären likväl.

»Nå, detta var det lindrigaste. Hvad i all världen var då det värsta?»

»Jo, händelsen var, att Själevads församling häruppe icke hade brukat gifva likstod utan något annat som vederlag. När det så blef strid om saken med prosten och kapitlet, fick församlingen omsider konungens fribref. Men så hände, att doktorn, såsom af gammalt brukats med genstörtiga församlingar, tog handen fatt om kyrkonnyckeln och behöll honom i sitt våld, till dess bönderna ödmjukeligen föllo till föga för sin själafrids skull. Det var ju ganska djärft.»

»Ja, den djärfheten hade allra minst kostat doktorn hufvudet! Och ofvanpå allt detta komma så lagläsares och kronobetjäntes meriter!»

»De hade, för Gudi klagadt, många och svåra förbrytelser mot sin världsliga lag. Och dessutom skulle de säkerligen ha fått lida för sin lydaktighet mot oss efter vår lag.»

»De kanoniska sedvänjorna återigen?»

»Visserligen och som de i många delar hafva apostoliskt ursprung och eljes äro fattade efter Guds ords rätta förstånd, så töras vi säga *vår lag*.»

»Men i alla fall icke erkände som sådan?»

»Icke erkände af det världsliga godtfinnandet, som ogiltigt är. Dessutom tillämpa vi äfven *ordinantia* af 1572 och kyrkolagen af 1686, bägge i tillämpliga delar.»

»Ja, hvad detta betyder i fråga om *ordinantia* har jag svårt att fatta. Vet man då icke, att den ordningen är afskaffad och ersatt af kyrkolagen?»

»Nej, här har denna *praxis* ej inträdt.»

»Nåja, låt då så vara, att man tillämpar den kanoniska rätten. Och någon lagskipning är väl alltid bättre än ingen, när allt kommer vida. Då blir det fråga, om detta sker i full utsträckning, så att det blir en ordentlig rättskipning? Utöfven I en sådan eller hafven I ens gjort kunnigt för landets menigheter, att I hafven för afsikt att göra så?»

»Min son, min son, huru skulle vi belamra oss med sliker världslighet i kapitel, kyrkoråd och visitationsstämma eller prosteting? Är du alldeles från ditt förstånd?»

»Ser man där! Alltså en lag, som icke tillämpas annat än i några enstaka fall, förmodligen då det faller

lägligt att sätta en laglig prägel på något själfsväld. Men lagen tillämpas dock stundom, och då blir det fråga om edra kanoniska domslut någonsin varda bestående inför öfverrätten. Huru är det? Kärefar skakar på hufvudet! Ja, ser man där!»

Doktor Göran teg suckande och magister Georg fortfor:

»Hvad blifver nu summan af det sagda: Jo, att riksens lag är närmast afskaffad *in praxi*, men i stället för att upprätta denna i dess rätta äro, äflens I här att bevara och framhålla något annat med lags anspråk, men utan lags befogenhet, tillämpning och kraft. Och när då förtviflade människor i all denna oeffterrättlighet vilja trygga sig till sin rättmätiga öfverhet, behandlas de som missdådare, förföljas, gripas, efterspanas, hudstrykas och skriftas, kastas i häkte, vråkas för dödens käftar i spetälska kulor. Och på en sådan grundval viljen I så till sist bygga en sant kristlig och borgerlig själfständighet!»

»Ja, nog går det an att klandra, men hvad vill man göra?»

»I han två saker att välja på. Ettdera får denna oeffterrättlighet fortgå på edert ansvar, till dess I blifven oåterkalleligen tvungne att göra gemensam sak med de äreförgätne i landet och slutligen träda fram en vacker dag att aflägga räkenskap . . .»

»Herren bevare oss!»

»Eller får kärefar, i värsta fall i strid med denna ståndsöfverhet, gripa verket fortast an och reformera.»

»Men huru skall detta tillgå? Jag står ju mest alldeles ensam!»

»Än riksens lag då, kungliga senaten, ständerna, konungen och Gud den allsmäktige? Står kärefar ensam med de makterna på sin sida?»

»Visserligen inte alldeles, men . . .»

»Står kärefar ensam med det rättssökande folket på sin sida? Hvad är det för konst att reformera, när till och med den blinda, fåkunniga hopen ser, huru nödigt det är?»

»Hvad menar du nu, min son?» sporde doktor Göran häpen. Magister Georg svarade med flammande blick:

»Jag menar blott, att kärefar endast har att stiga fram som ledare för de betryckta varelser, som af gammalt hafva kämpat för att införa riksens laga ordning här.»

Doktor Göran stirrade andlöst på sin son och utbrast omsider:

»Hvad är det, jag måste höra af mitt eget kött? Har du kommit hem att fresta din gamle fader att träda i fotspåren efter Svarte-ulfven, som skref? Vill du hafva mig till ledare för de antikrister, dessa genstörtige och ogudelige, som vilja bortväxla Guds vredes tuktoris? Tala aldrig mer därom, för då utesluter jag dig, förbannar dig, gör dig arflös.»

Magister Georg reste sig upprörd.

»Jaså!» utbrast han bittert. »Då vet jag rakt inte, hvad det skulle tjäna till att jag for hem. Men bida mig, kärefar! Här förestår snart en *crisis*; då blir kärefar piskad att följa mitt råd, om det ens längre går an att följa.»

»Aldrig i mitt lif!» hväste den gamle skälfvande.

Magister Georg gick ut i mottagningsrummet och blef varse Emanuel, som nu trädde fram och bugade sig.

»Här är en främmande person,» underrättade sonen sin far inåt rummet.

Doktor Göran, ännu uppskakad af sin rörelse, trädde

ut, betraktade Emanuel gråhvasst, där denne bugade sig halfvägs till jorden, och utbrast otåligt:

»Hvad heter du för något?»

»Emanuel Bredman!»

»Hvad är du för något?»

»Jag är djäkne . . .»

»Hvarifrån är du?»

»Från Åsele lappmark, men nu för tillfället är jag predikant hos prosten Asp.»

»Har du suttit länge här?»

»Ja, en god stund.»

»Huru kom du in, då ingen hörde dig?»

»Jag var inne här, när som högvördige herrarne trädde in.»

»Jaså! Och här sitter du bakom dörren och lyr på din öfverhet!»

»Ja, det var så, att . . .»

»Hör nu, hvad vill du här?»

»Jag skulle hit och rekommendera mig till djäknegång . . .»

»Nej, du får ingen djäknegång! Det skall du ha för att du sitter här och lyr på din öfverhet!»

»Ja, det var på det viset, att jag tog upp matsäcken och skulle tära en bit . . .»

»Nå, hvilken har lofvat dig att sitta här och äta matsäck? Gå ut, gå ut!»

Emanuel gick, rodnande, nedböjd och förödmjukad under sin ödesdigra matsäck på ryggen.

Då han kommit utom dörren, sade den gamle:

»Jo, ser du där! Det var spögubbens spejare. Inom en handvändning vet hela stiftet hvad vi omordat.»

»Nå, då var det ju bra, att kärefar bestod profvet så bra!» sade magister Georg spetsigt och gick.

Gamle stiftsherden stod kvar i halft uppsåt att ropa Emanuel tillbaka, men innan den tveksamme hunnit utkämpa den svåra striden med sig själf, syntes den utvisade långt nere på backen. Då fick udda vara jämt. Doktorn kunde ju icke ana, huru många gånger han skulle få darra och ödmjuka sig för denne djäknes skull.

V.

RÅD MOT ÅSELE-PÅLLES TROLLOM.
PÅ SPANING EFTER DE TRE »SVARTE».

»Jaså! Doktor Göran har fått sig hem en reformator nu!» sade med eget löje högvördig Andreas Asp ofvanpå den återkomne Emanuels berättelse.

Han satt vid bordet i sin ämbetskammare, såg drömmande ut öfver åkerfälten ned mot fjärden, sträckte handen efter gåspennan, såg upp på sin dröjande predikodräng och sade:

»Du får genast kläda om dig och hjälpa folket på brännan. Det vill ändå till för att få slut i dag.»

Emanuel gick, och herr Andreas började skrifva. Han fick omsider ihop ett bref till änkebiskopinnan tant Steuchia, en dam, som i kinkiga fall ombestyrde postgången i stiftet.

Inom kort visste doktor Görans herdar med kvinnor och barn, att öfverherdens hemkomne son och förväntade stöd var en arg kättare, en kartesian, en fördömmelig antikrist, som till och med frestat sin gamle far att träda i fotspåren efter Svarte-ulfven, som skref...

Af denne förförarens tal om reformer märktes dock ingen efterföljd. Däremot sågo alla, att ställningen när-made sig den omspådda krisen, men huru denna skulle komma att arta sig, det var nu en fråga för vise män i landet.

Den, som nu skulle framkalla krisen till dess utbrott, var ingen annan än predikodrängen Emanuel Bredman.

Denne hade fått mycket att grubbla öfver efter sitt stadsbesök, men den afslagna djäknegången, den orättvisa misstanken och den skymfliga utvisningen voro ej hufvudsaken. Nej, det råkade vara så, att Emanuel på in-tet vis kunde komma ifrån, att magister Georg talat rätt, så kättare och antikrist han tydligen var.

Nu mindes han sin förste läromästares ord: »Mörker all vår själ betäcker.» Skulle han nu, såsom denne sä-kerligen hade gjort i detta fall, slå sig till ro med det märkliga undret, att magistern i samma andedrag var lögnare och sanningsvittne i en person? En sådan vis-dom räckte nu vid första eldprofvet icke till för Emanuel.

För sitt otrogna grubbel blef den stackars lappgossen dagligen alltmera förskräckt, och han tyckte sig redan sväfva som en åtel på omilde fanens klor. Härtill kom med fördubblad styrka hans ångest för fjällmannen Pål, ty tiden gled hastigt mot de bestämda årens slut. När allt komme vida, skulle kanske lappens trollskott till-skynda honom en kättares olycksaliga hädanfärd.

Sådana tankemoln kunde ej skingras af något solsken ur äreborna och dygderika Anna Beatas ögon, utan då dagarne led, började Emanuel tänka på åtgärder att taga sin själs välfärd i handen.

En dag trädde han in till sin husbonde, där denne satt grubblande vid bordet, och androg i tveksamma ordalag sitt dubbla bekymmer.

Herr Andreas ville ingalunda mista sin goda dräng, utsporde detta ämne noggrant och sade:

»Nuväl min son! Denna saken hafver två sidor, en mycket lätt och en mäktig svår. Den lättare sidan lär väl vara att skingra de svärmerier, som denne förledarens ord ingifvit dig. Låtom oss börja därmed!»

Husbonden samlade sina tankar och fortsatte:

»Hörde du någonsin omtalas, att någon *norrlandus* bland de lärde vek sig in i disputatione cathedrali för någon jämlike i lärdomsgrad bland andra landskapens lärde?»

»Nej, det lär väl inte ha skett,» menade Emanuel.

»Väl, min son! Hörde du omtalas, från hvilken landsände man företrädesvis är van att förvänta sig de ypperste bland lärde?»

»Ja, det är ju från angermannis, medelpado-jemp-tiis et bothniensibus?»

»Nuväl, då du allt detta vet, så bör du ock klarligen förstå, att vi, lärde *norrlandi*, framför någon annan och denne utlänningen med, kunne fatta och själfve afgöra, om och när vi andligen och världsligen stå på den rätta grunden, då vi såsom de domare bland Israels folk utöfva domaremakten framför konungen själf. Eller hvad säger du själf, min son?»

Emanuel kände sig slagen för hufvudet af denna trumf och ljusnade till uppsynen. Herr Andreas märkte det och fortfor segerstolt:

»Där ser du, huru ringa den saken var! Nu skolom vi öfverväga den andra.»

Och att saken tälde öfvervägas, det märktes på hus-

bonden, ty först efter djupaste grubbel bröt han sin tystnad så:

»Djävulen är stark i dessa yttersta tider, och skäl är att taga sig väl i akt. Här duger verkligen icke att gå till någon fusker, och jag är högst villrådig, hvem du skall söka.»

»Kanske jag skulle gå till Mäster-Håkan?» föreslog Emanuel.

»Magister Haquinius Bolin på Åbol? Duger inte! Han är visserligen lärd i Wittenberg och har studerat de alkymisters och nekromantikers konst, men mot en lapp är det icke värdt att komma med lärde svartkonstnärer. Det vore detsamma som att skicka myggan i strid med slaghöken.»

»Men kanske Nisse på Neavirta?»

»Duger inte! Han tör visserligen vara mogen för mästermannen och bålet snart, men att sätta en bonde mot en lapp i trolldomsväg, det vore att skicka gråsparfven mot höken.»

»Men den här Finn-Anton på Mon då?»

»Hm, ja tänk att jag kunde sitta och glömma honom! Ja, visst duger han och det i rågadt mått ändå. Finne mot lapp, det var den gamla säkerheten, ungefär som örn mot hök. Honom skall du söka, förstås, men i hemlighet, utan förargelse; kom detta väl ihåg. Du förstår väl, hvilken dråpelig åtel detta kunde blifva för de antikris-ter?»

Det förstod Emanuel väl. Herr Andreas vandrade tankfull ett slag öfver rummet, stannade vid en ingivelse, som förmörkade hans uppsyn, och sade dystert:

»Då du liks går upp till Anton på Mon, så kan du gärna... be honom se efter i trumman..., huru det förehafver sig med Svarte-Petter och... Svarte-ulfven. Och en

sak i samma bete: Petters gamle far bor ju där uppe på skogen och har kanske någon känning om hvar hans odjur till pojke håller hus. Och där i gården vardt ju också Svarte-Mickel undangömd. Hör på, bed Anton titta i trumman efter honom med. Där på orten får du bestämdt tag i någon trådända åt oss.»

»Svarte-Mickel?» upprepade Emanuel förvånad. »Med honom är ju ingen fara. Den som är på sjöbotten spökar inte.»

»Huru vet du, att han är där då?»

»Kapten Vulf var också en ombord, och då nu meningen är att gifta bort fru Magdalena, så är det väl bra nog visst, att han blef efter. Då tör väl Mickel också ha gått åt i samma bete.»

»Du kan förstås ha rätt. Det är kanske dåraktigt af mig... Emellertid och huru därmed är... så har denne karl en förfärlig blick i de fördolda tingen. Du kan ju fråga honom till... du förstår... om bägge delarne. Men glöm håller inte bort de andra två. Får du någon spänning på dem, så har du prästerlig ordination, och lyckas du ännu bättre, så lär din belöning ej stanna vid detta.»

Emanuel gladdes i hoppet, att löftet kunde komma honom till godo i hans egen lifsfråga, och för att grundligt förstå sin uppgift, mottog han af sin husbonde under ett längre samtal alla tillgängliga upplysningar om den stora sammangaddningen af år 1699, om Svarte-Mickel, Svarte-Petter och Svarte-ulfven, som skref.

Äfven herr Andreas jämrade sig storligen öfver den sistnämnde och sade slutligen andäktigt med knäppta händer:

»Gud hafver underliga bevärat oss i vårt stora betryck. Och då han frälste oss utur detta anslag, se vi hans fin-

ger för framtiden. Dock inse vi, huru nödvändigt det är att öfva ständig vaksamhet. Gå till verket med denna sak, min son, och kom ihåg, att våra förböner följa dig städe på vägen.»

Emanuel gick med djup rörelse från denna öfverläggning, som emellertid icke förblef alldeles hemlig. När han nu begaf sig på väg till Anton på Mon och hopräknade sina ärenden, hade han först och främst sitt eget mot trollnären Pål, vidare prostens om kapten Vulf och de tre svartingarne, slutligen ock prostinnans om någon hjälp mot klöfsjukan hos boskapen.

VI.

HUR SVARTE-ULFVEN SÅG UT.
FRÅN DE LEFVANDES OCH DÖDAS RIKEN.

Högt öfver Ångermanälven i dess nedre spakvattensfjärd låg bland spridda finnbyggen på Sunnanskog den ensliga Gudmundrå-mon.

Dit kommer du på god körväg efter den långa och branta Finnbacken, om du mot förmodan har något ärende åt detta håll; men de många, som fordom sökte spådomsfolket där, togo sig också fram på skogsfinnarnes knaggliga kyrkstig.

Efter denna kom Emanuel en sommarafton fram på mon, torkade svetten och såg sig om.

Till vänster om stigen låg längst borta vid rishagen, helt nära den svarta tjärnen och tätt under bergskallen mot söder, den fattiga stuga, som varit Svarte-Petters fädernehem. Där bodde ännu hans gamle fader, finnbonden Petrus.

Till höger syntes bland goda rofland och bördiga täppor rike Antons mer försigkomna hus. Och Anton sadas vara rik som ett troll.

Dit begaf sig Emanuel.

Gubben var ej inne, men vid spånad syntes hans dotter, finnjungfrun Anna, smärt, högbramad, gullhårig, just som en sierska af hennes stam borde se ut. Spådomsgåfvan hade ock en tid förmärkts i arf hos Anna, men folk ville veta, att den gått från henne för hennes gudlösa sinnelag. Det ville hon själf icke gärna tro, utan äflades merendels att draga kunderna från gubben.

Så gjorde Anna äfven nu under lismande talesätt och förklenliga ordakast om den gamle. Men Emanuel ville ej inlåta sig med detta troll. Då ingenting annat förslog, fick han ändtligen en snäf anvisning på fadern och fann honom ute på brännan, sysslande med att kupa rofvor.

»Go'dag!» hälsade han trollkarlen, där denne stod nedböjd med spaden.

Den andre såg upp med sina glindrande, trollska ögon, svarade trumpet på hälsningen och fortsatte arbetet.

Fader Anton var, som alla duglige viskarlar, ganska svår att komma sig i gång med. Kunde i förstone vara rent ovetting och var så äfven nu, då Emanuel höfligt bad att få tala med honom. Men mot detta frånstötande väsen fanns det pröfvade medlet att gå sin väg, och så gjorde äfven Emanuel.

»Hå,» utbrast fader Anton, »du skall väl inte vara så hastig af dig håller. Kom tillbaka, så blifver det alltid någon lefvandes råd!»

Emanuel lät ganska omedgörlig, men gaf sig, äfven han, och fader Anton, blifven som folket mest, gick bort med

sin kund till den svala, grandoftande skuggan vid ris-
hagen, där de slogo sig ned på hvar sin tufva.

Strykande svetten ur pannan sade den gamle:

»Jag såg du gick åt stugan till. Hon ville väl liskas
med dig också — jäntan, kan jag förstå?»

»Ja inte förutan!» medgaf Emanuel.

»Hon har det laget! Men var hon också karl att säga
för dig, hvad ärende du kommer i?»

»Nej, det hörde jag inte af.»

Den andre flinade illt och fortfor:

»Nenej män! Det står hon där för. Och på det viset
vardt hon just genom de tre svartingarne du skulle hit för.»

»Nånå far, att I ser bättre än annat folk, är bara som
det skall vara. Och att jäntan ser ingenting, det vet jag
nog, men huru bars till att hon kom sig i färd med svar-
tingarne då?»

»Jo, det var hon, som stal bort Svarte-ulfvens dokla-
menter till det öfriga, ser du!»

»Såå! Det har jag inte hört!»

»Jomän! Och sedan var det en annan fähund, som bar
fram dem till Rackar-Aspen och fick sig en sexskilling
för det. Just något att förtjäna sig helvetet på, kan man
tycka.»

»Var det att förtjäna sig helvetet? En sådan faselig
sammangaddning...»

»Ja vi skolom inte sitta här och gorma om den de-
len,» utbrast fader Anton mörknande. »Jag har sett Ju-
das-varelsen, dit han kommer en gång — bland åthäf-
vorna i förgården. Och där såg inte för häft ut, må du
tro!»

Emanuel satt grubblande en stund med frånvarande
blick och vidtog omsider:

»Men huru kunde Anna komma sig i det äfventyret då?»

»Hon bar hat till dem och stal sig till tjyfsprattet där, ser du!»

»Hvad bar hon hat till för ena?»

»Svarte-Mickel och Svarte-Petter, förstås!»

»Jaså, och därför kom hon sig att stjäla bort Svarte-ulfvens dokumenter. Men hör nu, hvad är han för en då?»

Fader Anton skrattade sitt bistra löje och sade:

»Rackar-Aspen hade inte trängts skicka hit dig, om jag kunde säga det. För här ha de lupit, må du tro!»

»Hör mig på, kärefar! Har någon sagt, att jag skulle hit?»

»Nej, inte hvad jag vet. Hvarför frågar du?»

»Det faller mig så underligt före...»

»Ja, hvad ärenden som komma under dagen belangar, så ser jag efter dem i trumman på morgonsidan. En vill inte ha en så dyrbar ting framme i solsken och flugulort, ser du.»

»Jaså! Nå det har då varit många här om Svarte-ulfven?»

»Javäl! Mest dagligen!»

»Och det stod inte till att ge dem något besked?»

»Ja, vore jag en fusker, så kunde jag, förstås, ljuga i dem, huru det fölle sig.»

»Men är I då inte karl att spana honom på något vis?»

»Jo nog spanar jag honom alltid, kan se honom i trumman så ofta som hälst.»

»Huru ser han ut då?»

»Som de kalla honom och aldrig vidare.»

»Det förstår jag inte!»

»Hå, d'är väl ingen konst förstå, huru en svart ulf ser ut!»

»Syns han då som en svart ulf?»

»Som en svart ulf, förstås, men det gitter ju en väl begripa, att inte är en sådan brefsynt och skrifhänd att sätta upp det som skall till kungs.»

Båda försjönko i tystnad med bortsväfvande blickar öfver mon, som låg i tilltagande aftonskymning.

»Jag har förstås mina tankar om den där delen,» lät den gamle nästan för sig själf.

»Hvad tror far då?» sporde den andre ifrigt.

»Ja, ettdera har satan makt att gyckla med dem på det här viset eller också...»

»Eller också?»

»Eller har någon missbrukat gudsordets makt till en urbota missgärning.»

»Det förstår jag håller inte?»

»Du får fundera, för en så svart sak tar jag inte i munnen. Denna ulfvaskepnad är inte förgäfves; så pass som det kan du hälsa Rackar-Aspen!»

»I är bestämdt vrede på honom?»

»Han bär inte namnet förgäfves håller. Nog har han haft sina bud hit på mon, han med, men härom året var han ändå karl att dra mig för kapitlet och fick be mig vackert att vända om.»

»Huru bars det till då?»

»Huru det bars till? Ja du kan gärna fråga'n själf, då han är så närhöfligt till inom gården.»

»Men hör nu far, eftersom folket löper här om Svarte-ulfven, så tör väl någon ha frågat efter Svarte-Petter också?»

»Jo nog är det händelsen!»

- »Hvar håller han till då?»
 »Vill du honom något?»
 »Ja det förstås, jag frågar...»
 »Har du någon vänhälsning till honom då?»
 »Ja det förstås, en är nyfiken veta...»
 »Har du någon matsäck åt honom då?»

Emanuel satt helt förlägen för den gamles spefulla min, och denne fortfor:

»Så pass kan du hälsa Rackar-Aspen från mig, att vill han Petter väl på något vis i matsäck eller annat, så är jag densamme, som skaffar fram det ena med det andra. Och därmed jämt, sa' fanen, skar af sig rumpan!»

Därmed var ock samtalet afskuret och Emanuel kände sig helt afsnäst, där han satt på sin tufva.

»Nu kan du mans känna efter, om inte din näsa blef en tum längre!» tillade fader Anton förargligt.

»Ja d'är kanske inte värdt fråga mer?» undrade Emanuel försagd.

»Åjo, hvad jag vet om de andre får du gärna veta. Och hvad Svarte-Mickel angår, så skulle jag för en viss del gärna se honom i Rackar-Aspens klor, men jag tror mest, att den ofågeln är utom håll för alla rackare här vid laget.»

- »Har någon varit här om honom också?»
 »Jamän och för sjökrigsherren där med.»
 »Kapten Vulf?»
 »Jag tror han hette så.»
 »Hvad kunde det vara för folk?»
 »Det var ett folk, som funderade om hustrun hans kunde giftas bort med en prästkarl, ser du!»
 »Och hvad kunde far svara dem?»
 »Att Svarte-Mickel och sjökrigsherren där dväljas nå-

gonstädes i gudsvärlden, inte så värst långt från hvarandra.»

»Så att de lefva då?»

»Ja, säg du det! Mickel såg jag bland ett besynnerligt smått och mörkt och styggt folk. Horna hade väl ingen just, men inte håller så värst långt ifrån, hvad jag kunde tycka. Han såg riktigt ljus och vacker ut ibland dem, vet du. Då kan du väl förstå, huru mörkt och styggt det folket var. Och riktiga käflingar var det, för där han stod nådde han öfver dem med halftannat hufvud, tycktes annars vara som en öfverhetsherre för dem. Ett underligt land var det, med underliga träd och ett som annat. Jag tror icke, att ett sådant land finnes på hela gudsjorden, vet du.»

»Men hvar skulle det vara då?» undrade Emanuel, hemsk till mods.

»Ja kan du det utfundera! Inte är det stället, som du grundar på nu, så mycket är visst, för dit ser ingen lefvande. Inte håller är det förgården, — jag menar åthäfvornas rike, för där ser helt annorlunda ut, mörkt och dimmigt, trädlöst och kulet och ödeligt på allt vis.»

»Än kapten Vulf då?» sporde Emanuel sakta.

»Var inte långt därifrån, hvad jag kunde tycka: samma slags träd och ställningar på många vis; kanske folket var en smula annorlunda. Men han såg inte ut som en öfverhetsherre, han, utan gick halfnaken med en slafkedja och syntes svårligen tryckter.»

Fader Anton försjönk i tystnad en stund och fortfor i dyster ton:

»Jag tror mest du får hälsa Aspen, att han kan gifta bort dottern och vara trygg för Svarte-Mickel. För både han och sjökrigsherren ha mest kommit till något ställe, där det inté är frågan om att löpa in och ut.»

Emanuel grubblade öfver orden och utbrast:

»Jaså I tror det! Men finnes då mer än två rum att välja på?»

»Jomän du! Det finnes nog det och tusen förslå inte långt. Det som inte är lagom för en duger för en annan och så många skallar, så många lynnen.»

Emanuel skakade på hufvudet åt denna hedendom och invände:

»Men på det viset skulle nu kaptен Vulf gå som slaf, där en sådan som Svarte-Mickel går herre?»

»Ja så kan det gå till!» lät den gamle skrattande. »Du skall inte tro, att samma ställning som här råder öfverallt i hela gudsvärlden håller. Nenej män, du!»

»Nej det kan nog vara sant!» medgaf Emanuel andäktigt med knäppta händer.

»Och så har du väl ett ärende för egen del?» påminde den gamle.

Det bar till tals om fjällmannen Pål, och fader Anton anmärkte rätt betänksamt:

»Åsele-Pålle har ordet om sig att vara en äredryg och illgärningsam fähund. I trolldomsvägen håller jag honom inte för stort och lätt vore att ge honom så pass, att han skulle vända kängorna sina i vädret, men här finnas ändå ett par motspänstiga ting.»

»Att jag är honom skyldig?»

»Ja, det är ett! För huru lite det än kan vara, så har jag ändå inte rätta kastet med honom. Och dessförutom är han säkerligen oberedder att kristsaligen hädanfara. Det är ännu värre!»

»Gud bevare mig!» utbrast Emanuel förfärad. »Jag har inte ens tänkt en half tanke på hans timliga eller eviga ofärd.»

»Det kan jag väl tro och jag vill häller icke taga på mig en förspild själ. Men en ledsam fuling blir han dig nog i lefvande lifvet, det kan jag tala om, för alltid genränner han dig i någon tjyfbacke, då du minst vet af'en. Nu för tillfället kan det alltid varda någon råd att möta fähunden hans i grinden. Men se det gäller just att ta honom, då han tänker dra till. Hvilken dag blir det fulla fem åren?»

»Det var från Bartelsmäss vi skulle räkna, och då blir det fem år på Bartelsmäss i öfvermorgon.»

»I öfvermorgon säger du!»

»Ja, vi ha Bartelsmäss i öfvermorgon!»

Fader Anton brast i skratt och fortfor:

»Ja, nog har du väl gått i lärdomsskolan, men nu var en fjällapp nära därän att dra dig vid näsan ändå.»

»Hm, det kan jag väl inte tro?»

»Jo, händelsen är den, att ett bland dessa år är skottår, ser du!»

»Nå, hvad är det mer?»

»Ja det är så pass med det, att lapparna räkna inga skottdagar. Utan i morgon bittida är det, som Åsele-Pälle drar till, ifall han tänker dig något ondt. Ser du, så korttänkt du kunde vara! Nå huru som hälst! I morgon gå vi ned i källarn i god tid. Där blir det att speja efter honom i svarta karet och knäppa ofågeln i rätta stunden.»

»Är det mycket förskräckligt?» undrade Emanuel.

»Det är inte värre, än att du gör som jag säger bara. Och nu, förstås, stannar du öfver natten hos mig. Du får ligga åt ena vindsröstet till, där vi ha snyggt och i ordning för långvägafolk.»

»Det är nog tacknämligt,» menade Emanuel.

»En sak skall jag varna dig för!» tillade den gamle betänksamt. »Jäntan ligger åt andra röstet, men om hon ställer sig i vägen och vill liskas på något vis, så tag din själ i Guds hand och bevara dig!»

»Det var märkvärdiga ord, kärefar! I har bestämdt svåra bekymmer för dottern?»

Fader Anton teg en stund och svarade:

»Du sade bekymmer, men hvad är det annat människan skall dras med! Det här råkar vara något vida värre än så. För en dags morgon skall jag stå till svars för att ha aflat upp den svartaste skam för Gud och människor. Ja det är en riktig lisa att någon gång få tala om sin sorg för någon, som vill höra på. Och hvad hela världen vet tjänar ju lite att sticka under stoln med.»

Emanuel tyckte nu lämpligt vara att taga fram litet af ordets helande salva och sade:

»I får lof att ställa bekymren i Herrens hand, kärefar! Till den grad behöfver en kristen icke betunga sig. Gå till gudshuset på söndagen, sök ett rum vid nådabordet och kom ihåg, att satans makt är visserligen stor, men . . .»

»Ja du pratar om satans makt, du skoledjäkne. Något förmår han väl, efter du gick hit ovetandes i hans skor. Men han viker sig för jäntan min ändå. En lögnare var han af världens begynnelse, men allt hvad han ljög det var och förblef ej annat än lögn. Värre var jäntan min, för hon var karl att ljuga en gudlös ogärning, som sannades genom själfva lögnen.»

»Det var ett förunderligt tal, kärefar!»

Den gamle sträckte handen till en obestämd pekande åtbörd mot skogsranden, som aftecknade sig skarpt mörktaggig mot röda kvällsmoln, och fortfor:

»Hörde du tal om finnbyn där, långt borta i vildmarken? Tolf välmående grannar voro de och inemot sjuttio själar. Men hvart togo de vägen? Jo, du kan söka rätt på dem nu, där de ligga i svarta askan, en knota här, en knota där, som åtel för kråkor och ulfvar, utan prästläsning, utan en skofvel jord, utan rannsaking . . .»

»Finnbyn vid Stora-Selet?» utbrast Emanuel isad. »Var det Anna . . .?»

»Ja, det var hennes lögn, som blef dagsens sanning på det viset,» lät fader Anton nedböjd.

Emanuel försjönk i betraktelse af de röda kvällsmolnen, hvilka tycktes stiga upp ur vildmarken som himlastormande lågor ur den brinnande byn. »En knota här, en knota där, som åtel för kråkor och ulfvar, utan prästläsning, utan en skofvel jord, utan rannsaking . . .» Detta var ord, som med namnlös sveda sutto innebrända i hans själ. Men när sådant kunde hända, huru var det då ställdt med detta själsämbete, som här i landet tillmätte sig domareämbetet framför konungen själf? Det lömska tviflet slog åter en rot i Lapp-Manels barm. Nu ville han höra mer, ville känna sakens hela beskaffenhet.

»Huru kunde dottern komma sig i denna bedräfflighet?» sporde han ifrigt. »Hängde icke detta ihop med hatet till Mickel och Petter?»

»Jomän,» lät den gamle doft. »I sitt hat till den ene, som hon kunde ha någon vån till, tar hon sig för att slå hatet till den andre, som hon var skyldig att älska till sista andedraget, om hon haft minsta försyn för Gud och människor.»

»Var det för Mickels skull som hon slog hat till Petter?»

»Jomän, det var på det viset.»

»Men hvad var det för skyldighet, som I talar om?»

»Ja lite lär du förstå dig på, huru det är ställt och spådt inom vår stam, men jag kan väl tala om ett och annat, huru det hafver sig.»

VII.

AFGRUNDSLÖGNEN, SOM FÖBYTTE SIG TILL DAGENS
SANNING.

Den gamle såg bort öfver den mörknande mon under en djup suck och började sin berättelse:

»Det är nu länge sedan de gamle fornfäderna hade sig hit öfver hafvet undan ryssen, ville söka sig frid och bärgning här långt inne i skogarne. De började bränna på hvar sin mo, odla rofvor och så svedjeråg. Efter första skörden gaf svedjan eller bolandet bär och bete. Och så var det att flytta undan år från år och bränna och bygga sig en ny kula för folk och fä, då det vardt för långt till den gamla. Mycken starr fick folket på myrängarna; bär och fågel, ekorre och hare var det gudsgåfvor af. Efter en dryg mansålder eller så vardt svedjan aspgången, och så bar det till att bränna där på nytt i sin jämna återgång.

På sådant vis redde sig de gamle bra, ville hälst vara ett folk för sig, behålla sitt och unna andra deras. Skatt till någon fogde eller tionde till någon präst gåfvo de på länge icke. De vattenöste själfva sina barn i Guds namn, voro sig själfvom präster nog vid bröllop och jordafärd, då de skildes från käre fränder efter tre skoflar mull i någon ljufflig dal under höga granar, men begravningsordet tog en hvar ur hjärtat som han kände och tyckte.

Folket från bygderna mötte de gamle en och annan

gång på stigarna, men gjorde kors för sig och gingo varligen ur vägen af mycken fruktsamhet, ty finnen såg de fördolda tingen skarpt. Sällan kommo vi till tals med dem; lite förstodo vi af deras språk och de andre just ingenting af vårt. Men huru det gick, tog sig bygdefolket för att jämras öfver skogen vi brände, fast den räckte Gudi nog. Och fogden vardt jämmersam öfver att vi gingo skattelösa, fast vi aldrig gjorde någon öfverhet minsta omak. Och prästerna jämrades af själfva näcken öfver att vi fuskade i deras fundament, fast det gällde väl så bra.

Så fick en sluta upp att svedja och ge sig att hacka upp nån täppa här och där; så blef det efterhand byggen och byar, som skattlades. Men det var också ett och annat ställe, som den obefarne fogden och hans spejare aldrig fingo reda på bland skogshålen. Och så blef häller ingen annan råd än ha sig åt kyrkan någon gång på året, om en ville vara till på jorden. Tomhänd fick en just inte komma dit, kan du väl förstå. Mycket var det inte som bet på oss där, men jäntorna våra blefvo vådligen fikna att komma dit och se bygdepojkar i helgdagskläder. Och bygdepojkar, ser du, togo sig också för att dra sig hit upp efter stigarna och höllo sig framme, där någonting fanns att ta, men skylldes mestdelen på spådomsäfventyret. Det där sågo våra pojkar med stor vrede, men jäntorna voro nu en gång för alla som de voro, kunde inte ändras genom vishetens ord eller huslig aga. Och då ingen annan råd fanns, måste våra pojkar ge sig ned på bygderna och ta för sig hvad som var kvar efter urvalet. Snart är det inte mycken skillnad mellan finne och bygdekarl, men vår stam blef tappande på bytet i längden. Och går den spådda ofärden igenom, som det

ser ut, så behöfver väl inte så mången lefva och grämas öfver det.»

Berättaren höll upp, pekade bort öfver mon åt grannens stuga och fortfor:

»Du ser väl ännu torpet, där gamle Petrus går och stökar i ensamheten, förbannar sin son utan sak och hatar mig utan skäl. Ser du, fyra led ha vi och våra fäder i frid och endräkt bott här på mon. Och fyra led tillbaka spåddes, att barnen i femte led, en son och en dotter, borde förenas genom kärlekens band; annars skulle de draga skam och ofärd öfver hela stammen.

Petrus gifte sig och fick en son; jag gifte mig och fick en dotter. Längte lefde mödrarna ej, men deras yttersta vilja till barnen var, att de skulle frukta Gud och lyda fädernas råd.

Anna fick håg till Petter och Petter fäste sig vid jantan. På sådant vis syntes allt gå bra och vi insöfdes bägge i säkerhet.

Åren gingo och en dag, då jag var ute på brännan, fick jag se en bygdepojke, som gick där och åt rofvor. Jag sade åt honom, att han gärna fick äta, men ingenting ta med sig. Då han skulle gå, tyckte han väl det var en don, att han lade en rofva i näfverväskan med. Det skulle han inte ha gjort, för där han stod, där vardt han stående som en osjälilig slökalf intill nästa morgon.

Då gick jag dit och löste tjyfven, efter seden med en örfil, och tänkte gå, men vände mig om och såg på pojken, där han stod dufven och hufvudyr. Nu vet jag inte hvad det var för dårskap, som kom öfver mig, för jag bad honom följa och höra, huru jantan spådde, ty den gudsgåfvan hade hon ännu då. Pojken kom in. Lite hörde han på spådomen, såg dess mer på jantan. Efter

den dagen hade han farligt många spådomsärenden hit på mon.

Petter i granngården märkte detta, kom i gräl med den andre här borta på stigen, vardt dolsk i hågen, begaf sig ut i världen, var borta på hafvet, i sjökrig och många andra äfventyr.

Medan detta skedde, började bygdepojarna, den ene före och den andre efter, att ha sin gång här på mon. Jäntan liskades med en och hvar en liten tid och tog en annan. Lite förslog att förmana och aga henne, för hon stal sig bort på mon och de hade sina fundament för sig i skogen.

Så kom Petter hem en dag, mannelig och befa ren. Men han kom inte ensam, utan hade Svarte-Mickel med sig. Ute i världen hade engelsman, som är ett syndstraff till sjöss, tagit bägge två med våld ut till sjökriget, såsom det lär brukas där i landet. I samma hamn togos de ut till samma krigsfartyg. De hade inte sett hvarandra före den dagen, men döm hvad fägnad och vänskap vardt mellan dem, svenske, som bägge voro, midt bland alla utländske utbölingar och på köpet från samma trakt, fast olika socknar. För då människan kommer sig så där långt ut i världen, glömmer hon alldeles bort sockenovänskapen. Nu vardt det ena näckens kanonskyttar af dem, så att engelsman till sist inte visste värre bland sine. Var det fråga om att ställa till något djäkligt tjyfspratt åt motstridarn, nog skulle då Mickel eller Petter fram och fresta på. Sålunda kunde bägge två stiga upp från gemena man för-ut och vordo midskeppsmän, som för mer skulle vara. Och då kriget var slut, skulle de få som en akterplats bland rätte sjökrigsherrarna, men bara för heder skull vid afskedet, ty ingen af dem var nog lærder

för en riktig aktertjänst. Och på det viset undandrog sig den snåle engelsmannen att gifva dem den dryga penningbelöning de efter rätten skulle ha, för dylikt ges bara åt gemene man och midskeppsmännen, men nu skulle de här två för mer vara. Medaljer fingo de dock, som billigare var, och beröm fingo de, för sådant kostar inte mer än blåsvädet. Högste sjökrigsherren slog Mickel på axeln och sade: »Ål hel du, bra ung swedisman!«*

»Hvad skulle det vara som?» undrade Emanuel.

»Hå, d'är ju bara som en liten vridning af svenskens dialekt: Du är som ålen hel och hållen du, bra ung svenskman, mente han tro, fast efter engelsmans ringare dialekt, och det skulle väl vara som ett godt sjömansberöm, skulle jag tro.»

Ja de hade varit ute i världen och skulle nu hem för att ställa detta eländes hus i skick genom att taga nacken af de rackare, som äta upp folket. Petter gömde Mickel här undan deras rackarklor. Mycket folk kom hit att se och tala med Mickel, för han hade väldiga spådomar om sig. Här samlades hela hopen i deras funderingar att skrifva till kungs. Här var rätt behändigt för dem att hålla till, för på spådomen skyllde alla, förstås. Hvad som var å färdom förstod jag godt, men lade mig inte i den saken på minsta vis, för Petrus var min vän och goda granne.

Nu kan du väl förstå, att jäntan min började liskas med Petter och ville ta' igen honom, så storvulen som han såg ut i granna kläder med medalj på rocken, manlig och befares, med all världens ära djupt i själen, så att han syntes mera lik en kung än torparson i åthäfvor,

* Kanske snarare: *All hail you, brave young swedishman!*

tal och skick. Petter var nu en härlig pojke, ja, så härlig som de unga äro, då de ha försakat all sin ungdomslust och stå där kyligt lugna, med sin sparda mandomskraft. Nu kunde Petter göra sig lika om jäntan här på mon, nu var det han, som var motspänstig och olydig på sitt vis. Och då det inte förslog med Petter, så tog hon ihop med Mickel, och det slog bättre i spann. Medan jag var borta en gång, hade hon honom i sänglag med sig, och jag förstår väl, att inte var han så onöjd håller. När han då skulle gå, ville hon ha en tros-pant på den ofågeln för att i nödfall trolla honom tillbaka. Mickel, den räfven, sade sig ingenting ha. Jo, skär mig bara en bit näfver ur din näfversko, säger hon. Nåja, knifven satt i farstuväggen; Mickel gick dit och skar en bit näfver, men inte ur sina skor, utan från en gammal näfversko, som låg där bland skräpet i ett hörn. Därpå gick han hem till Petter, och säkerligen tänkte han aldrig komma igen.

Just i de dagarna hade fogden och öfversteprästen fått någon spaning om deras fundamentär här hos Petrus. Mickel och Petter flydde in åt finnskogarna. Då nu Mickel inte kom igen, tänkte jäntan mala honom till gårds med näfverbiten. Inte kom den hon väntat, utan en gammal och ful finnbonde, och skinnlös var han om fötterna af hvad han sprungit, kan du tänka. Honom fick jäntan, efter hvad hon säger, hålla till godo med genom sin trolldoms öfvermakt. Mycket litar jag icke på hennes ord, men är det sant, så har jag håller inte orkat missunna henne det straffet. Hör mig nu på huru det gick.

Mickel och Petter kommo sig på villan i skogen och höllo på att svälta ihjäl, men togo sig omsider fram till finnbyn vid Stora-Selet. Den var då för tiden ännu okänd för närmaste bygdefolk, vet du, gaf ingen skatt åt fogden,

ingen tionde åt prästen, men stor var byn, välodlad och välmående, och egna seder hade folket där.

Det underligaste var väl, att karlar och kvinnfolk skötte hvar sin odling och kappades på det viset för att se, hvilken skulle få upp det rikaste gudslånet i rian. Det var just genom den ställningen, som välmakten hade blifvit så stor, och värre ledsamhet hade häller inte varit å färdom än ett småharmset trätognabb emellanåt. Nu hade kvinnfolken haft öfverhanden i fyra år och tänkte sig detsamma för femte resan, men en dags morgon hade tjufvar varit där och fränstulit dem tolf säckar råg ur rian.

Karlarne i byn tycktes ha fått tolf säckar mer än uträknadt var, men stodo på sig och nekade envist. Då gjorde kvinnfolken skillnad i sänglag, hjärtelag, fästelag och matlag. Männen läto sig inte förtryta, utan i hastigt mod gåfvo de sig på friarfärd nedåt bygderna med en påse gudslån på ryggen till mans. De skröto på allt vis öfver sin rikedom, där de foro fram, och som tiden var hård, fingo de lätteligen med sig en flock jungfrur från tryckta föräldrahem, där det fanns gudsgåfvor af barnen. Först genom den friarfärden fick bygdefolket någon spaning om finnbyn vid Stora-Selet.

Ja, då nu de gamla kvinnfolken i byn märkte, att de själfva skurit af sig rumpan, tänkte de sig just ut på friarresa för egen räkning. Medan de nu voro i fundation om det, kommo Mickel och Petter öfver dem, där de sutto på svedjan vid rishagen som en kråksvärm med rågbrännvinet sitt. Karlarne fingo sig något gudslån till lifs, och det höll på att arta sig till trätomål om hocken skulle ha dem. Mickel och Petter sade bums ifrån för sin del. De ville hälst förlika folket och kommo i språk

med karlarna, men då ingenting förslog, så skulle de åstad och skaffa kvinnfolken så många karlar de behöfde, och tolf säckar råg skulle de ha för sitt besvär. Troli-gast ville de ha detta som förklåde för att rymma dess lättare och tala med sina vänner i bygden, men emeller-tid gáfvo de sig i väg med en skaplig matsäck på ryggen.

De hade knappast gått, då jäntan min kom dit öfver skogen, rasande som ett odjur på spaning efter Mickel. Det ordet hade hon i munnen då, att Mickel rymt med fästmansgåfvor. Och då hon fick höra huru det var ställdt, ljög hon sin helveteslögn och sade som så, att Mickel och Petter voro prästernas och fogdens spejare, som voro ute i ärende att se efter, hvad skogsfinnarne kunde skatta. »Och då förstån I godt, hvad slags fästmän d'är frågan om!» säger det odjuret. »Jo, prästedrängar, fogdedrängar, länsmän, fjärdingsmän och dylike enar. För nu ha de ätit upp folket nere på bygden och nu är meningen att inte ge sig, förr än hela byn är uppäten i ringaste rot.»

Folket trodde lögnen, kan du veta, och i skrämselfn enades nu de oenige. De nya kvinnorna från bygden blefvo utskjutna och de gamla drefvo dem i sin svart-sjuka ut i vildskogen med långa risrakar under ondskans hädelser. Därpå samlades alla människor med bössor, krut och alla slags ägodelar i en ria, bommade igen dör-ren och tänkte värna sig till det yttersta.

Nu är du väl karl att tänka dig, hvad fanens väsen och olåt där blef nere på bygden, då deras jäntor kommo hem och gräto öfver smäleken. Bönderna blefvo rent rasande; de ville ut på skallgång efter skogsfinnarne, och ingen satte sig emot det. Fogden och fjärdingsmannen fingo höra talet om den rika byn, som inte var skatt-

lagd, och ville dit. Prästen Mäster-Anders fick höra af ett folk, som inte gaf honom tionden, och jämrades på sitt vis öfver att de hade släppt barnen i hedningahänder. Där vardt nu ett rasande oväsen på allt vis, och det ordet var allom i munnen, att finnstackarne alldeles skulle tagas ned.

Nere vid Bysjön mot Nässingsudden hade bonden Erik Olofsson sitt hemman om elfva sädesland. Tre hade prästen på Högsjövallen i gamla tider tagit från den bonde, som då satt där i byn, men ingen rätt stod att få i den saken, hur mycket kungen än skrifvit och förbjudit kapellanen att innästla sig där i byn. Erik Olofsson var ibland dem, som hade hållit sig här på mon i deras fundament att skriva en allmän klagan till kungs. Och året var svårt, så att också han hade släppt i väg sina tre dotterbarn åt finnkarlarna mot tre påsar råg. Dessutom hade han tagit sig för att slå den jord, som prästen sade vara sin. Nu hade gått ett tal om att Mäster-Anders tänkte skicka på honom fjärdingsmannen, för det han bärgat sin ägande skattejord.

En mörk och regnig höstkväll hände sig nu, att Mickel och Petter kommo in i stugan och ville låna hus. Erik kände väl igen dem som sine gode vänner, men gjorde ingen klok om hvad han visste. Döttrarna, som nu hade kommit hem, kände också igen dem från finnmarken och trodde att de voro fogdens spejare, för så hade ju de hört sägas af finnkarlarne, som haft dem. Då kommer grannen inspringande och varskor, att fjärdingsmannen var ute i höstmörkret. Erik ger sig till skogs och om en stund kommer fjärdingsmannen — Daniel Jonsson hette karln. Han får höra, att Mickel och Petter skulle vara fogdens spejare. Ett par sådana hade

fogden verkligen skickat ut mot god betalning, men aldrig fått se dem mer, så att fjärdingsmannen tar och häktar dem som fogdens förlupne spejare. Du märker så småningom, huru lögnen börjar lika sig till sanning.

Nå, i alla fall såg nu fjärdingsmannen inte den han sökte och gick till väga med fanens list. Prästen hade bara några hälsningar till gubben i gården, eftersom han också hade släppt barnen i hedningahänder, säger den kanaljen. Då vardt folket lättsamt till mods, kan du tänka; han får hunden och sonen med sig, och på det viset få de fatt Erik Olofsson, där han sitter i skogen framför elden med en jägare, men hvad han var för en, det visste ingen. Han häktar fadern, men så hade väl också jägarn gifvit honom något skräpord, så att han tyckte det gick för ett ut att häkta honom i samma varp. Så bar det af i regnvädret med hela fångsten till det ruskiga sockenhäktet på Vallen, strax bredvid kyrkan.

Där satt förut skomakaren Hultin för olaga skomakeri, för han brukar gå omkring i gårdarne och göra skor olofligen. Där var också klockaren Nils Nilsson, för si han hade gjort ett spelverk, och på det hade en del glopar spelat smädeliga visor om öfversåtarne, så att Mäster-Anders tyckte onödigt vara, att han gjorde det speleverket, och satte honom där i häktet, men på söndag togo de ut honom att sjunga i kyrkan.

Ja, nu skall du tro, att där vardt ett lustigt lefverne där i häktet om natten. För si den där jägarn skulle de rakt inte ha tagit dit. Han hade en yxa under rocken, kantro, och så bars det till att hugga ved af innaredet och fyra på i gråstensspiseln, så att lågan stod som en kvast ur murn i hållregnet. Hål högg han så i vindstaket, och där var så belevadt, att korfvar, smör, bröd

och ost kom neddansande förstås. Händelsen var den, att Mäster-Anders redde till bröllops den tiden, och hans fruga hade som ett härbärke på häktesvinden.

Där vardt lustigt frumfej och stort kalas i häktet, må du tro. Emellertid hade fjärdingsmannen gått in till prästen för att göra räkenskap för sitt fögderi. Och där bars till att tro, att någon spökelse var å färdom där i häktet, såsom där grasserades och lyste ur gluggen och muren. Fjärdingsmannen gick dit och låste upp. Jägarn drog in honom till allt skratlölje som där var och sköt karln som en halmtapp upp genom vindstaket. Han skulle taga ned allt gudslån från vinden, kan du tänka, men då det var gjordt, fick han krypa upp och stanna där i all skrämnel för öfvermakten. Då de hade ätit sig fullmätte, så att ingenting mer gick i dem, dref jägaren omsider ut dem på backen. Klockarn fick gå hem till mor; Mickel och Petter skulle låna hus när prästen, och då han fått dem i väg, så att intet vittne fanns, så hade han skomakaren Hultin att hjälpa Erik Olofsson hem med det öfriga gudslånet, tyckte att han behöfde detta och mer till för intrånget. Då de hade gått ett stycke, stod häktet i ljusan låga, och dagen därefter, under skallet, funno de igen Daniel Jonsson för ankare på en landlös dyholme längst väst genom världen. Hocken skytten var, har pratats olika. Folket har gissat på ängelen Gabriel, *Gråe Jägarn* och fanen själf samt flere delar utom dess, men en svår utböling af ena eller andra slaget var han. Någon spaning på honom fingo öfversåtarna aldrig. På allan ställning var det *Gråe Jägarn*.

Nåja, Mickel och Petter kommo så i allt hällregn inomhus när prästen, just som häktet kom i brand. Då mor Britta fick höra, att hennes sofvel farit en ynkelig

ofärd, vardt hon ganska vreder och narrade in dem för natten i stallvindsrummet och sköt för klaffen utvändigt.

Dagen därpå kom skallfolket och fogden till Vallen, men länsman och fjärdingsman syntes inte till. När han så fick höra, att spejare hans skulle vara där, innelykte på stallvinden, så bars det till att ta fram dem och ge dem hunds ovelt, för att de hade förlupit sitt ärende. Så slö var han i sitt dryckeri, kan du veta, att han inte mindes, huru de andra sågo ut ens. De fingo så några rapp öfver ryggen vid spöpålen, som står där på Vallen strax bredvid skrämgalgen, och erkände sig lätteligen vara hvad de icke voro. Sedan fick en hvar ordentligt sina fem par spö, för det han understått sig ljuga i en öfversåte. Där lades inte fingrarne mellan, må du tro; blod och skinnlappar yrde. När de så hörde hvad namn de andra skulle ha, så tyckte de nu, då allt kom vida, likast vara att låta udda vara jämt och gömma sig under de falska namnen. På sådant vis hände sig nu, att Svarte-Mickel och Svarte-Petter sannerligen blefvo fogdens spejare, såsom jänteohåret hade ljugit, och huru de fingo tjänstgöra, skall du nu få höra.

Skallet drog sig upp efter ån, och fogdens spejare fingo visa vägen, huru medfarna de stackarne än voro. De kommo efter dalgången och skogen fram till byn och afstängde all undanflykt. Men som där såg dödt och öde ut, så skickades spejare att se efter, huru där rätteligen stod till. De kommo tillbaka och sade, att alla gårdar voro folktomma, utom rian, som stod på kullen, för där hade hundgläfs hörts. Fogden drog då skallet upp mot rian. Då folket nu igenkände dem, som jäntan hade ljugit till spejare, ville förstås ingen missunna dem ett lod i hjärtat, och flere skott smälde ur gluggen. Mickel

och Petter gingo skottfria, men det var andra, som fingo loden, och klockaren Nils Nilsson var en ibland dem.

Sällskapet såg att fara var å färde och drog sig undan. Med hotelse om spö drifver fogden Mickel att ta en plankstump framför sig och krypa fram till rian och tala förnuftighetens ord med folket. Skotten haglade som blåbär, men Mickel hade sig ändå fram. Och det förstås, att inte var det lönt att tala med dem, för alle sågo ju som syn för sägen, och så blef det ny getingsvärm efter Mickel på återvägen, men det ville nästan synas likt, att pojken var hård för skott.

Fogden tar sig nu för att sätta eld på gårdarna, den ena efter den andra, och så stod skallfolket och ropade och fäktade åt rian, att de skulle ge sig, men hvad för-slog det! Hela byn brändes utom rian, och på det viset sågo ju finnstackarne, att deras grundliga ofärd var i görningen. Till slut får fogdetyrannen den djäfvulstanken att sätta eld på rian och på det viset drifva ut dem. Nu var det en fråga, hocken skulle fresta det vågstycket. Då alla andra undsade sig, kom han åt Mickel med sina grymma hotelser igen. Profossen var med i skallet förstås. På befallning hade han redt spöna i ordning; det var just fråga om att afkläda Mickel och binda'n vid en gran. Men hällre än att lida så mycket ondt, för ryggen hans var svårt sargad efter förra piskningen, så undsade han sig ansvaret i Herrans namn, tog risknippan med elden och skyndade fram. Mickel hade sig skottfri tillbaka, men elden kom i rian. Och där vardt nu en sådan gruffighet, att det krymper en om hjärtat, då en måste tänka däråt.

Dörren till rian var hårdt tillbommad och till det meriga svullen i nattregnet. Nu började stackarne skräna

och slå på dörren. Fogdeodjuret, som förut hade varnats för detta, säger nu åt dem att ha fram en stock för att spränga upp dörrn. Ja där må du tro det bar till att springa kring backen som en skock rådvilla höns och leta. En stock var inte så goder att få spaning på i tvärhasten. Elden tog hastigt öfverhanden; skränet och olåten från rian var sådan, att varelserna utanför blefvo rakt som handfallna, ropande på Guds barmhärtighets under att hjälpa medmänniskorna. Gud vete huru mången brändes ihjäl, innan elden kom i deras krutfjärding. Hvad som var kvar af rian kastades ut öfver backen med eldbränder, dödkroppar och stenar ur fastgården. Ingen enda af hela byn kom med lifvet ifrån. Ser du, det var min jäntas lögn som fuller sanning blifven!

Nu skall du dock veta, att vittnen funnos på denna gärning, och en skröpling är vår Herre, om den går ostrafad här i tiden. Tolf goda finnskyttar hade kommit fram till åkerhagen efter brandröken, och då ogärningsmännen, dolska till sinnes som de voro efter hela byns förödelse, tänkte sig hem om kvällen, lade sig skyttarne i håll för att knäppa dem. Ingen skulle häller ha kommit hem, om ej Mickel hade varit en knif den gången, som alltid. Genom hans stora rådighet och Petters raskhet drogo de sig undan på sidovägar, men räakenskapen lär nog komma en vacker dag, hvad tiden lider.

Och då jag nu har kommit så långt som dit, så kan jag väl också orka med hvad som hänger tillhoppa med detta äfventyr i öfrigt.

Daniel Jonsson, fjärdingsmannen, som hade skaffat jägaren i häktet till sofflets förödelse och annat, fick bygga upp det nedbrända nästet, och då det stod färdigt, var han själf den förste, som fick krypa in en tid. Men icke

för det fick Mäster-Anders skjuta upp bröllopet en tid, och där vardt särskildt kalas, som du snart skall få höra.

Mickel och Petter gingo nu som fogdens spejare, och änskönt deras husbonde skylldes allt på dem, fingo bägge ett vackert namn om sig nere på bygden. Nu känner du väl den där utbölingsprästen — Mäster-Abraham kallas han, just densamme, som tordes flytta själfve bispen till stan från hans prästegård som ett annat bohagsting och styr i sin socken som kungen själf. Den där prästen, som tycker om alla utbölingar, fick ett godt behag till bägge två för deras rådighet och ville prompt låna dem af fogden. Och där i gården, skall du tro, bar det till att *parera* dem på allt vis, för de fingo sig fina rum och behöfde inte mer än säga ordet, så gafs dem allt hvad de kunde önska sig. Ingen människa visste häller på lång tid hvad de voro för enar. Petter blef fästman åt en fränka där i huset och så ville Mäster-Abraham ha sig en måg i Mickel. Och dottern hans, Mäster-Sara som hon kallas, rik och vacker som ett troll, var för'et på allt sätt. Hon undervisade honom utaf sin lärdom och ett som annat, och sedan fick käringstaten spå yttersta domen bäst de ville, för det där folket bryr sig just ingenting om.

Ja, nog sade jag, att ingen hade reda på dem, men jag har som en Thomas i mig, att det var annorlunda fatt med den där Mäster-Sara. För hon hade då bestämdt varit med dem på något vis i deras uträkningar här på mon, om jag var karl att känna igen ett kvinnfolk. Men huru därmed var, så hade Mickel och Petter sina fundament för sig på gammelviset där i gården också. Deras goda vänner från många håll gjorde påhälsningar

där i gården. Mäster-Abraham tog emot dem alla som gäster, skall du höra, och söp och vänskades med alla och bad alla komma igen. Det gjorde han i sin ovislighet med dem, som voro antikrister och upprorsandar för öfverheten!

Mellertid satt jag hemma här på mon, och hvad finnarne på skogen trodde, det trodde äfven jag till en tid. Jäntan min hade, förstås, ljugit i flere än folket vid Stora-Selet. Så hade hela vår stam enats om att hålla Mickel och Petter som fågeln i skogen frie. Men efter hand fick jag väl reda på, huru det hade gått till, och begrep väl då lätteligen, att Mickel och Petter voro de, som gästade hos Mäster-Abraham under fogdespejarnes antagna namn. Nu låg jäntan dagligen öfver mig med talet om sin smälek. Och hurudant stycke hon är, så hade jäntan dittills icke varit i sänglag med någon, så långt jag kan förstå. Och den friarseden må de gärna akta så ärbär som hälst. En prästdotter räknas inte för skämd, om hon tar emot sin hjärtevän på det viset, och jäntan min behöfde inte häcklas värre. Men så föll det mig in, att barnet mitt inte precis behöfver vara för kommande och gående. Att drifva Mickel till gifte tänkte jag en tid, och så gaf jag mig till Mäster-Abrahams gård och hälsade bägge två vid namn, där de sutto som ett par andra herrar i herrskapslaget. Så frågar jag Mickel, hvarför han sprungit från fästmö, svärfar, jordagods och skatter, och spörjer honom på spökeri, om han nu ville taga skeden i vacker hand och följa mig hem till fästmön.

Näja, du kan tänka dig, hvad fanens olåt och äfventyr där vardt, då de fingo höra, att Svarte-Mickel och Svarte-Petter sutto där som mågar i huset, ogudelige antikrister och upprorsandar som de skälldes för. Brådt

fingo de, förstås, att ge sig i väg, och sedan är jag inte karl att tala om hvad larm och kolorum där vardt på alla vis. Där hölls ett slags rannsaking, då Mäster-Abraham och dotter hans måste fram och rentvå sig misstanken att hålla med de antikrister. De skylldes bägge på fogden, som vid spöpålen hade drifvit Mickel och Petter att ge sig ut för hvad ingen af dem var. Och fogden hade så fram en del falske vittnare, som skulle hjälpa honom ur hans elände. Fusk var det med den rannsakingen i alla delar annars, men så pass genomdref den där Mäster-Sara, att jäntans skändliga lögnarskam kom i dagen likväl. Något annat än idel rättfärdighet var detta inte, men människan är människa och blodet är tjockare än vattnet. Det var hårdt för fadersköttet, och i godt minne hade jag henne, då den stunden kom.

Emellertid hade jag nu utträttat, att Mickel fick sin beskärda del, medan den andre kom sig från ett gifte, som jag inte ville veta af. Dessa två flugor hade jag slagit i en smäll, och vidare brydde jag mig inte om jäntans gnat. Huru hon sedan kom sig i deras äfventyrligheter där nere på bygden kan jag inte så noga veta, men saken var den, att hon åter begick den svarta ogärningen att stjäla bort Svarte-ulfvens documenter, där de hade äflats att få ihop sina klagomål till rätta öfverheten. Det var från en vindskammare i Mäster-Abrahams gård, som hon undanstal deras skrifningar, huru det bars till, kort efter det Mickel och Petter hade rymt huset, och öfverantvardar dem åt den här nidingen Sjul Andersson, som sedan bar dem till Aspen. Då vardt Per Olsson och Israel Danielsson, de hedersgubbarna, invräkta i häktelse, som du vet. Mickel och Petter foro de nu efter så pass, att de kunnat finna en nål i vildskogen med långt min-

dre besvär, men de höllo sig förmodligen hos goda väner. Petter fingo de aldrig fatt och aldrig är det värdt att efterspana honom hos mig, så mycket vet du redan. Med den andre var det helt annorlunda. Han greps under sänglag med den här Mäster-Sara i vindsammarn på bröllopgården hos Mäster-Anders. Hon hade tidigt på aftonen gjort sig ledig från två följsamma djäknar genom att innelykta dem i ett gethus. Det var ändå jag, som släppte ut dem ur gethuset på kvällen och gaf dem som en tråd, huru de skulle ge så godt igen.

På det viset slog jag åter ett par flugor i samma smäll. Huru Mickel for sin ofärd vidare, det vet du delvis; om det meriga är du väl lika klok som jag och andra. Mäster-Sara fick också sitt pass och mera följde. Hennes far dref henne, som du nog vet, från hem och fadersbarm ut i vida världen.»

VIII.

HURU TROLLSKOTTET MÖTTES.

SVARTE-ULFVEN SEDD I KÖTTSLIG ULFVASKEPNAD.

Fader Anton hade ändat sin dystra saga.

Slutorden i hans mun kändes Emanuel kusligt mörka, ty skymningsmörkret låg redan starkt öfver mon.

En uf uppstämde sitt mål på bergskallen i söder och en annan svarade i fjärran. Emanuel ryste, fader Anton ryste och sade halfhögt:

»Den där ofågeln bådar oss icke godt!»

»Det håller jag också med,» svarade Emanuel. »På allt hvad jag hör, har orättfärdigheten segrat hela vägen utefter.»

Fader Anton skrattade hemskt och svarade:

»Ja, hvad har du att säga om det, du prästgesäll, som kom hit för att lägga än flere stenar på bördan?»

Med dessa ord stod den gamle upp och bad kunden följa sig. Då de trädde in, sken elden från spiseln öfver stugan och det jordfasta furubordet, där Anna just framsatte den torftiga kvällsvarden åt sin far, mätande främlingen med mången förförisk blixtnur sitt blåa ögonpar.

Emanuel såg ned och bad Herren bevara sig för detta troll. Han löste sin matsäck, åt skyndsamt en bit, sade godnatt och gick uppefter stegen till hvila i ena kammarn under vindsröstet, där främmande personer brukade få nattläger.

En stund därefter hördes Anna komma upp på vinden. Hon dröjde en stund utanför nattgästens dörr, liksom obesluten i något uppsåt, och gick därefter in i sin afbalkning under det motsatta röstet.

Af växlande tankar hölls Emanuel länge vaken, men somnade omsider, genomlevvande en fasansfull drömväfnad af de händelser, han hört. Hastigt spratt han upp vid det att en röst tycktes ropa honom i örat:

»*Det var Mäster-Sara som skref!*»

Den uppvaknade satt i sängen isad af skräck, och upprörd inbillning skapade för hans ögon en hemsk grinande fuling i mörkret.

Emanuel bemannade sig. Torkande kallsvetten ur pannan, stod han upp och genomsökte rummet vid den svaga ljusningen från natthimmeln genom fönstret. Ingen lefvande fanns där, och kuslig till mods gick han åter i säng.

Länge vaken grubblade han öfver orden, jämförde om-

ständigheterna och erfor en slående sannolikhet, att rösten talat sant, 'men' kunde icke fatta dess upphof. Bland mycket annat, som jagade honom genom hufvudet, var fruktan att den trolska finnjäntan spått öfver honom denna tanke, medan hon dröjde vid dörren. Lapp-Manel och mången fler af hans samtid visste icke, att en klar ingifvelse i drömmen ropar till själen med kraftig stämma.

Åter somnade han oroligt och spratt omsider upp vid en sakta manande stämma. Det var bländande ljust i rummet. En varelse stod med bloss vid sängen och det fladdrande skenet föll märkta gastlikt öfver mörka, djup-tecknade drag. Emanuel stirrade yrvaken och igenkände fader Anton.

»Det är tid att stiga upp och göra sig i ordning!» sade trollkarlen dystert.

Gästen klädde sig skyndsamt, och då de kommit ned, satte den gamle blosset i en furugrepe vid muren. Därpå stego de ned i källarn genom den uppdragna golfluckan och drogo till henne öfver sig.

Strax kom Anna ned barfota, med tröjan öfver armen, håret utslaget öfver de yppiga skuldrorna och blott till hälften klädd. Hon satte sig orörlig i spiseln och lyssnade på de bestyr, som de kunde ha för sig nere i källarn.

Där inträdde ändtligen tystnad, långvarig, tålmodsprövande tystnad, hvarunder den lyssnande knappast hörde mer än blossets svaga tasselfläktar och något slag af väggsmeden i stugans timmer.

Oförmodadt hördes Emanuel utbrista:

»Nu klarnar det!»

»Hvad ser du då?» hördes den gamles säffigt lugna röst.

»Ett snöfjäll . . . en renhjörd, men dimmigt, mäktigt dimmigt ser allting ut.»

»Det tar sig nog, skall du se!»

»Där sir jag en lappkoja . . . Röken stiger upp!»

»Nå, är du karl att förmärka, hvad kojans är utaf?»

»Nej, det kan jag inte. D'är liksom en hinna öfver allting.»

»Ja, hon går snart bort,» försäkrade den gamle och tystnad inträdde för en lång stund.

»Nu är det klart, och där kommer en ut ur kojans,» fortfor Emanuel.

»Kan du dra någon känning på'n?»

»Jo, d'är ingen annan än Pälle, brunrynkig som gammalt garfläder, tofvig i lufven, snedmunt och krokryggig.»

»Hvad har den ofågeln för sig?»

»Han grinar vådligt snedt, tittar uppåt vädret, spejar omkring sig.»

»Ser du där! Jo, han är ute i rätta ärendet, kan jag höra. Har han något i handen?»

»En gammal pilskäkta, kan jag tycka.»

»Och så står han där och grundar efter rätta hållet att dra till. Håll dig nu färdig!»

»Ja, nu börjar han spänna!»

»Pass på nu och tag sikte på'n! Men ingen tokbrådska, utan laga så, att du kan ta'n riktigt på kornet!»

»Nu höjer han . . .»

»Har du kornet nu då?»

»Jaa då!»

»Så knäpp'en då!»

En dof smäll hördes i källarn och en elak rök trängde upp genom golfvet, så att Anna i spiseln måste till och hosta ett tag.

Strax därpå steg fader Anton upp ur luckan, åtföljd af Emanuel, som syntes blek och svettig, men beslutsam och lugn.

Båda fingo syn på Anna, där hon satt i spiseln. Emanuel blef stående helt förlägen för den halfklädda, yppiga unga människan, och fader Anton utbrast helt förtörd:

»Hvad sitter du här som en nattvaka för, utan vett att skyla dig för främmande mans ögon!»

»Går jag inte an att se på, så går jag väl an att se förbi!» tyckte Anna. Och medan hon sakta tog på sig tröjan, fortfor hon med utmanande udd i tonen:

»Den lärde herren såg visst icke ondt på mig. Han tör väl ha något förstånd, kan jag tro, och väntar sig väl inga herrskaps seder af finnfolket här i skogen.»

Så tog hon spänstickor, fnöske och eldstål för att blåsa upp eld på spiseln.

Fader Anton såg forskande på Emanuel och sade:

»Ja, så är det, när en har något tillhopa med lappar. Det är som jag alltid sade: den, som skall köpa korf af hunden, får ge honom smör för bara korfstickan.»

Att detta var en varning för knussel vid den uppgörelse, som nu förestod, begrep Lapp-Manel alltför väl. Han vägde och tummade sina fattiga silfverslantar en stund, men något mindre än det senare årets lön och just icke håller mer kunde han taga till. Och fader Anton tackade icke alltför tacknämligt, men icke håller alltför trumpet, så att arvodet till trollkarln syntes väl afpassadt.

Nu kom Emanuel ihåg klöfsjukan, men sinnet bet honom och udda fick vara jämnt. När du liks går dit, så kan du gärna fråga om ditt och datt, hade den ene och

den andre tyckt, men något bidrag till det dryga arvodet kom aldrig i fråga.

När nu Emanuel på inbjudning njutit den uppgörelseförplägning, som jungfru Anna lagat, och reste sig till godt afsked, kom han fram med ett spörsmål, som väckte stor förundran i stugan. Det var fråga om nödig anvisning att taga sig fram öfver skogsmarkerna till det ställe, där finnbyn vid Stora-Selet en gång låg.

Anna såg upp med oskuldens änglarena förvåning i sitt fagra ansikte, och fader Anton försäkrade, att ingen människovarelse tordes dit för det fasans oväsen, som där rådde från alla i bråddöd spillda själar. Men då dessa föreställningar ändå icke hjälpte, sade den gamle öfvervägande:

»En af oss kunde väl alltid visa dig vägen till någon, som följer dig till ödebyns närmaste utmark, men vill du prompt fram, så får du nog ta' dig dit ensam, som du har det.»

Detta anbud tog Emanuel tacknämligen till godo mot bjuden ersättning. Och som föga kunder voro att påräkna nu i röt månaden, gjorde sig fader Anton redo med matsäck på ryggen.

»Hvad tänker sig herren göra vid Selet?» frågade Anna oroligt, då de stodo färdiga att gå.

»Jag tänkte där på stället bedja Gud förbarma sig öfver de syndare, som ha skändat jorden med denna illgärning,» lydde det fromt bestraffande svaret.

Anna mörknade, och då Emanuel efter folkseden tackade för sig, för »godt hus och godt gäspe», kändes en stark darrning i hennes hand.

»Hon bär mycken fasa för Guds ords doktorer, och

jag sade just åt henne, att du var en tocken en,» sade den gamle under bortgåendet.

De två vandrade så genom vida skogsmarker uppefter ena randen af ett vattendrag ända mot kvällningen, då de nådde vattnets upprinnelse på den högsta landflatan af Sunnanskog. Där låg ett finnbygge, och i dess närhet höjde sig med beryktad utsikt en bergskalle, som efter skogsfinnarnes öfversatta namn kallas Näfverberget.

Sedan främlingarne tillbragt natten i bygget, återvände fader Anton med erhållen vägvisarlön.

Emanuel och hans nye följeslage gingo samtidigt österut och funno snart upprinnelsen till ett nytt vattendrag, som kallas Rislandsån. Efter gifven anvisning följde han ensam dess lopp förbi en sank och vidsträckt myrslätter, som kallas Finnänget, och kom fram till stället, där Selsån stötte till från sydväst. Dit nådde han vid middags-tid och där var ett nytt finnbygge.

Åbon på stället hade hela tiden påräknats som den slutlige vägvisarn fram till målet, men då det nu bar till tals om saken, skok han betänkligt på hufvudet och undrade hvad i herrans namn främlingen hade att beställa i detta fasans näste.

»Jag skall försöka, om det går an att stilla den ofrid, som där är rådandes,» upplyste Emanuel salvelsefullt.

Det kunde ock skogsfinnen anse för ett välsignadt verk, om någon vän funnes, ty den bördiga jorden höll på att gå igen med skog, och ingen människovarelse tordes dit som odlingsman.

Finnen tystnade och tog Emanuel i noggrant betraktande.

»Då är han väl som i någon slags prästlära då?» undrade han.

»Ja, inte förutan!» medgaf Emanuel, och efter något ordande fick han sin vägvisare i väg.

Det bar af uppefter inflödesån mot sydväst, och dess upprinnelse nåddes mot kvällningen vid uppgången måne.

Där i trakten fingo de vandrande uppe i en skogsbacke utsikt öfver en vid afröjning, som med boland, svedjor, starrängar, odlingsjord och beteshagar sträckte sig bort öfver en dalgång och två jämnlöpande åsar. Denna öde plats i månsken och dimma var gamla finnbyn vid Stora-Selet.

Den ena höjdsträckan, upplyste vägvisaren pekande, kallades »Kämpe-ägan». Där hade karlarna i byn haft sitt odlingsland eller den solsvaga »baklidan» och därför haft mindre äring.

Den motsatta höjdsträckan åter kallades »Käringsvedjan». Där hade kvinnorna odlat i »sollidan» och på det viset fått mer gudslån, så att högmodsdjävulen kom att slå dem med oråd.

»Det går sällan bra, då kvinnfolket får öfverhanden i bärgningen!» tillade vägvisaren dystert.

Därpå fick han aftalad lön och efter bekymrade ord öfver den vågsamma främlingen, som på köpet ej kunde påräkna tak öfver hufvudet för natten, återvände han efter stigen.

Emanuel gaf sig med hurtigt mod ned genom däliden.

Då han kommit in på det afröjda området och vandrat fram en stund i kvällens djupa stillhet, hörde han bakom sig ett aflägsset skallande rop och såg sig om med kallrysning.

Skallet upprepades gång efter annan på allt närmare håll, och vid återljuden mot bergen tycktes en hel flock af ropande vara kringspridd öfver vida rymder i omnejden.

En aflägsen uf borta bland bergen stördes i sin stilla aftonro, lät höra sin stämman och fick svar från alla håll. Detta åter blef tecknet till skogsnattens sällsamma oläten af alla slag. Men Emanuel hade ej kommit till stället blott för att skrämmas af mörkrets stämmor. Han ville, säger eftermälet, i ensamhet och bön stärka sin vacklande själ till afgjord brytning med den orättfärdighet, som efter så gudlösa dåd förhäfde sig öfver att stå på den enda rätta grundvalen. Han bad länge och ifrigt om rätta insikten att urskilja hvad rätt och orätt vore. Och som den gåfvan tycktes komma hastigt nog, bad han äfven en varm förbön om framgång och befrielse för dessa tre med de nattsvarta namnen. Därtill inlade han ock efter löfte ett ord för den arma lögnerskan på mon, för den i nödvärn träffade fjällmannen Stor-Pål, för de oroliga själarna i dalen och för egen frälsning ur alla fador, den ropande gästen och hans följe isynnerhet.

Stärkt af den utförliga bönen lyssnade Emanuel åter till skallet. Han hörde det nu på ganska nära håll jämte prassel i skogen. Då igenkände han fägningsamt finnkarens röst och svarade med eget rop.

Mycket riktigt syntes vägvisaren i månskenet på svedjan. Kusligt hade han funnit att gå hem i ensamheten, men i stället fått mod att vedervåga hvad den andre tor-des. I hvarje fall borde två reda sig bättre än en, tyckte han, och det medgaf Emanuel villigt.

Sakta språkande och stundom lyssnande till nattens växlande läten, som nu förekommo mindre kusliga, skredo de återförenade sida vid sida öfver den månbelysta jorden, där vidja och ungbjörk börjat slå rot.

De kommo så upp till stället, där rian skulle ha stått.

Det utmärktes alltför väl af grundstenar, kringvräktä bränder och bjälkar.

Emanuel anmärkte såsom någonting eget, att man här ej varnade dödben i hopar. Finnen svarade, att de voro kringspidda öfver omnejden af ulfvar och ofåglar. Ulfvarne isynnerhet brukade med förkärlek ha sitt viste i omnejden. Vore det inte för ofriden, skulle det löna slå sig ned på stället bara för ulfvafänget, tyckte han. Eljes förvånades finnkaren öfver den rådande stillheten och ville gärna se något prof på gudsordets rätta kraft öfver oron.

»Ja, vi måste se något oroligt först!» menade Emanuel, och det höll den andre med.

De gingo vidare öfver dälden och kommo upp efter slutningen mot »sollidan», som nu låg i månens fulla belysning med långsträckta skuggor här och där. Bland de afbrända tomterna med spökande muresningar påträffade Emanuel ändtligen en döds-kalle, som han under tre fromma kraftord nedmyllade i jorden.

Nu stötte finnen honom i sidan och pekade bortöfver slutningen.

I det anvisade hållet rörde sig en människolik skepnad, rätt obestämd i det sväfvande månljuset öfver den tunna misten. Stundom syntes varslet högre st som en jätte, stundom undersätsigt som en äkta käfving. Växlingen kunde möjligen bero på markens ojämnhet, men Emanuel såg tydligt, att denna varelse kastade skugga och ropade honom an.

Skepnaden stannade som bestört och vände sig om, men gled sedan hastigt bort, krympte till längd och försvann spårlöst, som slukad af jorden.

Emanuel ville gärna tro, att denna varelse med tydlig

skugga för månljuset var en människa. Finnen åter hade en annan mening om den spårlöst försvunne. Han kunde ej fatta, hvad denna skygghet skulle tjäna till hos en människa, som ginge sina ärliga vägar fram. Och hvilken bof skulle annars våga dväljas med sitt onda samvete i detta fasans näste?

Efter öfverläggning gingo de till det väl anmärkta ställe, där skepnaden försvann, och funno där till ej ringa förvåning en varggrop.

Bägge trädde fram till gropens kant genom den risgård, hvarigenom den glupande ulfven narras att förhoppningsfull störta fram mot den till åtel utställda skallhunden, men trycker undan dennes fjädrade underlag i sin vilda fart och hamnar snöpligen i det försåtliga djupet. Nu fanns ingen skallhund på stället och tystnad rådde i den svarta gropen.

»Är någon här?» ropade Emanuel nedåt.

Ingen svarade.

Frågan upprepades, men lika svarlöst.

Finnen yttrade mycken förvåning öfver den nybyggda gropen, som tydligt angaf, att folk måste vistas i trakten på ulfvafänge. Detta ville Emanuel så mycket mindre jäfva, som han fast hållre trodde, att ulfvafångaren satt gömd i gropen.

För att få ljus i saken tog finnkarlen upp eldstål, flinta och fnöske ur sin gumsegällspåse vid bältet, fick snart ett bloss i ordning och lyste ned.

Mycket riktigt stod en gubbe inkrupen i hörnet af ulfvakulans förtimring och kved så erbarmligt han kunde:

»Käre hjärtanes, skon lif och själ, nådige och mäktige herre djäfvul! Jag skall aldrig äflas efter ulfven mer

i det här syndahålet. Nej, så sant mig Gud förhjulpe till lif och själ jag det skall göra!»

De två på marken skrattade och försäkrade trovärdigt, att de voro människor, goda beskedliga människor, som inte ville någon det minsta förnär.

»Är det möjligt?» lät gubben i fågnadens ifver. »Hvad i all världen går I då här för och hjärtskrämmer en stackare?»

»Ja, vi ha undrat lika mycket på dig, som alldeles försvann ur vår åsyn!» svarade Emanuel och underrättade, att han som skollärd man kommit med sin vägvisare till stället för att läsa bort ofriden.

Gubben kraflade sig nu upp efter timringen. Mycket meddelsam i sin stora lättnad upplyste han om rätt märkliga ting. Gammal som han var, utan torp, utan födoråd hade han helst velat vara ensam om traktens goda ulfvafänge och fördenskull ställt till lite spökefnassel mellanåt för att bortskrämma andra, som kunde vara sugna efter ulfven i de nejderna. Men för egen del hade han själf icke alltid fått gå sin väg i fred för det oroliga, och vid synen af de främmande hade han blifvit illa skrämmd. Nu ville han gärna träffa någon uppgörelse med de två främmande om tystnad med detta ulfvafänge. Dels kunde prästen finna hans näring ogudaktig, eftersom dödjorden ännu icke var prästläster, och för kapitlet ville den gamle ej stånda för att kanske komma i vapenhusets stock och slutligen pålysas till bättring. Dels, och det var i alla fall hufvudsaken, kunde ju hela hopen ge sig dit och sköfla hans goda bärgning på gamla dagar.

Främlingarna läto visst icke omedgörliga, och på inbjudning gingo de med gubben hem till hans kula på skogsmon. Hon var uppförd i trattform af stybbadt res-

virke på en i marken gräfd bottenmo. Hvilolafvar sträckte sig på ömse sidor om midtelgången fram till den gråstensmurade spiseln, som rökte ut i det fria. Det var en kolarkoja efter ortens sed.

De främmande satte sig ned på lafven, och i spiseln blåste den gamle upp en muntert sprakande eld. Väl-fägnad bjöds af rostad fågel, salt och bröd. Så kom ulfvafänget åter på tal.

Karln på stället erbjöd sin granne del i arbete och vinst. Ty näringen, menade han, räckte Gudi nog för två, men kunde blifva måttlig för tre och skral för flere.

Förslaget bekräftades med handslag, och som båda voro hemma i yrket, så talades länge om dess skilda stycken. Slutligen sade gubben:

»Mången ulf har jag fångat i min tid, men aldrig någon lik den, som jag har i andra kulan där vid baklidan. För honom skall du nog få leta efter maken till.»

»Nå, huru är han belevvad då?» ville den andre veta.

»Han är svart, kan du tänka dig!»

»En svart ulf?» utbrast grannen tviflande. »Kan det vara en verklighet?»

»Ja, du kan väl få se honom i morgon, innan du går hem. Jag skulle ha skjutit honom i kulan, men får väl vänta, tills pojken kommer igen med bössan, för han är borta med hundkräken för tillfället.»

Emanuel hade dittills suttit med vidt kringfarande tankar, men blef rätt uppmärksam vid detta tal. Och troligast var det väl om detta märkesting, som han strax bad att få tala enskildt med gubben ute på backen. Sedan redde sig de tre karlarna, så godt de kunde, ett nattläger i kulan.

Nästa morgon efter fågelfrukost gingo alla tre bort till

varggropen vid baklidan. Den låg på en sluttning och ådrog sig redan på långt håll de annalkandes uppmärksamhet genom en bottengång, ingräfd i sluttningsbanken mot en tillstängd lucka i timringen.

»Det var en märkelig ställning!» tyckte grannen.
»Hvarför byggde du så?»

»Jo, si jag tar ut ulfven genom bottenluckan där, då jag har lagt ner honom. D'är ju rätt besvärligt för en gammelstackare att fara och klifva upp och ned efter timringen,» lydde svaret och den andre tyckte rätt bra om denna ställning.

Alla tre kommo upp på banken och sågo ned i gropen.

Där satt den svarte ulfven till seendes nere på botten, inkrupen i ett hörn, ängsligt bevakande sina fiender, och afbidande sin ofärd af deras händer med en min, som liknade undergifven, en blick, som föreföll mänskligt bedjande. Emanuel blef isande förskräckt, och grannen sade medlidsamt:

»Han är illa till mods den där, skall jag säga. Då en kommer sig från'et en tid, så är det just gruftsamt tänka på att ta' ihjäl dem.»

»Ja, tala om det!» svarade gubben. »Men si nu är det så belevadt med den här, att han skall fara lindrigare än kamraterna.»

Utän att orda vidare gick gubben ned och öppnade bottenluckan.

Den svarte ulfven glindrade tvifvelaktigt på denna utväg, liksom anände ett nytt försåt, men kröp till luckan, listade sig försiktigt undan och var med några kraftiga språng högt uppe i svedjan. Där dröjde han med en

forskande återblick och försvann med ett sorgmodigt tjut i skogsbrynet.

»Du är mig en märkvärdig ulfvafångare, du!» ropade grannen till den återvändande gubben.

»Ja, den här gången, men annars är jag inte så blöt af mig,» lydde svaret dunkelt, och ordet härom fick hvila.

Hvad stunden led återvände Emanuel från ödebyn vid Stora-Selet tillsammans med sin vägvisare, nådde dennes hem och följde sedan hufvudvattnets lopp till dess utfall i Ångermanälven.

Därifrån återkom han båtledes till herr Andreas Asp med uttömda besparingar och en öfverraskande nyhet, som i raden af nordsvenska öden skulle varda ett blodskapitel af hemskaste slag, kapitlet om Svarte-ulfven, som skref.

IX.

NYA SPANINGAR EFTER SVARTE-ULFVEN.

Berättarordet återgår till det babyloniska fängelset på Bispehöjden.

Ute på en af dess skuggande loftburar med vid utsikt öfver det simmiga landskapet sutto doktor Göran och magister Georg med Nora-prosten herr Andreas Asp på besök.

Den sistnämnde lät blicken grufsamt sväfva bort öfver den lilla hamnplatsen väster mot sundet, hän mot inlandets svartskogiga rymder, som tornades upp mot västra synranden. Blicken följde endast den bortsväfvande tanken på en fara, som anades från dessa håll. Än så länge

var man icke van att förbida största vådan från vattenlinjen på Österhaf.

»Jag kom hit för en högst bekymmersam angelägenhet, ärevyrdig broder,» började herr Andreas sakteligen, där han satt.

»Ja, det är nog inte annat än bekymmer nu för tiden,» svarade gamle doktorn med rynkad panna. »Men en lisa är ju, att broder icke har öfvergifvit mig alldeles, såsom jag har trott en tid.»

Den besökande log och genmälde lent:

»Hvad den delen beträffar, så fann jag mig helt öfverflödig som *consultor* i stiftssaker, så snart det förspordes, att högvällärde herr magistern var hemkommen just för det ändamålet. Och nu kommer jag håller inte för att gifva råd, utan allenast för att i all ödmjukhet begära sådana.»

Doktorn såg bekymrad på sin son och frågade ej utan otålighet:

»Nå, hvad är nu å färde?»

»Ja, för att komma till sakens egenteliga kärna, får jag kanske draga ärevyrdige herrarne till minnes en del bekanta händelser, som sammanhånga med den märkelige upplysning jag nu utspanat hafver.»

»Var så god! Vi skolom höra på!»

»Nuväl, ärevyrdige herrarne torde veta, att de gamle antikrister höllo sina stämplingsråd en tid när spåfinnarna på Gudmundrå-mon?»

Herr Andreas pekade obestämdt mot väster, och gamle doktorn svarade med en nick:

»Jo, vi lära nogsammt veta det! Hos bonden Petrus, fadern till den där ofågeln Svarte-Petter.»

»Och så hafva herrarna hört talas om de mer bekanta

personer, som voro när de antikrister som uppviolare där på orten?»

»Det var först och främst de där två bönderna Per Olsson och Daniel Israelsson, som alltid hade sin hand i all olydnads verk. Sedan hörde väl Svarte-Mickel och Svarte-Petter också dit, såsom slefven hör grytan till. Så förmodar man, att han icke håller saknades, den där Svarte-ulfven, som skref åt dem.»

»Ja, detta, min ärevyrdig broder, är som sagdt bara en förmodan. Men hvad jag med visshet har inhämtat är, att Mäster-Sara var där.»

»Hör man på!» utbrast doktorn förvånad. »Är detta möjligt, min broder?»

»Nå, hvarför väcker detta förvåning? Var man icke fast hållre van att vänta hvad som hälst af detta fördärfvade stycke?»

»Visserligen, men hon saknade ju icke ståndesprits och *tendens* likväl, hvad jag kan tro?»

»Jaså, tror ärevyrdig broder det? Nej, efter hvad jag vet försummade hon intet tillfälle att visa sitt eget ämbetsstånd en inneboende oviljas djupa vanvördnad.»

»Kan väl hända, men nu menar jag, att hon i sitt utvärtes väsen var af allt för stor *délicatesse* att finna sig väl bland bönder och vinna deras förtroende i en komplott, som på köpet var *machinerad* mot hennes eget stånd.»

»Detta är, med gunstig *permission* sagdt, ett grundligt misstag, min ärevyrdig broder. Hon hade en rent oförligkelig gåfva att ställa sig väl hos gemene hopen.»

»Nå, må det allting så vara, men hvad skulle hon som kvinna göra där i alla fall?»

»Stå dem tillhanda med sin upplysning, sin lärdom,

sina råd, sin skrifvande-hand. Detta faller sig alldeles gifvet med hennes temperament.»

Doktor Göran skakade på hufvudet, ref sig bakom örat och utbrast:

»Knappast troligt, att hon trängdes befatta sig med sådant! De hade ju den där Svarte-ulfven, som skref åt dem, och annat mer.»

Herr Andreas bekämpade ett löje och svarade:

»De hade Svarte-ulfven, säger ärevyrdig broder! Vet man då så noga, att han och Mäster-Sara verkligen voro skilda personer?»

»Visserligen ej *strictissime*, men hvem hafver tänkt sig honom annat än som karl hittildags?»

»Ja, kanske just detta är vår grundliga irring, när allt kommer vida. Vi ha ju granskat alla möjligheter af det slaget och på sistone funnit hvarje tänkbar misstanke ogrundad.»

»Nå, detta är ju en rätt egen vändning,» medgaf doktor Göran betänkligt.

»Nå, vi skolom gå vidare i ordningen! Det är ju bekant, huru Mickel och Petter innästlade sig i Mäster-Abrahams hus härute och höllo på att blifva mågar där i gården.»

»Den där grufveliga skandalen? Ja, men vi få lof att taga de bedragna människorna frie i den delen, att de icke visste, hvilka dessa ofåglar voro.»

»Jaså, har ärevyrdig broder redan glömt, att denna Mäster-Sara, som fann sig så väl med giftesförslaget, var med dem i deras sammangaddning på Mon och ovillkorligen lärde känna ofåglarne vid rätte namn där på orten?»

»Ja, detta är ju *strictissime* riktigt.»

»Nå, hvad *conclusion* vill nu ärevyrdig broder draga af slike *premisses*?»

»Möjligen var det hon, som drog dem till gårds då?»

»Ja, de måste kommit dit med hennes vetskap och vilja. Nåja, nu sutto de där i all välmakt och stämp-ladé mot sin öfverhet. Mäster-Abraham i sin ovislighet höll öppet hus för de antikrister och dottern *parerade* dem som värdinna. Där voro som oftast Per Olsson och Daniel Israelsson. Där i gården var det, som deras kom-plott ovillkorligen måste ha fattats i pennan.»

»Därom blifver nog intet tvifvel,» menade doktor Göran, »och dock har det just varit knuten att förstå detta.»

»Nå, men hvarför så, min ärevyrdig broder?»

»Hå, rannsakingen med gårdsfolket har ju tydeligen visat, att dit kom ingen, som med skäl kunde misstänkas vara Svarte-ulfven!»

»Vålan, detta bevisar just, att han var till finnandes inom gården, och Mäster-Sara fanns med visshet där. Ja, ärevyrdig broder ser själf! Börjar inte nu sannolikheten klarna upp?»

»Det ser verkligen besynnerligt ut!» medgaf doktor Göran och ref sig åter bakom örat.

»Nu skolom vi gå vidare. De två skalkarna röjdes och rymde. Kort därpå fingo vi fatt deras konspirations-skrift, och ändtligen greps han, Svarte-Mickel, på bröllops-gården, halfklädd i rummet hos Mäster-Sara.»

»Ja, för Gudi beklaglig!»

»Nu tör väl denna skandal få vittna hvad ringa *stånds-esprit* man kunde vänta af denna varelse?»

»Det medgifves fullt ut!»

»Och sedan fick ju den grofva synderskan gå utan

ringaste näpst till all förargelse i Guds församling. Ingen tordes åt Mäster-Abraham, då som nu, icke ens underätta honom som fader om den allom veterliga skammen. Detta är ju också välbekant för ärevyrdig broder?»

Stiftsherden suckade tungt vid detta uppenbara hån, och hans spögubbe fortfor:

»Emellertid fick Mäster-Abraham ändå reda på sammanhanget. Men innan han, den förargerligt lastbare syndaren inför hela stiftets ögon, dref den felande dottern från hemmet, påträffades hon en natt med stulna nycklar i vårt konsistorii-rum. Kanske ärevyrdig broder själf kan förklara, hvad hon skulle göra där?»

»Ja, efter hennes uppriktiga bekännelse med gråtandes tårar skulle hon dit och forska i de fördolda Moseböcker, som de fåkunnige prata om.»

»Just det ja, men se vid den tiden var det, som *documenta* åter begynte försvinna ur konsistorii gömmor.»

»Hvad menar då broder?» sporde doktorn ängsligt.

»Ja, hvad menar ärevyrdig broder själf?» lydde genfrågan uddig. »Den där var långt mer bevandrad i de helga skrifterna än flertalet af prästerskapet. Och så kunde vi likväl vara nog förblindade att låta narra oss af en slik fabel! Nej, det kan hädanefter ej längre råda något tvifvel därom, att denna varelse, hon och ingen annan, var den, som vi så länge efterspanat fåfångt.»

»Det tör nog broder hafva rätt i!» medgaf doktor Göran sakta.

»Och hvad bevisar sedan denna fortgående stöld af handlingar? Att deras stämplingar mot all vår förmodan fortgå på gamla viset, så att ofärden kan drabba oss bäst vi ej ordet veta, som åskan ur skyn.»

»Nå, men hvad skolom vi då göra?»

»Äreverdige broder tör minnas, att jag ej kom hit för att gifva, utan allenast för att i ödmjukhet begära råd. Kanske högvällärde herr magistern har det rätta ordet i sinom tid?»

Så sade herr Andreas med någon spetsig dragning i tonen. Och magister Georg, som hela tiden suttit tyst, upptog den utkastade stridshandsken så:

»Jag gaf min fader det rådet att reformera och understödja dem, som vilja införa allmänna rikets laga ordning här, oafsedt hvad smädenamn de bära. Nu råkade en person i väntrummet höra vårt samtal. Strax var jag skändad öfver hela stiftet såsom en antikrist, en varg i veum, en orm vid min faders barm. Men icke dess mindre ger jag nu samma råd som då: grip reformatsen fortast an och beställ den saken så, att *clerus* ej behöfver darra som ett asplöf för minsta ord, som i rättmätigt klagomål kommer fram till världsliga öfverheten. Behöfver jag smädas som en hedning för detta råd, måtro? Hvad säger vördig prosten, uppriktigt taladt, om detta?»

Herr Andreas lät med sänkta ögon den skarpa piken glida sig förbi och svarade lent:

»Äfven jag erkänner fullervisst, att här i stiftet kunde tarfvas någon reformats i vissa smärre delar, men finner icke dess mindre att rådet är ett stort oråd, om meningen är, att verket omedelbarligen skall gripas an i denna tidens skickelse. Nej, bonden får icke vänja sig se, att han genom sin trotsighet drifver sin öfversäte dit han vill, hälst när därtill kommer, att han i samma andedrag vill bortväxla Guds vredes tuktan, som varit så hälsosam för hans blotta åtanke. Hvart tager då hans skyldiga vördnad vägen? Hvart bär det med all religion

på en sliker stråt? Huru går det med ståndets värdighet och beskärde förmåner och *prævilegia*? Men om detta skränet någon gång återvänder, om bonden i ödmjukhet kommer åter till gudshus och nådabord, om han då enfaldeligen ställer sina bekymmer i vår hand, då, men icke förr än då, är rätta stunden kommen för en reformats i behöflige delar. Men till dess sådant sker, måste vi med all makt se till, att världslige armens ovisliga godtfinnande icke drages öfver oss i denna oreformade skickelsen till en rent ojämförlig skada.»

Magister Georg blef ej svaret skyldig, och den så inledda striden stod länge mycket skarp.

Nu är det väl sagdt, att blodet är tjockare än vattnet, men hos doktor Göran fanns väl också något ännu tjockare än blodet. Ty när han ställdes i det kinkiga valet mellan dessa två rådgifvare, försköt han sonen och återgick ödmjukeligen till sin mångbeklagade spögubbe. Med harmens rodnad reste sig då magister Georg och sade, i det han lämnade loftburet:

»Krisen nalkas med jättesteg. Snart lären I spörja, hvad som följer af detta val!»

»Kommer dag, kommer råd!» tröstade herr Andreas, och samtalet fortgick på tu man hand mellan de två, som tills vidare skulle vara ett.

Återinsatt i sin gamla äro började stiftsherdens rådgifvare att på sitt vis göra skäl för denna egenskap, och hvad timmarna ledo under samspråk och gästvänskap reste han hem till sitt prosteri efter omfattande aftal.

En följd af dessa blef, att prästerskapet, kronobetjäning och ståndsfolk i allmänhet sattes i rörelse för att varligen efterspana och gripa den på spåren komme Svartulfven, som skref.

¶ |Hvad man nu omsider lyckades få veta om Mäster-Saras öden från den dag, då hon försköts ur föräldrahuset, var i sammanfattning följande.

Från början skulle husbondedrängen efter faderns tillsägelse, utan att säga henne ett ord, föra dottern åt hvad håll han tyckte, allenast tolf mil bort, och lämna henne sedan åt sitt öde under vägen.

Vid första färjställe vek drängen norrut öfver den stora äfven, men kommen i land på hinsidan, lät han ändtligen upp sin mun och sade:

»Färd öfver laxevatten mot nord
Lösér dig från husbondeord!»

Förmodligen var detta rimstäf någon utfyllnad till den gamla Hälsinge-lagen från de tider, då hvarjehanda friheter unnades nordens vågsamma bebyggare. Men huru därmed var, så räckte stäfvét till att lösa tjänarens samvete från husbondens befallning. Han förde sin herres förkastade dotter till en redan utsedd fristad i en öfvergifven torpstuga på skogen. Dit skulle hennes nödtorft i ved, gudslån och annat skaffas af granntorpets gubbe, ett aftal, som träffats i förväg. Ty i aning om faderns hårda dom hade syskon, tjänare och grannar sammansvurit sig med en del antikrister att hjälpa den omtyckta Sara. Till en början ordnade drängen hennes nya hem på torpet, och då hans ärliga öga ej längre kunde spana något, som kräfde hans händers omsorg, var det också ganska lagom tid att vända om.

Sedan hade den förskjutna ej behöft sitta där alldeles ensam på torpet. Gamla antikristers väg till stället kunde tydligt spåras och bland andra äfven, efter allt utseende, Svarte-Petters.

Till dessa spaningar, som af ingenting motsades, kom från osäkert håll en motsagd uppgift, som likväl togs för god af landets öfversåtar.

En vanryktad kvinna, krögerskan och pulverhäxan Maja, som ej utan fog misstänktes för hat till Mäster-Abrahams hus, angaf sig hafva bistått Sara där på torpet vid födelsen af en son, den modern själf skulle hafva vattenöst med namnen Per Abraham Mikael. Om denna sak visste likväl granntorpets gubbe ej ett spår, ehuru äfven han bestyrkte, att Maja varit där.

Men då denna ovissa sägen lagts till det öfriga, så var hufvudsaken den, att Mäster-Sara omsider försvunnit från stället utan yppad möjlighet att vidare följa hennes spår.

Forskningarna efter Svarte-ulfven, som skref, ledde alltså ej till väntadt slut, men väl till andra följder af oberäknadt slag, såsom närmast är att se.

X.

SVARTE-ULFVEN RIKTIGT SVART TILL SIST.

Här följer i ordningen en så beskaffad händelse, att knappast någon diktare framkonstlar ett motstycke äfven med hjälp af den rikaste inbillning.

Från början hade ju Svarte-ulfven endast varit ett hatfullt öknamn på den okände, som skref. Och liksom karingen gick hemma vid gården och trätte på björn, där han gick borta i skogen, så hade öfversåtarne, icke minst från sina predikstolar, länge beskärmat sig öfver honom, så att odjurets namn och bedrift kommit i hvar mans mun.

Så blef det svarta namnet till sist utfyllt med en fabelaktigt hemsk och hemlighetsfull skepnad. Fader Anton, fjärrskådaren i de dödes och lefvandes riken, uppfordrad att efterspana den mänskliga skrivaren i sin trumma, kunde icke se mer än en svart ulf och därmed jämt. Hvad ville en slik förklädnad säga? Se därom hade lärde och olärde gjort sig mer än en foundation.

Så kom på ilande ryktets vingar ett märkligt bud. Svarte-ulfven gick på denna syndajord i verklig, svart ulfvaskepnad af kött och blod. Den allom kände Lapp-Manel, gossen med de stora gåfvorna, hade ju frälst honom ur själfva varggropen, just när fångstmannen skulle nedskjuta'n, hade frälst honom för en särskild sak, som den trögtänkte fick efterfråga många gånger, innan den yppades hviskande.

Nu är till sägandes, att Svarte-ulfven begynte spöka än här, än där öfver Bottnens vida länder.

En käring varnade honom, där han satt som en hund mellan två stubbar på den solsidiga svedjan strax ofvan sommarfähuset. Han satt där och vände hufvudet hit och dit i spaning öfver byarna nere mot forsen.

Och det gjorde människan så ondt vid hans ödeliga uppsyn, att hon genast sprang till gårds efter en näfve saltströmming på bröd och skulle räcka honom. Han glindrade så underligt på henne och tog ett baksteg. Då lade hon från sig hans matpass på en stubbe.

»Kom hit och ät nu, svartryggen min!» sade hon gråtfärdig och gick undan lite.

Svarte-ulfven kom då varsamt fram, vädrade för sig och höll till godo med kosten. Med tacksam ögonfärd slog han sakteligen på svansen med den ringa gåfva han ägde att fagna människan på detta vis. Sedan lunkade

han svedjan uppför. Öfverst i backen satte han sig en stund, innan det bar af inåt skogen. Då hördes ylen hans, men hvilken sorgsam och klagelig yl! Människan måste rent ut ta upp förklädet och torka sig i ögonen under bön till Gud att förbarma sig öfver den arme . . .

Och så hade ju människor varsnat honom efter skogsvägar, vid fäboställen, kolbottnar och utmarkslador — öfverallt så pass nära folks framfärd och åtfärd, att han kunde vara skapligen säker för hundkräken.

Öfverallt var han sedd af människor, det ville efter landets mål säga kvinnor, särskildt de gifta eller kärin-garna. Annat människoslag var icke ens bekant för karl-folket, som efter vanan ingenting såg, karlfolket, ett slags husdjur, som människan måste hålla för körslor, utlagor och krigstjänst, att icke nämna mer. Och ville man gå till grunden, så hade Bottenlandens kvinnor alltid haft och hade väl än i yttersta fall de styrande människornas vitsord. Nu kom till synes hvad deras samfällda härskri kunde förmå en gång.

I allas munnar låg oupphörligt en gifven fråga:}]

»Hvilken mänsklig själ blef bunden i djurets kropp? Hvilken ogärningsman utan like har förgjort medmänni-skan med sina afgrundssvarta konster?»

Och hvem Svarte-ulfven var, det kom till sist vid öf-versåtarnes myckna räfstebraåk som en tasselhviskning, flugen ut öfver påräknade gränser.

Bäst ingen visste ordet af, stodo landets menigheter i gränslösaste sorg och förbittring slagna af den tanken, att öfversåtarna ökat raden af sina gudsförgätna gärningar med en, som skulle sätta gränsen. De hade förgjort den hand, som vågat gripa pennan mot gamla vredens styg-gelse, så lydde härskriet från de gamle antikrister. De

hade förgjort den mun, som kunde röja Guds nya evangeliets härlighet, blef ångestropet hos de nye. Och »de argare antikristerna» gjorde ett grufligt sammanslag af bägge delarne.

Innan ännu någon öfversåte sporde hvad som föregick hos folket, voro de skilda trätobröderna i sorgens och förbittringens lågor sammansmälta till en allt uppslukande storm af »argare antikrister», behärskade af en själ och samma tro. Deras själ var det oförsonligt uppsjudna hatet till gamla vreden, hvares mål skulle vara satt i denna ogärning. Deras tro var, att det nya evangelium nu skulle fram i dagens ljus till trots för helvetets alla makter.

Nu hade Svarte-ulfven i sanning blifvit en svart ulf. Så våldsam blef denna med uppresning hotande rörelse, när den oförtänt blossade upp, att dess aflägsna dyningar in öfver Svealand gjorde kungliga senaten i Stockholm högst betänklig till mods.

»Hvad är det nu för en stormväderstöt, som uppkommer af Västernorrlanden? Hvad stort elände är åter å färde där?» sporde sig dessa rikets herrar.

Nu började gamla vredens skålar, den ena efter den andra, sjuda hett kring öronen på domherrarne i norra superintendentians kapitel. Först kom ett rent förfärande kraftord från ärkebiskopen i Uppsala, den högt förtjänte Ericus Benzeliuss, en af dessa bottenlänningar, som de lärde *norrlandi* gärna utpekade, när de ville framhäfva sig själfva. Ständigt vaktande efter lägligt tillfälle att ingripa i stiftets bedräffigheter sände han dess prästerskap ett skarpt herdabref och dess öfvermyndighet en skriftlig antydan, att därest en grundlig visitation uteblefve genom åtgärder inom stiftet, skulle den i värsta fall komma genom åtgärder utifrån.

Sedan kommo trängande föreställningar från rådsregeringen.

Sist lät excellensen på Gäfleborg, de norra länens höge general-commissarius, höra af sig. Till hamnplatsen vid Hernösundet utlyste han en allmän landtdag och lät stiftsfäderna där på orten i osminkade ordalag förstå, att om befolkningens uppresning nu skulle undvikas, hade de att ofördröjligen företaga liknande åtgärder för att afskaffa de många upprörande missbruken hos clerus.

I de handfallne stiftsfädernas lag reste sig nu en man och sade beslutsamt:

»Krisen har nu kommit. Här hjälper ej annat än reformera, om ej detta redan är för sent!»

Den alltid motsagde Georg Vallin hörde ingen motsägelse nu. Tvärtom var det han, som nu fick det föga afundsvärda uppdraget att leda den oundvikliga reformatsen.

Till den nordsvenska stiftsstaden samlades i brådstörtad hast från närmaste orter de världslige och andlige män, som skulle utgöra landtdag och prästmöte. Nu skulle öfversåtarna reformera sig -- mest uteslutande på egen hand.

Arbetet började med skarpa beskyllningar mellan predikoämbetet å ena sidan, krono- och rättsbetjäningen å den andra, men beklagligen hade man alltför rätt å ömse sidor.

Under dessa artighetsutbyten kunde predikoämbetet emellertid ej förlika sig med den skickelsen, att Svartelufven blifvit så svart som han var, utan lät sig angeläget vara att genom en ny utförlig rannsaking efterforska hans uppkomst och utveckling.

Framst i hugget stod nu den stackars Lapp-Manel, af

ryktet utpekad som odjurets ädelmodige hjälpare ur dess trångmål i ulfvakulan.

Emanuel inkallades till förhör. Genom hans sannfärdiga bekännelse blottställdes icke blott Anton på Mon, som också fick träda fram, utan ännu mer högvördig Andreas Asp, som på det viset fick två sagesmän mot sig.

Den sistnämnde sade sig vara fri och blef i den kristliga anständighetens namn frisagd af doktor Göran, som därigenom kom in på frisägelsernas slippriga stråt och fick fortsätta så länge det bar sig.

Anton på Mon fick gå hem med en slät förmaning, ty strängare åtgärd tordes ingen vedervåga mot den svåre trollkarlen.

Med Emanuel åter hade man friare händer, och som förvunnen till del i signeri blef han, i afbidan på vidare rannsaking vid tingsrätten, insatt i skolhäftet. Där, genom gluggen, nådde honom äreborna Anna Beata med kost och uppmuntrande ord. Hon var inne i staden för att hushålla åt sin fader i dessa brydsamma dagar.

Väl kunde man nu klarligen fatta Svarte-ulfvens senaste utvecklingsskeden, men i fråga om dess tillhåll i enbar mänsklig skepnad stod man där åter lika klok som i början. Dock hade väl mycken tid förspillts med hans nya rannsakande, och meningen var nog, att han skulle döden dö i den kvalfulla septemberhettan detta år.

Magister Vallin och excellensen Alexander Stromberg gjorde nog sitt bästa, men ingendera fick någon fart i reformatsen. Detta skulle lyckas först genom en särskildt uppskakande händelse, som nu kommer till synes.

XI.

ANTIKRISTERNAS HÅR MOT BISPEHÖJDEN.

Reformatörerna på Bispehöjden sutto en förmiddag likt dagtjufvar i sitt slemma arbete och suckade i kvalmet efter slut på den odrägligt sömniga förhandlingen.

Predikoämhetet höll på att rifva ned hvad det med yttersta möda byggt upp föregående dag. Och *dominus* Laurentius Hägg, *pastor* och *præpositus* i Selånger, hade ordentligen slumrat in i länstolen.

Landtdagen i andra våningen var inbegripen i det motsatta bestyret och sökte alltså bygga aldrig så litet af föregående dags öfverläggningsspillror.

Då hördes ett gruffigt larm vid inkörsporten till gården.

När man så afbröt förhandlingen och såg efter, fanns där utanför vara en hop borgare, som väsnades af okänd anledning, synbarligen för att påkalla höge öfversåtarnes uppmärksamhet. Ty att tränga inom bispegårdens hank och stör tordes väl dessa vördsamme ej.

En tjänare gick fram till porten och efter utväxling af några ord med de högljudde, fick han brådt att kalla ut sin husbonde. Strax återkom doktor Göran till de vändande ämbetsbröderna och sade skälfvande:

»Ett rykte förmåler, att Svarte-Petter nalkas staden med en ändlös här af antikrister!»

Han tillade, att borgarfolket nere i staden alldeles tappat hufvudet i förskräckelsen.

Detsamma höll nu på att vederfaras äfven reformatörerna på Bispehöjden. Många bland dessa finga den föreställningen, att deras oundvikliga ofärd nalkades. Andra föregåfvo samma tro för att få skolka i väg från den misshagliga reformatsen.

Excellensen var nu den man, som med kraftigt stampande sporrstöflar och draget svärd dämpade villervallan i dess utbrott.

När de orolige omsider, efter flere skapliga underrättelser, återfingo sitt lugn, så befanns det, att denna störtskur rensat luften. Ty nu började och fortgick reformatsen så pass allvarligt som möjligt var under rådande skick. Excellensen och magistern fingo en hel rad viktiga åtgärder genomdrifna, och raskare gick det undan, i samma mån antikristernas här nalkades.

Att dessa drogo stillsamt och beskedligen fram, såsom alla inkomna budskap enligt gäfvos vid handen, kunde visserligen lugna den värsta oron. Icke heller, berättade utsända spejare, tänkte dessa antikrister ställa någon till svars för den svarta ogärning, hvars hemska folksaga vållat hela uppståndelsen. Kvinnfolken, hette det, hade gråtit och väsnats på sitt vis, tills äfven karlfolket hade bitits af sinnet. Men hvilken skulle de ställa till svars? Ingen fler än spålappen Nejne skyldes i dessa tider för så djäfvulska fukter; förr hade nog funnits flere af det slaget. Och, när allt kom vida, hvem kunde med vissheten på hand träda fram och kasta ut en sådan käpp ens bland hopen af öfversåtarne? Mången hade redan fått en Thomas i sig och de andra ställde saken i Guds hand. Men hade man nu liks kommit sig i farten, så skulle man gå fram med det, som ingen kunde jäfva, och fråga, om man fick vara till på jorden. Lastarenom skulle man icke lämna något rum, så mycket var säkert, hade antikristerna sagt.

Icke dess mindre uppmanades excellensen ifrigt att möta denna folkhop och förmå den att återvända. Men den sluge trommannen förebar hvarjehanda motskäl och aktade

sig visligen att afvärja den goda vind, som nu kommit i seglen. Han brassade på som det var, styrde så högt han kunde och lät antikristernas storm nalkas ohejdad.

Ändtligen kom den med bäfvan motsedda dag, då Svarte-Petter, efter uträkning, borde inträffa med sitt följe. Den dagen arbetades med brinnande ifver på Bispehöjden, och då man sent omsider reste sig för middagsmålet, som intogs på stället, skulle den välsignade reformatsen vara färdig.

Efter måltiden slog sig de ledigblifna reformatörerna ned efter loften och spanade utöfver trakten bort mot landsvägsbacken på andra sidan sundet.

Omsider började en gråaktig massa vältra fram ur skogs-brynet, skred ned öfver backen och krökte sig efter vägens långa bukt som ett grått, sammanhängande band, oupphörligen neddraget ur skogen i aldrig sinande längd.

Tåget, höljdt af dammets upphvirflande skapelser, som väckte tanken på en svällande jätteorm, skred med hufvudet genom en granskogsdunge in öfver de två broarna i sundet.

Nu vid lag kunde de svettiga åskådarne på Bispehöjden se, att hvarje man var rustad med spjut i handen, matsäck och bössa på ryggen. Äfvenså kunde de ängsligt lyssnande med kåre efter ryggen höra massans tramp och gny likt dånet från en aflägsen fors, men alltjämt vräkte tillflödet fram från det aflägsna skogsbrynet.

Vid denna ställning blef excellensen rätt allvarsam, och fäderna stirrade på hvarandra med bleka, veckiga pannor. För ovana ögon tedde sig den lilla bondehären om knappa 3,000 man så otalig, att kanske ingen tänkt sig värre om Sanheribs och Xerxes' härskaror fordom. Var detta en afgrundens synförvändning eller skulle man tro, att de

närmaste fyra landskapen hyste i all denna oräknelighet antikrister, dolske i hugen mot sina öfversåtars lära, styrelse och öfverhöghet? Dessa antikrister — ja dem hade man dittills i sina tankar skådat en och en i sänder, kringspidda en här, den andre där: Jon på svedjan, Ante vid tjärn, Lars på hultet, Grels vid ån, Mates på skäret. Alla dessa kringströdda gråsparfvar på hvar sin kvist hade varit idel små enheter utan summa. Mot sådana hade öfversåtarn kunnat i sin själfförblindelses spegel obehindradt skåda sig själf ofelbar, förkrossande mäktig, stor och underbar, ett högre Guds beläte med rätt att betrakta undersåtarn som ett slags husdjur. Men här fick man se, att det kunde varda lasset af gråsparfven med, och ett rent förfärande lass af mannaåldrars hopade oförrätter, ond trug och dolskhet. Det var detta lass, som nu vältrade fram synbarligen för att som myror på marken krossa de nu så små, de förr så store.

Tåget skred in ett stycke öfver hamnplatsens storgata mellan ett par låga husrader, där borgarfolket gömt sig spanande bakom stängda gårdsportar och fönsterluckor. Två smärre afdelningar afsöndrades nu. Den ena tågade bort och slog en krets kring lärdomsskolan, den andre kring kyrkan.

Hufvudmassan åter skred i oafbruten gång mot Bispehöjden, fyllde den långa backen, som låg under de skälfvande åskådarnes ögon, och nådde fram till dess krön just i samma stund som det gråa bandets aflägsna ända trädde ut ur skogsbrynet.

Nu hade man antikristernas gråa och taggiga orm i full öfversikt, utbredd öfver det vida landskapet i ungefärlig S-form, med stjärten ännu borta i landsvägsbacken, mellankroppen på de långa broarna i sundet och hufvudet tätt vid gårdens inkörsport.

Skrik från kvinnorna i gården genomträngde våningarna. Männen stodo bleka som kyrkgårdsspöken och deras vec-kade pannor pärlade svett i stora droppar. Den arme fången i detta babyloniska fångelset härdade icke ut med själspinan. Han svimmade och måste bäras bort.

Hvem väntade icke nu det värsta, då ormens hufvud nådde fram till hufvudporten! Men hvilken omätlig lätt-nad öfver alla bröst: det vek af åt sidan, följde planket omkring efter dess fyrkant, det ena hvarfvet efter det andra, så att den lugnt framglidande kroppen lindades i oupphörliga bukter kring gården en stund bortåt. Och till sist tedde sig den omgifvande sandkullen med dess vida slutningar ned mot vretarne alldeles gråklädd af den spjutväpnade massan.

Så upphörde rörelsen, men en dryg del af kroppen sträckte sig ännu efter uppkørsbacken och genom hamnplatsens hufvudgata ned till broholmarna, dit stjärten omsider hun-nit och stannade i sitt framåtgående, så snart lystringens bortskridande våg nådde dit.

En stund förblef den väldiga människomassan orörligt och högtidligt bidande. Där knallade efter hvarandra tre aftalade lystringsskott. Omedelbart därefter uppkastades med pilskäkta en vimpelstock, som under sitt uppstigande mot höjden vecklade ut en brokig duk, saktade sig, stan-nade och började sväfva.

Då lät massan upp sin mun, och som en åska dånade ropet mångtusentämmigt:

»Hit med nyevangelium! Bort med gammelvreden!»

Det babyloniska fångelset på Bispehöjden skallrade i sina grundvalar.

»Hit med nyevangelium! Bort med gammelvreden!»
mullrade återskallet doft och oredigt från inlandets berg-

vinklar, från sundets djupa dæld, från de öfverhängande molnen.

Det lät som om himmeln och afgrunden jämte den döda naturen själf instämde i antikristernas rop.

Någonting liknande detta hade öfversåtarne aldrig kunnat tänka sig, än mindre erfarit.

Somliga stodo slagna af blindaste skräck, andra af samvetets vaknade ruelse, ännu andra af synen på den yttersta tidens fasor som varsel om den hart förestående domen och all denna världens undergång.

Hvad högvördig Andreas för sin del tänkte, där han stod och rufvade, kunde icke vara så godt att veta, men angenäma tankar hvälfde han icke inom svettig panna, det märktes tydligt.

»Nu är dag kommen, herr prost, men hvar är rådet, som skulle komma efter herr prostens löfte?» sporde en röst tätt bredvid.

Den rufvande for upp som för ett obehagligt styng, såg åt sidan och mörknade för magister Georgs klara förebrående blick.

Excellensen steg torrskrattande fram och sade:

»Summan är den, att hans vördighet står där, det ser jag tydligt. Jag skall nu gå ned och språka med edra antikrister. Vill herr prosten göra sällskap kanske?»

Den tillsporde aktade ej nödigt att svara, utan vände ryggen till och vacklade bort.

»Vi få fresta reda oss honom förutan,» fortfor excellensen. »Och kanske skulle häller icke hans åsyn särdeles behaga de granntyckta antikrister, som vi åtminstone nu för stunden ej hafva någon trängande orsak att förarga.»

Skämtaren i denna skräckstund såg sig mött af häpet straffande ögonkast och tillade barskt:

»Darren ej nu så hårdt i edra pantalonger, redelige herrar och menige män! Det är ingenting nytt påkommet, utan en åldrig sedvana, att allmoge i stora skaror uppvaktar landtdagen med sina önskemål och besvär. Det är icke håller rysshedningar, hundturkar och morianer som komma, utan medborgersmän. Visst kunna ju äfven de svenske i lättja och flättja urarta till ett skändligt pack, men där det ändtligen gällde något, fick man fåfängt söka ett vettugare folk på hela jordens rund. Det känna vi, som sett dem på slagfälten.»

Åtföljd af magister Georg och några andra personer, de mest folkkäre man kunde utvälja, kom excellensen ned till massan framför inkörporten, såg sig omkring och sade:

»Finnes någon här, som vi kunde tala med å allas vägnar?»

Strax framträdde, rustad som de andra, en mörklagd medelålders man med finskt utseende, vinnande sätt och trolska, spelande ögon.

»Är du densamme, som kallas Svarte-Petter?» sporde excellensen.

»Jag är så,» lydde svaret.

»Hvad vill du här med denna hop?»

»Vi vilja njuta rättvisan, som förhålles oss, och det rena gudsordet, som fördöljes oss.»

»Hvarför kommen I då så manstarke?»

»Ju flere man, dess bättre lycka.»

»Men när du ensam kan tala å allas vägnar, hvarför trängdes då hela hopen åstad?»

»De äro här för att intyga, att det är å deras vägnar jag talar; annars kunde ju hvem som hälst jäfva min talmansrätt.»

»Välän, hvarför tarfva de just dig som talman? Har icke hvar och en mål i munnen att framföra sitt ärende själf?»

»Det kunna de också göra, om excellensen finner detta mindre besvärligt. Hvarför de valde mig, det går ju an att fråga dem till. Och mål i munnen fanns nyss, då de framförde hufvudsaken i ärendet.»

»Men vet du ock hvad ansvar och våda det hafver med sig att sammanföra folkhopar, som lätteligen kunde bringa allehanda samhällsvådor åstad?»

»Vådan och ansvaret att utkräfva rättvisan och gudsordet kan icke vara större än att sakna bägge.»

»Men hvarför kommer du med denna hopen väpnad?»

»För att icke lida samma ofärd som sist, då vi efterspanades som tjufvar, grepos och handterades som ogärningsmän bara därför, att vi ämnade frambära vår klagan till könungens dom. Nu ha vi, en för alla och alla för en, gått i god för hvarandra, att slikt ej skall vederfaras någon, för det han kräver sin rätt som människa och kristen. Därför, men icke håller för något annat, togo vi bössan och spjutet.»

Antikristerna sorlade bifall och excellensen ansåg ej nödigt att ingå i strängare frågomål med den talföre uppvigglaren, som i grunden var honom så hjärtans välkommen.

Höjande rösten och ställande talet till den närmaste menigheten inom hörhåll, redogjorde han klart och enkelt för de åtgärder, som genomdrifvits för att afskaffa öfverklagade missbruk och omöjliggöra deras återkomst genom strängaste uppsikt. För att sätta verket i gång skulle excellensen själf och hans närmaste guvernementsherrar företaga resor genom hvarje härad och genom allmogens uppbad till stämmor erfara dess tillstånd och tarf.

Ett sorl af belåtenhet genomträngde antikristernas myllrande hop, då excellensen gjorde ett uppehåll i detta välkomna tal.

»Detta är allting bra,» medgaf äfven Svarte-Petter. »På sådant vis händer kanske, att folket får vara till på guds-jorden hädanefter. Men huru skall nu ställas med de orättvisor, vi lidit härtills?»

»Därmed skall så förfaras, att hvar och en i handgripelig måtto genast insättes i sin rätt, då den utan synnerligt räfstebetråk finnes klar och uppenbar.»

»Det löftet är godt, men båtar icke långt. En stackare till skälm är den, som icke är karl att blanda någon oklarhet i den klaraste sak.»

»Ja, där som laga rannsaking kräfvades, har ståndsfolk och prästerskap åtagit sig en gärd till hjälp åt rättssökande i alla mål, som röra olaga intrång och olaga beskattning. Dessutom skall i hvarje fögderi tillsättas en prokurator, som kostnadsfritt gifver menige man rätts-hjälp och har hundra dalers belöning för hvarje mål han genomdrifver. Du ser själf, om denna hop trängdes hit att kräfva rätt.»

Svarte-Petter log genom svarta skägget och sade:

»Åjo, man kan genom skallgång drifva björnen i giller, och då vore synd att ej gå fram och vittja, om vägen icke är dess längre. I alla fall ha vi kommit för att framföra våra önskemål till öfverheten.»

»Om något önskemål vidare återstår, så kan du säga det genast!»

»Det är inte så lätt sagdt i en hast. Vi komma blott för de mest trängande, men för att nu öfverväga återstoden, begära vi betänkerum här ute på Korsmässoplatsen, som står tom utom staden.»

»Det går an,» medgaf excellensen, som gärna hörde, att öfversåtarnes hälsosamma skräck skulle stanna kvar någon tid. »Det går an! Hvad viljen I mer?»

»Vi skulle gärna se protokollen öfver de expedienter, som öfverheten beslutit, för att dess bättre kunna rådgöra om öfriga önskemål, som sedan kunde återstå.»

»Det går an för landtdagens del. Extractum skall utskrifvas och kan lämnas så där om en timma. Jag gissar att detsamma bifalles äfven för prästerskapets del?»

Excellensen riktade frågan till magister Georg, som gaf enahanda löfte.

»Vill du nu något vidare?» fortfor excellensen, och Svarte-Petter svarade:

»För tillfället ingenting annat än att för skäligt pris få köpa de Mose-böcker, som följa i ordningen efter den femte, så många som de äro. Men skulle de böckerna vara så sällsynta, att de ej kunna aflåtas till något pris, så begära vi att få lösa afskrifter mot skälig skrifvarlön.»

Excellensen log ett bredt löje och svarade:

»I den köpenskapen lär du nog få vända dig till prästerna, min gosse!»

Magister Georg steg fram och sade i vänlig ton:

»Visst vet jag, att du icke är en skollärd man; dock har du varit ute i världen så ansenligt och ådagalagt så mycken upplysning annanstädes, att du svårligen kan vara så fåkunnig i själ och hjärta, som du nu påskiner.»

Menigheten sorlade harmfullt; Svarte-Petter svarade allvarsamt:

»Vi ärom hitkomne för att på laglig och rättskaffens väg hafva fram det nya evangelium, om det finnes i edert våld. Men hvad mina bröder fordra, det fordrar jag som talman å deras vägnar.»

»Den där är en riktig spjufver, skall jag säga,» utbrast excellensen muntert till sitt följe. Magistern fortfor:

»Men om vi nu verkligen icke hafva de böcker, som du talar om, huru skola vi då öfvertyga eder, att så icke är?»

»Nyevelium skall fram, och det utan krus!» ropade en man i hopen, och massan instämde bortöfver hela sluttningen, så att det gnydde som hafvets brottning mot ett skär.

»Kunde icke några ombudsmän ibland oss få söka igenom den stora boksalen och edra gömmor eljes?» föreslog Svarte-Petter.

»Det kunde alltför gärna gå an,» medgaf magister Georg, »men huru skullen I taga eder fram med det, om I knappast tron en ärlig man på hans ord?»

»Vi ha väl något vett vi också!» tyckte en man i hopen, en beläst bonde, kallad Stor-Sjul, och de närmaste instämde för hans räkning.

»Jag betviflar inte det,» svarade magistern fogligt, »men nu finnes i den stora boksalen latinska, grekiska, ebreiska, kaldeiska, syriska och arabiska böcker. När då en sådan bok tages fram, huru skolen I då veta, om det är den rätta?»

Antikristerna sorlade i största förlägenhet vid denna oförtänkta svårighet, som med ens tycktes bryta udden af hela deras manstyrka. De hade kommit för att skaffa fram sitt nyevelium, i värsta fall med handkraft, men nu, då de voro framme, skulle kanske den starka handen göra ett erbarmligt grepp i tomma luften! Tvy, ett sådant elände!

Skrattande i mjugg vände sig excellensen bort. Magistern fortfor:

»Finnes någon lärd man, som åtnjuter edert fulla förtroende, så sägen hans namn!»

Efter långvarig öfverläggning härom i skilda grupper nedöfver hela den folkfyllda slutningen ropade Stor-Sjul:

»Om så är, skulle det vara den här Lapp-Manel!»

Nu tycktes ett ljus vara uppgånget i Österland.

»Lapp-Manel! Lapp-Manel! Lapp-Manel!» upprepade munnarne i gillande tonart undan för undan allt bortöfver.

»Välän då!» återtog magistern. »Lapp-Manel är visserligen ej kommen långt i lärdomsgraden, men har stora gåfvor, är mycket flitig och har äflats mycket med de lärda språken. Nu är frågan bara den, om alla äro ense om honom? Eller huru skole vi ens utröna, hvad som alla kunna enas om?»

Den frågan löstes efter samråd på följande vis. Förslaget kungjordes från man till man ända bort till de yttersta. Och när menigheten öfverlagt en god stund, hissades ett stort lakan på en stång genom det babylo-niska fängelsets takåslucka. Ett dånande ja med åter skall i bergen höjdes nu af massan såsom det öfverenskomna tecknet, att Lapp-Manel var antagen till skiljedomare.

Men härjämte kom en dyning längst bortifrån med ett viktigt tillägg, som undan för undan bars fram af instämmande munnar: skiljedomarn skulle först svära ed med hand på Skriften!

För att öfverlägga härom återvände underhandlarne till doktor Görans ängsligt bidande gäster.

Efter ett stridigt meningsutbyte i predikoämbetet om den edsform, som kunde brukas här, hämtades Emanuel raka vägen från skolhäktet, redan underrättad af äreborna

Anna Beata om det viktiga förtroende han skulle bekläda.

Icke utan förlägenhet trädde den torftige djäknens i skinnbeslagna hvardagskläder genom menige mans myllrande hop fram till bordet, som stod vid inkörsporten med den uppslagna Skriften i predikoämbetets och landtdagens samlade krets.

Magister Georg trädde fram på motsatt sida, och sedan han upplyst hvarom fråga var, uppläste han det väl öfverlagda edsformuläret samt frågade Emanuel till, om han efter afläggandet af en sådan ed vore redobogen att gå till det förelagda verket, med tre ombudsmän som biträde å ömse sidor.

Emanuel undrade ett ögonblick, om han ens kunde säga ifrån, när det kommit så långt. Han jakade och aflade därpå eden med hand på Skriften.

Nu hade Svarte-Petter ännu en erinran att göra:

»Det är godt och väl, att endräkt är vunnen i denna sak. Men nu bör håller ingen med fog kunna säga, att hvad som sökes blir undansmuget under sökandet. Därför satte vi genast vakter kring kyrkan och lärdomsskolan. Och lämpligt synes oss, att någon vakt kvarblifver äfven här, med rättighet att granska hvad som ut- och inkommer, till dess den edsvurne hafver gjort sin sak på stället. Denna sak förelägga vi nu öfverheten till afgörande.»

Hvad Svarte-Petter sålunda hemställt vann öfver- och undersåtars odelade bifall. Och till ombud att biträda Lapp-Manel vid spaningen efter de fördolda Moseböckerna utsågos af öfversåtarna magister Georg Vallin jämte två gymnasister, af menigheten landstingets talman Per Olsson, den skriftlärde bonden Stor-Sjul och en närvarande

Sörlands-djäkne, som antogs okänd och osedd på Svarte-Petters förord.

»Få vi kanske lof att se denne Sörlands-djäkne?» manade excellensen i myndig ton.

Fram trädde så från menighetens gråa mur med väska på ryggen en liten blyg och rundad, mäkta ljus och fager sven, en skägglös yngling, så blekt finhyllt och så liten på jorden, men så fyllig i de gråa vadmalskläderna, att det spända korfskinnet väckte ett muntert sorl hos både öfver- och undersåtar.

»Du hvita sommarlamm!» utbrast hans excellens skratande. »Var du ej rädd att komma hit och glupas upp af Svarte-ulfven? Hvem och hvadan är du?»

»Johannes Beryllius, djäkne af Strängnäs stift,» svarade jungfrusvennen vekt och blygt.

»Nå, hvaraf kommer sig att du, som tillhör ett främmande stift, så här inblandar dig i vår allmoges framtåg till staden?»

»Jag skulle liks den vägen fram för att få mitt djäknepass påskrifvet!»

»Hvad är du då ute för?»

»Att se och studera Sveriges land och rike, det Gud nådeligen styrke och hägne!» sade i dallrande ton den veke svennen.

Denna dallring trängde genom gamle krigsmannens styfva hud ända in till kvicken, och han svarade rörd:

»Styrke Gud dig själf, du hjärtans djäkne, till ett ljus för fäderneslandet! Då studerar du väl ock de nyttiga örter, som du finner vara goda till läkedom för folk och få?»

»Jag studerar ock dem!» svarade Sörlands-djäknen så trovärdigt.

Excellensen nickade bifall med högburet hufvud. Allt var i sin ordning, och för stunden återstod intet vidare.

På uppståds- och lystringsrop, som åter plöjde vågor genom den gråa folkmassan, började antikristernas väldiga orm att vältra bort sina lindningar i omvänd ordning, med stjärten nere vid broholmarne förbytt till hufvud. Så bar det af genom granskogsdungen, längs vägens krok och in på marknadsplatsen, som efter hand slukade och fylldes af den gråa massan.

Det var en syn, som mången hade svårt att tro. Dock var det ännu för tidigt att ropa hej, ty efter de öfrigas borttåg återstod ännu ett hvarf af ormen. Men äfven detta aflägsnade sig mot kvällningen, då Emanuel upplyste, att han med ombudsmännen genomsökt stället och ingenting funnit.

Nu började större lugn inträda på Bispehöjden och i det borgerliga samhället.

Före natten kunde äfven vakten kring kyrkan indragas, och så var man fri denna. Endast ringen kring lärdomsverket återstod, och den fick dröja på stället öfver natten, som under lågande sken från menighetens lägereldar förflöt oroligt för många, men utan störande uppträde på något håll.

Följande dags förmiddag gjorde excellensen ett besök hos Svarte-Petter i allmogens läger. Han blef mottagen med många bevis på ett förtroende, som redan väckte motsidans starka misstro. Belackare påstodo strax, att excellensen själf vid detta tillfälle ingaf antikristerna de önske- och klagomål, hvarmed han sedan återkom, till förnyadt bekymmer för landtdag och prästerskap. Säkert är åtminstone, att tromannen äfven den dagen fortfor att

förepegla de orolige ett tänkbart upplopp och slog mynt på deras fruktan.

Emellertid förestod nu en sådan våda, oaktadt allt framtvinget tillmötesgående i fråga om gamla vreden. Menigheten hade äfven sin åtrå efter det nya evangelium, och huru pass allvarlig den var, skulle nu visa sig.

XII.

»DET NYA EVANGELIUM I DAGEN».

På aftonen, efter excellensens besök i bondeläget, spred sig hastigt som vinden ett rykte, att Emanuel funnit det nya evangelium.

Det hade anträffats i lärdomsverket bakom en uppbruten brädfodring, som gömde ett hörnskåp, användt i forna dagar.

Den, som kom upp med påfundet att bryta lös brädfodringen, var till det meriga ingen annan än den småmännelige djäknén från Sörland. Han hade ledts till detta påfund genom en sägen, berättad af hans värdinna, en i staden boende gammal prästänka, hvars man i lifstiden tjänstgjort som *bibliothecarius* vid lärdomsverket. Och prästänkan påstod, att den hemliga Moseboken, ty det var i själfva verket blott en, ursprungligen kommit från Polen, där hon röfvats vid plundring af ett judiskt seminarium, hemförts till Sverige och hamnat i skolbibliotekets ägo. Så hade bokens innehåll gifvit anledning till svärmerier bland vissa lärde och en själavådlig oro hos menige man, hvarför det blef förordnadt, att *bibliothecarius* skulle lägga henne afsides. Så mycket visste nu hans änka, att han lade henne i ett hörnskåp, som sedermera

öfverfodrades med bräder. Mycket riktigt hade nu Emanuel på angifvet ställe funnit en diger hebreisk skriflunta, mäktig gammal och högst märkelig att åse.

Han hade med andra ord funnit det nya evangelium, men till detta fröjderika budskap lades också, att de lärde stodo honom väldeligen emot.

Stadsmenigheten hade genast kommit i en våldsamt jäktande rörelse vid detta häftiga kännetecken på de yttersta tidernas innevaro. Och hvad antikristerna i marknadslägret angår, så stodo dessa genast i begrepp att i oordnade massor vräka sig in öfver broholmarne för att med handkraft afgöra den lärda striden och taga ut det nya evangelium.

Vid denna vändning märkte Svarte-Petter, att taget ville glida honom ur händerna, men han ämnade icke släppa det genast. Medan han själf en stund uppehöll sitt folk med lugnande ord, skyndade hans pålitliga budbärare till borgmästarn och excellensen med anhållan om vindbryggornas uppkastande.

Just i samma stund, som den åtgärden bifölls, verkställdes den af Petters goda vänner i rättan tid. Den rasande hopen, som ej längre ville lyssna till ledarens varningar, såg sig afspärrad af två sund och lät bero vid detta för natten.

Följande morgon samlade sig de afstängde under växande hetsighet vid stranden och umgingos med hvarjehanda förslag att taga sig öfver de två vattenlokarne. Därpå blef nu ingenting af. Excellensen anlände båtledes, lyckades utan svårighet göra sig hörd och lofvade moget besked efter slutad öfverläggning frampå aftonen.

Bondemenigheten, skapligen lugnad, drog sig till lägret,

och oroligheterna, som en stund förekommit rätt hotande, upprepades ej på denna sida af sundet.

På andra sidan åter hade stadsmenigheten i fram- och återgående hopar ett oroligt larmande bestyr kring Bispehöjden. Det märktes tydligt, att någon brydsam angelägenhet, som var å färde bland fäderna, hade sträckt sin smitta äfven till de hedervärde borgarne. Att en väldig disputation ägde rum bland fäderna, därom kommo upprepade ryktesbud, ingen kunde säga hvarifrån. Ena gången sades Emanuel stå där slagen, andra gången som segerherre.

Dagen gick och fram mot kvällningen underrättade Svarte-Petter, att öfverheten skulle göra ett besök i marknadslägrät. Han manade alla till ett värdigt skick för att icke gifva lastarenom vidare rum och ordnade menigheten på krigsmansvis till en ståtlig fyrkant.

Inom denna trädde ock, hvad stunden led, den fördebådade öfverheten, landstingets och prästmötets folk i ordnad högtidståg.

Främst i spetsen kommo excellensen och magistern med Lapp-Manel mellan sig som ett annat slaktoffer.

I den lyssnande menighetens fyrkant redogjorde de två förstnämnda för reformatsen i alla delar. Menigheten häpnade för de många bevisen på öfversåtarnes goda vilja mot gamla vreden. Det enda, som nu hejdade jubelropet, var den andlösa spänningen efter det nya evangelium.

Emanuel Bredman trädde märkbart oroligt fram med en skrift i handen, och under den inträdande dödystynaden läste han innehållet sålunda:

»På min aflagda ed att utforska, om någon fördold eller okänd biblisk bok finnes här i staden på uppgifna ställen i de lärdes våld, får jag i dessa ordalag munt-

ligen som skriftligen förklara och berätta, att nära intill lärdomsverkets boksal anträffats en ebreisk bok, som ansetts vara någon judisk läromästares uttydning af gamla testamentet. Vid närmare granskning erkännes boken likväl vara en grundskrift, som genom språkets ålderdomlighet mycket liknar Mose böcker.»

Här afbröts Emanuel af antikristernas strida sorl och fortgick efter något uppehåll:

»Så långt hafva nu de lärde enats. Men hvad den boken innehåller i det hela, det kan jag så mycket mindre upplysa, som den svåra läsarten kräfver månader, kanske år, för ordentlig genomgång af den, som är långt språklärdare än jag. Än mindre kan jag eller någon annan med fog afgöra nu, om den boken är eller icke är ingifven och uppenbarad af den helge ande. Om dess granskning och öfversättning på svenska hafver hans högvälborne excellens i samråd med hans högärevyrdighet förordnat. För att nu emellertid ingen skall kunna bortväxla, borttaga eller förstöra den boken, har hans excellens låtit befästa henne under kedjor och band med riksens orubbliga insegel, men hvarjom och enom öppen och tillgänglig för läsning och beseende. Alltså bör menige man förblifva fast därvid, att ett ärligit verk är begånget och beskedeligen afbida stunden, ihågkommande, att om nu ett människoverk är å färde, så varder det icke beståndande. Men är det åter ett Guds verk, ho kan då stånda däremot?»

Så lydde slutet af Emanuels väl öfvervägda besked efter den ovedersägliga tumning, som det undergått på Bispehöjden. I ordalagen spåras en tydlig afsikt att undanskjuta frågan på obestämd framtid och ställa den farliga menigheten tillfreds för stunden.

Denna afsikt lyckades utomordentligt väl. Öfversåtarne

finjo röna många bevis på viken misstro. De dröjde länge under samtal med folket i skilda grupper och återvände först efter allmän gudstjänst på stället.

Följande dag kommo antikristerna på inbjudning att se den märkliga boken, där den låg under inseglet. Sedan den långa raden stillsamt skådat sitt lystmäte, gaf sig den fruktade hopen vid middagstid i väg, hemförande den nyheten, att menige man genom sitt härskri manat fram nyevangelium och tagit döden på gamla vreden.

De stackars hederliga antikristerna! . . .

XIII.

ETT FJÄT FRAMÅT OCH SÅ — TILLBAKA!

Då reformatorerna på Bispehöjden åtskildes, uppskakade af den öfverståndna skräcken, voro många bland dem öfvertygade, att de gjort Herranom ett offer af sin själfviskhets gamla och stora vrede.

Hos flere präster uppstod en kraftig väckelse, som dock behöfde tid att visa sin verkan.

Härtill kom, att de missnöjde i landet ej blott kunnat enas om samma tro och fältrop, utan ock erfarit, att deras samfällda röst icke längre kunde föraktas.

Detta sammanlagdt blef den enda varaktiga vinsten.

Väl blefvo nu en del skändliga missbruk afskaffade och omöjliggjorda. Men i stället för gamla vreden i dess värsta styggelse trädde en öfverskådligt lång krigstids alla hemsökelse såsom en ny vrede, hvilken blef återgångsbryggan för den gamla och med tiden blef gammal själf. Reformatsen på Bispehöjden var endast en god början, som hade fordrat gynnsammare eftertid och en

fortgång, som uteblef genom särskildt anmärkningsvärda förhållanden.

Väl såg det i förstone ej olikt ut, att den gamle excellensen Stromberg och den unge magister Vallin, gynnade af stundens skickelser och gångna vägbrytares verk, skulle med ringa möda utföra hvad så många före dem frestat. Men händelsen blef, att båda kommo på obestånd med sitt verk såsom varande en nagel i ögat på de argt motvilliga hundar, de där drifvits till skogs.

När den förre efter gifvet löfte företog sig att »insätta folk i deras klara rätt utan synnerligt räfstebåk», blef han anklagad hos sin öfverhet och kom i dess ogunst för uraktlåtelsen att följa de laga vägar, som knappast funnos till mer än just i en menlös inbillning. Riksstyrelsen i fråga om Bottenlanden visade icke sällan sin beklagliga uselhet genom att stäcka hvarje kraftig hand, som ville tillgripa yxan och sätta den till roten. Excellensen Alexander Stromberg var häller icke den förste, som gjorde slikt rön.

Magister Georg Vallin fick också erfar, huru illa den drifvande piskan svidit i de motvilliges ryggar. Genom nidingsdåd af alla slag tvangs han att öfvergifva sitt ringa ämbete vid trivialskolan och drog bort till långvariga resor i utlandet, förnekad äfven af sin djupt förskrämd fader. Hvad åren ledo skulle han dock komma åter en dag till stöd för den gamle, när denne satt med lagens hela stränghet öfver sitt värnlösa hufvud.

Att häfva gammal vrede är icke ett verk för enstaka personer, sedan deras piskor svidit ut. Har piskan en gång tillgripits, så får hon ej bortkastas efter första taget.

Frågan om det nya evangelium hade säkerligen kommit i ett försonligt, bortdöende skede, om hon nu endast fått

hvila i fred på den lagda grunden. Men efter någon tid var riksens insegel brutet och den märkliga boken försvunnen.

Så godt kunde också det vara! Detta brottsliga dårestycke af den okände gärningsmannen förmådde ej ens i tidens längd medföra så mycket förfärande ondt, som dess följder i alla riktningar bröto vägen för det goda.

Det behöfdes ännu mera eld ur drifvan.

Och det underliga från den lappländska floen hade väl ännu icke kommit i dess rätta skepnad.

*

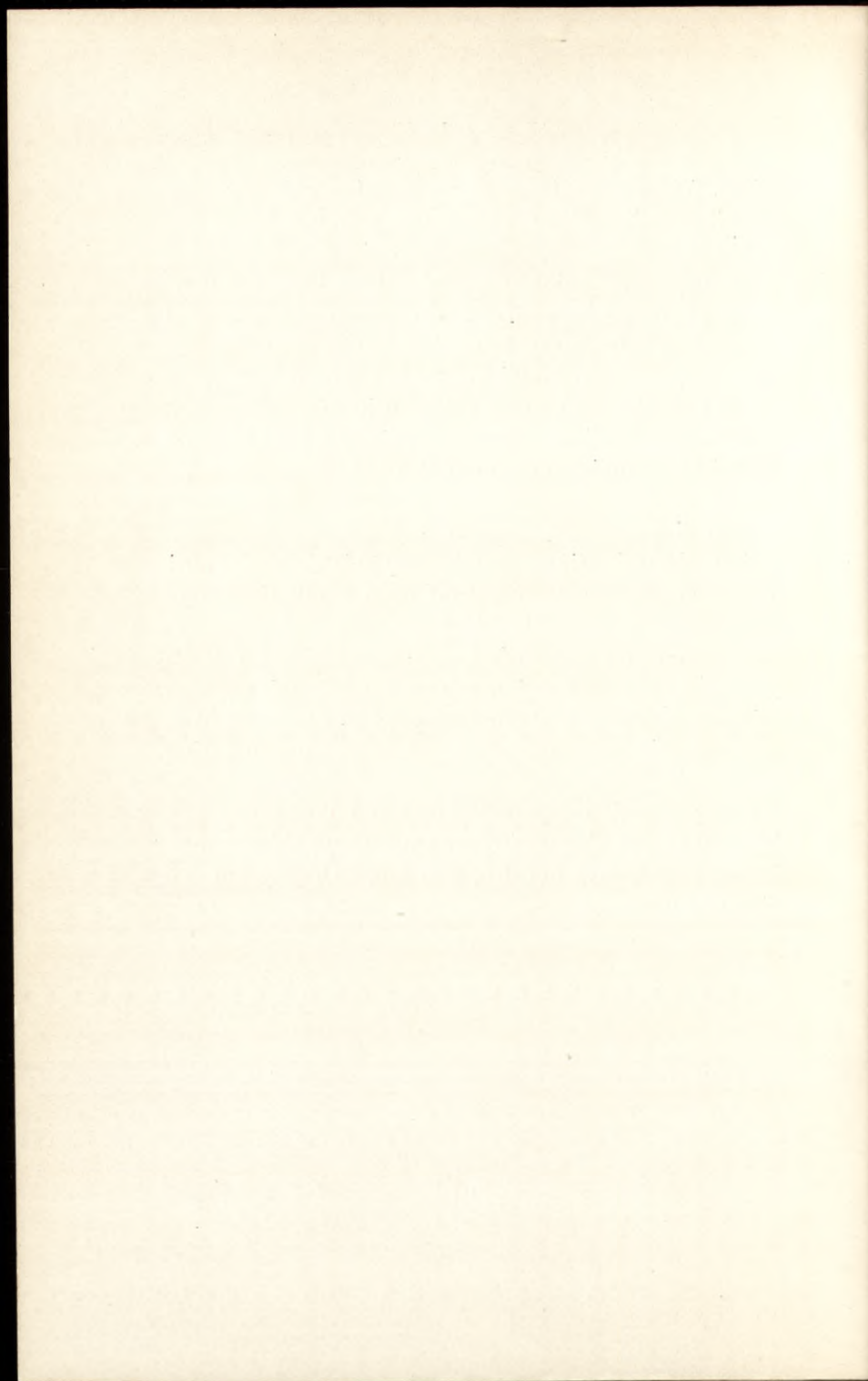
Åren gingo.

Svarte-Mickel trufdes kanske väl bland sina svarte dvärgar i *Käflingalandet*, hvar detta kunde ligga inför Herrans öga i vida gudsvärlden.

»*Svarte-Petter kommer!*» blef ett skrämseltal till stygga barn, till dess hans namn, hvad tiden led, sjönk genom glömskans afgrund ned till *Fanhem*, blef ett Fanens hvardagsnamn till de många andra, som den gamle har öfver vida norden.

Och Svarte-ulfven, en mänsklig själ i djurhamn fånglad, detta varsel, fridlöst irrande kring folkets visten, hördes länge spöka skräck om den, som ärnat Herrans ord och rätten åt den ringe.

NYA SKAPELSER.

UNRECORDED COPY

I.

TRE MÄN OM EN HUSTRU.

Natt och dag genom åren dånade i fjärran stora ofredens åskor. Då och då förde ryktets vindstöt en vilsekommen, nedslående skräll öfver de aflägsna och ensliga bygderna nordefter Bottnens älfvar och fjärdar.

Byamännen i Lövik, Skälsäter och Svart-Nor vid Ångermanälfvens norra strand hade tillskjutit sitt femte torp som lega åt femte båtsmannen. Han gifte sig med torpars unga dotter i skogsbacken, blef när henne några dagar och for ut i kriget. Inom natt och år förkunnade ryktet hans död.

Hustrun hade ännu icke gråtit ut, då rotemannen, fader Mates, böjd och grånad, kom och sade:

»Grels, karln din, är död, och en skall åter ut med båtsman. Vi stå inte ut att så här år efter år tillskjuta torp åt änkorna efter alla, som gå åt. Du får lämna torpet, men vill du gifta dig med den nye Grelsen, som skall ut, så må det vara.»

Här fanns just intet att välja på. Änkan höll bröllop med den nye Grelsen och fattade tycke äfven för honom. Dock blef han icke länge när henne. Han for ut, och innan året var gånget, spordes budskap om hans död.

Åter grät båtsmanshustrun sin sorgetår. Och åter kom rotemannen Mates, ännu mera böjd och grå, till torpet och sade:

»Grels, andra karlen din, är död som du vet, och vi få rusta båtsman igen. En har inte rygg att tillskjuta nya torp årligen års. Antingen får du gå ifrån torpet eller gifta dig med den nye Grelsen, som skall ut.»

För tredje gången inom tre års tid fick människan lof att gå i brudsäng. Hon fäste sig dock rätt väl vid den tredje Grelsen, så liten hugnad hon hade af honom. Äfven han kom ut och väl var året gånget, då hon med tre barn i stugan sporde ryktet om hans död.

Mörkt såg det ut för rotebönderna att nu få tag i en båtsman. Då all råd syntes ute, tänkte de sins emellan utlotta den, som skulle taga tröjan och lämna sin skattejord i vanhäfd. Men gångne voro ännu ej alla de nödens barn, som i dessa tider voro redo att sälja lif och lemmar för bröd och kläder, i bergfast hopp, att fattige soldaten, oskyldigt fallen för kung och land, hade rätt att komma till Gud. Det blef satt i fråga att bortgifta den trefaldiga änkan för fjärde gången. Då hände sig, att hennes män återkommo alla tre i sällskap, friska och sunda samt endast obetydligt vanföra.

Nu är det sagdt, att ingen är den andres broder i hafvet, men detsamma gällde i dessa tider äfven om landbacken. Ett torp och en huld maka släpptes ej i brådfång nu. Strid uppstod om kvinnan och torpet. De tre äkta männen och deras gemensamma hustru kommo till husförhör inför de välaktade sexmännen i kyrkorådet. Ordet fördes där af prosten högvördig Andreas Asp, äfven han böjd och grå under tidens många slag.

Efter allvarlig bön om den nåd och visdom, som kunde fordras för en så kinkig casus, frågade han kvinnan:

»Ho vill du hafva af desse tre män?»

Det beskedet kunde ej uppfiskas ur hennes tåreflöden. De tre stodo hennes hjärta nära, hvar på sitt särskilda vis.

Knuten kunde icke lösas genom hustruns val, och herr Andreas vände sig nu till männen.

»Hvad har du att säga i saken?» tillspordes förste Grelsen och han svarade:

»Jag står på äldsta kontraktet, som äldst är. På det viset är det jag, som skall ha kvinnan och torpet.»

»Hvad har du att säga?» tillspordes siste Grelsen, och han svarade:

»Jag håller mig till sista kontraktet, som sist är. På det viset är det jag, som skall ha kvinnan och torpet.»

»Hvad säger äntligen du?» lydde frågan till mellersta Grelsen och han utlät sig så:

»Ja, om någon skall ha kvinnan och torpet, så är det tydligen jag. De andra ha lika rätt bägge två, det hör I med hörande öron. Och som kvinnan inte kan gå till tveskifte mellan dem, så får I gå mellersta vägen och ge mig både kvinnan och torpet.»

I sin stora villrådighet och okunnighet dömde kyrkorådet så, att mellersta Grelsen fick rätt, tog kvinnan och gick. Mera blef ej nämndt om honom, men dess mer om hans kamrater.

II.

TVÅ HUFVUDEN MED SAMMA TANKAR.

Härefter följer det vidare talet om de två öfverblifna Grelsmännen. Och som dessa i följd af sina sår från kriget haltade något, den ene till höger, den andre åt vänster, så skola de allt framgent kallas Höger-Grels och Vänster-Grels, efter seden hos goda sägenberättare.

Då nu de två, sörjande i sina själar, vandrat tillsammans ett stycke, så syntes ett vägaskäl.

»Jag går häråt och ser om vännen lefver,» sade Höger-Grelsen.

»Jag går däråt som vägaspåret leder,» sade Vänster-Grelsen.

De växlade handslag till afsked och gingo, till en början åt skilda håll. Deras hjärtans uppsåt förde dem dock till ett och samma mål. De ville smyga sig baksidan fram till stugan och stjåla en nyfiken afskedsblick genom fönstret åt skogen till.

Efter lång omväg genom trakten möttes de två bakom stugan, genomsådade hvarandra och sågo sig ömsesidigt röjda i sin svaghet.

»Jag skulle bara si, huru människan har det,» förklarade Grelsmännen liktidigt och följdes fram till fönstret.

Inne i stugan hade hustrun prydt och pyntat med hvitblommig hägg, ty det var midsommarafton. Hvit som en svan var bakugnsspiseln, snöhvitt var golfvet, och en undandragen flik af det hvita fönsterklädet, en sällsynt prydnad i fattigmans hus, lät de spejande kasta en för stulen blick inåt stugan.

Då nu de två utomstående Grelsmännen sågo den trefnad och lycka, som rådde i stugan, kände sig de kroppsligen härdade männen i hungerns modlöshet helt nedbrutna till själen, och för att icke på nytt röja sin svaghet skildes de under samma olyckliga uppsåt.

På skilda stigar genom skogen kommo båda fram till samma ställe vid en liten å. Mellan dem låg endast ett skogssnår och en jättsten, som sköt fram till åkanten. På ömse sidor om stenen reste sig ett par aspar med starka grenar. Stället var så ensligt, vattnets sorl så sinnesbedöfvande.

Så företog sig Höger-Grelsen på ena sidan, Vänster-Grelsen på andra sidan att sprätta sönder kläderna och tvinna samman de nödiga snodderna. Dessa förberedelser kunde just vid samma lag vara undangjorda. Då de nu, för att fästa sina grejor i träden, klefvo upp på stenen, möttes de där, halfnakna, häpna och icke litet skamsna.

»Hvad har du att göra här?» ville Höger-Grelsen veta.

»Hvarför är du jämt så när?» ville Vänster-Grelsen veta.

Grälet, som nu uppstod, kunde ej fortgå länge. Prassel hördes i skogen och på långt håll skymtade folk mellan träden. För att icke blifva sedda i sin snöda belägenhet fingo de två endräktigt taga till flykten i hvarandras sällskap.

Upp efter strömdalen midt i djupa skogen funno de en gammal, öfvergifven kvarn. Där gingo de in och höllo utkik genom gluggen på de kommande. Det var en karl och en kvinna, som närmade sig.

»Kursen deras pekar hit, hvad jag kan si,» mente Höger-Grelsen.

»Ja tröste slikt, hur skall en då stå bi?» mente Vänster-Grelsen.

»Upp i kvarnstuten, du!»

»Ja det på minuten, du!»

Handling följde på orden just i rättan tid, ty väl hade karlarne hakat sig ned bakom brädden till den trattformiga stuten, där spannmålen vid malning hållts på, då de främmande trädde in.

Det var ett äkta par, som efter långvarigt gifte ej hugnats med afkomma. Efter en trollkarls anvisning voro de komne för att genom trolleri bereda sig den länge försakade välsignelsen. Härtill fordrades utom annat att medföra rika gåfvor och kasta dem i kvarnstuten, inlindade

i kläder för gosse eller flicka, allt som man önskade sig son eller dotter till sin ålderdoms stöd. Skulle barnet blifva dejligt och klokt borde hustrun dessutom, mannen ovetande, smyga en guldring i kvarnögat. Dessa mutor skulle förmodligen det snikna kvarnrået taga, men i gengäld fick människan också allt hvad hon ville ha.

De två i kvarnstuten kunde ej se hvad som förehades, men förstodo meningen och hörde en misstänkt klang nere mot kvarnstenen. Hastigt kändes någonting tungt och hvasst falla ned öfver deras ryggar.

Med ett jämmerrop vräkte sig bägge våldsamt åt samma sida. Stuten lossnade ur sin ställning och i en handvändning rullade två halfnakna kroppar fram på golfvet. Det äkta paret kastade sig hals öfver hufvud på flykten, troende att själfver fanen sig uppenbarat hade.

Grelsmännen kunde midt under magens och ryggens sveda ej låta bli att skratta åt äfventyret. De företogo sig genast att rannsaka bytet. Det var några gamla plåtdalrar, ett par gulddukater, åtskilliga specier och en silfverkanna, nu för tiden i Sveriges rike sällsynta skatter, som jämte några utsökta bitar sofvelmat lagts in i gossekläder. Detta allt skiftade nu de två i endräkt och glädje, släckte två dagars hunger med det läckra soffet och började åter tro, att människan bör lefva lifvet ut. Men nu hade bägge en gemensam baktanke, som den ene dolve för den andre. Vid en förstulen blick i kvarnögat hade båda sett en glimt af ringen. Då hvardera fåfängt sökt tillfälle att taga honom utan kamratens vetenskap, öfvergafs den tanken nu för stunden, ty viktigare var att veta, huru de skulle få kläder på kroppen.

Stället låg ensligt till skogs; en snart igenvuxen körväg med gropiga hjulspår ledde dit. Uppe i stubbsvedjan

syntes en torpstuga, ödslig och arm med sin tillskjutna farstudörr. Dit gingo de halfnakna till en början på spaning och skådade in genom det blyinfattade fönstret.

Tröslös var synen, som mötte där. I en säng bland en hop paltor låg det aftärda liket af en gammal kvinna. Ingen lefvande syntes i stugan utom gråa huskatten, hopkrupen och glindrande i spiselaskan. Hela bohaget var en gryta i spiselvrån, en kråkslamra på väggen och några paltor af en gällstång. Det var åsynen af dessa, som öfvervann människornas naturliga motvilja mot denna dödsboning i sena kvällstunden. De stötte upp dörren, som var spärrad af några tomma fjärdingar, och trädde in.

Då vaknade i en vrå af stugan en liten gosse, som legat där i dvalande sömn af hungerns djupa vanmakt, och började gallskrika vid den spöklika synen af de främmande. Dessa gåfvo sig ingen tid med den hjälplösa varelsen. Den ene fick fatt i en kjortel, den andre tog på sig ett par gamla byxor. Och kväfvande medlidandets röst skyndade bägge på dörren för att icke själfva kväfvas af liklukten.

»Jag går den här vägen,» sade Höger-Grelsen.

»Jag går den där vägen,» sade Vänster-Grelsen.

De skildes åt i baktanken att återvända till stället och hämta ringen. Men då de härdade krigsmännen vandrat en stund på dystra skogsstigar under förnattens enslighet, slog dem samvetet för deras obarmhärtighet, och bägge tvekade att blott för ringens skull återvända till det kusliga dödsstället.

»Om jag tordes dit så här midt i natten och ta gossen med mig!» tänkte Höger-Grelsen.

»Vore det inte så sent och gruftsamt, skulle jag ta gossen med mig,» tänkte Vänster-Grelsen.

Men så rände samma karltanke genom bägges skallar, där de stodo på hvar sitt håll i begrundan:

»Hvad är det här för uselhet af en krigsman? Har en inte stått för krut och kulor som i ett brinnande helvete? Och så skulle en gå här och vara rädd för en död käringsstackare nu! Sedan må väl hin håle låta ringen ligga där osnuten, vet jag!»

Så hände sig nu, att Höger-Grelsen från sitt håll och Vänster-Grelsen från andra hållet möttes kring stugan vid midnatt.

»Jag skulle bara hit och ta rätt på gossen,» förklarade Höger-Grelsen.

»Jag kom också hit för att se om gossen,» förklarade Vänster-Grelsen.

Nu sågo bägge på hvarandras misstänksamt skelande ögonkast, att baktanken var ömsesidigt genomskådad.

»Och så tänkte du snyta dig en ring?» mente Höger-Grelsen.

»Ja, hvilken glömmer en sådan ting?» mente Vänster-Grelsen.

När sålunda de två tydligen märkte, att samma tankar ständigt förde dem samman, så funno de ock under kamratligt handslag troligt, att de genom öfvermaktens beslut hörde tillhopa och allt framgent borde mötas med öppet hjärta.

»Men huru skall en nu bete sig med gossen?» ville Höger-Grelsen veta.

»Ja, hvad ställning skall det bli med gossen?» ville Vänster-Grelsen veta.

»Jo, en tar där det finns och lägger där det fattas!»

»Och viskarln smyger sig hit, när det nattas.»

Han skulle dit för att vittja kvarnen efter sina kunder

och visste nog, hvilka de barnlöse voro. Han borde användas till mellanhand med dem på sätt, som återstod att finna. Under rådslag härom öfverraskades Grelsmännen af lappdjäknen Emanuel, en munvig, rapp och fager ungersven, som var prostens dräng under veckan och hans predikant på söndag. Denne predikodräng återvände nu hem på den stig, som ledde förbi stället, stadd i ärende åt sin husbonde och törhända äfven i egna ärenden. En karl i kjortel gjorde strax en förklaring nödvändig. Emanuel fick veta sammanhanget och sade hurtigt:

»Jag skall hjälpa er till färds, karlar!»

De tre gingo modigt in i stugan, funno gossen åter sofvande i vanmaktens slummer och buro ut honom i detta tillstånd jämte kråkslamran, huskatten och grytan, som voro husets redbara tillgångar. Fortfarande i sömn ikläddes gossen de nya kläderna, insveptes i några paltor och lades på något underlag i kvarnstuten, som satts upp i sin ställning. Så togo lappländaren Emanuel och ena Grelsen plats på kvarnvinden jämte kråkslamran och huskatten, som hölls förvarad i grytan. Andre Grelsen gömde sig utanför på vakt.

Hände sig nu, att ett annat äkta par efter samma viskarls anvisning kom i enahanda ärende, ty den lyckogifvande midsommarnatten rådde blott en gång om året.

Lappländaren Emanuel fick i rättan tid syn på de kommande genom gluggen, förstod ärendet väl och ändrade sin plan därefter i afgörande stund.

III.

EN HISKLIG FASONATT.

Så snart det främmande paret trädde in, slogs dörren igen, katten fick ett nyp i svansen och började skrika. Kråkslamran svängde om några hvarf under klämtslag mot grytan, och så hördes från vinden en grufvelig röst:

»Lägg ned din gåfva inför Herrans ansikte, tag barnet som är i stuten och drag dina färde i frid och fröjd!»

De förskrämda människorna höjde ett ångestrop och störtade på dörren, men funno henne spärrad.

»Läs någon bön, men fort!» manade karln.

»Nej, jag minns ingen! Tag upp en psalm, du som kan, men skynda dig!»

Mannen stämde upp en vers med skälfvande röst, men då hördes åter den grufveliga stämman:

»Haf dina visors buller bort! Tag barnet, som är i stuten, och drag dina färde!»

»Ho äst du, o herre, som detta talar?» dristade mannen fråga, och stämman svarade:

»Jag är Samuel, Herrans tjänare. Si, din suckan är hörd och jag säger dig åter: Lägg ned din gåfva, tag barnet, som är i stuten, och drag dina färde i frid och fröjd!»

Efter en handvändnings tystnad hviskade hustrun: »Barnet är redan i stuten, du!»

Karln steg upp på kvarnstenen och fick med darrande händer fatt i byltet. Hustrun hade redan lagt ned gåfvorna. Så flög dörren åter upp och de okände skyndade bort. Katten skrek på nytt, kråkslamran surrade, klämtslagen förnyades och i kvarnen blef nu ett hiskeligt oväsen.

Nu snappades sportlerna hastigt undan och man gjorde sig redo att mottaga trollkarln. Denne hade visst stått på lur, afvaktande sina kunders bortgång, ty han infann sig nästan genast för att vittja kvarnen. Dörren slogs igen, kråkslamran, huskatten och grytan fingo åter göra tjänst, och så hördes på nytt den förfärande rösten:

»Människa, drag af dina skor, ty si detta rummät är visserligen ett ganska heligt rum!»

Den förskrämda stackarn måste höra maningen två gånger, innan han skodde af sig, och stämman fortfor:

»Människa, tag af din tröja och din väst, ty annorledes varder du ej iklädd rättfärdighetens mantel!»

Efter förnyad tillsägelse skedde äfven detta, och stämman talade vidare:

»Människa, ho äst du som kommer inför mitt ansikte i människokläder? Menar du, att jag icke därför ser din synds nakenhet? Tag af din hatt, ty annorledes får du icke lifsens krona! Tag af dina byxor, ty si jag behöfver dem!»

När nu trollkarlen stod så godt som naken nere på golfvet, röt stämman slutligen:

»Gack ut af detta rummet, att icke din andedräkt må förpesta min boning!»

I detsamma öppnades dörren, oväsendet bröt ut på nytt, och den afklädde ilade i väg, glad att undslippa detta fasans spökeri till något pris.

På detta sätt fingo nu Grelsmännen kläder på kroppen nog att kunna visa sig för folk. Sedan de broderligen delat med sig tredjedelen af bytet åt lappländaren Emanuel, gick han sin väg och de gingo sin. Då rände ett nytt förslag genom Grelsmännens hufvuden:

»Natten är lyckosam kamrat!» mente Höger-Grelsen.

»Och liks trött är en ackurat!» utfyllde Vänster-Grelsen. Därpå kom förslaget med en röst ur två munnar:

»Säg, om vi skulle ta och vaka ut draken där borta på skattenäset!»

De kommo fram till fjärden, togo sig en eka och rodde bort till näset. Där på berghällan låg ett väldigt ringformigt rös af sammanhopade stenmassor, utvisande stället, där skatten borde ligga.

IV.

HURU DRAKEN BLEF UTVAKAD.

Tysta, allvarliga, kämpande med sömnen i baddet från redan uppgången sol, satte sig de två oskiljaktige på hvar sin sten i afbidan på draken, som borde uppenbara sig denna natt och utvisa skatten. Det gällde endast att icke låta förleda sig till skrämsel, tal eller löje genom de villosyner, som bergsrået kunde skicka i väg, det med draken sammansvurna bergsrået.

Hände sig nu så illa, att den afklädde trollkarlen kom till stället, sedan han förgäfves spanat efter utväg att taga sig hem genom bygden, där midsommarvakande skymtade här och där i hvar sitt lyckosökarebestyr. Han märkte karlarne, förstod deras afsikt och tänkte skrämma bort dem för att komma åt ekan. När han då smög fram, såg han sin rock och hatt på den ene, sin väst, sina byxor på den andre. Ursinnig springer han fram och ropar:

»Jaså, det var I, som hade af mig kläderna i kvarn, så att en får gå så här. Hit med plaggen nu på eviga rappet, annars får I se på fanen själf!»

När nu de vaktande sågo den halfnakne, som var förvillande lik trollkarln, tänkte de inom sig:

»Detta är nu bara den första villosynen. Här gäller att ingenting ge rået för dess besvär.»

De höllo alltså god min och tand för tunga.

När då trollkarln ej fick ett ord ur dem, gick han ett stycke längre i sin otidighet och nöp den ene hårdt i näsan. Då kom karln äntligen i farten. Fattande förolämparen vid strupen, röt han i vredesmod:

»Åt Blåkulla-helvetet med dig, tig och vet hut, karl! Annars skämmer du bort'et för oss, hör du!»

»Ja, d'är redan bortskämdt,» anmärkte den andre, grymt förbittrad, och reste sig från stenen, äfven han.

Det behöfde nu ej längre sättas i fråga, om karln var verklig eller skenbar, ty han höll ordentligt att taga i.

De störde gåfvo honom så ett kok stryk och satte honom därpå utan åror i ekan, som sköts ut och började drifva för vinden, allt under det störtskurar af ovett och förbannelser flödde från trollkarlen, till dess, hvad stunden led, både han och ekan voro utom synhåll bakom närmaste udde.

Grelsmännen hade skådat färden i tacksam erkänsla mot Herren, som reder den ogudaktige hans lön. Och så voro de just i beråd att lämna stället. Men året erbjöd ju blott en midsommarnatt, och då gällde för mer än en att hålla sig framme.

Ett ensamt kvinnfolk skymtade på stigen, skjutande en skottkärra, och orolig såg hon ut med sin irrande uppsyn. Att hon var rotemannen Rike-Mates dotter, rikaste arftagerskan när och fjärran, var häller ingen konst att se. Mycket ville således mer hafva. Jungfru Lisa var känd för en girighet, som endast kunde mäta sig med

hennes otroliga enfald i allting utom att skinna åt sig gods och egendom, ty däri hade hon ett märkeligt väderkorn.

Grelsmännen höllo kort samråd och gömde sig bakom närmaste snår.

Så kom jungfru Lisa tillstädes, ljuslätt, blossande röd och hufvudyr. Men till en början såg hon ju ingenting grufligt, och med lugnare mod kom hon fram till midten af stenringen, lät hjärtat bulta ifrån sig och tycktes stå i något eftersinnande. Så började hon fäkta med armarna och andelöst rabbla fram en trolldomsvers i slamrande takter:

En slår draken och mörksens funder;
Han får skatten här inunder.
Och Svarte-Mickel, hokus, pokus,
Han får skatten, filijokus.
Men jag vill också ha'en,
Nu hjälp mig så, du faen,
Har kärnan för att dra'en.

Och sedan hade den, som landets drake slår,
En hjärtevän, som skref åt detta får.
Hon miste vän och huld, men du som förstår det här,
Bär hälsning du till hem och syskon kär!

Så slutade den sällsamma besvärjelsen, och jungfru Lisa stirrade sig omkring, men såg ännu ingen verkan. Hon tog så i ett hvarf på nytt och därpå det ena hvarfvet efter det andra med stigande ifver och andelöshet.

De lyssnande hade sålunda godt tillfälle att lära sig trolldomsversen utantill, och rimsnabbe Vänster-Grelsen hann äfven utgrunda ett rimmadt svar, som till sist kom ur snåret så hemskt i huttrande ton:

En slår draken och mörksens funder;
Han får skatten här inunder.

Gå hem och slå du dig i baken!
För strunt slår du, men icke draken.

Med spärrade fingrar hade jungfru Lisa stirrat mot snåret, och då strofen var slut, lade hon skyndsamt i väg åt stigen, skrikande värre än om knifven suttit i henne. Skottkärran var kvar.

De gömde spelorranne stego fram och förlossade sig med ett dubbelvikande skrattlöje, som nära nog hade sprängt deras ondt sammanbitna munreden. Men äfven sig själfva syntes Grelsmännen denna gång som arma fårskallar. Här låg ju skatten åt Svarte-Mickel! Det var just en vån att sätta sig här i all glömska och vakta efter hvad berget gömde åt honom fram genom åren för hans omisteliga välgärning att nedslakta landets drake en gång, när han väl komme åter från världen den vida. Ja, detta folk väntade så visst en förlossare, men kunde ännu endast i fornsagans skepnader skåda sin framtid an.

»Kamrat, gick inte något tal att Mickel blef döder i spetälskekulan, dit de vräkte honom, öfversåtarne våre?»

»Bara öfversåtarlögner! Prat af dem, som hålla drakedjäfvulen om ryggen efter sin ed och religion! Mickel hade själfva säkerheten som spåman. Nog lefver han, så visst som Gud lefver.»

»Men att han skall taga draken..., han, som gick här bland oss och var oss så nära! Detta faller mig ibland så underligt?»

»Tja, den som tar draken måste väl alltid ha varit ibland folk, han också, förstås.»

»Och så ringa som han var kommen af?»

»Ja, den, som kom af bättre, petar nog inte åt draken, som du nog vet.»

Mycket och ifrigt ordades nu som alltid om landets förlossare och hans hjärtevän, som af faderstyrannen en gång drefs obarmhäftigt från hus och hem, utan att sedan spörjas nära eller fjärran. Först genom denna inmarigt hopsatta trolldomsvers, som kanske efter långa vandringsöden kommit i munnen på Rike-Mates' enfaldiga jäntefår, hade den försvunna Mäster-Sara ändtligen gifvit ett ljud ifrån sig, säkerligen det enda. Och nog skulle de hjärtans hederlige Grelsmännen bära fram hennes rörande hälsning till hem och syskon kär.

»Hvilken skada på den flickan, kamrat! Hjärtans huld med folket, fager som en midsommardag! Och sådana gåfvor där fanns och hvilket hjärtelag! Men se högmålsbrottet hennes var för stort. Gossen, som hon fick, var väl en sak...»

»Och ingen vet ju, hvar han tog vägen häller?»

»Ingen mer än öfvermakten, som styrer och råder. Gossen var som sagdt inte det värsta, men si att tänka sig hjälpa småman skrifva till kungs om denne drakedjäfvul, som utsuger oss till benrangel...»

»Hör på, kamrat, hvarut håller utbölingen där till egentligen?»

»Ja d'är inte pysslingen, som dväljes här på orten inte.»

»Nej, det förstås!»

»Rätte landsdraken — jo han dväljs branog långt i nordvart.»

»I Lappmarken då kanske?»

»Hånej, ända åt Nordkap eller inte så långt därifrån. Jo det finns sjöfolk, som verkligen ha sett'n, där han ligger för ankar som på en berghylla och käftar upp gapet åt de sjöfarande.»

»Han är då mycket vrede?»

»Var en sak det, kamrat!»

»Och för ankar — huru då till vägs?»

»Jo, förstås, han har kättingen om ena framskräveln som i tjuder, och så hänger kättingen, sedermera, utför fjällbranten med ankaret i själfva hafvet.»

»Och så skall småman äflas att släpa ihop den hiskliga tullen åt en sliker!»

»Hälst i dessa gudsrises tider!»

»Men att svära eden åt en sådan...»

»Jo det lär nog äga sin verkelighet.»

»Men där han ligger så långt borta?»

»Tror du inte han hör dem? Var viss på det, kamrat! Ja, inte vill jag vara i öfversåtarskor på den yttersta dagen.»

»Du säger just ett ord.»

»Och på sistone efter detta lifvet vänta de kanske lönen sin af den de tjänat hafva, och tjänsten deras är väl inte för roskull håller. Att de stodo Mickel hårdt efter lifvet bara för spådomen där, var väl bara deras åliggande efter sträng befallning, och inget under är väl håller, att den stackars människan här aldrig törs fram, änskönt faderstrollet går sörjande henne i löndom. Och så skall den kung är aldrig få höra en halfdragen anda om slikt!»

»Bra, kamrat, hejda dig! Onödigt gå här och ådraga sig hatet af en, . . . som kanske hör oss.»

»Du säger på sätt och vis ett sanningsord.»

Tonen hade sänkts till hviskning, och Grelsmännen skådade nord öfver skogsåsarne i bäfvan för drakestyggen, som kanske lyssnat till deras vanvördiga utlåtelse, där han låg fjättrad på sin berghylla långt borta i Guds vida värld.

Deras uppmärksamhet föll på skottkärran, ett prisgifvet

byte för deras ögon. Skulle man låta den oärlige fara väl af henne och icke hållre taga donet själf?»

»Hon duger, när vi gå till Mates i gålen . . .,» började Höger-Grelsen.

»Och ta' ut vårt korn af gamle hålen,» utfyllde Vänster-Grelsen.

Sagdt — och de två lämnade näset, väl utan skatt, men med en god skottkärra och skaplig utsikt att få henne fylld några gånger om till lön för sin tystnad med detta signeri. Det gällde vara om sig i dessa gudsrissets tider. Annars ginge man åt som hund på öde hed, och ingen skulle tacka ens hvitnande benrangel för det.

För öfrigt skulle väl hälsningen från den försvunna Mäster-Sara till hem och syskon kär' inbringa god betalning och en dråpelig matsäck.

Efter båtfärd söderut öfver älfven och en dagsleds vandring kommo de också fram till sitt mål, det biskopliga Säbrå-bolet. Den aktningssjudande gården var en fyrkantig huslänga, uppförd i ett sammanhang kring den vida gårdsplanen och innefattande alla nödiga byggen inom två ytterlås. På hvar sin stång öfver logens röste sällskapade i jämnhöjd den stormdrillande kråkslamran och den stormgrinande väderdraken, ett par, som ständigt försummade sina plikter. Kråkor och annan ofågel hade jämt sin riksdag på själfva logetaket. Draken stirrade i alla väder på kråkslamran, glupskt nyfiken på hennes spel, och hon i sin ordning, uppmuntrad af den ifrige åhöraren, visade hela året om sin bästa flit att förströ honom.

I detta residens satt nu bispens prebende-pastor, den stränge Mäster-Abraham, och regerade värre än en kung öfver sitt vida sockenfylke, hvarifrån han äfvenså bort-

flyttat sin egen förman och stiftsherde med våld. Mäster Abraham var känd såsom en rent oförliknelig bjässe.

Nu skulle de två stallbröderna just träda in på gårdsplanen genom den stall- och fähusport, som var gårdens byggare, gemene man, anvisad, ty genom hedersporten trädde endast öfversåtar.

Då blefvo de genom en vindsglugg öfver porten anropade i hvass ton af ett grått och veckigt, stråft och snedlagdt hufvud, som öfveröste främlingarne med hundra frågor om deras förhållanden och till sist sporde med oförminskad snäfhhet:

»Hvad stryken I här i min socken för?»

Grelsmännen började i försagd ton redogöra för hälsningsärendet, men hejdade sig genast. Ansiktet i gluggen veckades förfärligt, och som ispilar blefvo ögonen kalla och hvassa.

»Hädan, strykar!» röt det omilda hufvudet. »Och var den I ett dygn härefter ertappade i min socken, så dansen I snarliga ned i timmerkulan. Hädan fort och därmed jämt, säger jag!»

Med skamlig tack för sin goda vilja drogo sig Grelsmännen i bittert sinne uppför tået åt skogsvägen. Komne ett stycke, sågo de sig obemärkta om åt gården. De varnade då, att den hårde mannen stod och grät för sig själf mot väggen nere i porten.

V.

KVARNTORPET SOM VALLFARTSORT.
NYTTIG TROSVÄCKELSE I EN STARK TROSÅLDER.

Först långt fram på midsommardagen nådde den väderdrifne trollkarlen land, därvid mottagen af en hop folk, som sett honom på afstånd och ville hafva förklaring på den märkvärdiga synen. För att nu ingen skulle tro, att han varit ute för spelorror, berättade han, att en högre makt afklädt honom i kvarnen och att två karlar, som han själf talt vid, fått kläderna af en himmelsk man, som burit strålkrona och försvunnit ur deras åsyn.

»Men hvad skulle du i kvarnen då?» lydde frågan.

»Skulle dit och tala i enrum med kvarnrået.»

»Men huru vardt du utan åror då?»

»Jo, jag skulle sätta mig på näset och vaka ut draken. Då kom bergsrået och vråkte mig i ekan på det här viset.»

»Då var det nog ett rå, som tog af dig kläderna i kvarn också?» mente någon tviflare.

»Nej, antingen var det högste Guden eller fanen själf!» betygade trollkarlen.

Allt detta lät ju ganska trovärdigt, men historien kom ut och bragte honom inför herr Andreas och sexmännen, hvilka dömde honom till kyrkoböter, skamstock och offentlig bikt för signeri. Därmed var det också slut med hans rykte som trollkarl, och ingenting vidare blef mäldt om honom.

De, som hade fått barnet om händer, drogo söderut öfver älfven till sitt hem igen och blefvo där. Något

bryderi yppades ej att finna namn åt barnet. Om dess hals hängde någonting likt gammalt fönsterskinn med namnen Per Abraham Mikael, präntade i latinstil. Var nu gossen kommen af Gudi, så hade väl också namnen enahanda ursprung.

Nu hade fosterföräldrarne till en början enats att hålla tyst med äfventyret i kvarnen, men hustrun var en trohjärtad kvinna, som hvarken ville eller kunde sätta sig ned och ljuga i vänner, när de uppriktigt frågade, huru det var med gossen. Och som en löpeld kom det ut öfver vida landsträckor, att profeten Samuel sig uppenbarat hade i kvarnen vid Holsbäcken *. Där, hette det, hade den allsmäktige på outrannsakligt vis skaffat en vuxen gosse åt ett äkta par, som länge anropat hans nåd i brinnande böner. Där hade en man med strålkrona tagit kläderna af en ondskefull trollkarl, gifvit dem åt två fattige och så försvunnit ur deras åsyn, hvilket skulle ha varit rån och förskingring, om ej strålkronan gjort saken till ett heligt under. Allt detta var ju endast som sig borde i dessa yttersta tider under domens afbidan. Den, som trodde så mycket, fann rätt begripligt, att äfven fanen haft några fukter för sig i kvarnstuten, troligen för att oskära ett så heligt rum.

Nu bör det icke förundra någon, att folk af alla stånd redde sig att vallfärda till kvarnen vid Holstorpet för att i hvarjehanda brydsamma ting rådfråga den store siaren Samuel eller hvem som ville gifva önskade besked ur det fördolda.

* Hvilket vattendrag, som afsetts med detta sägenamn, kan ej afgöras, enär Hol i dessa tider brukades nästan som allmännamn på hvarje skogsdalkittel. Något sammanhang med Hols by i Nora socken, hvarifrån berättelsen stammar, låter knappast tänka sig.

Härefter fortgår nu den vidare berättelsen om de två Grelsmännen och lappländaren Emanuel.

Den sistnämnde delade fjällmännens kärlek till brännvinet, råkade därför under midsommarnatten fukta en sexskilling, kom på morgonsidan hem till prostgården i något glad stämning och skulle så predika. Det blef ingenting af, utan vardt predikodrängen genast afskedad från både drängtjänst och predikotjänst. Han lät sig sig dock ej förtryta, utan flyttade genast till den öfvergifna kvarnen och boförde sig i kvarnkammaren med stor matsäck och många böcker.

De hederliga Grelsmännen hade ock tänkt på samma lägenhet, men den olycksamma hälsningsfärden medförde ock, att de sågo sig förekomna och flyttade in i torpstugan, sedan de i Herrans namn redt den döda en enkel hvilostad på skogen. De omhuldade Lapp-Manel som en broder, och alla tre lefde ganska godt på de sportler, som de vittjat i kvarnen eller framdeles kommo att vittja där.

En lång tid fortfor kvarnen vid Holstorpet att stå på höjden af all jordisk ära, så att den ene kunden knappast hann aflösa den andre. Att profeten, som jämt stordes genom dessa besök, var ordkarg och brummande, kan ingen förtänka honom. Men ingen fick håller träda tomhänd inför hans ansikte, och den, som kom dit lastad med gåfvor, behöfde icke omaka sig att bära hem dem. Med tiden blef profeten nästan för vresig. Detta hade till följd, att Grelsmännen, som eljes gingo tillhanda med uppmuntran, tröst och råd, vanligen fingo afhämta svaren. På sådant vis blefvo de liksom ett par öfverstepräster vid ett forntida frågetempel och foro ej illa af det.

En, som icke håller för illa, var lappländaren Ema-

nuel i kvarnkammaren. Till honom kom rätt ofta prostedottern äreborna och dygderika Anna Beata i hemlighet med hvarjehanda, som kunde vara godt att mottaga. Dessemellan satt han mest försjunken i djupa studier, rannsokade skrifterna, jämförde tidens tecken med Johannes' uppenbarelser, granskade tusentals lärda meningar och grubblade öfver allt, som är — i himmelen, på jorden, i afgrunden. Det var ödesdigra ting, som nu förbereddes i den ringa kvarnen vid Holstorpet.

En kväll infann sig i torpstugan en välanselig bonde, som äfven sökte kvarnen, men i olikhet med alla andra kunder ville fråga rået själf.

»Är det den onde, som svarar, så är det bara hans skyldighet, men svarar Herran själf, så gör han det i sin nåd,» sade den afstickande varelsen med en stämman, som dånade i stugan.

Nerkommen till stället med sina följeslagar röt han ur ett bredhvälfdt bröst uppåt vinden:

»Hvad är det för ett nytt evangelium, som vi ärom satte att afbida?»

»Ho äst du, människobarn, som detta spörjer?» lät öfver frågarens hufvud en väldig röst, liksom kommen ur ett trumpetsvalg, kanske med rörledning på köpet.

»Ja, jag skäms inte för namnet, o Herre eller hvilken du annars är. Jag är häradsdomaren Per Olsson, landstingets talman sedermera.»

Stämman fortfor:

»Hvad dårskap och villa faren I efter, människobarn, som söker det nya evangelium, medan I ännu ej hafven uppfyllt Guds bud och rätter!»

»Ja, det tycker jag ock!» inpassade Per Olsson ljudligt.
»Herran hafver satt sin sol att värma och välsigna all

jord till näring åt folk och få, men det viljen I förmena honom genom buskars ymnighet, som kasta lång skugga både morgon och afton. Och det säger jag eder, att så länge I det gören, skall intet nytt evangelium förkunnas eder.»

Trumpeten tog sig en liten ordhvila och fortgick:

»I begynnelsen skilde Herren vattnet från det torra. Och hvarför gjorde han det, om icke därför, att de tu skulle vara åtskilde? Gån därför åstad och gören eder vattubäckar att skilja vattnet från det torra. Innan I det gören, skall intet nytt evangelium eder förkunnas.»

»Ja, det är hvad jag ständigt säger, att det hjälper ingenting annat än dika och hugga småskogen ur åkern,» inföll Per Olsson med sin kraftstämma, och så lät trumpeten åter:

»Eder är sagdt och kungjordt: I skolen så rågen sent det ena året. Dess rötter skola öfverlefva vinterdvalan och gifva härlig skörd det nästa året. Menen I då, att den, som på yttersta dagen uppväcker eder från de döda, icke förmår uppväcka rågens lif af vinterdvalan? För eder dårskaps skull, att I det ej tron och gören, skall ock det nya evangelium eder förhållas.»

»Det var märkeligt,» utbrast Per Olsson. »Nog har jag på sätt och vis sett det där med mina seende ögon, men har inte just velat tro det.»

Nu kom likt en tordönsskräll från vinden:

»Herren skiftade Kanaans land mellan Israels tolf stammar, men icke gjorde han det så, att den ena stammen trängdes gå öfver sina bröders ägor för att komma till sina ägor. Men I viljen i eder dårskap hafva annorlunda skiftadt. Och det säger jag eder, att så länge I det gören, kommer häller intet nytt evangelium.»

»Ja, var inte detta hvad excellensen gref Otto Wellingk ville planta i tjurskallarna här i landet? Men så bar det till att predika ut ögonen på honom, och verket blef om intet.»

»Människobarn,» lät nästa trumpetstöt, »du skall veta, att detta landet är som den skallige mannen, när han med bart hufvud står uti regnvädret, ty allt regn far honom då olägligen ned om hals och rygg. Nu äro bergen att förlikna vid landets skalle, och skogen, som växte där, var skallens hår, hvilket dina bröder och fäder i sin dårskap bortröjt hafva. Och det veten I, att förr än I gifven landets skalle dess hår igen, kommer häller intet nytt evangelium att gifvas eder.»

»Då lär det nog dröja!» menade Per Olsson. »Men nu ville jag ändteligen höra, huru det nya evangelium lyder till ordalagen?»

»Människobarn,» dundrade trumpeten omildt, »lägg ned din gåfva för dessa fattige män, gack så dina färde och förkunna hvad Herren dig sagt hafver.»

»Då lär inte stort annan råd vara än jämka sig hädan,» mente kvarnsökaren med handling på orden. Ute på gården tillade han helt betänksamt:

»I det mesta fick jag vatten på min kvarn likväl. Och nu skall jag väl en gång få bukt med tjurskallarna deras. För var inte detta anden själf, så vet inte jag!»

Per Olsson erlade i tacknämligt sinne en tull åt Grelsmännen och gick. Efter den natten kommo många att höra profetens röst i detta märkeliga stycke. Somliga återvände med styng i sina hjärtan, andra med jubel i själen.

Huru nu profeter komma till sina ingifvelser, det tillhör ej andra dödlige att utforska. Men här var det kanske

en beaktansvärd sak, att Emanuel i kvarnkammarn hade bland annan läsning en märklig jordbrukslära af den frejdade Johan Vattrang, i lifstiden stadman hos generalståthållaren på Gäfleborg.

Denne författare, som skref sin bok närmast för sitt ståthållaredömes landskap, tycktes tro, att Gudfaders bud och befallning var af nöden för att bringa en ordentlig jordaskötsel i gång. Den tanken läses nog mellan dessa ord: »Här skulle i sanning tarfvas folkets gudeliga upplysning, hälst som vi läse, att Moses och de gamle profeter underviste Israels folk på Guds befallning i långt ringare slöjder.» Hvem vill nu borga för, att icke gamle Samuel hade tagit åt sig denna pik — från kvarnkammarn?

Stor var emellertid profeten; det visste alla säga om dennes gamla och stadgade namn. Men huru det var fatt med hans granne, lappländaren Emanuel, det blef ingen rätt klok på. En del träffade sanningen bäst genom det ordet, att han satt i knuten — de ödesledande tankarnes knut, hvilken sammanhöll det närvarande med framtiden och det föregående.

Åren gingo, och allt hårdare tider kommo.

Gamle landsdraken själf kunde vara tryckt som en gammal födorådstagare, när hans bonde lider. Men gammal var dock äldst i gården. Och så tillkom krigets och samhällsvådornas nya draksådd, som äfven kunde spira upp i lämplig jordmån.

Den, som skulle slå det stora odjuret, dröjde, och flere än skattesökarne på näset började tala om hans ofärd på Österhafvet eller död i öfversåtarnes spetälska timmerkula, ty säggen var tvåfaldig. Men mödrar, som bådo för sina söner i kriget eller deras själar, inlade fortfarande sin bönesuck äfven för honom.

Emanuel satt i sin knut, och åren skredo sin hårda gång intill den stund, då han skulle träda fram för folket — till namnet ej okänd likväl.

VI.

EMANUEL PROFET I EGEN PERSON.

Den stränge herr Andreas på Nora-bolet hade länge sport, att härresande äfventyrligheter voro i färdom i kvarnen vid Holsbäcken, men hade så mycket mindre kunnat inskrida, som hans eget husfolk jämte mycket annat prästerskap varit bland kvarnens rådsökande pilgrimer. Sist skulle han också komma underfund med det, som än värre var.

En dag fick sålunda Emanuel i sin kvarnkammare veta, att äreborna och dygderika Anna Beatas väg till torpet blifvit röjd och spärrad.

Och så begynte han vantrifvas hårdt på stället.

Hvad dagarne ledo tog han afsked af de två stallbröderna, som tänkte stanna vid den goda, tullgifvande kvarnen, och gick att möta en del märkliga öden.

Till en början kom han med en samlad styfver till stiftsstadens lärdomsverk vid Hernösundet, där han med stor berömmelse steg in på gymnasium. Men längre kom han håller icke på de lärdes säten. Väl skulle den fatige Lapp-Manel rätt snart ernå ett namn, så godt som mången af tidens doktorer, men just därigenom äfven se sin bana stängd. Slika seder hade icke rådt bland de Hernødienser förr i tiden, men hörde till de många möjligheterna nu.

Liksom de lärde *norrlandi* närdes ock numera de-

ras främsta lärdomshärd med en gången tids lagrar och hade därigenom råkat i slentrianens förfall, skolans stelnade enväldskraf i strid med lifvets ständigt växande anspråk på mildare seder, enklare arbete och skarpare vett. Minskadt lärjungeantal spordes dock ännu ej, men väl motsatsen i denna krigstid, då djäkmarne voro de enda från knekteri fritagne. Förfallet röjdes dess värre af andra säkrare tecken.

Vid detta Hernö gymnasium, som alltjämt kallade sig det vidtberömda, föreläste och »fordrade» lektor i logik och fysik en lunta, som med företal, register och afhandling vuxit ut så diger, att snabbaste hand ej mäktade afskrifva henne på en månads tid. Samlingen kallades »Mysterium Cosmologicum» efter den första astrologiska uppränningen, ett återgångsförsök från Tyge Brahes världssystem till medeltidens ptolomæiska månggrubbel. Den stora världshemlighet, hvarom titeln skvallrade, skulle väl egentligen ligga i denna outrannsakliga visdom. Eljes innehöll luntan en besynnerlig röra af kabbalistik, skolastik, teologi och alkemi, jämte någon tillsats af Aristoteles' filosofi, försiktigt nog snedvriden till oigenkännlighet. På tal om filosofer kan nämnas, att Cartesius och hans »villfarelser» ännu icke hunnit hit. Hans namn spökade dock i litanian för en undrande menighet, som ej alldeles ansåg honom för fanen själf, men något ditåt.

Utom det anförda fanns i »Mysterium» ock »en rätt förständig gödsellära,» efter hvilken lektorn i logik skötte sin prebendejord. Boken var ock af hans drängar väl känd och kallades af dem på spe »Snyt-er-um-lårum» eller något liknande.

Nu kan det knappast betviflas, att just detta »Mysterium» var roten och upphofvet till mer än ett elände

öfver de arma Bottenlanden genom att gifva de lärde *norrlandi* en galen syn på de praktiska tingen. Ty att dessa på predikstolen och eljes motarbetade åtgärder till en förbättrad jordaskötsel, kan icke här förklaras såsom norrländsk afvoghet mot sörländska nymodigheter. »Bonden ville i sin enfald annamma dem och såg, att de voro ett tydligt Guds verk.» Att dessa lärde satte sig emot vinterrågsbruk, dikning, storskiftning och annat, hade också inom det öfriga riket ådragit dem ett dråpeligt åtlöje. Sådana tokerier och den hårdnackade framhärdel-sen snart sagdt intill blod får sin fulla förklaring i någon skolvisdom af det kända slag, som stannar vid det rådande skicket såsom den uppnådda gränsen för all möjlighet och fullkomlighet. I främsta hugget för denna misstanke framträder denna »förståndiga gödsellära».

Hvarför kunde nu icke vällärde Emanuel Bredman, den fattige ynglingen från Lappland, hafva dunkat i sig detta »Mysterium», han som andra? I stället anslog han på svarta taflan 500 satser mot den lärda röran. Och sedan han i åtta timmars tid på godt latin och med största glans försvarat dessa mot lektorer och gymnasium, förbjöds luntans vidare bruk af lärdomsverkets tillsyningsman, stiftsherden doktor Göran Vallin.

Nu är också detta antecknadt såsom hans enda åtgärd af kraftig beslutsamhet i förhållande till de lärde *norrlandi*, hvilkas undfallsamme tjänare han eljes var både förut och efteråt i mer än dräglig måtto. Hvad som då beredde »Mysterium» dödsdomen kan till synes hafva varit någon gammal irrlärighet, insmugen i denna gödsellära. I sådana ting var doktor Göran alldeles fullkomligt omedgörlig, om ock denna resa svårt anfäktad från skilda håll.

Det säger sig själft, att *lector logicus et physicus* med ämbetsbröder och hela »lectors-fruentimbret» hårdt misstuckte detta »ingrepp i vetenskapernas frihet till skolagans olidliga sårande». Det var ej bispens maktspråk, som skulle afgöra den rätta beskaffenheten hos »Mysterium», utan själfva disputationen; dock nämndes ingen som stridsdomare. Säkerligen funno de klagande beskaffenheten god, och missnöjet gällde väl främst, att deras maktspråk fått vika för stiftsherdens. Att fritt inplugga drafvel i de ungas värkande hufvuden, det var här »vetenskapernas frihet», och då man stördes i ett så lofligt värf, så var ock skolagan olidligen sårad — »till allmän och ogemen despekt för all lärdomens stånd och kvalitet för denne hyperboréen.»

Då lektorstatens klagan all syntes förspild, kommo dess bulvaner framkrypande, den ene före, den andre efter. Borgerskapets skilda skrän, fiskare, bönder, skeppare, gamla knektar, prästänkor, män, kvinnor och barn kommo till bispens och sade sig tro att något särdeles ondt skulle komma öfver landet genom Herrans hand, sedan Mysterium borttagits. Dessa röster ur träsket skulle väl efter gammal sed skrämma bispens för en allmän förargelse i stiftet, ett kraftmedel, som nu för en gång slog fel. Då han strängeligen förhöll dessa enfaldige deras dårskap och villa att så inblanda sig i hvad de ej förstodo, så föllo de ock till föga och bekände sig vara därtill inledde, förförde och tubbade af andra.

Äfven Emanuels gamle husbonde, den dystre herr Andreas, prästerskapets närmaste talman och dess främste spögubbe öfver bispens, infann sig veckig, ödesdiger och allvarstung med sina vördsamt kristbroderliga föreställningar. Emanuel, klagade han, var en otyglad fyllehals, en

ond lurifax och bland dygdädla jungfrulamm en arglistig ulfveskalk.

»Hvarför jag och skilde denne fähunden från den tjänst han hos mig innehade och bjöd honom snarligen förfoga sig utur mitt hus,» tillade spögubben långsamt och eftertryckligt.

Dock kunde nu »Mysterium» icke frälsas ens af en så diger syndabörda, äfven med hjälp af prostens eget grofva fel att anställa en så ovärdig person, men detta och annat tassel skulle nog göra sitt för att slutligen störta den misshaglige hyperboréen såsom ett billigare offer åt de missnöjde.

Emellertid hade skolungdomen, tacksam att slippa sitt afskydda plågoris, öppet och ridderligt slutit sig kring Emanuel under evinnerlig fägnad öfver hans styfva seger. De, som hade pluggat den vämjeliga röran och tyckte sig börja kunna den, ville dock gärna veta hvad han hade att sätta i stället. Emanuel blef icke svarslös. En vac-ker sed hos detta lärdomsverk, medan det ännu sökte efterlikna ett universitet, hade varit, att stiftsherde, lektor och gymnasister höllo offentliga föreläsningar. Emanuel upplifvade minnet af denna sed, när han nu samlade djäknar och menighet till en rad dråpliga föreläsningar öfver världsbyggnaden och naturen.

Dessa händelser väckte stort uppseende, och äfven landsallmogen i sin begärlighet efter tidens andliga rörelser strömmade i skaror till lärdomsstaden att se och höra slikt underting. En fattig yngling, kommen från en lappkoja, hade här efter släp i armod och ringaktning, slagit sina högvällärde lektorer ett eftertryckligt slag på fingrarna och stod där nu som allas läromästare. För kvinnors ögon dejlig, ljuf och gudaktig att åse, syntes han dem

vara en rätt evangeli yngling utan känt motstykke, och det värkte dem så ljuft i hjärte- och själsroten som glöddande styng af ett himlasvärd, när de — o sällhet! — lyckades uppfånga hans blick, en jubelseger, hvaröfver de sedan skrytte sig emellan. För männen var han ordkonstnärlig, skarp, fyndig och underhållande, så att ingen tröttnade att lyssna. Herr Emanuels anseende för utmärkt lärdom och vältalighet blef höjdt öfver alla tvifvel.

Alla väntade nu märkliga ting af denne vildmarkens son. Och man väntade icke förgäfves, men det märkliga skulle blifva annorlunda än man väntat.

VII.

ÅTER TILL VILDMARKEN.

Det säger sig själft, att Lapp-Manel rönte många svårigheter att upprätthålla sitt hastigt förvärfvade anseende. Afundsmännen bevakade honom i oafåtlig misstro, massan slöt sig kring honom i växande godtro och dyrkan. Och ur denna massa började knotande röster höjas:

»Gif oss äfvenså höra någon strof om gudsriket och det nya evangelium, som oss utlofvadt är!»

Hvad svar de rösterna fingo nu i första hand är icke känt. Troligt är dock, att Emanuel med eller mot sin vilja måste fylla deras kraf på någon större förvetenhet äfven i detta viktiga stycke. Människan Emanuel kunde väl svårligen ge sig att jäfva hvad den helige Samuel i dessa yttersta tider uppenbarat hade — i kvarnen vid Holsbäcken! Och för öfrigt hade väl hopens glömska knappast hunnit begrafva den märkliga saken, att Emanuel,

han och ingen annan, gräft fram ur de lärdes gömmor denna förvetna visdomsbok, som mot tro och loften undanstals. Hvem hade läst i det nya evangelium och visste hvad där stod, om icke just Herr-Manel? Hvem skulle nu lösa de nyevangeliske ur deras bryderi, om icke han?

Bland Emanuels åhörare var ingen mer uppmärksam än doktor Göran, som ock en tid understödde honom på flere vis. Men slutligen trodde sig denne öfverherde märka, att han »betänkligen lutade åt den Cartesianska villfarelsen». Vid verkställt förhör befanns riktigt nog, att den misstänkte »hyste kätterska inklinationer, som han ej afbedja och afsvärja ville». Därför beställde stiftsherden så, att Emanuel för alltid afsades från lärdomsskolan och staden samt förbjöds vid stränga påföljder att tala till samlad menighet.

Afundsjuka örontasslare och skuggrädda rådgifvare hade ingifvit doktorn, att denna hans åtgärd som stiftsherde skulle förekomma det ytterligare buller, som förespeglades hans räddhåga, till den onda tidens redan nog så stora själavådor. Men just hvad som skulle vara tordönsslaget framkallade nu det buller, som skulle förekommas, visande att doktorn icke var rätte mannen att handtera åskan. Då den häpna allmänheten sporde, att den folk-käre Emanuel förskjutits som kättare, fick han göra en formlig hyllningsresa genom landet, och ingenstädes saknades folkmassor, som ville bära honom på sina händer och med honom i spetsen gå till hvad ytterlighet som hälst. Men fast nu frestaren jämt låg Emanuel vid örat, hedrade han sig genom att löna ondt med godt och göra skam åt sina motståndares önskefarhågor. Smidande sig ett starkt svärd af folkgunstens järn, medan det kändes

som varmast, drog han därmed ut i härnad mot landets falske profeter, en skara grofva och lastbara bestar, som dittills haft folkets öra för det vämjeligt råa språk, hvarmed de hetsade till dårskaper och illgärningar. Såsom segrare öfver dessa onde andar stadgade Emanuel vidare tukt och ordning intill den gräns, som tidens hårda skick rimligtvis kunde medgifva, räddande hvad som ännu återstod af det mänskliga samhället. Men att öppet säga menige man, huru det var fatt med sagan om det nya evangelium, ansåg folkledaren ogörligt af många skäl, allra främst därför, att allt förtroende hos massan genast skulle vara förspildt, själfva saken till intet gagn, men honom själf till ohjälplig skada. Klokare syntes honom att predika hvad den store Samuel förkunnat i Holskvarnen, och det var just en fråga, om han ens hade något annat val. Villfarelsen borde sålunda sprängas inifrån, då hvarje utvärtes angrepp syntes lönlöst, och kanske skulle till sist en nyttig väckelse stå upp af spillrorna! Sålunda skulle intet nytt evangelium förkunnas, innan man genom skilda åtgärder häfdat Guds jord till ymnigare näring för folk och fä, predikade han genom mäg och ben. Menigheten stod tvehågset slagen för sådana ord af den mest förvetne. Förbättradt åkerbruk var ju en mäktig underlig väg till ett nytt evangelium! Man behöfde grunda många gånger för att finna starkt rotfäste åt en sådan tanke, men menige man började nu ändå att grunda i mera stillsamt sinne.

Medan nu ett så önskeligt verk pågick, knorrade ingen öfver Emanuels obehöriga intrång i predikoämbetet mot gifvet förbud. Tvärtom började allt talrikare röster höjas mot den uppenbart obilliga förvisningsdomen. Men långt ifrån att doktor Göran likväl ville försona sitt tydliga

felgrepp, umgicks han med tankar att öka det med ett nytt. Ty då de värsta oredorna i stiftet hade hämmats, så att tillståndet var drägligare än man mindes på länge, började doktorn att med sina kapitularer ingå i försiktiga rådslag om Emanuels gripande för ämbetsintrånget. Dock ville man äfven nu förebära den Cartesianska villfarelsen som hufvudsaklig grund.

Då nu Emanuel sporde dessa rådslag och väl insåg, att nya förgripelser mot honom, den hopplöst förskjutne, äfven skulle leda till allmänt landsfördärf, så gaf han allt det gamla förloradt och flydde lönligen till de aflägsna och ensliga visten, där de gömde sig alla de, som kände sig af tidens samfundsskick fördömde utan återvändero. På långa tider icke spord i minsta ljud från närbygd eller fjärran blef hans ödesgåta tydd af sorgens dyrkan eller hatets hämnedom. Kanske hade han som trogne varen gått att lägga sig på lön och dö, när han, lifstrogne tjä-narn, anar mordet af husbondens hand som sista lön! Eller var han såsom Kain fordom viken ifrån Guds ansikte, slagen af helvetesskräck för sin skuld och dristighet att okallad och ovärdig intränga från lekmannahjorden i de handpålagdes vigda rum? Tvåfaldig sägen spann i skilda synemål sin dikt om den försvunnes jättevalnad.

VIII.

FÖRSVUNNEN — ÅTERFUNNEN.

DE UTSKJUTNE MOT VÄSTANFJÄLLEN.

I dessa krigstider hade skogsmarker eller ödegångna fjällbygder mot gränsen till Norges rike erbjudit säkra gömslen för dem, som undandragit sig krigstjänst och

där på ensliga moar invid långsträckta vattendrag börjat bygga och bo, odla och nära sig så godt de kunde. Det var knektar, som rymt fanorna, tvångsvärfvade och utlottade, som afvikit från mönstring och öfningsläger.

Till dessa knekterymlingar hade sällat sig hvarjehanda människor, som af den rådande nöden drefvos att söka sin utkomst på hvad sätt de kunde. När jorden, utsugen af en mängd skatter, ej längre födde sina brukare, när icke häller hafvet och älvarne kunde mätta alla hungerande munnar, då drogo sig de öfriga till fjällen. Där kunde ännu den vilda naturen locka med ymnigt fiske i fjällsjöarne, rik djurfångst i skogarne och bördiga odlingsland på den knappast genomspanade allmanningen. Dit hade samlats bönder, som öfvergifvit sina skattetyngda hemman för att i fred få upptaga nya byggen under stillsam förbida af det nya evangelium. Där funnos jägare till yrket, fiskande skogslappar, förrymde missgärningsmän, tiggare och landsstrykare jämte följen af annat löst folk, som här undangömde sig för tvångsvärfning och utlottning till kriget. Det var hästskojare och zigenare med deras inhemska afkomlingar, »de svarta skojarne» och de nordiska folkens urartade blandsäd af gammalt zigenarblod, »gråskojarne», ett kastaktigt och mordiskt folk, männen kläna till utseendet med sin gråbleka hy, kvinnorna ofta hårdt vackra och driftiga, men liksom männen lättfärdiga och oärliga.

Där funnos slutligen finnar af tre slag: nyfinnar, som för pågående fiendehemsökelse flytt hus och hem till rikets stamland, skogsfinnar, som i femte led eller däröfver härstammade från inflyttade fäder, och urfinnar, ett storväxt och ljuslätt, fromt och gladlynt folk, som ännu vid denna sena tid hade älgan tam till klöfjande

husdjur, en märklig sak och ett värderikt framtidslöfte om den nyskapelse, som minst förväntad skulle se dagen bland dessa utskjutne.

Af allehanda skäl ville dessa människor icke bo och bygga i tro och lydnad under riksens krona, i hvilken de på skilda vis frestades se allas vedersakare, hälst efter kätteriets allmänna utbredning. Därför hade de i vildmarkens djup skapat sig ett nytt, af nöden påkalladt samhällsskick, så långt de kunde, till inbördes säkerhet och fromma.

Från denna svaga brodd började omsider spira upp en för tid och ort rent otrolig odling och välmakt. Underliga nyheter spordes vida öfver landet om de arma rymlingarne mot fjällen. Med en dittills icke sedd framgång och drift bröto de skog och mark, anlade vägar, sänkte sjöar, byggde sig vattensågar för virkesförädling, stora lastbåtar för samfärdseln på vattendragen och flodbåtar, som upp eller ned befordrades med strömmens egen drifkraft. De uppförde skolor för sina barns undervisning, men äfven små fästen till värn mot skattekräfvare, mönsterherrar och andra, som kunde frestas att tulla de förskjutne än en gång på lif och gods eller lägga gamla fjättrar på deras unga tro och frihet.

Sist spordes som ett jubelämne för de fleste, som ett åkslag för några få, att själen i dessa verk var den länge försvunne Emanuel Bredman. Ur sagornas växande töcken öfver vida Norrland reste sig omsider hans skepnad mångväldigare än någonsin uppe vid fjällen såsom det nya samhällets danare, öfverstepräst och förstyresherre.

IX.

EN SPÖKSYN UR FORNSAGAN.

Den sköna och stolta fru Sigrid Sofia af Moinichen-Kolderup på Junkersdals sätesgård satt i höganloftsbur med drömmande mörkögön öfver blomstersolig högsommarkväll, gullkrönta fjälltinnar och djupt under dem i dalen mot branta fjällstup en becksvart krok af Saltenfjord.

Ryggande af häpnad varnade hon på vägen till gårds en syn så svåra sällsam.

»Du Björn, kom hit och se! Hvad i fridens namn är detta?» ropade hon till sin man.

Handelsfursten och fylkesbonden Björn Randulf, rikaste mannen norr om Dovre, kom ut i buren, såg och häpnade. Med handen i båge öfver pannan utbrast han:

»Ser jag en spöksyn ur sagan? Hela långa raden älgar till gårds som trädde på ett snöre? Och folk på ryggen och stora packor? Ser du också likt?»

»Ja, Guds död gör jag så! Älgar syns det som, och folk och stora klöfjor!»

Båda stirrade tysta en stund på det sällsamma tåget, som sträckte fram mot gården under hörbart knäppande traf. Därnere och utomkring larmade gårdsfolket i skräm-selrop till hundarnes hetsiga skall, som öfvergick till ångestgnäll, allting så beklämmande att höra.

Man urskilde snart de fyra ryttare, uppsuttna grenslö öfver manken på de fyra främste af de svartbruna, ståtligt hornkrönta djuren, som följde gemensam ledtöm hela raden utefter. De tre bakre ryttarne syntes som fjällbönder, grofva, väderbitna, seniga, tarfligt utstyrd i sina brokor och tröjor af getskinn med nött hårsida utåt.

Den fjärde åter, vårdad som han var i sin bruna älg-hudsdräkt samt späd och fin, syntes snarast som en för-nämlig borgare.

Tåget kom fram mot den fyrkantigt kringbyggda gårdens hufvudport under loftet och stannade. Husfolket, som larmat utanför, drog sig under stoj och hundgnäll inåt gården, stängde porten hastigt med dubbel slagbom. Helt allvarlig till sinnes, men utan att förråda sin skräm-sel, nedfällde husfrun loftfönstret på dess gångjärn och ropade med skapligen stadgad röst:

»Hvem där? Hvem kommer så till gårds?»

Den främste ryttarn såg upp, förde älghudshandsken belevvad hälsande till läderhättan och sade:

»Ädla fruga, vi ärom redelige handelsmän af Sverige!»

»Hvad viljen I här?»

»Byta, handla, aftala köpenskap.»

»Hvad är det för byte och handel?»

»Det varder jag sägande, när vi väl komma till gårds och språks.»

Skrömtevarslet svarade sålunda rätt beskedligt på tal och gjorde ingen min att upplösa sig i väder. Fru Sigrid Sofia och Björn voro lugnade för det värsta.

»Ha de slike hästar nu om tider i Sverige?» sporde hon vidare i ändrad tonart.

»Ja, vi hafvom väl så,» tyckte den fasta vålnaden.

»Det var mig märkeligt, högst märkeligt!»

»Än märkligare ting kan jag mäla, när vi bjudits väl-komne och fått bänka oss.»

»Detta är då något nytt påkommet?»

»Icke så! Mina män veta, att deras fäder haft lika klöfjeök i alla tider. Men få vi nu klöfja af och leda

dem till bete i löfskog? Är man sinnad nu som förr på Junkersdal att öppna porten för trötte långvägamän?»

»Hafven I då någon *passbord* att visa?»

»En okänd sak för mig. Hvad är det för slag?»

»Något skrifteligt uppå, att I hafven rätte tron och rätt ärende och rätte öfverhetens lofven att fara fram i landet?»

»Hvartill tjäna folk emellan dylikt grej?»

»Veten I då ej, att ofrid är rådande landen emellan?»

»Tja, ingen ofrid ha vi mött!»

»Hafven I ej håller lagt ut eder skyldiga tull?»

»Tja, hvad är det för slags tull? Ingen har prejat oss på sådan!»

»Hvilka vägar han I då farit?»

»Inga vägar alls! Rakt öfver gråbruna fjällryggen, förstås.»

»Hvilken är den herre, som detta talar?»

»Emanuel Bredman är mitt namn, mig till heder, ingen till skam!»

»Må det!» utbrast husfrun med lättnad och glädje. »Äfven här i Norge ha vi sport mycket godt om det namnet. Varen då välkomne! Porten skall strax öppnas. Säg vårt folk, att klöfjorna bäras in på större torkboden. Älgarne må herrens män leda efter stigen till aspgärdet, som synes där. Björn lille, du, gå ned och tag emot den lärde och berömlige herren af Sverige och hans redelige män!»

Husfrun på Junkersdal var vida känd för härsklystnad i jämbredd med förmåga att vinna hjärtan. Alla förstod hon att göra till sina vänner, allt gick också efter hennes pipa här i landet allt nord öfver. Med ögon, fuktade af rörelsens glimt, ströko främlingarne af sina hattar som för en drottning, och själf den styfve herren på

Junkersdal gick åstad, liksom satt i rörelse af en hemlig driffjäder.

En stund senare stod han med det lugnade husfolket utom porten kring de från fornsagan nedstigna klöfjeöken, som undfägnades med smekningar och kornbröd under lifligt samspråk med deras afsuttna ryttare. De svenske urfinnarne i skogsmarkerna öster om fjällen, upplyste den främmande herren, hade af åldriga tider underhållit denna stam af tama älgar genom deras korsning under lötetiden med samma djurslag i vilda tillståndet, en snabbfotad, kraftig, lättfödd och framtagsen stam af klöfjeök utan like öfver all världen.

Den norske handelsfursten stod alldeles hänyckt öfver detta makalösa uppslag till samfärdsel. Knappast mindre förvånades han öfver djurens väldiga klöfjor, stora och många knippen af de gäfvaste hudar, skogsfågel i en ändlös rad rymliga spjälskruckar; lodbössor flere tolfter; spik, liar, saxar och annat eggjärn samt eljes en mångfald af smiden; lärtspackor, vadmal, ull och frestande nätta små slöjdeting af hvarjehanda slag. Det mesta föll Junkersdalingen och hans gårdsfolk väl i smaken. Och innan man visste ordet af, hade från omnejden samlats folk till en strykande marknad i boden. Efter två timmar hade främlingarne omsatt hela foran i reda pengar eller landets redbara alster i utbyte.

X.

I FRESTELSE.

Glad som en ung spelman på en bröllopsdag fick Emanuel sin reskorg uppuren till anvisadt gästrum å loftet. Han pyntade sig i en handvändning med själf-

lagad tvål, kam, sax och hårtång, som värmdes vid medförd märglampa, och stod snart i en klädsam svart klerkedräkt, synade med välbehag sin ädelt djuptänkta bild, med håret upplagdt i två valkar vid tinningarne och det täta helskägget i fin ljusgrå brytning öfver den snöhvita rundkragen.

Så trädde han in till kvällsvard och köpeskål hos värd och värdinna, af dem mottagen med en hjärtevinnande älsklighet, som djupt rörde honom. Deras tycke vann äfven den finsmidige främlingen med ledig tunga och obesväradt väsen, ett lika gifvet arf från rendrifvande fäder som bjärt motsats till den säfligt försynte och kruserlige norrländingen, en gäst, som knappast tordes svara ett otrubbadt ja på vackert väder, när han kom bland främlingar, som kunde märka orden.

Man talade tills vidare om dagens stora märklighet, dessa i hagen vaktade klöfjare, som syntes danade till de nordiska ödemarkernas kameler, ett fynd, som beredde rymlingarnes frejdade styresman aldrig sinande loford. När denne kommit som flykting till de människor, hvilkas mästare han nu var, hade han nog funnit dem medvetna om sin samhörighet och naturrättens enklaste bud, men splittrade af stora afstånd och i saknad af de oundgängligaste hjälpmedel. Fyra tolfte af dessa snabbfotade, starke och fromme tjänare hade genast gjort närmaste grannar af dem, som räknade tiotals fjällmil från hvarandras visten. De saknade visst många hjälpmedel; att skaffa sådana på djurens starka ryggar i utbyte mot den rika fångsten ur skog och vatten hade varit en ringa sak, men dessa hjälpmedel funnos nu endast föga inom det pröfvade hemlandet, och därför hade Emanuel vändt sig till Norge.

Då stämningen vid det eldiga vinet ur silfverskodda horn kändes riktigt varm, fingo Björn och Sigrid veta, att denna klöfjefora, ett prof på Norrlands allmänaste varor, hade kommit för att fresta till fortsatt köpenskap. Emanuel lät nu höra två viktiga förslag. Björn på Junkersdal, så lydde det ena framhviskadt, kunde tvärt emot det gällande danska handelsförbudet sätta sig i tullfri och bekväm smyghandel med svenska sidan genom att motaga norrländska foror eller skicka sina egna med tillämnade klöfjetåg förbi Börje fjäll, efter Ångermanälfvens nordvästra tillflöde fram till Sollefte socken, där den stora Pålsmäso-marknaden årligen hölls och segelled vidtog för de grunda flodhaxarne. Detta var sammanlagdt en ny handelsväg öfver halfön, styckevis förstärkt med goda segelleder och de af Emanuel uppfunna strömbåtarne. Någoting dylikt hade också den företagsamme Björn redan grundat på, innan förslaget kom. Väl voro alla hans anbud att köpa en tolft älgar förspillda som vatten på gåsen, men hvad som begärdes i klöfjepenning för hans foror var så öfvermåttan billigt, att Björn och Sigrid utan mycken tvekan antogo detta förslag.

Det andra hade säkerligen legat handelsfursten vida mindre nära till hands. Den svenska fjällsidans nybyggare, hvilkas gifne talman nu hade bänkat sig hos Junkersdalingarne, erbjödo sig genom denne att blifva deras landbönder och betala dem framtida afrad för sin jord, om de blott nu i första hand finge tillgodonjuta understöd i de mycket saknade hjälpmedel, som däremot stodo de norske dess ymnigare till buds.

Så snart detta var klargjordt, märkte främlingens spanande öga, att den härsklystna husfrun fäste på sin her-

reman en hastigt upplågande, segermättad blick, som tycktes säga:

»Ser du nu då, svage kältring! Där kommer ju ödet själfmant och räcker handen efter min uträkning.»

Något tecken af detta slag hade gästen också väntat sig. Att det mäktiga folket på Junkersdal närde vissa outredda afsikter mot grannskapet öster om gränsen, var en allmän förmodan, som han byggt på och äfven nu fann bekräftad af detta jublande ögonkast, när han lade ut den rätt grofva profvo- och frestarsnaran. Dock förklarade Björn och Sigrid nästan genast, efter en ny blick af samförstånd, att de ville sig betänka intill nästa middag.

Nu i första hand fingo de besked på gifna frågor, huru det stod till hos dessa hjälpsökande rymlingar, ett nybyggarsamhälle på Sveriges mark, men utanför dess lag och myndigheter, en del sade ock utanför dess religion, det hela erbjudande en kanske nog så frestande åtel inför ett främmande herreskaps ögon.

Ordet gled af sig själfvt öfver till Emanuels egna, vidt-kunniga öden och kom gifvet till de sorgliga skickelserna i hemlandet. Allt kände dessa Junkersdalingar så väl; personer och saker med deras vikt och värden, det största med det minsta, allt var som noga uppfördt och läst i en redig bok. Och hvilken hjärtans vinnande förståelse i allt! Hvilken förmåga att göra sig främlingen bevågen, en särskild norsk förmåga, som erfarits af många svenskar, men säkerligen nådde höjden här på Junkersdal. Emanuel glömde, att han satt i främmande land och kanske hos kallt beräknande fiender till hans eget bästa lifsverk. Öfverväldigad af rörelse sjönk han ned öfver bordet framför sitt dryckeshorn och snyftade som ett barn.

Då kände han under sällsam tjusning en smekande hand helt lätt öfver sitt hår och hörde husfrun tala så mildt:

»Förlåt sanningen, som jag nu säger herren: Det har varit och blifver de svenskes sed att så förtrampa alla sina bäste!»

Emanuel reste hufvudet hastigt, stungen af ordens udd och en obestämd fruktan, att han skattat åt sin afgjorda svaghet, oförmågan att behärska sig i dryckjom, äfven den ett arf af fäderna och ej det bästa.

»Har detta varit de svenskes sed?» utbrast han motståndslysten.

»Ja, ja! Det veta bäst vi, ty hos oss ha de alla funnit hjärtan och hem.»

»Hos oss och våra fäder!» utfyllde Björn ur sin tystnad.

»Alla?» undrade Emanuel. »Hvilka alla?»

»Alla de bäste, som herrens hemland födde,» fortgick fru Sigrid Sofia. »Här dvaldes han i sin landsflykt, den där urgamle, som döden jämt undviker, han, som evinnerligen går mellan haf och fjäll efter månens lopp med sin näfverväska på ryggen.»

»Gamle Olof Evertsson?»

»Den makalöse spåmannen lär nog vara känd. Och här var han i sina utskjutna dagar, den där vidtberömlige landsherren, som på sistone ej fick en kristens vigda jord, utan hvilar i ett igenmuradt hvalf under edert slott där söder; Gäfleborg heter det visst.»

»Alltså Johan Vattrang?»

»Det namnet är nog så vida känt. Och jagad som ett ondt djur kom han också hit, den skägglöse unge,

som skulle reda edert land ur all dess nöd, om Olof Evertsson spådde rätt den gången ock.»

»Svarte-Mickel äfven?»

»Såsom herren hör. Med honom följde hans vän, ett djärft och godt karlstykke, just densamme, som härom året kom med antikristers här mot Bispehöjden och satte allan skräck i edra öfversåtar.»

»Svarte-Petter? . . .»

»Jomän! Och yttermera fingo vi en oförgätlig vän och gäst i eder tredje svarting, den efterspanade och hatade 'Svarte-ulfven' för alla onda samveten, den som satte sig att skrifva Sveriges kung en allmän klagan från hans lidande undersåtar där öster.»

»Mäster-Sara? Hvad sitter jag nu hörande? Mäster-Sara har då varit här?»

»Har varit och är alltjämt vår gäst. Nu är hon borta med våra barn på gästbesök uppefter fjorden, men kommer igen om ett par dagar. O, det är sådan hjärtälskelig dam! Hon är vår och alla människors omistliga ögonsten.»

»Ja, det är i sanning icke för mycket sagdt!» betygade Björn enkelt och allvarligt.

»Mäster-Sara här — efter alla sagor och spaningar!» utbrast Emanuel åter, knappast troende hvad han hörde.

Herren på Junkersdal kom så med ett ord så flärdfritt rörande ur djupet af ett manligt hjärta:

»Och i rad med alla de gode människorna, nämnde och onämnde af åldriga tider, är herren själf och förblifver städse vår käre gäst, som huset räknar sig till heders.»

Emanuel satt alldeles förstummad af brottande rörelser. Och särskildt var det en, som i denna stund alldeles ville

kufva honom. Hvad gemensam sak med dessa svenske hade väl han, den själf förtrampade och utskjutne sonen till ett trampadt och missaktadt folk? »Aldrig, aldrig kan du, kättares och rymlingars höfding, komma i samförstånd med deras öfversåtar, men här fann du genast vänner och hjärtan!» hviskade frestaren i hans själ, öfverröstande den svaga maningen från prostedotterns märglöst förbleknade skugga. Men så dök upp som ett hemskt slag för grubblarens hufvud en mörk saga just från detta Junkersdal: sagan om Svarte-Mickels allmänt omtalade riksförräderi-kontrakt med husets herre, en i hemlandet hittad skrift, som hettes hafva bragt den svarte förrädaren för dödens käftar i spetälske-kulan. Att Mickel kunnat dåras af detta folk, fann Emanuel ej otänkbart, men hvad han och många andra aldrig fattat, var att detta riksförräderi nödvändigt skulle på papperet.

Som ett mörkt afskräckande spår tedde sig den gåtan just nu i rätta stunden, tjusningens och vinets förföriska stund i den framskridna nordiska förnattens trolska dunkelskimmer öfver loftet. Det var en stund så väldigt stämningsmättad. Den vördige men ordknappe herren på Junkersdal strök alltjämt sitt långa ljust röda helskäg, såsom han hela tiden gjort. Och fru Sigrid Sofia hade låtit det fagra drömmande hufvudet sjunka ned i handen såsom i aktning för gästens känslobrottning. Helt sakta sporde hon till sist halfhviskande:

»Kände herren någon af desse?»

»Endast Svarte-Petter,» kom svaret dämpadt och sorgset.

»Men icke Mäster-Sara?»

»Nej, jag hade aldrig den lyckan, huru mycket tal än spordes om den högäreborna damen.»

»Och aldrig Svarte-Mickel häller?»

Emanuel råkade dröja med svaret en handvändning, som kändes honom själf så gruffligt kvald af en tyngd så förfärligt växande. Han märkte därunder någonting oroligt i Björns jämna handrörelse öfver skägget.

»Nej!» kom slutligen hans svar så sakta med en egenomlig dallring i rösten.

»Ack, det var ett grufveligt öde han gick emot,» fortsatte hon så mildt deltagande.

»I deras spetälska kula, ja hvad kan man annat säga.»

»Och detta kunde omänniskorna begå mot den oskyldige? Och där blef han?»

»Han gjorde visst så.»

»Men hvad i all världen kunde de åberopa för sådan en gärning?»

»Jag vet ingenting om den mörka saken mer, än att han var dem en nagel i ögonen som den väntade uppriktaren.»

Och hvad än fru Sigfrid Sofia sporde vidare i detta ämne, så förblef Emanuel ständigt den ovetande. Ej håller det ringaste låtsade han veta om folktalet, att Mickel undgått döden i timmerkulan och efter ett tillägg från sista tiden satt som en högt uppburen herre i fjärran land. Den stora drakens spådde nedslaktare växte, levande eller död, till en med åren allt väldigare jätteskepnad. Men hade han likväl gått sin ofärd genom dessa människors lockelser och försåt, så ville gästen för sina planers skull visa sig utan minsta aning därom. De skulle då insöfvas i säkerhet om honom, den kanske utsedde redskaparen för möjliga afsikter, som måste bringas på skam, ifall de sökte sig någon form i gärning. List mot både list och styrka, det var fädernas sed och den arflärdom, som Emanuel förde med sig från en lapp-

hård utan särskild skolgång hos tidens svekfulla statskonst.

Till sist, då ordet kändes som bortsinadt, höjde Björn och Sigrid hornen till godnatt och följde gästen till hans dörr. En blick af husmoderlig omsorg inåt rummet och de gingo, mannen lent omsmugen af sin hustrus arm.

Emanuel, vinförplägad, tjusad, sliten af alla känslor, stod ensam, öfvergifven, olycklig, ett våldsamt rof för köttslig afund mot denne man, som han alltjämt såg med kvinnoarmen lindad om sig.

Utan tanke på hvila irrade han af och an öfver golfvet länge, satte sig omsider ned i rummets skinnbonade alkov bakom dämpande förhänge, en inredning så flättjefullt bekväm, att gästen sakta föll i domning.

Han hade suttit där länge, halfdvalande, rufvande, sliten fram och åter af sina känslors jagande irrbloss, då han förfärad varsnade midt i rummet en kvinnoskepnad så snöhvit, under ett genomskinligt, mjukt och hvitt dok helt löst öfver hufvudet och böljor af ymnigt svart hår. Skepnaden smög ljudlöst öfver golfvet med en bågare på bricka och dröjde en handvändning som i liflig förvåning vid åsynen af den tomma sängen, men skred vidare fram till sänghyllan, satte från sig bågarn där och såg sig forskande om i rummet.

Den genomisade gästen igenkände husfrun och kunde ej återhålla ett utrop af lättnad:

»Herre Gud, är det endast I, ädla fruga!»

Hastigt ryggande med handen förd mot barmen svarade hon i lekfullt förebrående ton:

»Sitter herren där ännu vaken?»

»Ädla fru, jag blef så illa skrämder . . .»

»Liksom jag när herren kom till gårds. Käre herre,

ursaka mig. Skulle endast stjäla mig hit i pigedoket med herrens nattedrick, som loftjungfrun glömde, jag såg det genom dörren och tänkte: När den dagströtte herren ligger där i sin bästa sömn, så kan husfrun smyga sig dit på tå med bågarn.»

»Haf tack, ädla fru, för sådan hjärtans omtanke om mig, ringe, olycklige man!»

»Herren talar med en sorg så djup. Räcker det icke till att sörja, medan dagen är? Hvad håller herren så vaken?»

»Den ensammes lott och sorgetankar!»

»Den ensammes lott? Äfven jag vet hvad den är!»

»Husfrun, som nu går till sin väntande herre och man?»

»Nej till sin ensamhet går hon, nu som mestadels. Björn är ännu icke blifven min man, om han ens någon blir det.»

»Det var sällsamt taladt och säkerligen icke håller ostraffligt.»

»Herren känner då straffdomens rådslag noga?»

»Man och hustru skola ett kött vara, är det budet.»

»Javäl, men de köttets predikanter, tror jag, ha ej mycken fog att klaga. Belåten bör också den vara, som firar bröllop en gång om året och dessemellan får skicka sig som en snäll och lycklig fästeman. Jag menar, att min Björn i allo mår bäst i den skickelsen.»

»Men hans husfru klagar öfver den ensammes lott?»

»Ja, nog är hon så ensam. En man efter sitt sinne har hon icke, fast en genomhederlig, världsligt klok och driftig man.»

»Det är då icke tal om en man efter Guds sinne, utan efter edert sinne. Huru beskaffad bör han då vara, ädla fru?»

»Herren talar så strängt till mig...»

»Jag är dock en clericus och har rätt därtill, när som I själf, ädla fru, yppade ämnet.»

»Väl visste jag det och är så tacknämlig för ett straffdomens ord i mitt köttsliga sinne. Det är ej mången, som tör bestå husfrun på Junkersdal ett sådant.»

Fru Sigrid Sofia hade sänkt hufvudet såsom kufvad i samvetsruelse och talade så sakta.

»Nuväl,» fortfor hennes clericus i sin bikt, »hvad svaren I på min fråga?»

»En man efter mitt sinne?» hviskade hon upprörd och dröjande. »Jag har länge bedit till Herren att själf få se honom och nu omsider...»

»Nå tala ut! Hvad nu omsider?»

»Goda herre, ursaka den glömska husfrun och glöm detta nattespöket!»

Så hviskade knappast hörbart fru Sigrid Sofia och försvann ur rummet, ljudlöst som en vålnad.

XI.

MÖTET MED MÄSTER-SARA.

Hvad Emanuel under två följande gäst dagar upplefde vidare på den försåtliga lockelsens väg, om nu en sådan verkligen var inslagen, detta blef en särskild gåta för det skarpsynta sanningsvittne, som efter ett ganska kyligt möte med honom på detta Junkersdal skulle längre fram i tiden blifva hans trogna bundsförvant i råd och dåd samt slutligen äfven skildra den bortgångnes minne. Det var husets mångårsgäst, den i hemlandet förkastade, men här i främmande land så högt uppburna Mäster-Sara.

Hennes första ord om Emanuel Bredman äro en bitter klagan öfver, att hon, den själf landsflyktiga, som här i främmande land mötte den i öden likställde högt förtjänte mannen, endast skulle hafva en hård vedergällnings dom till svar på all den aktningfulla vänskap, hvarmed han var redo att möta henne.

I två dagars tid hade Emanuel motsett hennes återkomst från gästbesöket med hela sin själs lifliga rörelse, närd och stegrad af de hänförda loforden.

Främst hade domicellan fått ett underbart namn genom verksam hjälp mot icke mindre än fem landsplågor, mot hvilka man dittills ej vetat sig lefvandes råd. Det var mässling, ros, torrvärk och frossa jämte den mördande rödsoten, som värre än allt bortryckte närmast alla insjuknade och stundom hotade hela trakter med ödegång. Färdiggjorda satser af hennes läkemedel i större förråd utlämnades åt alla hjälpsökande fritt på husets bekostnad, men till dess största heder i jämbredd med allmän glädje och häpnad öfver verkningarna. Redningskonsten hade hon ärft af sin bortgångna moder, som också funnit den, hvarför dottern alltid bad de tacksamme att skänka hennes minne sin välsignelse.

För öfrigt erfor gästen vid hvarje inblick i husets inre förhållanden eller de omfattande arbeten och företag, som i dess namn drefvos, att domicellan i allt medgifvits fria händer för all den drift, som hufvud och hjärta så rikligen gåfvo henne. Hennes kloka och mänskliga själ genomträngde allt, under allas eniga erkännande om det helas gagn och ära däraf. Junkersdal hade för underhafvande varit ett snävt hufvudkontor, som kräft det mesta och gifvit det minsta. Det var nu ett patriarkaliskt hedershus och vann vida mer på det. Från att vara en

stram sätesgård med kärfva seder, hade huset blifvit ett litet fint hof, ett vidsträckt inflytandes härd, dit alla människor drogos af den allt öfvervinnande älsklighet, som också kommit med domicellan. Det vapen, hvarmed hon själf tagit allt med storm och utöfvade sin makt öfver alla, hade som ett fynd af oskattbart värde upptäckts af ett par klokt ärelystna ögon där i gården.

Så hatad och förbannad hon än var af sitt eget hemlands främste, var den landsflyktiga svenska damen älskad intill dyrkan i det främmande landet. Folk af det kända slag, som alltid basar åstad, hvart det en gång bär, brukade fråga, huru mycket bättre en Herrans ängel af höjden egentligen kunde vara. Att hon dock icke var en sådan, det märktes allt emellanåt, så att hon ändtligen slapp spöka som helgon. Mycket höjd öfver det hvardagliga småsinnet, led hon aldrig se dess yttringar, minst hos sitt eget kön. Blef hon själf utsatt för det enfaldiga baktal, som i alla tider varit kvinnliga tomskallars barkebröd i brist på verklig själsnäring, så kunde hon i snarstucken förargelse ej underlåta att mäta synderskan en skäppa så full, som hon aldrig för lifvet önskade sig. Men så stort var, oaktadt denna svaghet, Mäster-Saras namn, att den, som fått en slik afredning, aktades nästan som utstött ur samhället och endast hade att krypa till korset, där en hjärtligt förlåtande och redlig vän också var den hudflängda till mötes.

Allt hvad Emanuel hörde om henne gjorde honom i själen alltmera stolt och uppuren af det svenska namnet, som han delade med denna ojämförliga kvinna. Och alldeles uteslutet är häller icke, att han väntade hennes stöd mot lockelser, som kanske redan snärjt honom eller blefvo för hvarje stund allt mer öfvermäktiga.

Och äntligen mot tredje dagens middag öppnade loftjungfrun hastigt dörren till hans rum och ropade ifrigt:

»Domicellan kommer nu till gårds med barnen. Alla samla sig nu på gården att möta henne.»

Utför trappan efter den budande ilade Emanuel ned på den vida, kringbyggda gården, där husfolk, värd och värdinna i hast samlats, upprymda såsom för att möta den sällspordaste vän och gäst.

Och omgifven af barnens jublande rosenskara under blomsterbördor kom hon, buren af mjukt vingade fötter, lik en klarsolig vårdag så leende i blått och sippehvitt om skalkens fylliga gropar i ram af gult, en högsommar, så jublande i hela sitt väsens prakt och tilljublad af dess oemotståndliga återsken från alla själar, en bild af naturens ymnighet, barmfyllig, midjesmal, bredhöftad, hög-boren i hvarje den minsta rörelse. Var detta en förskjuten, fallen, landsflyktig, hatad och efterspanad »svart ulf». Famntag, skratt och jubel, skämt och gamman, skall af ystra hundar, som ville loss ur bindslet för att fägna, allmän rörelse och lif och glädje skänkte stunden som en härlig skördedag. Men så hastigt slut blef fröjdelåten. Domicellan hade varsnat den osedde klerken, sol och vår försvunnit. Och så stod den hårde Mäster-Abrahams dotter blek och kall och hård som vintern.

»Hvilken är den främmande herren?» sporde hon i dödstystnaden med kylig reverens.

Fru Sigrid Sofia föreställde i hjärtligaste tonart:

»Det är vår gäst, den ädle och berömlige herren Emanuel Bredman, hvars sista stora gärning är vida spord öfver landet.»

»*Salve, domicella illustrissima et honoratissima!*» hälsade Emanuel så artigt han kunde i all sin förlägenhet,

där han helt hastigt stod som ett mål för allas häpet forskande ögon.

»Tack, ädle och vidtberömlige herre!» svarade Mäster-Sara i kall, men uppriktig ton, som dock genast antog en sällsam udd, när hon fortgick:

»Jag tror herren kallade mig vidtfrejdad och vida hedrad? Är jag det, så är detta endast herrens förskyllan.»

»Det kan jag icke fatta?»

»Jo, här står nu framför herren den vidtberyktade Svarte-ulfven, som begick den svarta gärningen att taga pennan för folkets klagan till dess rättmätiga öfverhet. Ingen anade kvinnans hand, och all nattens mörker höljde den gåtan mörk, så att omsider Svarte-ulfvens liknelse fylldes ut till en köttslig svart ulfvaskepnad, som smög i varsel om folkets visten. Aldrig i världens tider var en förklädnad mera mörk och ogenomtränglig. Men herren ensam, den alltid skarpsinnige, genomträngde gåtan, löste bryderiet, beredde mig all denna heder och ära. Detta var herrens första stora gärning.»

Där stod nu den arme Emanuel i allmans åsyn svarslös, nedgjord, gråtfärdig. Och hvad bättre öde var han värd, den fattige lappländaren, som stadd utan hem och huld fått lof att äta Aspens bröd som predikodräng, gå hans ärenden som spejare och löpa stiftet rundt som utforskare af alla knepiga rådslag, hvarmed denne husbonde sedan prälade som öfversåtarnes mästare, bispens spögubbe, menige mans bödel?

Emanuel borde ha kommit från Lappmarken rustad med all nödig visdom om ondt och godt i landets bistra skickelser, och väl vetande framför allt, att stiftets högst uppburne rangpräst, den skinande domaren i detta nordiska Israel, var en hård orättskaffare, en lögnens ande

och den värste bland falske profeter. Hvad under då, att den hårdt skuldbelastade höljde i händerna sitt ansikte och vacklade bort, såsom Petrus fordom, då han efter sin förnekelse träffades af sin mästares öga.

»Det är dock för märkeligt, att två svenske aldrig mötas hos utländingen utan en grundelig afredning,» anmärkte Björn helt torrt i dödstystnaden.

En stund senare mottog herren på Junkersdal en sedel med några ord från Emanuel. Denne skref, att han med snaraste ville resa och därför motsåg vissa smärre besked, som återstodo för slutligt aftal om nybyggarnes anbud. Detta hade Björn i hufvudsak godkänt, men förföll orimligt seg i underhandlingen om enskilda delar.

Första svaret på denna uppfordran blef kvinnofjät utanför Emanuels rum och en knackning på dörren. Fru Sigrid Sofia frågade i lekande ton, om hon fick träda in med domicellan. Emanuel svarade, förstås, icke nej.

Och jämte den medlande husfrun blef domicellan synlig som en ljus, försonlig skepnad. Under mjukaste reverens och obesvärard af hans sorgsna uttryck gick hon rakt på saken så:

»Nu, då det är sagdt hvad jag hade på hjärtat, hyser jag icke vidare ond vilja mot herren.»

»Ja, detta hade *honoratissima* sluppit äfven här på gården, om det gått an att höra ett ord af den dömde, åtminstone före afrättningen,» svarade han bittert.

»Men hvad i all världen återstår då att höra, herr Emanuel?»

»Jo, detta återstår!»

Och så fick hon i ljugande ord till lifs en liten utredning om Emanuels förhållanden vid tiden för denna Judas-tjänst åt öfversåtarne.

»Men säg mig då uppriktigt, om herren kunde utlämna mitt namn utan samvetsagg åt dessa bödlar?»

»Det grämde mig omätligt, att det verkligen kom i bödlars händer, men den, som mottog det af mig, kallades dock icke bödel, men väl en Herrans högste tjänare.»

»Bispen således? En hämnd på barnet för faderns skull?»

»Nej, det finnes också en öfver biskopen äfven. Hvar stackare har sin herre där öster och somliga ha flere. Det var min husbonde, prosten Asp.»

»Aspen, min faders kanske ende vän bland öfversåtar? Se, då förstår jag ändtligen en dunkel sak. Han är då ej utan skäl sörjande för min skull. Jag har på en omväg sport detta.»

»Den sorgen tör nog icke vara efter Guds sinne likväl.»

»Det kan väl så tyckas. Aspen har städse haft namn som en hårdhärtad tyrann, lagisk, inbunden, dyster, en riktig evangelisk jesuit. Men slike äro de nog merendels, dessa lärda norrländi, Gud hjälpe dem och oss alla så visst. Dock tror jag, att de rättnu ha fått nog af gudsriset efter ryggens bredd och styfhet.»

Emanuel skok tviflande på hufvudet, och det ena ordet gaf det andra, men slutet blef det vanliga vid process med kvinnan. Mäster-Sara var ju själf en telning af den hårda norrländska stammen, till och med där den var känd som allra hårdast. Väl kunde hon i själ och hjärta icke skänka Emanuel sin fulla aktning, förklarade hon så mildt, ty att säga så hade varit en osanning. Dock ville hon för sina oskyldiga lidandens skull icke blifva en orsak till hans afresa förr än afsedt var. Och den

så bjudna försoningen tog Emanuel under handräckning för fridens skull till godo, då han själf ej kunde säga sig från all förskyllan fri.

»Se så där! I viljen sämjas under vårt tak likväl, och då blifver det nog allt bättre i hvad som brister,» tyckte fru Sigrid Sofia i sin hjärtlighet.

Domicellan log, och i munter tonart förklarade hon till stor förundran för Emanuel, att de hade sammanträffat en gång förr.

»Det måste väl vara något tillfälle, som jag har glömt,» menade han.

»Nej, nog minnes herren det tillfället och aldrig går det håller ur min hågkomst. Det var när Svarte-Petter kom med antikristernas här för att utkräfvat det nya evangelium ur de lärdes gömmor.»

»Skulle *honoratissima* ha varit där — midt under alla deras efterspaningar?»

»Ja, än mer än så hjälpte jag herren fram med den förvetna visdomsskatten på köpet.»

»Då blir gåtan än mörkare för mig!»

»Jag var också med i den nämnd, som hade att hjälpa herren vid sökandet. Kan icke det ge någon ledtråd?»

»Nej, det för mig bara från askan upp i elden. En dam i nämnden? Och *honoratissima*, som de alla spanade efter?»

»Jo, herren minnes väl en viss Johannes Beryllius?»

»Den där ljuslätte och trinde djäknen af Strängnäs stift!»

»Det var jag i manskläder!»

Och öfver de två svenska gästernas gnabb kom nu en

förlossande munterhet, som fru Sigrid Sofia ej utan märkbart tvång tycktes dela.

»Jag kunde i mitt köttsliga sinne icke motstå begäret efter detta spratt åt dem,» fortgick Mäster-Sara allvarligt. »Jag hade hört, att skatten där skulle ha förlagts i ett hörnskåp, som sedan öfverkläddes med bräder. Min husvärdinna råkade känna enahanda sägen; jag, som främling, åberopade henne. Och herren minnes ju, att jag fick rätt, då skåpet bröts upp. Där hade nu menige man sitt nyevangelium äntligen framme i dagens ljus, men då försvann luntan på lönligt vis mot tro och lofven. Har ännu ingenting sports om den saken?»

»Nej, rakt ingenting.»

Mäster-Sara anmärkte någonting visst besväradt hos fru Sigrid och fortgick i oskyldigaste ton:

»Funnes det icke så många vettvillingar att gissa på, så skulle jag misstänka någon anstiftare med afvog sköld mot land och rike, någon landsförrädare med syftemål att underblåsa oredan där öster.»

Äfven Emanuel såg nu, att ämnet var husfrun mindre angenämt, men domicellan gick strax öfver till en annan sak:

»Jag kan meddela herren högst intressanta nyheter från Nils Örn, som jag har haft utländska bref från.»

»Nå, huru tar han sig fram bland utlänningar?»

»Såsom jag kunde vänta af den förslagne och obesvårade gossen, alldeles utmärkt. Och där se vi åter, att en förkastelsesod om de Hernœdienser icke är sista ordet om en människa.»

»Men nog hade Örnen något skojaraktigt i sig.»

»Ack, herr Emanuel, betänk, att också han var en fattig Lapplands-gosse från början.»

»Hvad har han haft för sig nu då?»

»Först och främst *magistrerat* i Tyskland både som filosofie och medicine doktor.»

»Jag tackar jag!» utbrast Emanuel suckande. »Som *medicus* också! Hvar gjorde han då sina studier?»

»Han skref en glänsande latinsk afhandling om min moders pröfvade örtrecepter, som jag sände honom på begäran. Afhandlingen fick jag, men tror herren att han där citerade källan?»

»Ånej, den gossen var inte ledsen för småsaker.»

»Och till bevis på det har han sedan besökt Paris och där uppträdt vid konung Ludvigs hof såsom prins af Lappland. Jojomän! Doctor Nicolaus Örn, princeps Laponiæ!»

Mäster-Sara lät höra sitt hjärtligt klingande skratt, som blef de andra två rent oemotståndligt, och tillade:

»Örnen tar sig alltid fram, bara han icke ger sig att skoja alltför grymt därute så. Hemma har han nog ingen framtid att vänta. Rent af skamligt är det, att lärde klåpare, som ej begripa den oförsökta saken, ge sig att stämpla hans medicinska afhandling som bedrägeri.»

Efter detta skifte fortfor domicellan att visa Emanuel en försonande artighet, som i yttre måtto ej stack af från verklig aktning. I sitt värdfolks närvaro utfrågade hon noga alla möjliga besked om svenska förhållanden, alltid under ett förstulet, men för Emanuel märkbart aktgifvande på Björn och Sigrid. Att hennes gamle fader gick och sörjde henne i löndom hade också hon erfarit, men dottern hade nu ej längre någon tår öfrig vid den bekräftelse, Emanuel kunde meddela härom från Grelsmännens olyckliga hälsningsfärd. Hon lyssnade helt allvarsam till berättelsen, men blef både rörd och road,

när hon hörde, att dessa budbärare gått åstad på trolldomsvisans maning.

»Det bor idel guld på botten af vårt folks hjärta. Aldrig ångrar jag, att jag satt min frid på spel för detta folk,» bedyrade hon, leende genom tårarne.

Vid alla tillfällen, då värdfolket ej åhörde gästerna, fann Emanuel hennes sätt gåtfullt och förbehållsamt, ja, ofta nog besvärande misstänksamt. Hennes frågor och anspelningar, om ock fullkomligt oskyldiga för den skuldlöse, syntes utkastade som krockar för att uppfånga ändan till någon misstänkt härfva. Uppenbarligen låg det för henne, att han låtit binda sig i något hemligt förstånd med Junkersdalingarne och oförtäckt ville varna honom.

Det förestående aftalet med nybyggarna var i synnerhet ett mål för hennes frågor.

»Kommer herren att underskrifva något kontrakt för folkets räkning?» sporde hon en dag. Och Emanuel svarade rätt bekymrad:

»De sätta visst ett kontrakt i fråga, men jag vet sanerligen inte, huru det skall affattas för att blifva till lags en gång.»

»Nå, men kan herren utgrunda, hvartill ett kontrakt skulle gagna dem, då herren icke kan styrka det med personlig fullmakt af någon enda?»

»Det kan jag verkligen icke!»

»Och huru skulle herren ens kunna kontraktera för alla, då deras behof och utskylder blefve så himmelsvidt skilda och för resten äro oafgjorda?»

»Ja, däri ligger ju svårigheten; och af mig tycks man vilja ha någon slags personlig borgen, som jag icke håller kan utgrunda. Huru skall man bete sig?»

»Helt enkelt så, att Björn sänder en fullmäktig, som kontrakterar särskildt med en hvar.»

»Det träffar hufvudet på spiken!» utbrast den andre högst belåten. »Jag tror, att detta lossar upp mitt trångmål.»

Domicellan var närvarande, då Emanuel meddelade Björn och Sigrid detta uppslag. Hon såg dem växla en lång, bestört och frågande blick. Ett kontrakt med Emanuel ville de tydligen hafva.

Märkbart nyfiken var ock domicellan om hvad som förefallit under hennes frånvaro, och Emanuels besvärade uttryck vid allt tal härom sade henne tydligt, att han dolde något märkligt för henne.

»Det var väl något tal om min stackars gosse, Mickel Mickelsson, kan jag tänka?» kom hennes fråga så skarp och snar.

»Åjo, alltid måste något ord falla om den, som har stått i vägen för så många välsensliga friare här i landet. Har I någon efter rättelse, om han lefver eller är död, högäreborna?»

»Jag behöfver ingen särskild efter rättelse för att veta det. Olof Evertssons spådom har ännu ej gått i uppfyllelse,» svarade hon vemodigt leende. »Så att det var tal om honom — och, förstås, äfven det där vanliga bekanta?»

»Hvad då för slag, högäreborna?»

»Hå, det där talet om hans förräderi med de danske? Det blef väl nämndt, kan jag tro?»

»Nej, något sådant nämndes inte, och för mig är detta någonting alldeles okändt,» försäkrade Emanuel, väl på sin vakt.

»Herren eller husfrun ordade rakt ingenting om detta?»

fortgick domicellan med märkbar ifver och skarpaste uppmärksamhet.

»Nej, icke det minsta!» försäkrade Emanuel och redogjorde för allt, som yttrats om Mickel.

Han förstod alltför väl, hvilken tanke hon gömde bakom dessa frågor. Gifvet nog hade värdfolket inför domicellan fritagit sig från all andel i den mörka saken, men besynnerligt var ju då, att de icke ens vetat af den, när Mickels olycksöden kommo på tal med Emanuel. De skuldlöse borde väl snarare ha begagnat tillfället att vidröra den befängda tillvitelsen, som låg så nära till hands, för att åtminstone bestå den ett muntert affärdande skämt öfver de norrländske öfversåtarna, hvilka gifvet buro hela skulden. Det var sålunda af flere tecken genomskinligt, att Mäster-Sara oförmärkt spanade i detta mörkers doldaste gömslen.

Om värd och värdinna yttrade hon sig i öppna ordalag aldrig annat än tacksamt och erkännande, men sade sig i själ och hjärta besvärad af denna gästfrihet i längden.

»Till Sverige ämnar jag mig med det snaraste och troligen nu till hösten!» upplyste hon i detta sammanhang och hörde sig för, om han kunde befordra henne med en liten reskorg öfver fjällryggen. Han svarade så beredvilligt:

»Så hjärtans gärna, *honoratissima*, om jag får stå till tjänst, hälst som det blir en klöfjefärd hvarje vecka landemellan. Men har I då noga besinnat, hvad öde I kunde gå till mötes?»

»Hvad skulle de företaga mot mig? Ställa mig till rätta för min skrift? Gärna för mig må de fram med den ur deras tjufvagömslen. Jag vill ej i evighet sitta

här och arbeta ett främmande folk i handom. Till Sverige far jag nu, hvad öde än väntar mig där,» var hennes slutord, vemodigt och aningsfullt.

Hvad dagarne ledo, lyckades Emanuel genomdrifva Mäster-Saras nätta uppslag i kontraktsfrågan, dock först efter allvarlig hotelse att afbryta underhandlingen. Med den första hjälpsforan på sina klöfjeök och i sällskap med Björns fullmäktige kontrakts-fogde sträckte han af öfver fjällen efter godt afsked och ännu ett fruktlöst varningsord åt domicellan.

XII.

MÅKTIGARE ÄN EXCELLENSEN.
JÄMFÖRLIG MED ISRAELS PROFETER.

Medan nu Mäster-Sara, återfunnen med uppburet namn i främmande fiendeland, redde sig att gå det öde emot, som väntade henne i hemlandet, fullbordade Emanuel med det gamla samhällets spillror den nya skapelse, som skulle blifva hans lifsverk.

Det viktiga understöd, hvarmed norske Björn kunde köpa sig landbönder bland de fattiga nyodlarne öster om fjället, och den med Norge inledda handeln kröntes bägge på ett allom häpnadsväckande sätt. Stora skaror af mäniskor, som annars saknade dräglig utkomst, sällade sig till de utskjutne mot västanfjällen. Björns länderier ökades oupphörligen med nyodlingar, och en tid såg det ej så olikt ut, att folk på den nordsvenska sidan skulle blifva hans landbönder.

Vid sådant förhållande började också Emanuels små fästningar få ett allt betänkligare utseende. Tillvitelsen

om riksförrädiska stämplingar hade länge varit i farten, innan han själf visade, huru liten grund de ägde. Allt från början hade han umgåtts med tanken att i lämplig stund göra sitt folk kvitt det norska husbondeväldet. När så riksens fiender gjort all den nytta, som kunde väntas af dem, tog han också tiden i akt. Med den norske fogden Björn Halfvorsen yppades en seg tvist, som slutade därmed, att Emanuel dref hem honom öfver fjället jämte hans tillsyningsmän och tog själf om hand de fyllda norska förrådsbodarne.

En liten tid afbröts handeln vid ryktet, att Björn Halfvorsen skulle återkomma med väpnad styrka. En vettvilling hade Emanuel också varit, om nu ett krigstillstånd mellan riksgrannarne afbytt den ärliga bondefred, som de till ömsesidig båtnad strängt iakttogo midt under deras enväldige herrars mångåriga blodsuggörelse. Dock hade han nog beräknat hvad ställningen tålde. Långt ifrån att beträda fientlig stråt, fann den norske handelsfursten trängande orsak att skyndsamt nedtysta allt buller, som kunde nå hans egen regering rörande den lagstridiga, men alltför omistliga smyghandeln. Af sådan orsak låtsade han t. o. m. gifva sin egen fogde orätt. Emanuel, med sina samfundsbröder fylkade i god tro bakom ryggen, tog på sig den förorättades min och kunde endast genom en tull förmås att låta handeln fortgå i ostördt skick. Så viktigt och omfattande hade redan varuutbytet blifvit, att Björn Randulf fann för godt att låta bero vid detta, huru skinnad och vred han i själ och hjärta kände sig.

I ett som allt hade sålunda Emanuel Bredman på kort tid hunnit framstå som utmärkt lärd och ovanlig predikant, som samhällsdanare, ekonom och diplomat utan

känt motstykke inom dessa Bottenland. I visdom hölls han fullt jämn god med Israels store gudsprofeter. I verklig makt öfvergick han vida den höge excellensen på det aflägsna Gäfleborg, makthafvaren å dragande kall och ämbetets vägnar. Och som en högt uppbyren förstyrespräst af Herranom satt han där nu framför doktorn och hans domherrar, höljande äfven dem med en djup slag-skugga af förödmjukelse, visande alla i en rad af lysande gärningar, hvad en bildad man af hans djupt föraktade, men högt begåfvade stam kunde förmå.

Dock, fast Emanuel på handgripligaste sätt undanröjt all misstanke om förräderi, var hans ställning långt ifrån stark. Detta korthus kunde stå, så länge det icke blåste från väster eller öster. Tills vidare tordes man hvarken å nordsvensk eller nordnorsk sida ställa till något buller, som kunde draga den ena eller andra riksmyndighetens olägliga uppmärksamhet på de kinkiga sakerna i norr. När allt kom vida, rådde han nu öfver ett kättarsamfund, som oberoende af rikets lagar tog skatt från både norsk och svensk sida. Något jämrades norskarne, fast i det hela taget rätt skadeslösa. Värre läto stiftsstadens borgare, men allra värst deras afnämare, som i sista hand fingo erlægga den drygaste delen af tullen till rymlingarne.

Missnöjet härmed skulle till sist föranleda hvad man kallat »Mäster-Saras krig,» en för sina drastiska skiften i långa tider omtalad fejd, som i raden af nordsvenska öden blef en afskild sak för sig och sätter gränsen här för detta stycke om nya trosgärningar och en ny samhällsskapelse.

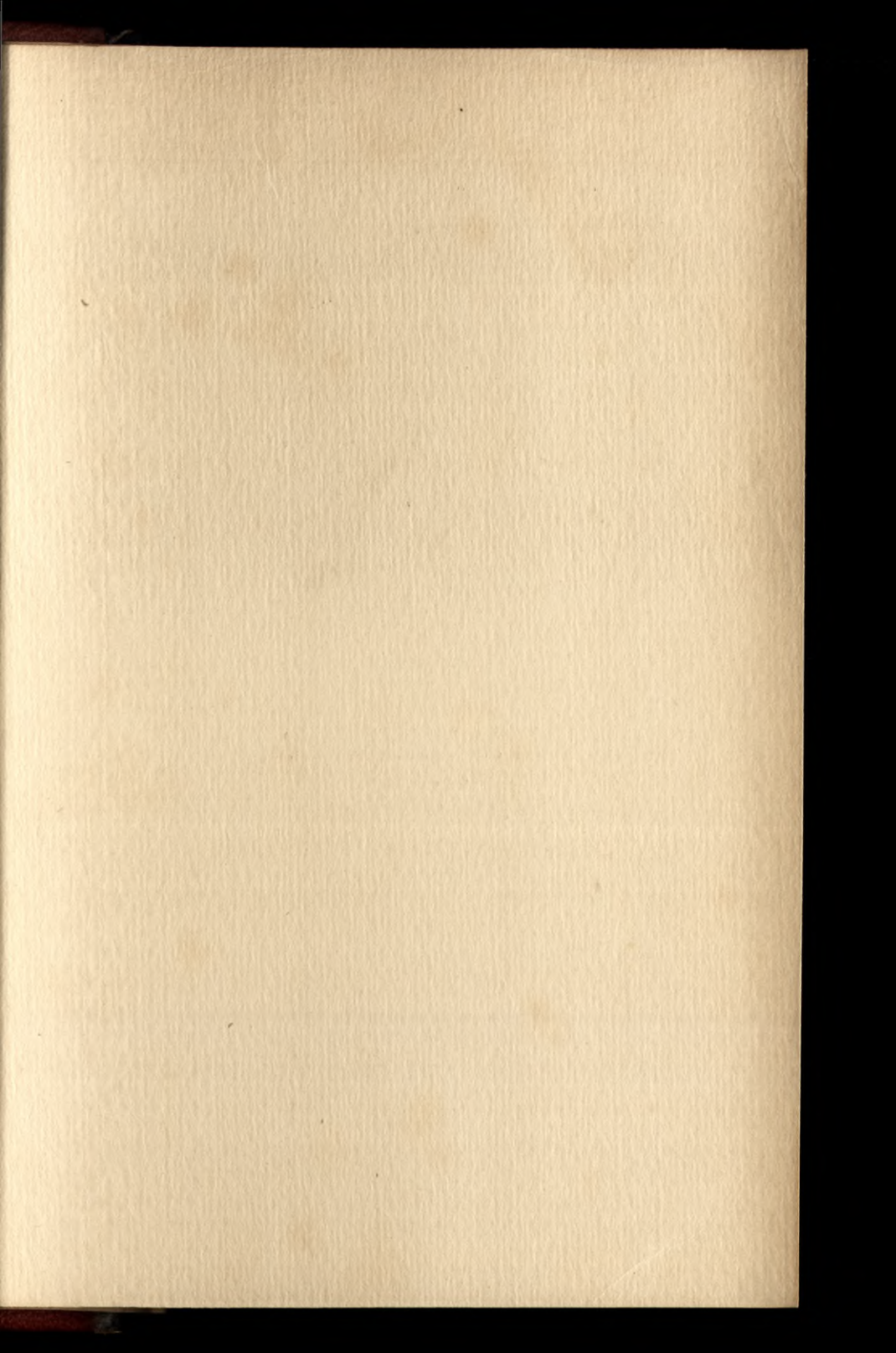
ORDFÖRKLARINGAR

TILL FÖRSTA DELEN.

- Antecessor* = företrädare.
Begå sig = bete sig.
Bjäsning = det bindsle, hvarmed boskap fjättras vid spiltan.
Brådfång = raskt grepp, hastig vändning.
Bänning = benparti af en hud.
Chymie = kemi, alkemi.
Dummeresel = dummerjöns.
Expedient = åtgärd.
Flöttjefull = fallen för »låta gå», slapp, vek.
Förhäfvad = stolt.
Glänna = öppning i skog, dalgång.
Gäf = giltig, duglig, otadlig, »plausibel».
Hakekorset = skyddsmärket mot de osynlige.
Herre trigemine = trefaldige Gud.
Hvitran = människans närmaste sidosläkting i skapelsen.
Hyllra med = visa huldhet i tal och åthäfvor.
Inriktad = ingrodd, invand.
Kall, kvarnkall = drifhjul med lodrät axel och sneda skoflar.
Kedjeskrin = med kedja fastlåst skrin.
Klingdikt = sonett.
Kåk = schavott, ställe där samhällets förvunne syndare utställdes till allmän bespottelse.
Latterlig = löjeväckande.
Liks = lika godt.
Liskas = kokettera, hängla.
Marl, strandmarl = väldig stensättning, »morän».
Mildring = skänk för att mildra någon, mutor.
Motgäld = ersättning.
Necromanticus = svartkonstnär.
Ofågel = roffågel, olycksfågel.
Omage (ålderdoms) = gammal, förslöad person.
Prackor = brackor.

- Præsul* = domkapitlets ordförande, stiftsherde.
Refusion = återbäring, ersättning.
Refvel, strandrefvel = sandig eller stenig strandremsa, spolad af hafvet.
Rumor = rykte.
Sjülsämbetet = prästerskapet.
Skedogång = taktmässigt ätande med liktidiga skedtag för hvarje man vid bordet.
Skeruck = stor spjälkorg för hö m. m.
Skråbock = hemskt eller löjligt maskerad gestalt.
Skutteheja = groft och löjligt kvinnoåbäke.
Skräffel = tass, ram, i allm. djurfot.
Skræppe = påse.
Skræppekarl = tiggare.
Skrömt = skenväsen, spöke.
Spöktala = skämta, skoja.
Stiga till = träda till.
Takgüll = stänger och bräder för upphängning eller upplag af husgeråd m. m.
Tentamen = anfäktelse, pröfning.
Tjänstelig = officiell.
Transbatting = person från Östersjö-provinserna; blef »trasbatting».
Tulla = vagga.
Tådet = fägata med stängsel å ömse sidor.
Uppstod = sjövattnen ofvanpå isen.
Uppstodsis = isband under sjövattnen.
Upptagsresa = en löntagares kringresa för lönens uppbärande.
Ventriloqua = buktalerska.
Viskarl = vis man, trollkarl, kocklare.
Vån = möjlighet.
Vårdekall = vårdkase.
Vänkas = visa sig som vän.
Öfverboren = af högre börd än vanligt.
Öfvermakten = den starkare är, allmakten.

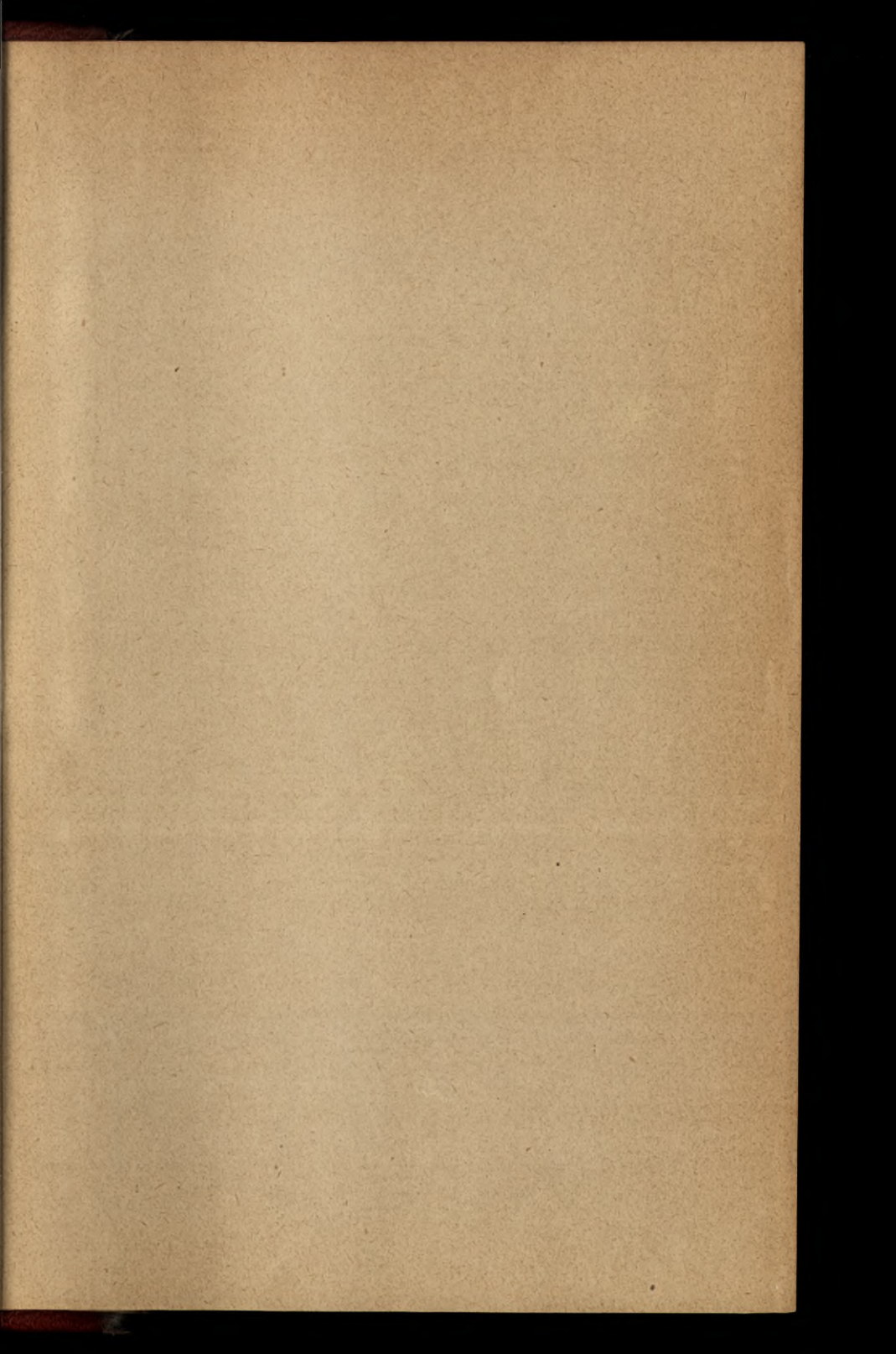

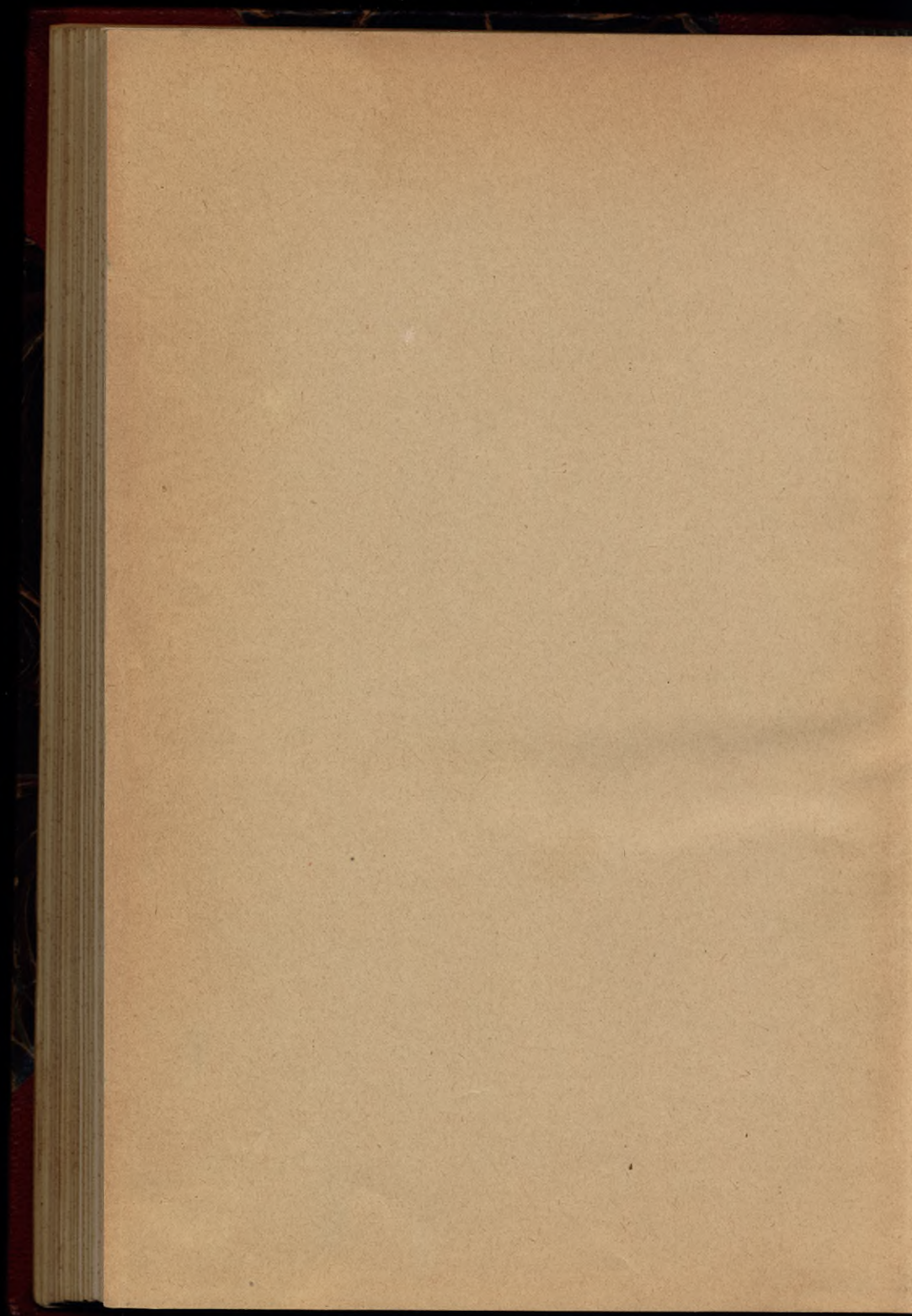
UN. 100000

100

UTKOMMER FULLSTÄNDIG
I TRE DELAR
MED KORT MELLANTID

6000206023

Göteborgs universitetsbibliotek

